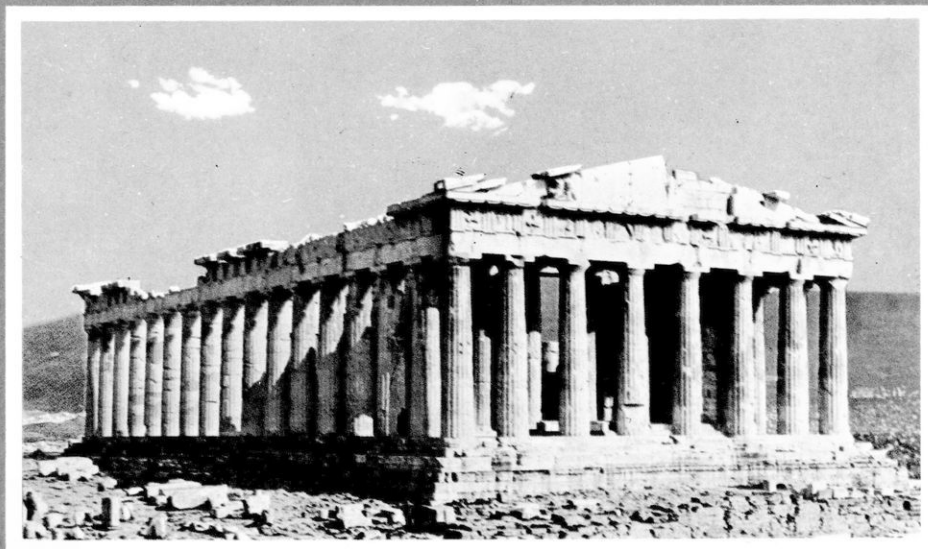

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1979

Η ΕΛΛΑΔΑ

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδασκτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΚΑΡΥΑΤΙΔΕΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΧΡ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ ΚΩΤΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΕΛΛΑΔΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1979

ΣΟΥΝΙΟ

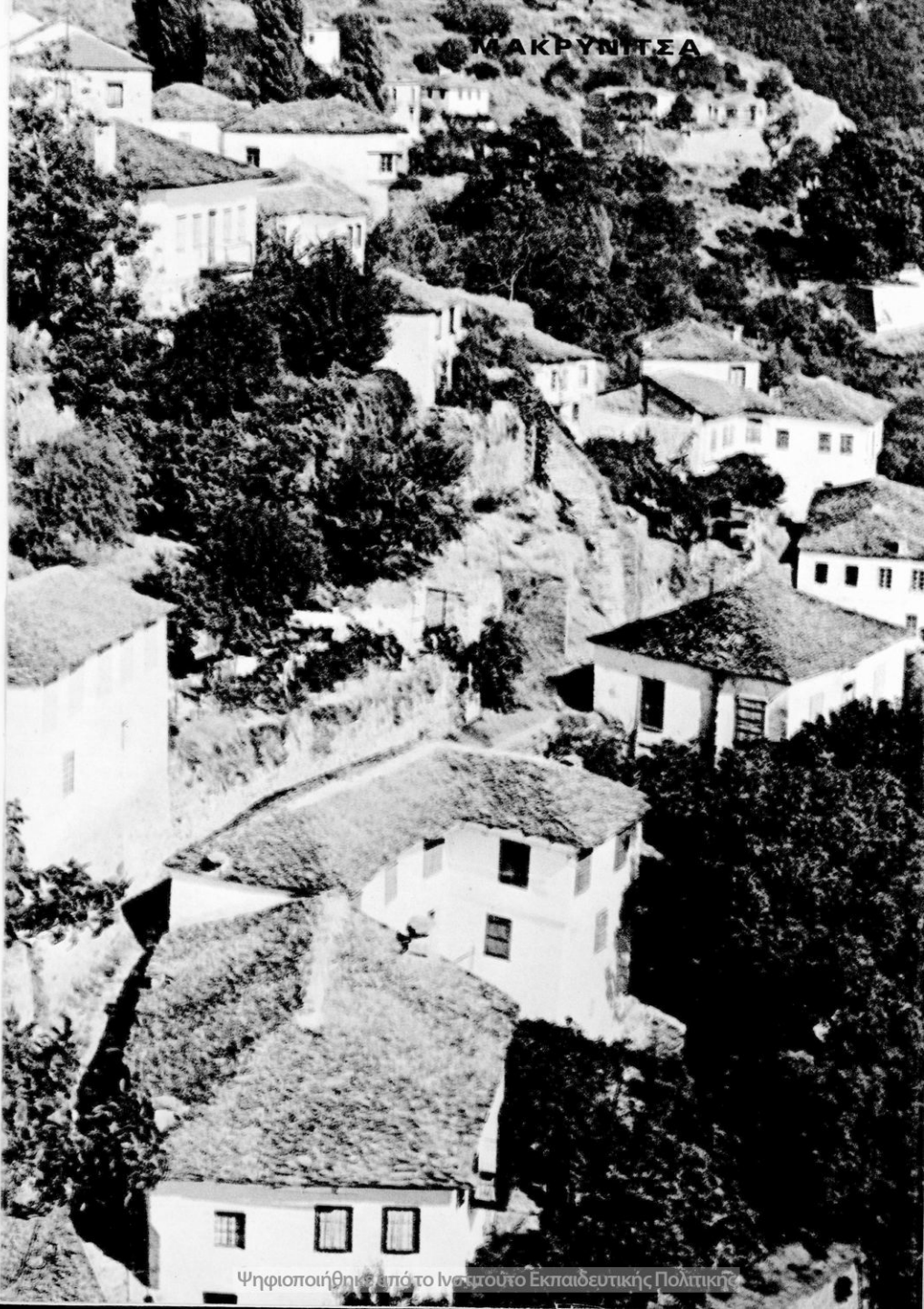

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Α΄ Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ	9
Β΄ Η ΕΛΛΑΔΑ	10
Γ΄ ΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	22
I. Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	24
α. Ἡ Στερεά Ἑλλάδα	24
β. Ἡ Πελοπόννησος	55
γ. Ἡ Θεσσαλία	73
δ. Ἡ Ἥπειρος	82
ε. Ἡ Μακεδονία	92
στ. Ἡ Θράκη	130
II. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	136
α. Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους	138
β. Ἡ Κρήτη	150
γ. Τὰ Ἑπτάνησα	159
Δ΄ ΓΕΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	165
Ε΄ ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΜΑΣ	174

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οἱ ἀριθμοὶ πού δίνονται γιὰ τὸν πληθυσμὸ πόλεων κτλ. εἶναι ἐνδεικτικοί. Οἱ μαθητὲς δὲν πρέπει νὰ καταπονοῦνται μὲ τὴν ἀπομνημόνευσή τους.

ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

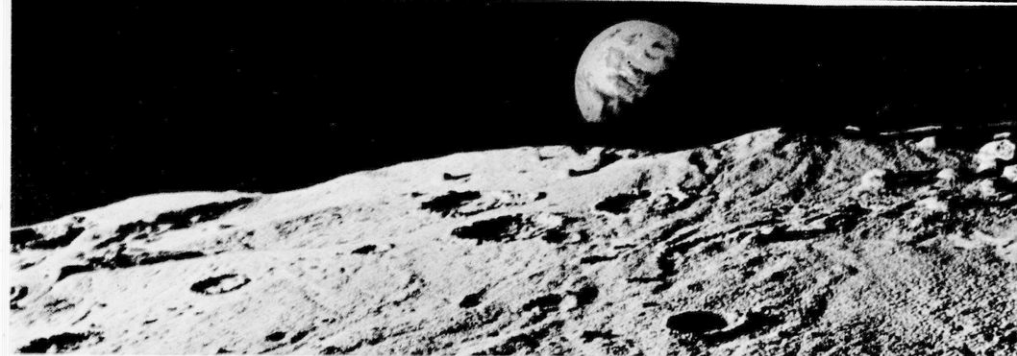
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στήν Γ' τάξη γνωρίσαμε καλά την **ιδιαιτέρη πατρίδα** μας, τή **μικρή** μας **πατρίδα**. Γνωρίσαμε τόν τόπο στόν όποιο γεννηθήκαμε καί ζοῦμε καί νιώσαμε πόσο βαθιά ἐπηρεάζει τή ζωή μας.

Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι πέρα ἀπό τήν **ιδιαιτέρη πατρίδα** μας ὑπάρχουν καί ἄλλοι τόποι. Τούς τόπους αὐτούς δέν μπορούμε νά τούς δοῦμε ἀπό τή **μικρή** μας **πατρίδα** οὔτε καί ἂν ἀνεβοῦμε στήν ψηλότερη κορυφή τοῦ γειτονικοῦ μας βουνοῦ. Ἐκεῖ βρίσκονται πολλές πόλεις καί πολλά χωριά, στά όποια ζοῦν ἑκατομμύρια Ἑλληνες καί Ἑλληνόπουλα!

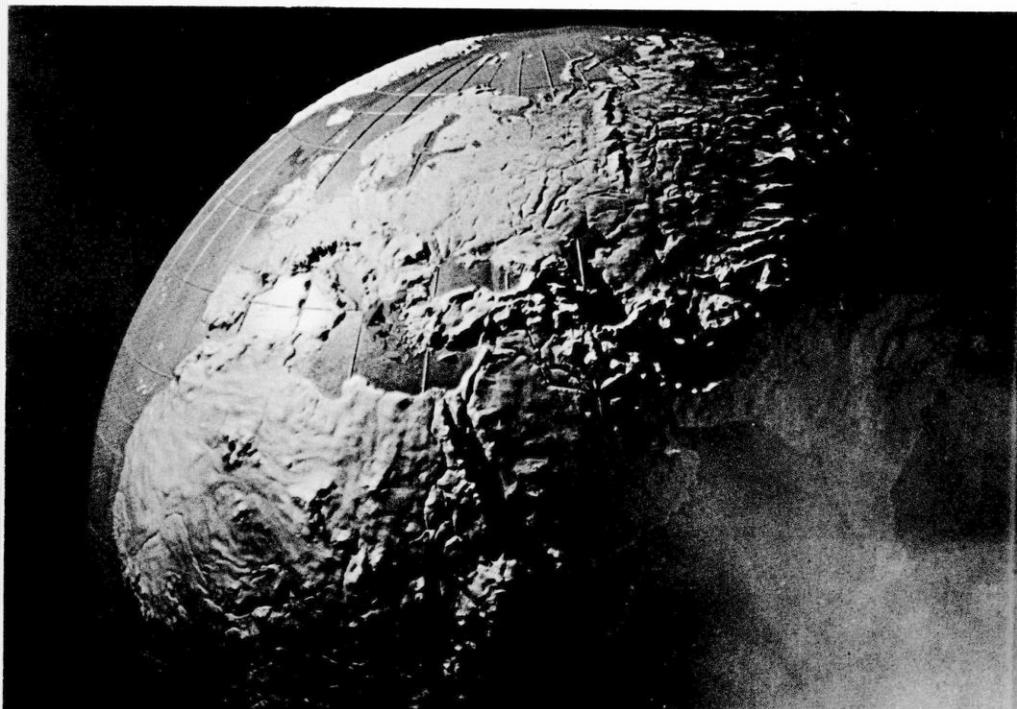
Εἶναι ἡ **μεγάλη πατρίδα** μας, εἶναι ἡ **Ἑλλάδα**.

Φέτος στό μάθημα τῆς **Γεωγραφίας** θά πραγματοποιήσουμε νοερά ἓνα μεγάλο ταξίδι. Μέ ὁδηγούς τό χάρτη τῆς Ἑλλάδας καί τό βιβλίό τῆς Γεωγραφίας θά ἐπισκεφτοῦμε ὅλες τίς ἐλληνικές γωνιές. Θά ἀναπνεύσουμε τό ἀεράκι τῶν βουνῶν μας καί τήν αὔρα τῆς θάλασσας. Θά γνωρίσουμε τή ζωή τῶν ἀνθρώπων στά χωριά καί στίς πόλεις μας. Θά θαυμάσουμε τά ἀρχαῖα μνημεῖα καί θά καμαρώσουμε τή σημερινή Ἑλλάδα, πού προοδεύει γοργά καί ἀγωνίζεται νά πάρει τή θέση πού τῆς ἀξίζει μέσα στό σύγχρονο κόσμο.

Ἡ Γῆ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τῆς Σελήνης.
Ὅπως βλέπουμε ἐμεῖς ἀπὸ τῆς Γῆς τὴν Σελήνη, ἔτσι περίπου εἶδαν οἱ ἀστροναῦτες ἀπὸ τῆς Σελήνης τὴν Γῆ καὶ τὴν φωτογράφησαν.

Ἡ θέση τῆς Ἑλλάδας πάνω στὴ Γῆ.
Ἡ Ἑλλάδα ἀνήκει στὴν Εὐρώπη, θρέχεται ἀπὸ τὴν Μεσόγειο θάλασσα καὶ βρίσκεται πολὺ κοντὰ στὴν Ἀφρική καὶ τὴν Ἀσία.

Α΄ Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

1

Ή-θέση τής Ελλάδας

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τήν ύδρόγειο σφαίρα του σχολείου σας.
2. Παρατηρήστε χάρτες πού δείχνουν όλη τήν επιφάνεια τής Γῆς καί βρεῖτε σ' αὐτούς τήν Ἑλλάδα.
3. Προβάλετε στήν τάξη εἰκόνες πού δείχνουν όλη τή Γῆ.

Ἀπ' ὅσα ἔχουμε μάθει ὡς τώρα στό σχολεῖο καί ἔξω ἀπό αὐτό γνωρίζουμε ὅτι ἡ Γῆ εἶναι πολύ μεγάλη. Εἶναι στρογγυλή σάν μπάλα καί γυρίζει στόν οὐρανό, χωρίς ν' ἀκουμπάει πουθενά! Αὐτό τό ἔχουν διαπιστώσει καί οἱ ἀστροναῦτες. Αὐτοί εἶδαν καί φωτογράφησαν ὅλη τή Γῆ ἀπό πολύ μακριά. Ἀπό τά διαστημόπλοιά τους ἔβλεπαν τή Γῆ ὅλοστρογγυλή νά γυρίζει στόν οὐρανό ὅπως περιῖπου βλέπουμε ἐμεῖς ἀπό τή Γῆ τό Φεγγάρι!

Ἡ **ὕδρόγειος σφαῖρα** τοῦ σχολείου μας μοιάζει μέ τή Γῆ. Εἶναι ὁμως πολύ μικρότερη ἀπό αὐτή.

Στήν ἐπιφάνεια τής Γῆς ὑπάρχουν στεριές καί θάλασσες. Ἄλλες ἀπό αὐτές εἶναι μικρές κι ἄλλες πολύ μεγάλες. Οἱ πολύ μεγάλες στεριές ὀνομάζονται **ἥπειροι**. Οἱ μεγάλες θάλασσες ὀνομάζονται **ὠκεανοί**. Μεγάλες ἥπειροι τής Γῆς εἶναι ἡ **Εὐρώπη**, ἡ **Ἀσία**, ἡ **Ἀφρική**, ἡ **Ἀμερική**, ἡ **Αὐστραλία**.

Ἡ **Ἑλλάδα** βρίσκεται στήν Εὐρώπη. Εἶναι ἡ νοτιότερη ἄκρη τῆς. Στ' ἀνατολικά τής Ἑλλάδας βρίσκεται ἡ Ἀσία. Στά νότια ἡ Ἀφρική. Ἀνάμεσα στήν Εὐρώπη, τήν Ἀσία καί τήν Ἀφρική ἀπλώνεται μιά μεγάλη θάλασσα. Εἶναι ἡ **Μεσόγειος Θάλασσα**.

Ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται στήν ἀνατολική λεκάνη τῆς Μεσογείου. Πολλές ἄλλες χῶρες θρέχονται ἀπό τή Μεσόγειο.

Στήν Ε' καί στήν Στ' τάξη θά γνωρίσουμε καλά ὅλες τίς χῶρες τῆς Μεσογείου καί ὅλα τά μέρη τῆς Γῆς. Φέτος στήν Ἱστορία θά μιλοῦμε συχνά γιά πολλές Μεσογειακές χῶρες. Στή Γεωγραφία θά γνωρίσουμε καλά τήν Ἑλλάδα.

Άσκηση

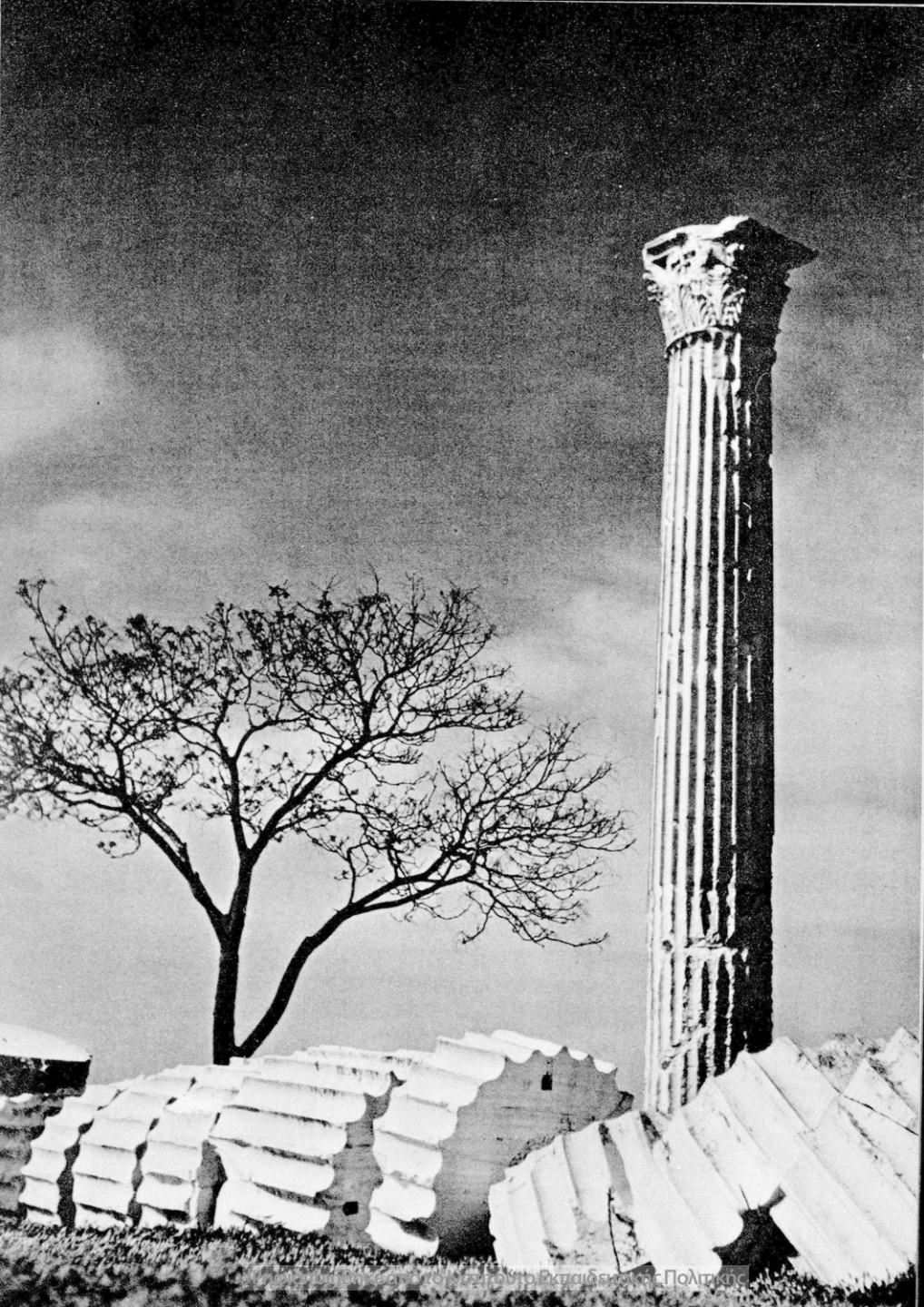
Νά βρεῖτε στήν ὕδρόγειο σφαῖρα τόν Ἰσημερινό καί τούς πόλους τῆς Γῆς.

Β' Η ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ σημερινή Ἑλλάδα δέν εἶναι πολύ μεγάλη χώρα. Ὑπάρχουν στή Γῆ κράτη πολύ μεγαλύτερα ἀπό αὐτή, στά ὁποῖα ζοῦν πολλά ἑκατομμύρια ἄνθρωποι.

Ἡ Πατρίδα μας ὁμως εἶναι μιά ἀπό τίς πιό δοξασμένες χώρες τῆς Γῆς. Οἱ πρόγονοί μας, πρὶν ἀπό χιλιάδες χρόνια, δημιούργησαν στόν τόπο μας μεγάλο πολιτισμό, πού διαδόθηκε σ' ὁλόκληρο τόν κόσμο, κι ἔκαμαν σκληροῦς πολέμους μέ πολυάριθμους ἐχθρούς, γιά νά φυλάξουν καί νά παραδώσουν σ' ἐμᾶς ἐλεύθερη τή σημερινή Ἑλλάδα.

Φέτος στό μάθημα τῆς Ἱστορίας θά διδαχτοῦμε πολλά γιά τό ἀρχαῖο μεγαλεῖο, τόν πολιτισμό καί τοὺς ἀγῶνες τῆς φυλῆς μας. Μέ τή Γεωγραφία θά γνωρίσουμε ὅλους τοὺς ἐλληνικούς τόπους, ὅλη τὴν ὁμορφὴν γαλάζια χώρα πού λούζεται στό χρυσό φῶς τοῦ ἡλίου καί στό κύμα τῆς θάλασσας.

1. Δείξτε στο χάρτη σας την Ελλάδα. Δείξτε την ελληνική χερσόνησο, τις θάλασσες που την περιβάλλουν, τα νησιά.

2. Ποιές ξένες χώρες βρίσκονται στα βόρεια της Ελλάδας; Ποιά στ' ανατολικά της;

3. Παρατηρήστε ανάγλυφους ή γεωφυσικούς χάρτες της Ελλάδας. Πώς είναι τό έδαφός της;

4. Προβάλετε στην τάξη σας εικόνες με χαρακτηριστικά ελληνικά τοπία.

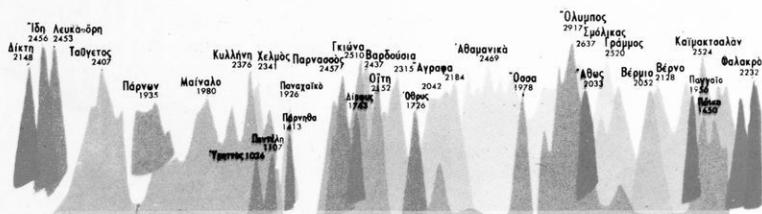
“Αν μπορούσαμε μ’ ἓνα ἀεροπλάνο νά πετάξουμε ψηλά, πάνω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, θά βλέπαμε μιά μεγάλη χερσόνησο, σάν ἓνα πελώριο χέρι ν’ ἀπλώνεται στὴ γαλανή **Μεσόγειο**. Τριγύρω της θά διακρίναμε σκόρπια ἑκατοντάδες νησιά καὶ νησάκια νὰ λούζονται στὰ κύματα τοῦ **Αἰγαίου**, τοῦ **Ιονίου**, τοῦ **Κρητικῆς** πελάγους.

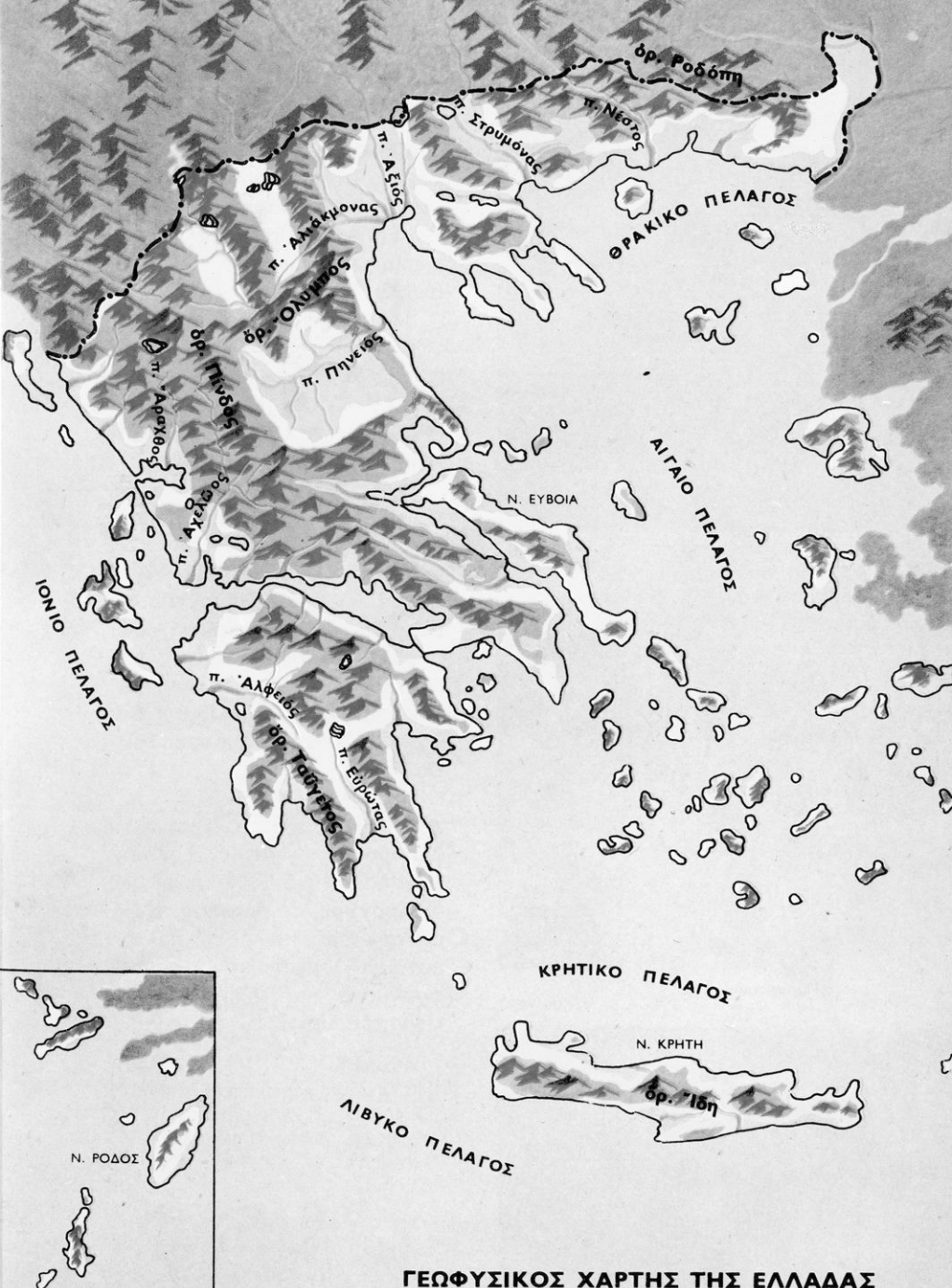
Ἡ Ἑλλάδα εἶναι μιά μεγάλη χερσόνησος μέ πολλά νησιά γύρω της. Στό βόρειο μέρος συνορεύει μέ τήν **Ἀλβανία**, τή **Γιουγκοσλαβία** καί τή **Βουλγαρία**. Στά ἀνατολικά μέ τήν **Τουρκία**.

Στά ανατολικά της ελληνικής χερσονήσου απλώνεται το **Αιγαίο πέλαγος**, στα δυτικά το **Ίόνιο πέλαγος**. Στα νότια της Ελλάδας βρίσκεται το **Λιβυκό πέλαγος**.

Ἡ ἔκταση τῆς Ἑλλάδας εἶναι περίπου 132.000 τετραγωνικά χλμ.

Ἡ πατρίδα μας εἶναι γενικά ὄρεινὴ χώρα. Μιὰ μεγάλη ὄροσειρά μέ ψηλές κορυφές καὶ πολυάριθμες διακλαδώσεις ἀρχίζει ἀπὸ τὴ βορειοδυτικὴ γωνία τῆς Ἑλλάδας καὶ φτάνει ὥς τὴ νοτιότερη ἄκρη τῆς. Εἶναι ἡ **Πίνδος**. Λένε πὺς πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ἡ Πίνδος ἔφτανε ὥς κάτω στὴν Κρήτη. Ἐπειτα ὅμως μεγάλες περιοχές βούλιαξαν καὶ σκεπάστηκαν ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὴν ἐπιφάνεια τῶν νερῶν ἀπόμειναν μόνο οἱ ψηλότερες κορυφές τῶν βυθισμένων βουνῶν καὶ σχηματίστηκαν τὰ πολυάριθμα νησιά μας.

ΓΕΩΦΥΣΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Όλυμπος

Παρνασσός

Καστοριά

Ἄλλη μεγάλη ἑλληνική ὄροσειρά στό βορειοανατολικό μέρος τῆς Πατρίδας μας εἶναι ἡ **Ροδόπη**. Ψηλότερο βουνό τῆς χώρας μας εἶναι ὁ **Όλυμπος** (ὕψ. 2.917 μ.).

Ἀνάμεσα στά βουνά σχηματίζονται ἀρκετές πεδιάδες, εὐφορες κοιλάδες καί ὄροπέδια. Οἱ μεγαλύτερες πεδιάδες βρίσκονται στή **Θεσσαλία** καί τή **Μακεδονία**.

Μεγάλα ὄροπέδια ἀπλώνονται στή βορειοδυτική Ἑλλάδα. Ἐκεῖ σχηματίστηκαν καί πολλές λίμνες: ἡ **Μεγάλη Πρέσπα** καί ἡ **Μικρή Πρέσπα**, ἡ λίμνη τῆς **Καστοριάς**, ἡ **Βεγορίτιδα**. Ἀλλες μεγάλες φυσικές λίμνες τῆς Πατρίδας μας εἶναι ἡ λίμνη τῶν **Ἰωαννίνων**, ἡ **Τριχωνίδα**, ἡ **Δοϊράνη**, ἡ λίμνη τοῦ **Λαγκαδά**, ἡ **Βόλγη**.

Μεγάλα ἑλληνικά ποτάμια εἶναι ὁ **Ἐβρος**, ὁ **Νέστος**, ὁ **Στρυμόνας**, ὁ **Ἀξιός**, ὁ **Ἀλιάκμονας**, ὁ **Πηνειός**, ὁ **Ἀχελῷος**, ὁ **Ἀραχθός**, ὁ **Ἀλφειός**, ὁ **Εὐρώτας**. Στίς κοιλάδες πολλῶν ποταμῶν χτίστηκαν μεγάλα φράγματα καί σχηματίσθηκαν τεχνητές λίμνες.

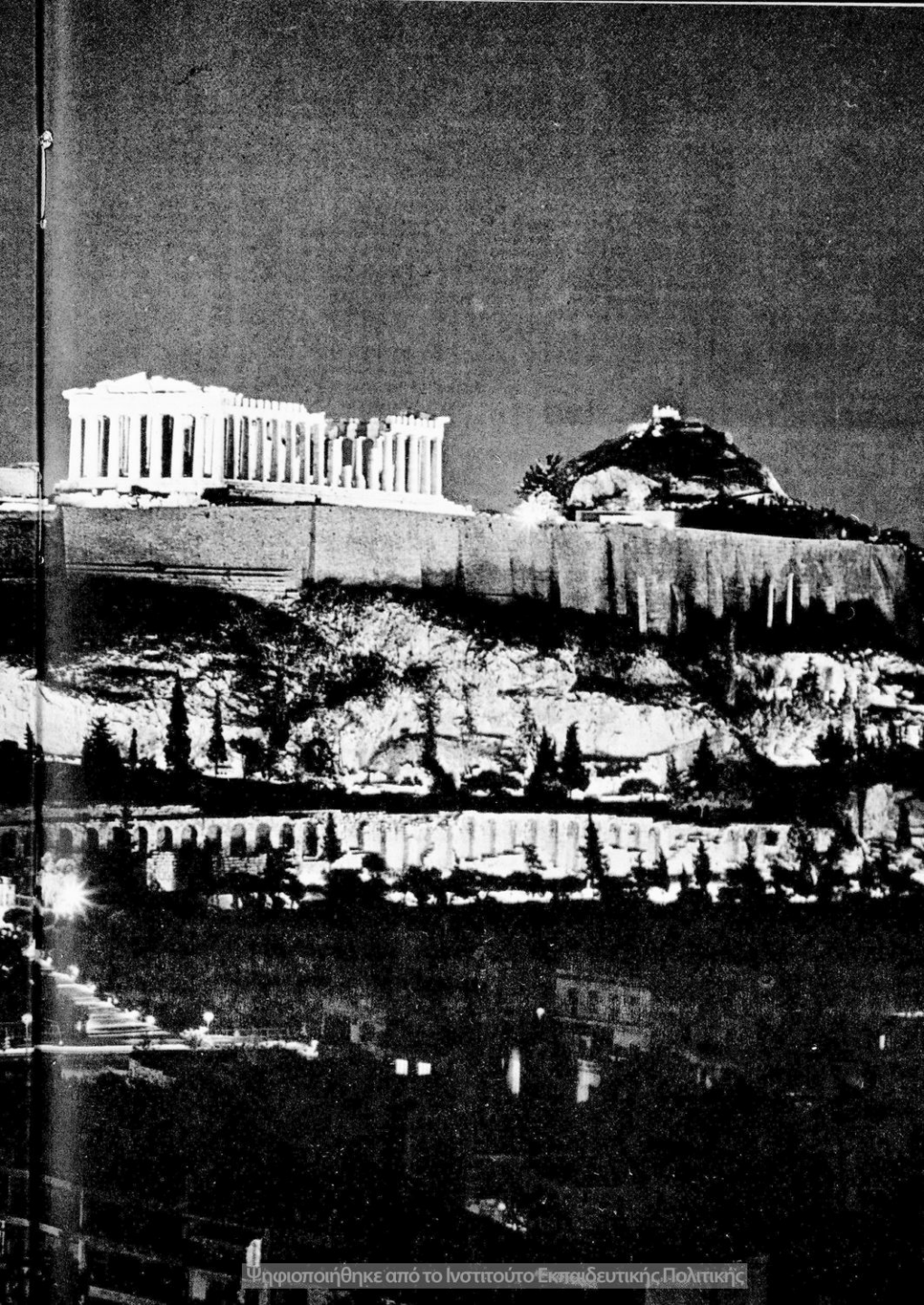
Ἀσκησὴ

Κάνετε ἓνα χάρτη τῆς Ἑλλάδας. Σημειώστε σ' αὐτόν ὅλα τὰ στοιχεία γιά τὰ ὁποῖα μιλήσαμε πρὶν πᾶν.

ΟΛΥΜΠΟΣ

Ίστιοφόρα

Ήλιοβασιλεμα

Άκτες

3 Οί ελληνικές θάλασσες

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τις άκτές της Ελλάδας.
2. Δείξτε στο χάρτη τούς μεγάλους κόλπους πού σχηματίζονται σ' αυτές, τις χερσόνησες, τ' ακρωτήρια.
3. Δείξτε τούς πορθμούς, τούς ισθμούς, τις διώρυγες.
4. Βρείτε τά μεγάλα νησιά.
5. Προβάλετε στην τάξη χαρακτηριστικές εικόνες από τις ελληνικές θάλασσες.

Όπως είπαμε στό πρώτο μάθημα, οί ελληνικές θάλασσες είναι τμήματα μιās μεγάλης θαλάσσιας περιοχής πού όνομάζεται **Μεσόγειος θάλασσα**. Στόν ελληνικό χώρο έχουμε τό **Αιγαίο πέλαγος**, τό **Ίόνιο πέλαγος**, τό **Κρητικό πέλαγος**, τό **Ίκάριο πέλαγος**, τό **Μυρτώο πέλαγος**, τό **Θρακικό πέλαγος**.

Οί άκτές τής Ελλάδας έχουν περίεργα σχήματα. Η θάλασσα εισχωρεί βαθιά στή στεριά καί σχηματίζει πολλούς μικρούς καί μεγάλους κόλπους, χερσόνησες, ακρωτήρια.

Άμμουδιά με βράχια

Κύμα

Μεγαλύτεροι κόλποι είναι ο Στρυμονικός, ο Θερμαϊκός, ο Παγασητικός, ο Μαλιακός, ο Εύβοϊκός, ο Σαρωνικός, ο Ἀργολικός, ο Λακωνικός, ο Μεσσηνιακός, ο Κορινθιακός, ο Ἀμβρακικός.

Σπουδαιότερες χερσόνησες είναι η Πελοπόννησος, η Χαλκιδική, η Μαγνησία.

Γνωστά ακρωτήρια της χώρας μας είναι: τό Νυμφαῖο, τό Δρέπανο, τό Καναστραῖο, ὁ Καφηρέας, τό Σούνιο, τό Σκύλαιο, ὁ Μάλεας, τό Ταίναρο, ὁ Ἀκρίτας.

Οἱ σπουδαιότεροι πορθμοί εἶναι τοῦ Εὐρίπου καί τοῦ Ρίου.

Ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου χωρίζει τήν Πελοπόννησο ἀπό τήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα.

Τά μεγαλύτερα νησιά τῆς Ἑλλάδας εἶναι ἡ Κρήτη, ἡ Εὐβοία, ἡ Λέσθος, ἡ Ρόδος, ἡ Χίος, ἡ Κεφαλλονία, ἡ Κέρκυρα, ἡ Σάμος, ἡ Λήμνος, ἡ Νάξος, ἡ Ζάκυνθος κ.ἄ. Μεγάλα νησιώτικα συμπλέγματα εἶναι τά Ἑφτάνησα, οἱ Κυκλάδες, τά Δωδεκάνησα, οἱ Βόρειες Σποράδες.

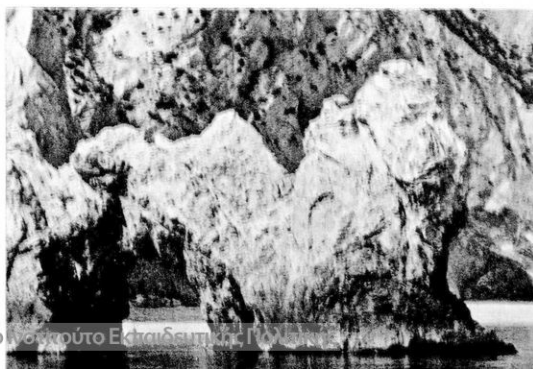
Ἀσκηση

Συμπληρώστε μέ τά νέα στοίχεῖα τό χάρτη πού κάνατε.

Σπόγγοι

Βράχια

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

Θυμηθεῖτε ὅσα ἔχετε μάθει γιά τόν καιρό καί τό κλίμα στίς προηγούμενες τάξεις.

Ὅλοι οἱ τόποι δέν ἔχουν τό ἴδιο **κλίμα**.

Αἰτίες πού ἐπηρεάζουν τό κλίμα μιᾶς περιοχῆς εἶναι ἡ μορφή τοῦ ἐδάφους καί ὁ θαλάσσιος διαμελισμός της, τό ὑψόμετρο, ἡ ἀπόστασή της ἀπό τή θάλασσα, οἱ ἄνεμοι πού φυσοῦν σ' αὐτή κ.ἄ. Γενικά μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι, ὅσο προχωροῦμε ἀπό τόν Ἰσημερινό πρὸς τοὺς πόλους τῆς Γῆς, τόσο τό κλίμα γίνεται ψυχρότερο.

Τό κλίμα ἐπηρεάζει πολύ τά φυτά καί τά ζῶα κάθε περιοχῆς. Ἄλλα φυτά εὐδοκιοῦν στίς θερμές κι ἄλλα στίς ψυχρές χώρες τῆς Γῆς. Ἄλλα ζῶα ζοῦν στίς θερμές χώρες κι ἄλλα στίς ψυχρές. Ἀκόμα καί οἱ ἄνθρωποι ἐπηρεάζονται ἀπό αὐτό.

Στίς ἐπόμενες τάξεις θά μάθουμε πολλά γιά τό κλίμα καί θά καταλάβουμε καλύτερα τοὺς παράγοντες πού τό διαμορφώνουν καί τή σημασία πού ἔχει γιά τή ζωή πάνω στή Γῆ.

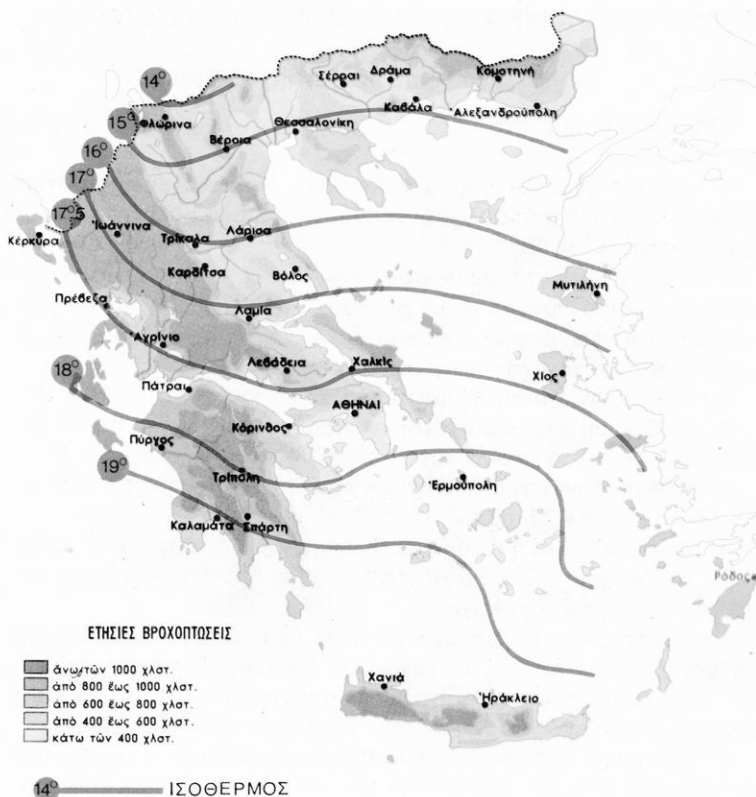
Ἡ Ἑλλάδα ἔχει κλίμα **μεσογειακό**. Μεσογειακό κλίμα ἔχουν ὅλες οἱ περιοχές πού βρέχονται ἀπὸ τή Μεσόγειο θάλασσα. Σ' αὐτές ὁ χειμώνας εἶναι ἥπιος καί τό καλοκαίρι σχετικὰ δροσερό.

Χαρακτηριστικό φυτό τῶν περιοχῶν πού ἔχουν μεσογειακό κλίμα εἶναι ἡ ἐλιά.

Ὅλες οἱ περιοχές τῆς Ἑλλάδας δέν ἔχουν τό ἴδιο κλίμα. Οἱ βόρειες γενικά κι ὅσες βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τή θάλασσα ἔχουν **ἡπειρωτικό κλίμα**. Σ' αὐτές ὁ χειμώνας εἶναι ψυχρὸς καί τό καλοκαίρι ἄρκετὰ ζεστό. Στὰ παραθαλάσσια καί γενικά στὰ νότια μέρη τῆς Ἑλλάδας τό κλίμα εἶναι **μεσογειακό**, μέ μαλακὸ χειμῶνα καί δροσερὸ καλοκαίρι. Στὰ βουνὰ ἐπικρατεῖ **ὄρεινὸ κλίμα** μέ ψυχρὸ χειμῶνα καί δροσερὸ καλοκαίρι.

Στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα βρέχει συχνότερα καί τό κλίμα ἐκεῖ εἶναι ἄρκετὰ **ὕγρo**. Στὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα οἱ βροχές εἶναι λιγότερες καί σέ μερικές περιοχές της τό κλίμα εἶναι πολὺ **ξηρὸ**.

Γενικά ἡ Ἑλλάδα ἔχει ὕγιεινὸ κλίμα.

Μάθαμε ότι:

1. Τό κλίμα μιάς περιοχής εξαρτάται από πολλούς παράγοντες.
2. Σπουδαίοι παράγοντες που διαμορφώνουν τό κλίμα μιάς περιοχής είναι ό έδαφικός καί ό θαλάσσιος διαμελισμός, τό ύψόμετρο, ή απόσταση της από τη θάλασσα, οι άνεμοι που φυσούν σ' αυτή.
3. Γενικά, όσο μακρύτερα από τόν 'Ισημερινό θρίσκεται μιά περιοχή, τόσο ψυχρότερο κλίμα έχει.
4. Τό κλίμα επηρεάζει πολύ τά φυτά, τά ζώα, τούς ανθρώπους.

Γ' ΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5

Οί γεωφυσικές περιοχές της 'Ελλάδας

Όπως βλέπουμε στο χάρτη, η 'Ελλάδα είναι μία χερσόνησος που περιβάλλεται από πολλά νησιά.

Ο χώρος της ελληνικής χερσονήσου ονομάζεται **ήπειρωτική 'Ελλάδα**. Τά νησιά που απλώνονται γύρω της, όλα μαζί, αποτελούν τη **νησιωτική 'Ελλάδα**.

Η 'Ελλάδα χωρίζεται μέ μεγάλες όροσειρές, ποτάμια, θάλασσες καί άλλα φυσικά σύνορα σέ μικρότερες γεωφυσικές περιοχές, πού ονομάζονται **γεωγραφικά διαμερίσματα**. Κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα έχει δικά του χαρακτηριστικά.

Τά γεωγραφικά διαμερίσματα της 'Ελλάδας είναι τά έξης:

α. Η **Θράκη**, πού βρίσκεται στή βορειοανατολική γωνιά της 'Ελλάδας, ανάμεσα στους ποταμούς Έβρο καί Νέστο.

β. Η **Μακεδονία**, ή όποία απλώνεται από τό Νέστο ποταμό ως την Πίνδο καί τόν Όλυμπο.

Η Μακεδονία καί ή Θράκη μαζί αποτελούν τη **Βόρεια 'Ελλάδα**.

γ. Η **Ήπειρος**, ή όποία βρίσκεται ανάμεσα στίς κορυφές της Πίνδου καί τό Ίόνιο πέλαγος.

δ. Η **Θεσσαλία**. Τό διαμέρισμα αυτό βρίσκεται στό κέντρο της 'Ελλάδας. Ορίζεται από την Πίνδο καί δυό μεγάλες διακλαδώσεις της. Από αυτές ή μία σχηματίζει τά βουνά Χάσια, Όλυμπο καί ή άλλη τίς ανατολικές κορυφές των Αγράφων καί την Όθρυ.

ε. Η **Στερεά 'Ελλάδα**, ή όποία βρίσκεται στά νότια της Θεσσαλίας καί της Ήπειρου καί φτάνει ως τόν Κορινθιακό καί τό Σαρωνικό κόλπο. Στή Στερεά 'Ελλάδα ανήκει καί τό νησί Εύβοια.

στ. Η **Πελοπόννησος**, ή όποία είναι τό νοτιότερο διαμέρισμα της ήπειρωτικής 'Ελλάδας.

Η νησιωτική 'Ελλάδα περιλαμβάνει:

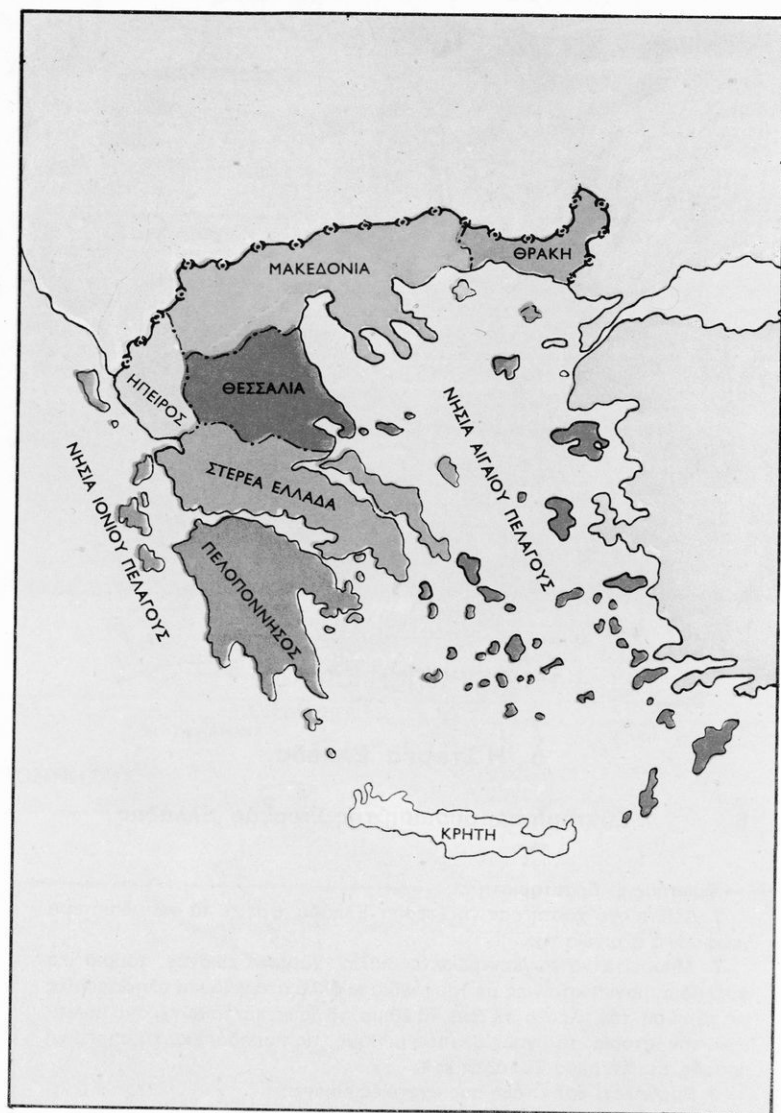
α. τά **νησιά του Αιγαίου πελάγους**,

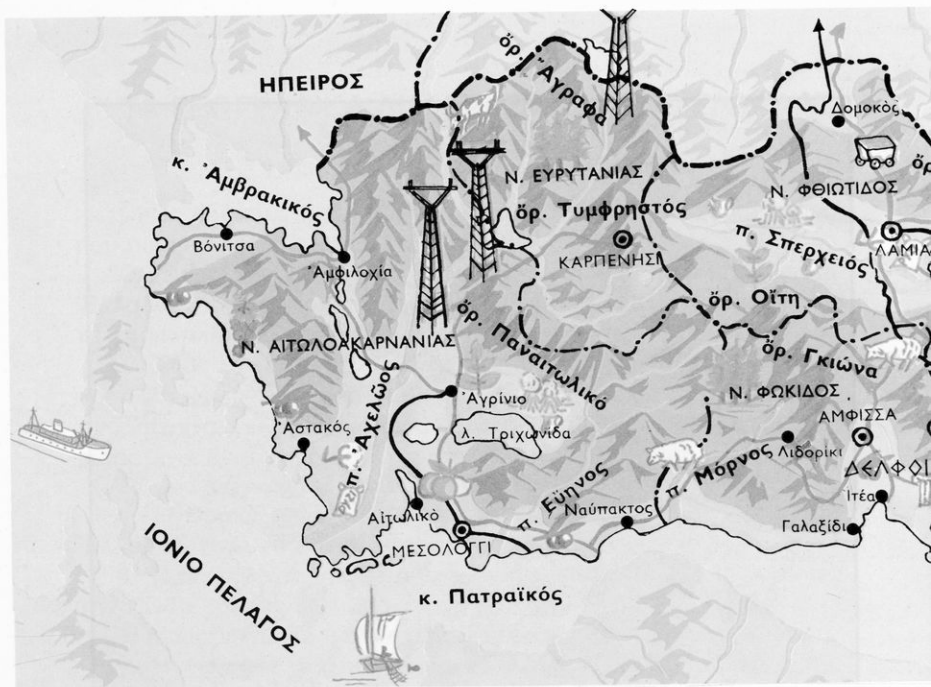
β. τά **νησιά του Ιονίου πελάγους** καί

γ. την **Κρήτη**.

Δραστηριότητες

Ζωγραφίστε τό χάρτη της 'Ελλάδας καί χωρίστε τά γεωγραφικά διαμερίσματά της.

Ι. Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

α. Ή Στερεά Έλλάδα

6

Σύντομη παρουσίαση της Στερεάς Ελλάδας

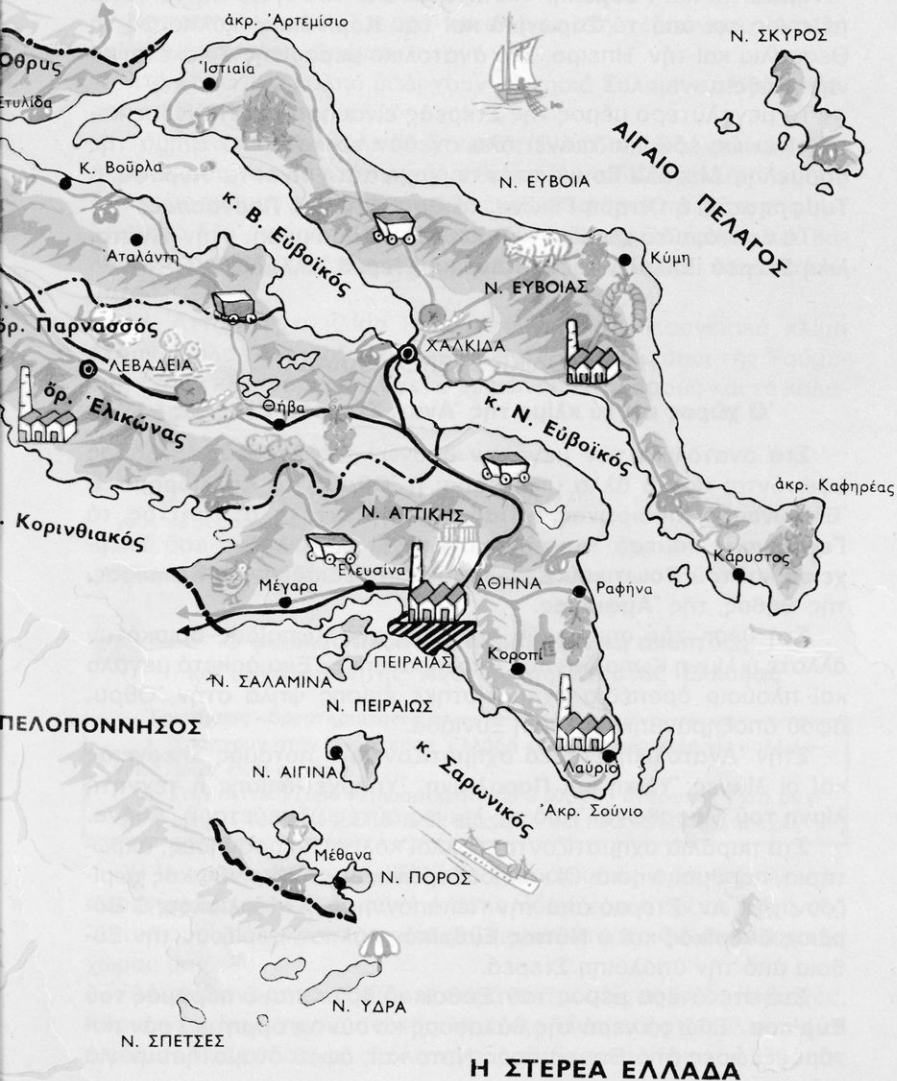
Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στο χάρτη σας τη Στερεά Ελλάδα. Βρείτε τα σπουδαιότερα γεωφυσικά στοιχεία της.

2. Μπορείτε να συγκεντρώσετε βιβλία, χάρτες, εικόνες, τουριστικά φυλλάδια, μαγνητοταινίες με τραγούδια κι άλλα στοιχεία και πληροφορίες για τη φύση, τον πλούτο, τη ζωή, τα έθιμα, το λαϊκό και το σύγχρονο πολιτισμό, την ιστορία, τα μνημεία, τους μύθους, τις παραδόσεις, τη σημερινή πρόοδο της Στερεάς Ελλάδας κτλ.

3. Προβάλετε στην τάξη σας σχετικές εικόνες.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ **Στερεά Ἑλλάδα** εἶναι μεγάλη περιοχή τῆς Πατρίδας μας. Ὀνομάζεται καί **Ρούμελη**. Ἀπλώνεται ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο ὡς τὸ Ἴονιο πέλαγος καί ἀπὸ τὸ **Σαρωνικὸ** καί τὸν **Κορινθιακὸ** κόλπο ὡς τὴ Θεσσαλία καί τὴν Ἥπειρο. Στὸ ἀνατολικὸ μέρος τῆς βρίσκεται τὸ νησί **Εὐβοία**.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Στερεᾶς εἶναι ὄρεινόν. Ἡ Πίνδος κατεβαίνει ὡς ἐδῶ καί πιάνει ὅλο σχεδόν τὸ κεντρικὸ τμήμα τῆς Ρούμελης. Μεγάλα βουνά στὴν περιοχή αὐτὴ εἶναι τὰ **Ἄγραφα**, ὁ **Τυμφρηστός**, ἡ **Οἶτη**, ἡ **Γκιώνα**, τὰ **Βαρδούσια**, ὁ **Παρνασσός**.

Τὰ βουνά αὐτὰ χωρίζουν τὴ Στερεά σὲ δύο μέρη: στὴν **Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα** καί στὴ **Δυτικὴ Στερεά Ἑλλάδα**.

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ὁ χώρος καί τὸ κλίμα τῆς Ἀνατ. Στερεᾶς Ἑλλάδας

Στὰ ἀνατολικά τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ὑψώνονται πολλὰ ἄλλα μικρότερα: ἡ **Ὄθρυς**, τὸ **Καλλιῆδρομο**, ὁ **Ἐλικώνας**, ὁ **Κιθαιρώνας**, ἡ **Πάρνηθα**, ἡ **Πεντέλη**, ὁ **Ὑμηττός**, τὰ **Γεράνεια**. Ἀνάμεσά τους σχηματίζονται οἱ κοιλάδες τοῦ **Σπερχειοῦ** καί τοῦ **Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ** καί οἱ πεδιάδες τῆς **Κωπαΐδας**, τῆς **Θήβας**, τῆς **Ἀμφισσας**.

Στὴ θέση τῆς σημερινῆς πεδιάδας τῆς Κωπαΐδας θρискόταν ἄλλοτε ἡ λίμνη Κωπαΐδα, ποῦ ἀποξηράνθηκε. Ἐνα ἀρκετὰ μεγάλο καί πλούσιο ὁροπέδιο σχηματίστηκε ἐπίσης ψηλά στὴν Ὄθρυ, ἀφοῦ ἀποξηράνθηκε ἡ λίμνη Ξυνιάδα.

Στὴν Ἀνατολική Στερεά σχηματίζονται ὁ ποταμὸς **Σπερχειός** καί οἱ λίμνες **Υλίκη** καί **Παραλίμνη**. Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ τεχνητὴ **λίμνη τοῦ Μαραθῶνα**. Ἀπὸ τίς λίμνες αὐτές ὑδρεύεται ἡ **Ἀθήνα**.

Στὰ παράλια σχηματίζονται πολλοὶ κόλποι, χερσόνησες, ἀκρωτήρια, πορθμοί, νησιά. Οἱ κόλποι **Σαρωνικός** καί **Κορινθιακός** χωρίζουν τὴν Ἀν. Στερεά ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ **Μαλιακός**, ὁ **Βόρειος Εὐβοϊκός** καί ὁ **Νότιος Εὐβοϊκός** κόλπος χωρίζουν τὴν Εὐβοία ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ Στερεά.

Στὸ στενότερο μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ βρίσκεται ὁ **πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου**. Ἐδῶ τὰ νερά τῆς θάλασσας κινοῦνται ὀρμητικὰ σάν ποτάμι ἐξ ὥρας ἀπὸ Βορρὰ πρὸς Νότο καί, ἀφοῦ σταματήσουν γιὰ

λίγο, άλλες έξι ώρες από Νότο προς Βορρά! Τό καταπληκτικό αυτό φαινόμενο λέγεται **παλίρροια**.

Νοτιοανατολικά ή Στερεά καταλήγει στη χερσόνησο **Άττική** και στο άκρωτήριο **Σούνιο**.

Στό Σαρωνικό κόλπο υπάρχουν τά νησιά **Σαλαμίνα, Αίγινα, Πόρος** κι άλλα μικρότερα.

Τό κλίμα τής 'Ανατολικής Στερεάς 'Ελλάδας είναι γενικά ξηρό. Αυτό συμβαίνει γιατί τά μεγάλα βουνά έμποδίζουν τούς ύγρους δυτικούς ανέμους νά φτάσουν ως εκεί. Όλα όμως τά μέρη τής 'Αν. Στερεάς δέν έχουν τό ίδιο κλίμα. Ό πλούσιος έδαφικός καί θαλάσσιος διαμελισμός τής περιοχής αυτής δημιουργεί ποικιλία κλίματος.

Η 'Αττική έχει κλίμα ξηρό μεσογειακό. Μεσογειακό κλίμα έχουν κι όλα τά παραθαλάσσια μέρη. Οί όρεινοί τόποι τής Ρούμελης έχουν κλίμα όρεινό. Εκεί ό χειμώνας είναι βαρύς καί τό καλοκαίρι δροσερό.

Γενικεύσεις

1. Σέ πολλά μέρη οί άνθρωποι άποξηραίνουν λίμνες καί έλη καί δημιουργούν εύφορα χωράφια.
2. Άλλου δημιουργούν τεχνητές λίμνες. Μέ τά νερά τους ύδρευόνται πόλεις, ποτίζονται χωράφια, κινούνται έργοστάσια.

7

Ό φυσικός πλούτος, ή βιομηχανική ανάπτυξη καί οί κάτοικοι τής 'Ανατολικής Στερεάς 'Ελλάδας

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Υπάρχουν στην 'Αν. Στερεά 'Ελλάδα εύφορες περιοχές γιά καλλιέργεια; Ποιές είναι αυτές;
2. Στην 'Αττική ζούν περισσότεροι από 3.000.000 άνθρωποι. Γιατί συγκεντρώθηκαν τόσοι άνθρωποι εκεί; Πώς ζούν καί ποιά προβλήματα έχουν;

Η 'Ανατολική Στερεά 'Ελλάδα έχει αρκετές φυσικές πλουτο-παραγωγικές πηγές. Σ' αυτή επίσης, ιδιαίτερα στην περιοχή τής 'Αττικής, είναι συγκεντρωμένες οί περισσότερες βιομηχανίες τής χώρας μας.

Άρκετά άγροτικά προϊόντα παράγονται στίς πεδινές περιοχές. Κύρια γεωργικά προϊόντα τής 'Αττικής είναι τά σταφύλια καί οί έλιές. Η έλιά εύδοκιμεί σ' όλα τά παραθαλάσσια μέρη τής Στερεάς

Ἑλλάδας, ὅπου τό κλίμα εἶναι μεσογειακό. Στίς πεδιάδες τοῦ Σπερχειοῦ καί τῆς Κωπαίδας ἡ γῆ εἶναι πολύ εὐφορη καί καλλιεργοῦνται βαμπάκι, δημητριακά, λαχανικά, πατάτες κ.ἄ.

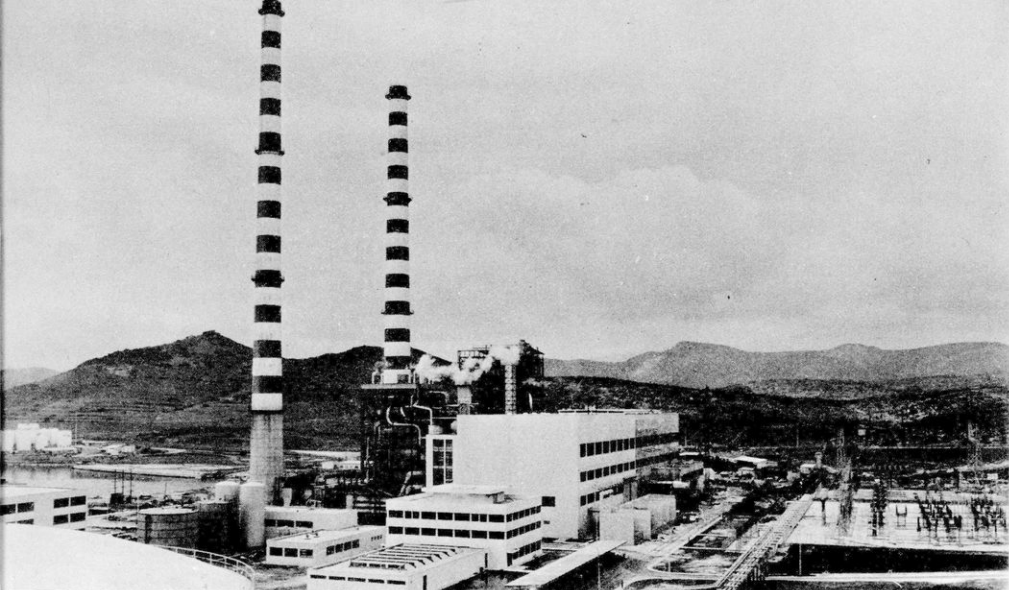
Στίς πλαγιές τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Ρούμελης υπάρχουν ἀρκετά δάση. Δάση μέ πεῦκα υπάρχουν ἐπίσης στήν Ἀττική καί στή Βοιωτία.

Στίς ὄρεινές περιοχές βόσκουν ἀρκετά γιδοπρόβατα καί παράγονται ἐκλεκτά κτηνοτροφικά προϊόντα. Γνωστά εἶναι τά τυριά τοῦ Παρνασσοῦ καί τῆς Λαμίας. Στίς περιοχές Μεγάρων καί Θηβῶν υπάρχουν πολλά πτηνοτροφεία, πού ἐφοδιάζουν τήν ἀγορά τῆς Ἀθήνας μέ αὐγά καί πουλερικά. Ἐκλεκτό προϊόν τῆς Ἀττικῆς εἶναι τό θυμαρίσιο μέλι.

Ἡ Ἀν. Στερεά εἶναι πλούσια σέ ὀρυκτά. Στήν περιοχή τοῦ Λαυρίου ἀπό τά ἀρχαία χρόνια λειτουργοῦν ὀρυχεῖα. Ἀπό αὐτά ἐξάγονται πολλά μέταλλα. Ἄφθονος λιγνίτης ἐξάγεται ἀπό τίς περιοχές Ἀλιβερίου – Κύμης. Στό Ἀλιβέρι μέ τούς λιγνίτες λειτουργεῖ μεγάλο ἀτμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο. Μεταλλεῖα βωξίτη υπάρχουν στήν Ἐλευσίνα, στόν Παρνασσό, στή Γκιώνα. Ἀπό τό βωξίτη γίνεται τό ἀλουμίνιο. Μεγάλο ἐργοστάσιο ἀλουμινίου λειτουργεῖ κοντά στό Δίστομο. Ἀπό τή Λοκρίδα ἐξάγονται σιδηρομεταλλεύματα, ἀπό τήν Ὄθρυ χρώμιο κτλ. Γνωστά σ' ὅλους εἶναι τά λευκά μάρμαρα τῆς Πεντέλης. Χρωματιστά μάρμαρα ἐξάγονται ἀπό τήν περιοχή τῆς Θήβας.

Οἱ θάλασσες τῆς Ἀν. Στερεᾶς ἔχουν ἀρκετά ψάρια. Ὁ Σαρωνικός ὅμως ἔχει μολυνθεῖ ἐπικίνδυνα ἀπό τούς ὑπονόμους καί τά λύματα τῶν ἐργοστασίων καί ὁ ἀλιευτικός πλοῦτος του λιγόστεψε πολύ.

Ἡ βιομηχανία εἶναι πολύ ἀναπτυγμένη στήν περιοχή Ἀθήνας - Πειραιᾶ. Αὕτη εἶναι τό πιό μεγάλο βιομηχανικό κέντρο τῆς χώρας μας. Ἐκεῖ υπάρχουν πολλά καί μεγάλα ἐργοστάσια, στά ὁποῖα βρίσκουν ἐργασία πολλοί ἄνθρωποι καί παράγονται ἄφθονα βιομηχανικά προϊόντα. Μιά μεγάλη βιομηχανική ζώνη ἀπλώνεται σ' ὅλη τή βορινή παραλία τοῦ Σαρωνικοῦ, ἀπό τόν Πειραιά ὡς τή διώρυγα τῆς Κορίνθου. Σ' αὕτη λειτουργοῦν μεγάλα διυλιστήρια πετρελαίου, ναυπηγεῖα, χαλυβουργεῖα καί πολλές ἄλλες βιομηχανίες. Μιά νέα βιομηχανική περιοχή δημιουργεῖται πρὸς τή Βοιωτία, πλάι στό μεγάλο αὐτοκινητόδρομο Ἀθηνῶν - Λαμίας. Ἀρκετά ἐργο-

Λαύριο

στάσια λειτουργούν επίσης στο Λαύριο, στη Χαλκίδα, στη Λιβαδειά, στη Λαμία.

Η τεράστια ανάπτυξη της βιομηχανίας μολύνει συνεχώς την ατμόσφαιρα και τις γειτονικές θάλασσες και δημιουργεί πολλά προβλήματα.

Πολύ αναπτυγμένη στην Ανατολική Στερεά είναι και η βιοτεχνία.

Η συγκοινωνία στην Αν. Στερεά γίνεται με αυτοκίνητα, σιδηρόδρομο, πλοία, αεροπλάνα. Μεγάλη κίνηση έχουν τα λιμάνια του Πειραιά και της Έλευσινας. Από το μεγάλο λιμάνι του Πειραιά ξεκινούν οι σιδηρόδρομοι Αθηνών - Λαρίσης και Αθηνών - Πελοποννήσου και πολλοί αυτοκινητόδρομοι. Μεγάλη κίνηση έχει επίσης το αεροδρόμιο του Έλληνικού. Στην όρεινη Ρούμελη η συγκοινωνία διεξάγεται δύσκολα.

Στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα ζουν σήμερα 3.108.000 άνθρωποι. Από αυτούς 2.540.000 κατοικούν στην Αθήνα, στον Πειραιά και στα προάστιά τους. Στην υπόλοιπη Αν. Στερεά περισσότερο πυκνοκατοικημένες είναι οι ευφορές πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές. Εκεί έχουν δημιουργηθεί και τα μεγάλα αστικά, έμπορικά, βιομηχανικά κέντρα. Οι όρεινες περιοχές είναι αραιοκατοικημένες και ο πληθυσμός τους συνεχώς ελαττώνεται.

Οἱ ὁροσειρές τῆς 'Αν. Στερεᾶς τή χωρίζουν σέ μικρότερες γεωφυσικές περιοχές. Στ' ἀρχαία χρόνια πολλές ἀπό αὐτές ἦταν ἰδιαίτερα κράτη. Σήμερα ἡ 'Αν. Στερεά εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) **Ἀττικῆς**, β) **Βοιωτίας**, γ) **Φθιώτιδας**, δ) **Φωκίδας**, ε) **Εὐβοίας**.

Ὁ Νομός Ἀττικῆς

Ὁ **Νομός Ἀττικῆς** ἀπλώνεται ἀπό τόν Κιθαιρώνα καί τήν Πάρνηθα ὡς τό ἀκρωτήριο Σούνιο στά νότια κι ὡς τό βουνό Γεράνεια δυτικά. Περιλαμβάνει ἐπίσης τό Σαρωνικό κόλπο μέ τά νησιά Σαλαμίνα, Αἴγινα, Πόρο, Ὑδρα, Σπέτσες, τήν περιοχή τῆς Τροιζήνας καί τά νησιά Κύθηρα καί Ἀντικύθηρα.

Γιά νά διοικηθεῖ καλύτερα ὁ Νομός Ἀττικῆς εἶναι χωρισμένος στά διοικητικά διαμερίσματα: 1) **Ἀθηνῶν**, 2) **Πειραιῶς**, 3) **Ἀνατολικῆς Ἀττικῆς**, 4) **Δυτικῆς Ἀττικῆς**. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Ἀθήνα**.

Ἡ Ἀθήνα

Ἡ **Ἀθήνα** εἶναι ἡ πρωτεύουσα ὅλης τῆς 'Ελλάδας. Καμιᾶ ἄλλη πόλη πάνω στή Γῆ δέν ἔχει τή δική της δόξα.

Στό κέντρο της ἀπό τά πανάρχαια χρόνια ὑψώνεται ἡ **Ἀκρόπολη**.

Κάτω ἀπ' αὐτή ἦταν χτισμένη ἡ **ἀρχαία Ἀθήνα**. Τήν περιτριγύριζε τό θαυμάσιο **ἀττικό τοπίο** μέ τίς ἀρμονικές γραμμές τῶν βουνῶν καί τῶν λόφων, τοὺς ἐλαιώνες, τ' ἀμπέλια, τοὺς κήπους, τά πεῦκα, ὅλα λουσμένα στό φῶς, μέ τόν ἀσύγκριτο γαλανό οὐρανό σκέπη τους.

Τ' ὄνομα τῆς Ἀθήνας, ὅπως μᾶς λέει ἡ μυθολογία, τῆς τό ἔδωσε ἡ Ἀθηνᾶ καί ὁ Δίας χάρισε στούς κατοίκους της τήν ἀγάπη γιά τά γράμματα, τίς τέχνες, τήν πρόοδο. Ἐδῶ δημιουργήθηκε τό ἀρχαῖο ἐλληνικό θαῦμα. Μεγάλοι ἄρχοντες ὀργάνωσαν τήν Ἀθήνα καί τά γύρω χωριά, νομοθέτες ἔγραψαν νόμους σοφοῦς, στρατηγοί καί ναύαρχοι δημιούργησαν ἰσχυρό στρατό καί στόλο, ἀρχιτέκτονες, γλύπτες καί ζωγράφοι συμπλήρωσαν μέ ἔργα ἀθάνατα τό ἀττικό τοπίο, ποιητές καί φιλόσοφοι τῆς χάρισαν δόξα αἰώνια.

Ὅταν ἡ πατρίδα μας ὑποδουλώθηκε στούς Ρωμαίους καί ἀργό-

Παλιά Ἀθήνα

τερα στους Τούρκους, ἡ Ἀθήνα ἔχασε τό ἀρχαῖο μεγαλεῖο της. Στά 1834, πού ἔγινε πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας, ἦταν μιά μικρή πόλη μέ 10.000 κατοίκους! Στή θέση τοῦ Πειραιᾶ ὑπῆρχαν λίγα σπιτάκια ψαράδων! Ὁ τόπος ὅμως ἦταν γεμάτος μνημεῖα, πού διαλαλοῦσαν τήν ἀρχαία δόξα του. Τότε χαράχτηκε τό σχέδιο τῆς νέας πόλης κι ἄρχισαν νά χτίζονται νέα οἰκοδομήματα. Σέ πολλά ἀπό αὐτά οἱ ἀρχιτέκτονες μιμήθηκαν ἀρχαία σχέδια κι ἀρκετά στολίζουν ἀκόμα τήν πρωτεύουσά μας.

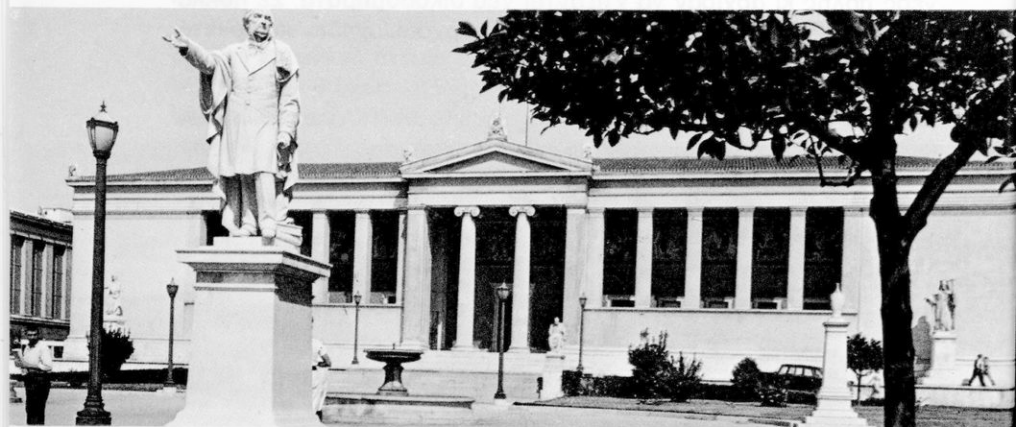
Σύγχρονη Ἀθήνα

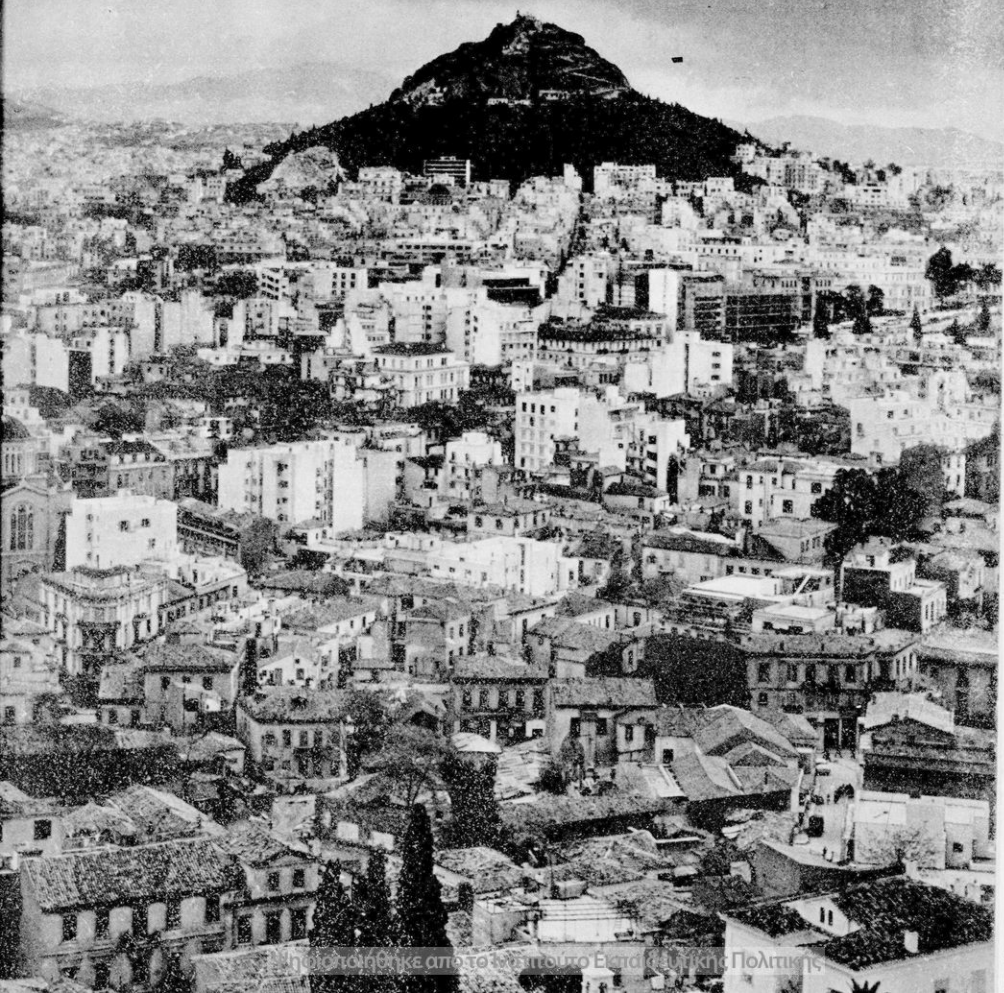

Ἡ Ἀκαδημία

Τό Πανεπιστήμιο

ΑΘΗΝΑ

Ἡ βουλή

Ἡ σημερινή πόλη εἶναι πολύ μεγάλη. Στά τελευταῖα χρόνια ἡ Ἀθήνα, πού συνεχῶς μεγαλώνει, ἐνώθηκε μέ τόν Πειραιά καί ἄλλες γειτονικές συνοικίες καί σχηματίστηκε μιά τεράστια μεγαλούπολη μέ 2.540.000 κατοίκους. Πιάνει ὅλο σχεδόν τό **λεκανοπέδιο τῆς Ἀθήνας**, ἀπό τόν **Ὑμηττό**, τήν **Πεντέλη**, τήν **Πάρνηθα** καί τό **Αἰγάλεω** ὡς τή θάλασσα τοῦ **Σαρωνικοῦ κόλπου**. Εἶναι τό πιό μεγάλο διοικητικό, πνευματικό, ἐμπορικό, βιομηχανικό, συγκοινωνιακό κέντρο τῆς Ἑλλάδας.

Στήν Ἀθήνα βρίσκονται ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ Πρωθυπουργός, οἱ Ὑπουργοί, ἡ Βουλὴ καί πολλές Ὑπηρεσίες. Σ' αὐτὴ λειτουργοῦν τό Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιο, τό Πολυτεχνεῖο, ἡ Ἀκαδημία καί πολλά ἄλλα πνευματικά καί κοινωφελῆ ἰδρύματα.

Τό Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο

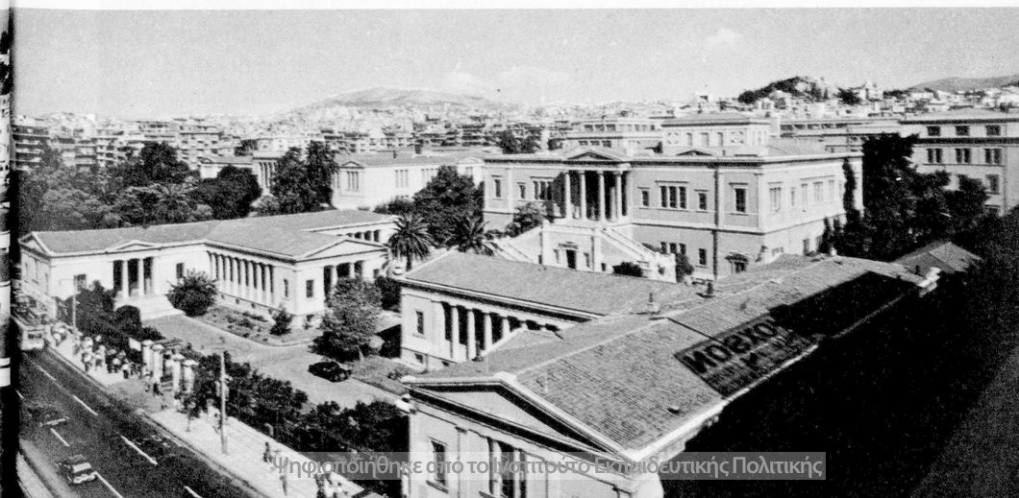
Το Ζάππειο

Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἐπίσης μιά τεράστια ἀγορά. Ἐκεῖ εἶναι συγκεντρωμένος ὁ περισσότερος πλοῦτος τῆς χώρας μας καί λειτουργοῦν μεγάλες ἐπιχειρήσεις.

Πολλοί Ἕλληνες καί ξένοι ἐπισκέπτονται συνεχῶς τήν Ἀθήνα, ἄλλοι γιά δουλειές καί ἄλλοι γιά νά θαυμάσουν τά μνημεῖα καί νά χαροῦν τή σύγχρονη ζωή της. Πολλά συγκοινωνιακά μέσα, ταξιδιωτικά γραφεῖα, ξενοδοχεῖα, ἐστιατόρια καί τουριστικές ἐπιχειρήσεις ἐξυπηρετοῦν τήν κίνηση τῶν ξένων στήν πολυάνθρωπη αὕτη πόλη.

Καύχημα τῆς Ἀθήνας εἶναι ἡ **Ἀκρόπολη**, ὁ ἱερός βράχος τῆς Ἀθηνᾶς μέ τά ἀσύγκριτα μνημεῖα. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζει ὁ **Παρθενώνας**.

Τό Πολυτεχνεῖο

Πέρασαν δυόμισι περίπου χιλιάδες χρόνια άφóτου έγινε, αλλά κανένας δέν μπόρεσε νά χτίσει οίκοδόμημα λαμπρότερο από αυτόν.

«Μόλις τόν άντικρίσεις, γράφει ό Χρ. Ζαλοκώστας, νιώθεις τό άσυνήθιστο μεγαλειό του. Δέν είναι νός, είναι άγαλμα, άγαλμα θεοϋ πού κάθεται στό θρόνο του, δεσπόζει καί ήρεμεί. Από τή συμμετρία του βγαίνει κάτι σάν μουσική. Είναι τόσο μεγαλοδύναμος, ώστε δέ ζημίωσε ούτε κι όταν γκρεμίστηκε ή στέγη του. Πήρε τότε τόν οϋρανό καί τόν έβαλε σκεπή του...».

Ή Αθήνα έχει πολλά αγαθά. Έχει όμως καί πολλά καί μεγάλα προβλήματα. Τά έχουν δημιουργήσει ή άπρογραμματίστη επέκτασή της, ή συγκέντρωση σ' αυτή έκατομμυρίων ανθρώπων, οί όγκοι τών σύγχρονων οίκοδομών, τά καυσαέρια τών βιομηχανιών καί άλλες αιτίες, πού καταστρέφουν συνεχώς τήν όμορφιά του άττικού τοπίου. Ή μόλυνση του περιβάλλοντος, ή συγκοινωνία, οί θόρυβοι, ή έλλειψη έλεύθερων χώρων καί πράσινου είναι μερικά από τά προβλήματα αυτά.

10

Ο Πειραιάς

Ο Πειραιάς (Πειραιεύς) είναι τό πιό μεγάλο λιμάνι της Έλλάδας.

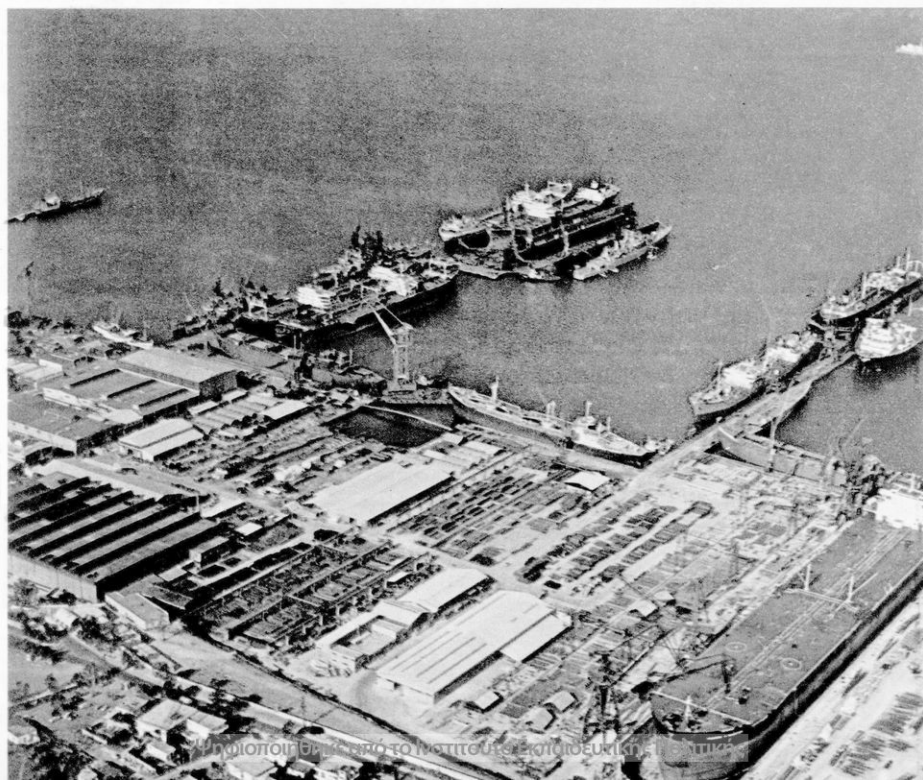
Έδω άράζουν κάθε μέρα πολλά έλληνικά καί ξένα καράβια. Πολλά από αυτά φέρνουν επιβάτες κι έμπορεύματα από άλλα λιμάνια. Άλλα φεύγουν φορτωμένα από τόν Πειραιά γι' άλλους τόπους. Τεράστιοι άτσαλένιοι γερανοί, στημένοι στίς μεγάλες αποβάθρες, καί χιλιάδες εργάτες φορτώνουν καί ξεφορτώνουν έμπορεύματα. Κοντά στό λιμάνι υπάρχουν μεγάλες αποθήκες καί από εκεί ξεκινούν οί σιδηρόδρομοι καί μεγάλοι αϋτοκινητόδρομοι, πού διασχίζουν όλη τήν Έλλάδα. Ένα άτέλειωτο μελισσολόι από ναυτικούς, καραβοκύρηδες, έμπόρους, λιμενεργάτες, τουρίστες, λιμενοφύλακες, ύπαλλήλους κτλ. κυκλοφορεί αδιάκοπα, δουλεύει καί δίνει ζωή στό πολυθόρυβο λιμάνι.

Στόν Πειραιά λειτουργούν πολλά γραφεία καί μεγάλες ναυτιλιακές επιχειρήσεις. Ο έλληνικός έμπορικός στόλος έχει σήμερα περίπου 5.000 μεγάλα πλοία καί είναι ό τρίτος στή Γή.

Πειραιάς - τό λιμάνι

Ναυπηγεία Σκαραμαγκά

Γιά τὰ ζητήματα τοῦ λιμανιοῦ φροντίζει ὁ **Ὄργανισμός Λιμένος Πειραιῶς** (Ο.Λ.Π.). Στὰ τελωνεῖα ἐλέγχονται καί φορολογούνται τὰ ἐμπορεύματα πού μεταφέρονται ἀπὸ ξένες χώρες ἢ στέλλονται σ' αὐτές. Στὸν Πειραιᾶ θρῖσκεται καί τὸ **Ὑπουργεῖο Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας**.

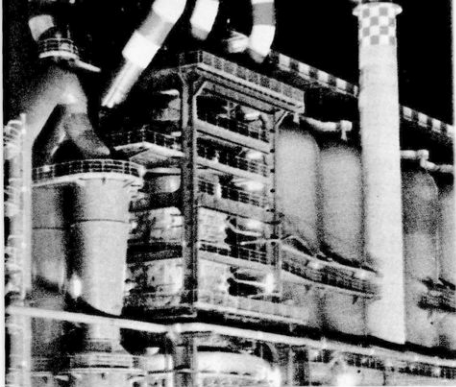
Ὁ Πειραιᾶς μαζί μέ τὴν περιοχή τῆς Ἐλευσίνας εἶναι ἐπίσης τὸ μεγαλύτερο βιομηχανικὸ κέντρο ὅλης τῆς χώρας. Σ' ὁλόκληρη τὴν περιοχή, πού ἀπλώνεται ἀπὸ τὸ λιμάνι πρὸς τὸ Αἰγάλεω καί πίσω ἀπὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Σκαρμαγκά, τὸν Ἀσπρόπυργο, τὴν Ἐλευσίνα, τὰ Μέγαρα, λειτουργοῦν ἑκατοντάδες μικρά καί μεγάλα ἐργοστάσια καί βιοτεχνίες. Αὐτὰ δίνουν δουλειὰ στοὺς κατοικοὺς τοῦ Πειραιᾶ. Παράγουν ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, λιπάσματα, γυαλικά, τσιμέντα, τσιγάρα, μηχανές, ἐργαλεῖα, ὑφάσματα, φάρμακα, χρώματα, εἶδη ὑγιεινῆς, ἠλεκτρικὰ εἶδη, οἰκιακὰ σκεύη, ἐπιπλα, πλαστικὰ εἶδη, παιχνίδια, τρόφιμα, ποτά, πολλὰ ἄλλα βιομηχανικὰ προϊόντα καί χαρίζουν πλούτο στὴν πόλη αὐτὴ καί στὴν Ἑλλάδα. Μαζί μέ τὰ ἀγαθὰ τους ὅμως οἱ βιομηχανίες μολύνουν τὸν ἀέρα μέ τὰ καυσαέρια καί τίς γειτονικὲς θάλασσες μέ τὰ λύματά τους. Εἶναι ἡ πιὸ μολυσμένη περιοχή τῆς Ἑλλάδας. Στὴν ἴδια βιομηχανικὴ ζώνη, ὅπως ἀναφέραμε, λειτουργοῦν μεγάλα ναυπηγεῖα, διυλιστήρια πετρελαίου, χαλυβουργεῖα κ.ἄ.

Στ' ἀνατολικά τοῦ Πειραιᾶ ἀνοίγεται ὁ ὅρμος τοῦ **Φαλήρου**. Ἀπὸ τὸ Φάληρο ξεκινάει ἡ μεγάλη λεωφόρος πού ὁδηγεῖ πρὸς τὸ Σούνιο. Πολλὰ προβλήματα στὴν περιοχή αὐτὴ δημιουργεῖ τὸ μεγάλο ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ.

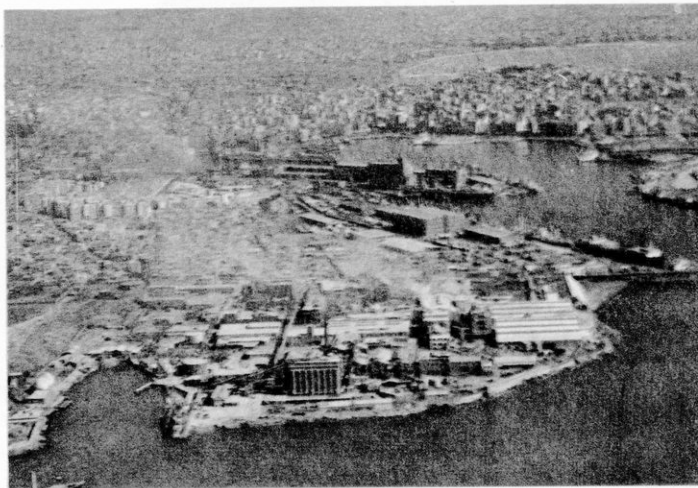
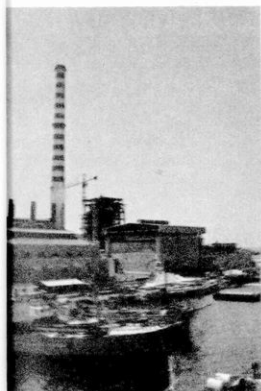
Ἡ ἱστορία τοῦ Πειραιᾶ εἶναι δεμένη μέ τὴν ἱστορία τῆς Ἀθῆνας. Ἦταν πάντα τὸ ἐπίνειό της. Μεγάλῃ δόξῃ γνώρισε ὁ Πειραιᾶς, ἀφότου ὁ Θεμιστοκλῆς ἱδρυσε ἐκεῖ τὸν ἱστορικὸ ναύσταθμο. Σήμερα ὁ ἀνδριάντας τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ἀρχοντα ὑψώνεται σ' ἓναν ὠραῖο κῆπο στὸ λιμάνι.

Δραστηριότητες

Μπορεῖτε νὰ συγκεντρώσετε κι ἄλλες πληροφορίες, βιβλία, χάρτες, τουριστικὰ φυλλάδια, φωτογραφίες, διαφάνειες, ταινίες κτλ. γιὰ τὴν Ἀθῆνα, τὸν Πειραιᾶ, τὰ προάστιά τους.

Εργοστάσια καί εργατικές κατοικίες στην ίδια μολυσμένη περιοχή

Οι βιομηχανίες μολύνουν επικίνδυνα τόο περιβάλλον

Ἡ παραλιακή λεωφόρος τοῦ Σαρωνικοῦ καταλήγει στό ἀκρωτήριο **Σούνιο**. Στήν κορυφή τοῦ μεγάλου κάθου ὑψώνεται ὁ ἀρχαῖος ναός τοῦ Ποσειδῶνα σάν φάρος πού ἀκτινοβολεῖ στό κατάγαλαζο ἄπειρο τ' οὐρανοῦ καί τῆς θάλασσας πού τόν τριγυρίζει.

Πίσω ἀπό τό Σούνιο βρίσκεται τό **Λαύριο** (8.000 κ.) μέ τήν ἀρχαία ἱστορία καί τά μεταλλεῖα του καί κοντά του ὁ **Θορικός** μέ πολλά ἀρχαῖα.

Πιο πάνω ἀπλώνονται τά **Μεσόγεια**, μιά μικρή πεδιάδα γεμάτη ἀμπέλια, πού δίνουν τή θαυμασία ρετσίνα τῆς Ἀττικῆς, λιόδεντρα, πεῦκα, ὁμορφα χωριά καί κωμοπόλεις. Ἐκεῖ βρίσκονται τό **Μαρκόπουλο**, τό **Κοροπί**, ἡ **Παιανία**, τά **Σπάτα** καί κοντά στή θάλασσα ἡ **Βραυρώνα**, ἡ **Λούτσα**, ἡ **Ραφήνα**. Βορειότερα ἀπλώνεται ἡ περιοχή τοῦ **Μαραθῶνα** μέ τόν ἱστορικό **Τύμβο**, ὅπου ἐγίνε ἡ μεγάλη μάχη μέ τούς Πέρσες στά 490 π.Χ., καί τή λίμνη, ἀπό τήν ὁποία ὑδρεύεται ἡ Ἀθήνα.

Σ' ὅλη τήν ἀνατολική παραλία τῆς Ἀττικῆς ὑπάρχουν θέρετρα μέ πολλά ἐξοχικά σπιτία.

Κοντά στίς ἐκβολές τοῦ **Ἀσωποῦ**, βρίσκεται ἡ **Σκάλα Ὠρωποῦ**. Ἀπό αὐτή πολλά πορθμεῖα φεύγουν γιά τήν Εὐβοία.

Γιά τή Δυτική Ἀττική εἶπαμε ἀρκετά σέ προηγούμενα μαθήματα. Σ' ὅλη τή θορινή παραλία τοῦ Σαρωνικοῦ λειτουργοῦν πολλές βιομηχανίες. Ἐκεῖ βρίσκονται ὁ **Σκαρामαγκάς**, ὁ **Ἀσπρόπυργος**, ἡ **Ἐλευσίνα**, (19.000 κ.), ἡ **Μάνδρα**, τά **Μέγαρα** (17.000 κ.) καί πιο πέρα ἡ **Κακή Σκάλα** μέ τίς θεόρατες **Σκειρωνίδες Πέτρες** νά κρέμονται πρός τή θάλασσα.

Ἡ Ἐλευσίνα καί τά Μέγαρα εἶναι ἀρχαῖες ἱστορικές πόλεις. Πολλές φορές στό μάθημα τῆς ἱστορίας θά μιλήσουμε γι' αὐτές. Στήν Ἐλευσίνα σῴζεται ἐρειπωμένο τό ἱερό τῆς θεᾶς Δήμητρας κι ἄλλα ἀρχαῖα. Ὁ δρόμος πού ὁδηγεῖ ἀπό τήν Ἀθήνα σ' αὐτή ὀνομάζεται καί σήμερα **Ἱερά ὁδός**.

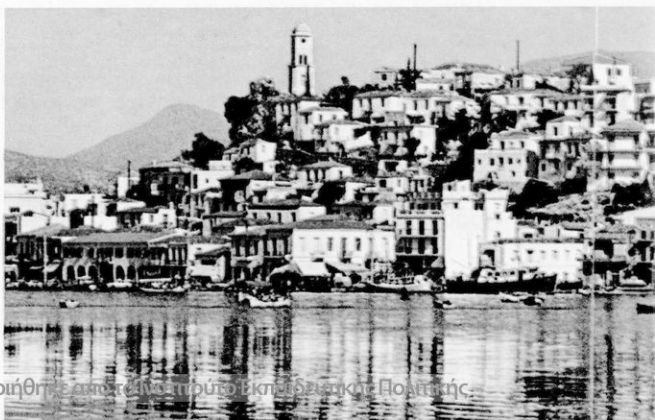
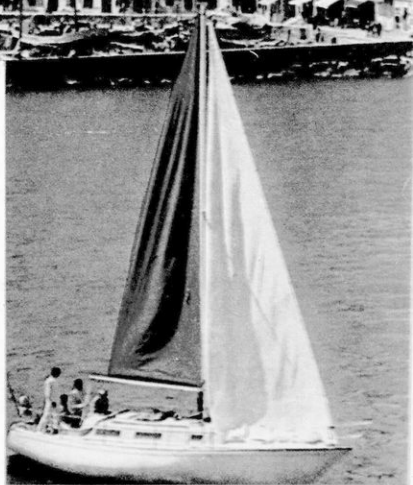
Ἡ υπόλοιπη ὀρεινή Δυτική Ἀττική εἶναι ἄγονη καί ἀραιοκατοικημένη.

Δυό γραφικές γωνίες τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἡ **Καισαριανή** στούς πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ καί τό **Δαφνί** στό Αἰγάλεω, μέ ἱστορικά μοναστήρια καί πολλές φυσικές ὁμορφιές. Ὠραῖες τοποθεσίες

Εικόνες από τό Σαρωνικό:

1. Σπέτσες
2. Ύδρα
3. Σούνιο
4. Αίγινα
5. Πόρος

Ψηφιοποιήθηκε από το Εθνικό Εκπαιδευτικό Πολύμητρο

υπάρχουν επίσης στis δασοσκέπαστες πλαγιές της Πάρνηθας και της Πεντέλης.

Ένας στενός πορθμός χωρίζει από την Άττική τη **Σαλαμίνα**. Έκεί στά 480 π.Χ. οι Έλληνες νίκησαν τούς Πέρσες. Τώρα στη θέση αυτή βρίσκεται ο ναύσταθμος του πολεμικού ναυτικού μας. Στή Σαλαμίνα κατοικούν 23.000 άνθρωποι. Σπουδαιότερος οικισμός της είναι ή **Σαλαμίνα** (18.000).

Στό κέντρο του Σαρωνικού βρίσκεται ή **Αίγινα**. Είναι όρεινό νησί μέ μεγάλη ιστορία, πολλές φυσικές όμορφίες, άρχαία μνημεία. Έντύπωση κάνει ό ναός της **Αφάιας** χτισμένος σέ καταπράσινο ύψωμα μέ μαγευτική θέα πρός τη θάλασσα. Σ' όλο τό νησί ζούν 10.000 άνθρωποι. Πρωτεύουσά του είναι ή **Αίγινα** (6.000 κ.).

Στήν περιοχή **Τροιζηνίας** βρίσκονται ή καταπράσινη χερσόνησος **Μέθανα** μέ ιαματικές πηγές και γραφικά τοπία και τό ωραίο νησί **Πόρος**. Μεγαλύτερος οικισμός εκεί είναι ό **Πόρος** (4.000 κ.).

Πιό πέρα βρίσκονται δυό από τά ωραιότερα και τά πιό δοξασμένα νησιά της πατρίδας μας: ή **Ύδρα** (2.500 κ.) και οι **Σπέτσες** (3.500 κ.). Στά χρόνια της τουρκοκρατίας οι Ύδραίοι και οι Σπετσιώτες είχαν πολλά καράβια και στήν επανάσταση του 1821 πολέμησαν γενναία γιά την έλευθερία και πρόσφεραν πολλά στήν πατρίδα. Σήμερα τά νησιά αυτά, ιδιαίτερα ή Ύδρα, έχουν μεγάλη τουριστική κίνηση.

Τά **Κύθηρα** (4.000 κ.) βρίσκονται στά νότια της Πελοποννήσου και λίγο νοτιότερα τά **Άντικύθηρα** (140 κ.). Είναι βραχώδη νησιά μέ έντυπωσιακά τοπία και μικρούς οικισμούς.

12. Οί Νομοί Βοιωτίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας

Ο **Νομός Βοιωτίας** απλώνεται στά βόρεια της Άττικής, από τόν Κιθαιρώνα και την Πάρνηθα ως τόν Παρνασσό και τό όρος Χλωμό. Στό κέντρο του έχει δημιουργηθεί, μέ την αποξήρανση της λίμνης, ή πλούσια πεδιάδα της Κωπαίδας. Αύτή, όπως είπαμε, δίνει πολλά και έκλεκτής ποιότητας γεωργικά προϊόντα και κυρίως βαμπάκι.

Η Βοιωτία γειτονεύει μέ την Άττική και κοντά στά σύνορα των δύο Νομών έχουν ιδρυθεί πολλές βιομηχανίες και συνεχώς ιδρύονται νέες.

Πρωτεύουσα του Νομού Βοιωτίας είναι ή **Λιθαδειά** (16.000 κ.),

ΔΕΛΦΟΙ

1. Θερμοπύλες

2. Χαιρώνεια

ώραία πόλη πού συνεχώς ἐξε-
λίσσεται. Ἡ ἀνάπτυξή της ὀφεί-
λεται, κυρίως, στὸν πλοῦτο τῆς
Κωπαίδας. Πάνω ἀπὸ τὴν πόλη
βρίσκεται ἡ πηγὴ **Ἐρκυννα**, μέ
ἄφθονα κρυσταλλένια νερά, πα-
λιές γραφικὲς γέφυρες κι αἰω-
νόβια πλατάνια τριγύρω. Νοτιό-
τερα ὑψώνεται ὁ **Ἑλικώνας**, τό
βουνό μέ τὶς Μοῦσες καὶ τοὺς
ἀρχαίους θρύλους, καὶ θόρεια ὁ
Παρνασσός ψηλός, περήφανος,
μέ τὶς κορφές στὰ σύννεφα καὶ
στὰ χιόνια, μέ χλοερά βοσκο-
τόπια, δάση καὶ σύγχρονες χιο-
νοδρομικὲς ἐγκαταστάσεις.

«Τό ψηλὸς καὶ τὴν περη-
φάνεια αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ
λίγα βουνά τὴν ἔχουν, γρά-
φει ὁ Χρ. Ζαλοκώστας. Ἐδῶ
τά κοπάδια χιλιάζουν. Κάθε
τόσο συναντοῦμε τσομπάνη-
δες ἡλιοκαμένους, πού βα-
στοῦν ἱερατικὰ τὶς γκλίτσες
τους... φωνάζουν γιὰ νά ἡσυ-
χάσουν τὰ πρόβατα, πού ρο-
βολοῦν τὶς πλαγιές, καὶ μᾶς
χαιρετοῦν.

Σέ λίγο βλέπουμε χιό-
νια...».

Στὰ νότια τῆς Κωπαίδας ἀ-
πλώνεται ἡ μικρὴ πεδιάδα τῆς
Θήβας.

Ἡ **Θῆβα** (16.000 κ.) εἶναι ἀρ-
χαία καὶ ἔνδοξη πόλη.

Ὅλη ἡ περιοχή τῆς Βοιωτίας

1. Μοναστήρι
Ὁσίου Λουκά
2. Παρνασσός
3. Ἐργοστάσιο
άλουμινίου

είναι γνωστή για την Ιστορία και τους θρύλους της. Έδω, εκτός από τη Θήβα, βρίσκονται ή **Αυλίδα**, ή **Τανάγρα**, ο **Όρχομενός**, οι **Πλαταιές**, τα **Λευκτρά**, οι **Θεσπιές**, ή **Χαιρώνεια**. Άλλοι ιστορικοί τόποι είναι τα **Βασιλικά**, τό θαυμάσιο μοναστήρι του **Όσίου Λουκά**, τό **Δίστομο**, ή **Άράχοβα**.

Ο Νομός Βοιωτίας είναι χωρισμένος στις Έπαρχίες **Λεβαδείας** και **Θηβών**.

Γύρω από τό Μαλιακό κόλπο βρίσκεται ο **Νομός Φθιώτιδας**. Στη μέση του ανοίγεται ή γόνιμη κοιλάδα του Σπερχειού. Πολλά και μεγάλα βουνά γύρω της χωρίζουν τή Φθιώτιδα από τούς γειτονικούς της Νομούς.

Άλλα βουνά χωρίζουν τή Φθιώτιδα στις Έπαρχίες: 1) **Φθιώτιδας** μέ πρωτεύουσα τή Λαμία, 2) **Λοκρίδας** μέ πρωτεύουσα τήν Άταλάντη, 3) **Δομοκού** μέ πρωτεύουσα τό Δομοκό.

Πρωτεύουσα του Νομού και τής Έπαρχίας Φθιώτιδας είναι ή **Λαμία** (38.000 κ.), ώραία πόλη χτισμένη άμφιθεατρικά στους πρόποδες τής Όθρυος, μέ παλιά κάστρα στήν κορφή της, ώραίες πλατείες και οικοδομές. Επίνειο τής Λαμίας είναι ή **Στυλίδα** μέ πολλούς έλαιώνες στήν περιοχή της.

Στή γέφυρα του Σπερχειού μιά μαρμαρίνη στήλη θυμίζει τήν ιστορική μάχη τής Άλαμάνας και τή θυσία του Άθ. Διάκου. Πιο κάτω τό Έρωο του Λεωνίδα διαλαλεϊ τή δόξα των Θερμοπυλών.

Έκεϊ κοντά βρίσκονται και οι δορυφορικοί σταθμοί. Μ' αυτούς και μέ τή βοήθεια τεχνητών δορυφόρων, πού γυρίζουν γύρω από τή Γή, επικοινωνούμε μέ ανθρώπους πού ζούν σέ μακρινές χώρες.

Άξιόλογοι οικισμοί στήν κοιλάδα του Σπερχειού είναι ή **Σπερχειάδα** και ή **Μακρακώμη**.

Στήν Έπαρχία Λοκρίδας βρίσκονται ή **Άταλάντη** (5.000 κ.), ή **Λάρυμνα** μέ πολλά όρυχεϊα στήν περιοχή της, τα **Καμένα Βοῦρλα**, μέ μεγάλη τουριστική κίνηση. Η παραλία τής Λοκρίδας είναι θαυμάσια τουριστική περιοχή πού συνεχώς εξελίσσεται. Άλλη ώραία περιοχή είναι ή **Πελασγία**, στή βόρεια παραλία του Μαλιακού.

Ψηλά στήν Όθρυ άπλώνεται ή Έπαρχία Δομοκού. Σπουδαιότερος οικισμός της είναι ο **Δομοκός**.

Στήν περιοχή τής Φθιώτιδας από πολλά μέρη αναβλύζει ζεστό νερό. Γνωστές ιαματικές πηγές λειτουργούν στα Καμένα Βοῦρλα, στις Θερμοπύλες, στήν Ύπάτη και στό Πλατύστομο.

Ο Νομός Φωκίδας περιλαμβάνει όρεινές και άραιοκατοικημένες περιοχές της Ρούμελης με τα βουνά Παρνασσό, Γκιώνα, Οϊτη, Βαρδούσια.

Διαιρείται στις Έπαρχίες: 1) **Παρνασσίδας** με πρωτεύουσα την Άμφισσα και 2) **Δωρίδας** με πρωτεύουσα τό Λιδωρίκι.

Κέντρο της Φωκίδας είναι η **Άμφισσα** (7.000 κ.), χτισμένη σε μικρή κοιλάδα με πολλούς έλαιώνες. Φημίζονται οί έλιές της.

Στίς πλαγιές του Παρνασσού, σε μιά θέση με επιβλητική όμορφιά και φυσικό μεγαλείο, σώζονται τά έρείπια του αρχαίου μαντείου των **Δελφών**. Πόση μεγαλοπρέπεια έχει αυτός ο τόπος με τό ναό του 'Απόλλωνα, τήν ιερή Κασταλλία πηγή, τούς «Θησαυρούς», τίς άγριες Φαιδριάδες και τούς άσημόφυλλους έλαιώνες, πού απλώνονται από τά πόδια των βράχων ως τή θάλασσα! Στο μουσείο θαυμάζει κανείς τόν 'Ηνίοχο, τίς πλάκες με τούς περίφημους ύμνους του 'Απόλλωνα, τόν όμφαλό της Γής κ.ά. αρχαία.

Δυό γραφικές κωμοπόλεις, η **Ίτέα** και τό **Γαλαξίδι**, είναι χτισμένες στην παραλία του Κορινθιακού.

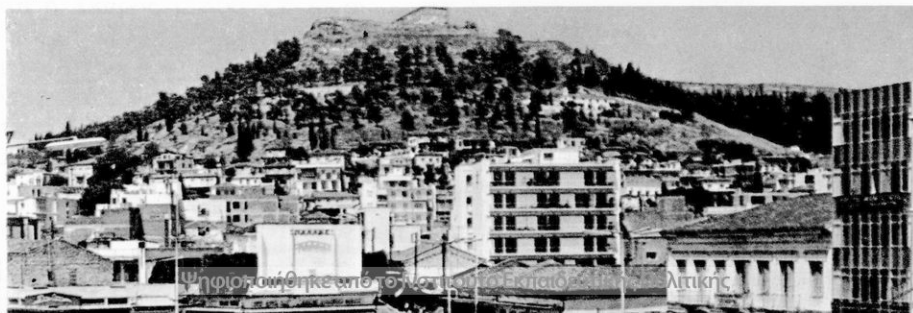
Πρωτεύουσα και μεγαλύτερος οικισμός της Έπαρχίας Δωρίδας είναι τό **Λιδωρίκι**. Κοντά του ρέει ό ποταμός **Μόρνος**. Στην κοιλάδα του δημιουργείται τεχνητή λίμνη, από τήν όποια με μεγάλους άγωγούς θά μεταφέρεται νερό στην 'Αθήνα. Πιο κάτω άνοίγεται η εϋφορη πεδιάδα, πού σχηματίστηκε από τίς προσχώσεις του ποταμού.

Ψηλά, ανάμεσα στον Παρνασσό και τή Γκιώνα, βρίσκεται τό ιστορικό **Χάνι της Γραβιάς**, όπου στά 1821 ό 'Οδ. Άνδρουτσος νίκησε τούς Τούρκους.

Γενικέςσεις

Σε πολλές περιπτώσεις η πολιτική διαίρεση μιάς περιοχής όρίζεται από τή μορφολογία του έδάφους. Φυσικά σύνορα (βουνά, θάλασσες, ποτάμια) χωρίζουν συχνά τά γεωγραφικά διαμερίσματα, τούς Νομούς, τίς Έπαρχίες.

Λαμία

Αϊδηψός

13

Ἡ Εὐβοία

Ἡ **Εὐβοία** εἶναι μεγάλο καί ὠραῖο νησί στά ἀνατολικά τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Ἀπό αὐτή χωρίζεται μέ τό γνωστό μας πορθμό τοῦ **Εὐρίππου** καί τόν **Εὐβοϊκό κόλπο**. Βόρεια καταλήγει στό ἀκρωτήριο **Ἀρτεμίσιο**. Στό νότιο μέρος τῆς βρίσκεται τό γνωστό στούς ναυτικούς ἀκρωτήριο **Καφηρέας** ἢ **Κάβο Ντόρο**.

Ἡ Εὐβοία εἶναι ὀρεινό νησί. Ψηλότερα βουνά τῆς εἶναι ἡ **Δίρφυς**, τό **Κανδήλι**, ἡ **Ὀχη**. Σέ πολλά παραθαλάσσια μέρη σχηματίζονται μικρές πεδιάδες καί εὐφορες κοιλάδες. Στό νότιο τμήμα τοῦ νησιοῦ ὑπάρχει ἡ μικρή λίμνη **Δύστος**.

Τό κλίμα τῆς Εὐβοίας εἶναι ξηρό. Στό βόρειο μέρος ἡ θλάσσηση εἶναι πλούσια. Ἐκεῖ ὑπάρχουν ὠραῖα δάση μέ πεύκα, λαγκαδιές μέ πλατάνια θεόρατα, ἐλαιῶνες, χωράφια καί κῆποι.

Ἡ Εὐβοία παράγει δημητριακά, λαχανικά, ἐλιές, σταφύλια, σύκα, δασικά, κτηνοτροφικά καί πτηνοτροφικά προϊόντα, μέλι κ.ἄ. Ἀπό τό ὑπέδαφός τῆς ἐξάγονται ἀρκετά ὀρυκτά. Σέ προηγούμενο μάθημα μιλήσαμε γιά τούς λιγνίτες καί τό ἀτμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο πού λειτουργεῖ στό **Ἀλιθέρι**. Πολλές βιομηχανίες ὑπάρχουν στήν περιοχή τῆς Χαλκίδας.

Ἡ Εὐβοία εἶναι χωρισμένη στίς Ἐπαρχίες: 1) **Χαλκίδας** μέ πρωτεύουσα τή Χαλκίδα, πού εἶναι καί πρωτεύουσα ὅλου τοῦ Νομοῦ, 2) **Καρυστίας** μέ πρωτεύουσα τήν Κύμη καί 3) **Ἰστιαίας** μέ πρωτεύουσα τήν Ἰστιαία.

Σ' ὅλο τό νησί ζοῦν 165.000 ἄνθρωποι.

Ἡ **Χαλκίδα** (36.000 κ.) εἶναι ἀρχαία καί ἱστορική πόλη. Ἔχει μεγάλη ἐμπορική, βιομηχανική, τουριστική κίνηση. Στήν ἀνά-
Χαλκίδα

πτυσή της βοήθησαν ή προνομιακή θέση, τό κλίμα, οί φυσικές όμορφίες της. Ή Χαλκίδα είναι ένα μεγάλο σταυροδρόμι ανάμεσα στή Στερεά καί τήν Εύβοια, στό Βόρειο καί τό Νότιο Εύβοϊκό κόλπο. Άπό τά αξιοθέατά της αναφέρουμε τήν παλίσροια καί τήν κινητή γέφυρα τοῦ Εὐρίπου, τό κάστρο, τά μουσεῖα, τίς πλατεῖες μέ τά σύγχρονα κτίρια, τά ωραία παραθαλάσσια κέντρα, τίς ναυτικές γιορτές.

Σπουδαιότερη κωμόπολη στά νότια τοῦ νησιοῦ εἶναι ή **Κάρυστος** (4.000 κ.) μέ θαυμάσια ρυμοτομία, πολλές φυσικές όμορφίες, σπήλαια, κάστρα καί ἀρχαῖα μνημεῖα κοντά της.

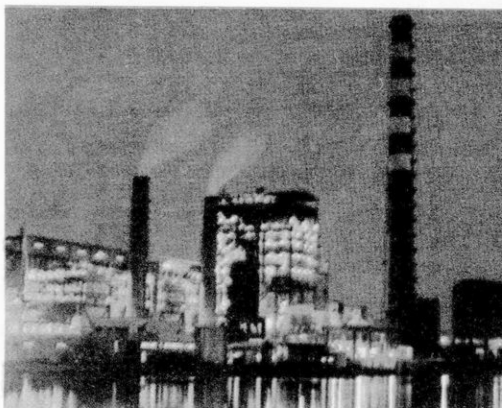
Στό κεντρικό τμήμα τῆς Εὐβοίας βρίσκονται ή **Νέα Ἀρτάκη**, τά **Ψαχνά**, ή **Ἐρέτρια**, μέ πολλά ἀρχαῖα, τό **Ἀλιθέρι**, ή **Κύμη** (3.000 κ.) χτισμένη σ' ένα γραφικό ἐξώστη μέ θαυμάσια θέα πρὸς τό Αἰγαῖο.

Στή θόρεια Εὐβοια βρίσκονται ή **Λίμνη**, τό **Μαντούδι**, ή **Ἰστιαία** (4.000 κ.), ή περίφημη λουτρόπολη **Αἰδηψός**.

Στό Νομό Εὐβοίας ὑπάγεται καί ή **Σκύρος** (2.400 κ.). Εἶναι νησί μέ πολλές φυσικές όμορφίες, μνημεῖα, θεαματικά σπήλαια, γραφικά χωριά. Ἐντύπωση κάνουν τά ξυλόγλυπτα σκυριανά ἐπιπλα.

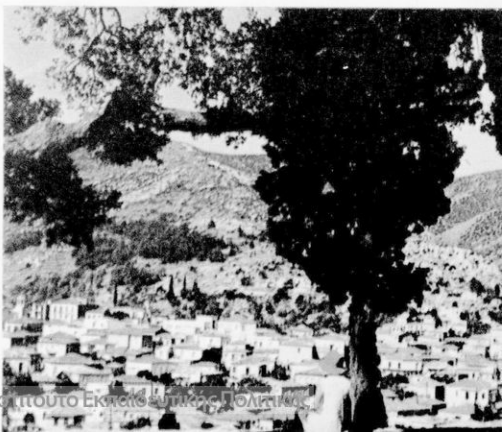

Γέφυρα Εὐρίπου

Ἐργοστάσιο Ἀλιθερίου

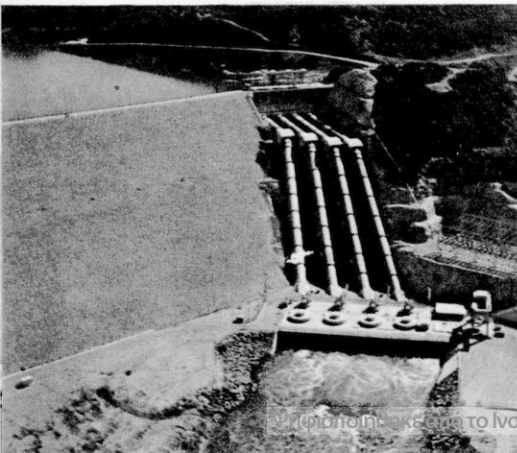
Κύμη

Γέφυρα στη Λίμνη των Κρεμαστών

Τό υδροηλεκτρικό εργοστάσιο
στο Καστράκι

Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

14 Γεωφυσική εξέταση της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας

Ἡ Δυτική Στερεά Ἑλλάδα ἀπλώνεται ἀπό τὰ **Ἄγραφα**, τόν **Τυμφρηστό** καί τὰ **Βαρδούσια** ὡς τό Ἰόνιο πέλαγος. Ἀνάμεσα σ' αὐτή καί τήν Ἠπειρο σχηματίζεται ὁ **Ἀμβρακικός κόλπος**. Στήν εἰσοδό του βρίσκεται τό ἱστορικό ἀκρωτήριο **Ἄκτιο**. Ἀπό τήν Πελοπόννησο χωρίζεται μέ τόν **Πατραϊκό κόλπο**. Ἐκεῖ σχηματίζεται ὁ **πορθμός τοῦ Ρίου**.

Ἡ Δυτική Στερεά εἶναι ὄρεινή περιοχή. Ἄλλα βουνά της εἶναι τό **Μακρυνόρος**, τό **Πανατιωλικό**, ὁ **Ἀράκυνθος**, τὰ **Ἀκαρνανικά ὄρη** κ.ἄ. Ἀνάμεσά τους σχηματίζονται τό λεκανοπέδιο τῆς **Τριχωνίδας** καί οἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν **Ἀχελώου**, **Εὐήνου** καί **Μόρνου**.

Ὁ Ἀχελῶος εἶναι τό μεγαλύτερο ποτάμι τῆς Στερεᾶς. Πολλοί παραπόταμοί του κατεβαίνουν ὀρμητικοί ἀπό τὰ βουνά τῆς Ρούμελης μέσα ἀπό βαθιές, ἀπάτητες χαράδρες. Ἐκεῖ χτίστηκαν ψηλά φράγματα καί σχηματίστηκαν μεγάλες τεχνητές λίμνες στόν **Ταυρωπό**, στό **Κρεμαστό**, στό **Καστράκι**. Ἔτσι τὰ νερά τοῦ Ἀχελώου, πρὶν κατεβοῦν στόν κάμπο, γιά

νά ποτίσουν μέ άλλα άρδευτικά φράγματα τά χωράφια, κινούν μεγάλα ύδροηλεκτρικά έργοστάσια καί παράγεται άφθονο ήλεκτρικό ρεύμα.

Σέ κλειστά λεκανοπέδια τής Δυτικής Στερεάς υπάρχουν οί φυσικές λίμνες **Τριχωνίδα, Λυσιμαχία, Όζερός, Άμβρακία, Βουλκαριά**. Στά νότια παράλια βρίσκονται οί λιμνοθάλασσες τοῦ **Αἰτωλικοῦ**, τοῦ **Μεσολογγίου**, τής **Κλείσοθας**, μέ πλούσια ιχθυοτροφεία.

Τό κλίμα στά παραθαλάσσια μέρη είναι ύγρό μεσογειακό. Στίς όρεινές περιοχές είναι όρεινό.

Τά σπουδαιότερα προϊόντα τής Δυτ. Στερεάς παράγονται στίς εύφορες πεδινές περιοχές καί είναι δημητριακά, καπνά, βαμπάκι, ρύζι, λαχανικά, έλιές, έσπεριδοειδή, σταφύλια. Παράγονται επίσης άρκετά κτηνοτροφικά, δασικά, άλιευτικά προϊόντα καί άλάτι.

Ή συγκοινωνία στή Δυτ. Στερεά, ιδιαίτερα στίς όρεινές περιοχές, διεξάγεται δύσκολα. Ένας μεγάλος αὐτοκινητόδρομος, πού ξεκινάει από τό **Άντίρριο**, διασχίζει τήν Αἰτωλοακαρνανία καί προχωρεῖ πρὸς τήν Ήπειρο. Αεροδρόμια υπάρχουν στό **Άγρίνιο** καί στό **Άκτιο**.

Στή Δυτική Στερεά ζοῦν 258.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι από αὐτούς κατοικοῦν στίς πλούσιες πεδινές περιοχές. Έκεῖ ἔχουν δημιουργηθεῖ καί οί μεγαλύτεροι οικισμοί. Οί όρεινές, άγονες καί άπομέρες περιοχές είναι άραιοκατοικημένες.

15. Πολιτική εξέταση τής Δυτ. Στερεάς Ἑλλάδας

Ή Δυτ. Στερεά Ἑλλάδα χωρίζεται στους Νομούς: α) **Αἰτωλοακαρνανίας** καί β) **Εὐρυτανίας**.

Ο **Νομός Αἰτωλοακαρνανίας** είναι από τούς πιό μεγάλους Νομούς τής χώρας μας σέ έκταση κι ἔχει πλούσιο έδαφικό καί θαλάσσιο διαμελισμό. Χαρακτηριστικά είναι τά πολλά έδαφικά θαθουλώματα μέ τίς ρηχές λίμνες καί λιμνοθάλασσες καί οί βαθύκολπες άκτές του.

Ο Νομός Αἰτωλοακαρνανίας ἔχει πρωτεύουσα τό Μεσολόγγι.

Περιλαμβάνει τίς Ἐπαρχίες: 1) **Μεσολογγίου** μέ πρωτεύουσα τό Μεσολόγγι, 2) **Ναυπακτίας** μέ πρωτεύουσα τή Ναύπακτο, 3) **Τριχωνίδας** μέ πρωτεύουσα τό Άγρίνιο, 4) **Βάλτου** μέ πρωτεύουσα τήν Άμφιλοχία, 5) **Βόνιτσας καί Ξηρομέρου** μέ πρωτεύουσα τή Βόνιτσα.

Μεσολόγγι - ό κήπος τών ήρώων

Τό **Μεσολόγγι** (12.000 κ.) είναι ιερή πόλη τής Ἑλλάδας. Στόν κήπο τών ήρώων εἶναι θαμμένα τά παλικάρια πού σκοτώθηκαν στήν πολιορκία καί τήν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου στά 1826. Μιά ήρωική ἀτμόσφαιρα εἶναι χυμένη παντοῦ, ἀνάμεσα στούς τάφους, τ' ἀγάλματα, τά παλιά κανόνια καί τ' ἄλλα ἀπομεινάρια ἀπό τά χρόνια τής Ἐπανάστασης. Παντοῦ φτερουγίζει ἡ δόξα.

Μπροστά στήν πόλη ἀπλώνεται ἡ λιμνοθάλασσα γαλήνια, ἄβαθη, γεμάτη φύκια καί φράχτες, μέ τό μαγευτικό ἡλιοθασίλεμα, πού ὕμνησαν μέ τούς στίχους τους οἱ Μεσολογγίτες ποιητές Κ. Παλαμᾶς καί Μ. Μαλακάσης.

«Πάνω στήν ὀριστική ἀκίνησίᾳ τής ἀπέραντης ἐπιφάνειας τών νερῶν, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης, οἱ ρόδινες, μαθιές, πορτοκαλιές καί χρυσές ἀποχρώσεις τοῦ ἡλιοθασιλέματος δημιουργοῦν μιά φαντασμαγορία ἀπερίγραπτης ὁμορφιάς. Οἱ ἀγριόπαπιες πετοῦν μέσα σ' ἓνα ἀποθεωτικό φῶς καί οἱ μοναχικοὶ ψαράδες ρίχνουν φανταστικές σκιές πάνω στόν καθρέπτη τών νερῶν».

Ἡρωικός τόπος εἶναι καί τό **Αἰτωλικό**, χτισμένο σέ νησίδα στό πίο στενό μέρος τής λιμνοθάλασσας.

Ἡλιοθασίλεμα στό Μεσολόγγι

Ναύπακτος

Ἀγρίνιο

Τό μεγαλύτερο ἐμπορικό κέντρο τῆς Δυτ. Στερεᾶς εἶναι τό **Ἀγρίνιο** (31.000 κ.), σύγχρονη πόλη μέ ὠραίες οἰκοδομές, κήπους, καπνεργοστάσια.

Ἄλλοι οἰκισμοί στό πλούσιο λεκανοπέδιο τῆς Τριχωνίδας καί στήν κοιλάδα τοῦ Ἀχελώου εἶναι τό **Θέρμο**, ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Αἰτωλίας, τό **Παναιῶλιο**, ὁ **Ἀγ. Κωνσταντίνος**, τό **Νεοχώρι**.

Στήν ἐπαρχία Βόνιτσας βρίσκονται ὁ **Ἀστακός** καί ἡ **Βόνιτσα** καί στήν Ἐπαρχία Βάλτου ἡ **Ἀμφιλοχία** (5.000 κ.).

Στίς ἀκτές τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἶναι χτισμένη ἡ γραφική **Ναύπακτος** (8.000 κ.) μέ μαγευτικές τοποθεσίες κοντά τῆς.

Ὁ **Νομός Εὐρυτανίας** εἶναι ὁ πιό ὄρεινός Νομός τῆς χώρας μας. Βρίσκεται ἀνάμεσα στ' Ἀγραφα, τόν Τυμφρηστό, τό Παναιτωλικό καί τόν Ἀχελῶο.

«Ἐδῶ ἀπάνω εἶναι ἄγρια καί περήφανα ὅλα, γράφει ὁ Ζ. Παπαντωνίου. Πόσο θεόρατα εἶναι τά βουνά!... Πόσους βράχους, πόσα φαράγγια, πόσες ράχες, πόση πέτρα καί κακοτοπιά ἔχουν!... Οἱ γκρεμοί εἶναι φυτεμένοι μέ πουρνάρια καί κουμαριές. Ἄλλοι κατεβαίνουν γυμνοί καί ἀπότομοι, σάν νά τούς ἔχεις κόψει μέ σπαθί...

Νερά βροντοῦνε στό γκρεμό καί πᾶνε πρός τούς οὐρανούς ἴσια κι ὀρθά σάν τήν ψυχὴ τῆς Ροῦμελης τὰ ἐλάτια».

Πρωτεύουσα τῆς Εὐρυτανίας εἶναι τό **Καρπενήσι** (5.000 κ.) χτισμένο στούς πρόποδες τοῦ Τυμφρηστοῦ. Κοντά του βρίσκεται τό Κεφαλόβρυσο μέ τό μνημεῖο τοῦ ἥρωα Μ. Μπότσαρη, πού σκοτώθηκε ἐκεῖ στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Στήν Εὐρυτανία ζοῦν 30.000 ἄνθρωποι, σκόρπιοι σέ 180 οἰκισμούς. Γραφικά χωριά εἶναι τό **Μεγάλο χωριό**, ὁ **Προυσός**, ἡ **Φουρνά**, τ' **Ἀγραφα**.

Φράγμα Ἀχελώου

16 'Ανασκόπηση τής Στερεάς 'Ελλάδας. 'Αναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
1. 'Αττικής	'Αθήνα	Γκιώνα	2.510	'Αχελώος
2. Βοιωτίας	Λιβαδειά	Παρνασσός	2.457	Εϋήνος
3. Φθιώτιδας	Λαμία	Βαρδούσια	2.437	Μόρνος
4. Φωκίδας	'Αμφισσα	Τυμφρηστός	2.315	Σπερχειός
5. Εύρυτανίας	Καρπενήσι	Οΐτη	2.152	
6. Αιτωλοακαρνανίας	Μεσολόγγι	Παναιτωλικό	1.924	
7. Εύβοίας	Χαλκίδα	Δίρφυς	1.743	

'Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Τώρα, πού γνωρίζετε αρκετά καλά τή Στερεά, προσπαθήστε νά τήν αναπαραστήσετε στήν άμμοδόχο ή μέ πλαστιλίνη. 'Εργαστείτε σέ ομάδες.
2. Σημειώστε τούς κόλπους καί τούς πορθμούς, τά νησιά, τά βουνά, τά ποτάμια, τίς λίμνες. Ποιές άπ' αυτές είναι φυσικές καί ποιές τεχνητές; 3. Τί κλίμα έχουν τά παραθαλάσσια μέρη τής Στερεάς; Τί ή όρεινή Ρούμελη; Γιατί; 4. Ποιές περιοχές παράγουν αρκετά γεωργικά προϊόντα; Γιατί; 5. 'Από πού εξάγονται πολλά μέταλλα, από πού ώραία μάρμαρα κι από πού λιγνίτης; 6. Πού λειτουργούν ύδροηλεκτρικά καί πού άτμοηλεκτρικά έργοστάσια; Γιατί; Πού είναι συγκεντρωμένες μεγάλες βιομηχανίες; Γιατί; 7. Σημειώστε στό χάρτη τίς πιό μεγάλες πόλεις τής Στερεάς. Δικαιολογήστε γιατί δημιουργήθηκαν σ' αυτές τίς θέσεις. Ποιές από αυτές έχουν σιδηροδρομική συγκοινωνία; 8. Μελετήστε στό χάρτη τίς διαβάσεις πού υπάρχουν ανάμεσα στά βουνά τής Στερεάς καί βρείτε τούς μεγάλους αυτοκινητόδρομους. Τί παρατηρείτε; 9. Γιά ποιούς τόπους τής Στερεάς μιλήσατε ως τώρα στή μυθολογία καί τήν ιστορία; 10. Πού λειτουργούν ιαματικές πηγές; 11. Σέ ποιούς Νομούς είναι χωρισμένη ή Στερεά; Σημειώστε τίς πρωτεύουσές τους

Γενικές

1. Οί άγρονες όρεινές περιοχές είναι άραιοκατοικημένες.
2. Πολλοί άνθρωποι συγκεντρώνονται στίς πεδινές καί εύφορες περιοχές. 'Εκεί συνήθως δημιουργούνται έμπορικά καί βιομηχανικά κέντρα.
3. 'Η ανάπτυξη τής βιομηχανίας συντελεϊ στή δημιουργία μεγάλων άστικων κέντρων.
4. 'Η ανάπτυξη τής βιομηχανίας μολύνει επικίνδυνα τό περιβάλλον.
5. 'Η συκέντρωση πολλών ανθρώπων σέ μεγαλουπόλεις δημιουργεί πολλά προβλήματα.
6. Οί κοιλάδες των ποταμών καί οί κλεισούρες είναι φυσικοί δρόμοι καί διευκολύνουν τή συγκοινωνία.

6. Ἡ Πελοπόννησος

17

Γεωφυσική εξέταση. Θρύλοι καὶ ἱστορία.

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στό χάρτη τήν Πελοπόννησο.
2. Δείξτε τίς θάλασσες πού βρίσκονται γύρω της.
3. Παρατηρήστε τό ἔδαφός της. Βρεῖτε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεῖα της.
4. Νομίζετε ὅτι ὑπάρχει διαφορά ἀνάμεσα στό κλίμα τῆς Ἀνατολικῆς καί τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου: "Αν νάί, γιατί;
5. Πού νομίζετε ὅτι βρέχει περισσότερο, στήν Ἀνατολική ἢ στή Δυτική Πελοπόννησο: Γιατί;
6. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε εἰκόνες, τουριστικά καί ἄλλα βιβλία καί φυλλάδια, μαγνητοταινίες, πληροφορίες κ.ἄ. στοιχεῖα γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τή ζωή, τά ἔθιμα, τά τραγούδια, τήν ἱστορία, τή σύγχρονη Πελοπόννησο κτλ.
7. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες στήν τάξη.

Ὡραῖοι μῦθοι καί συναρπαστικές ἱστορίες μᾶς μιλοῦν γιά τόν ἀρχαῖο κόσμο τῆς Πελοποννήσου καί τραγούδια ἥρωικά ὕμνοῦν τήν παλικάριά τῶν ἡρώων τοῦ 1821. Περπατώντας κανεῖς στίς θρυλικές ἀκροπόλεις, στά κάστρα, στά μουσεῖα της θαρρεῖ πώς ζοῦν ἀκόμα ἐκεῖ μυθικοί θεοί, ἀρχαῖοι καί νεώτεροι ἥρωες.

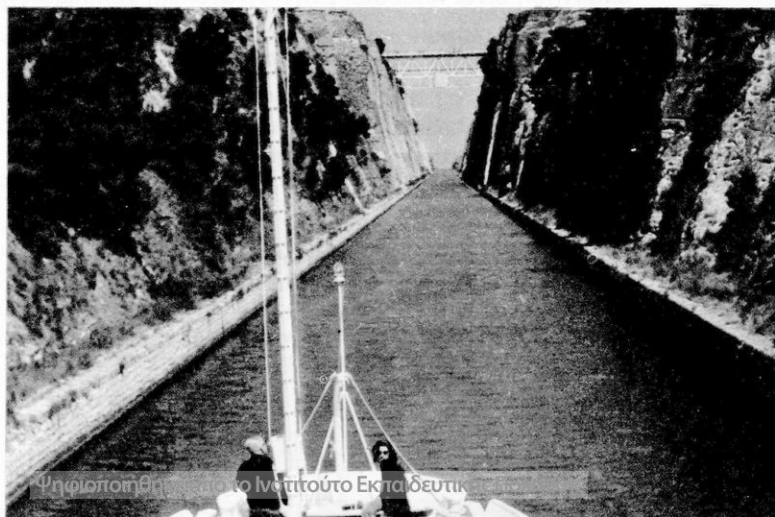
Ἡ **Πελοπόννησος** στήν πραγματικότητα εἶναι ἓνα μεγάλο νησί. Ἐπειδὴ πρῶτος βασιλιάς της ἦταν ὁ **Πέλοπας**, ὀνομάστηκε Πελοπόννησος. Λέγεται καί **Μοριάς**.

Στά μυθικά χρόνια ἀπό τίς Μυκῆνες ξεκίνησε ὁ Ἡρακλῆς, γιά νά πραγματοποιήσῃ τοὺς ἀθλοὺς του, καί στήν Τροίζῃνα μεγάλωσε ὁ Θησέας. Ἀπό τά παλάτια τῶν Μυκηνῶν οἱ φοβεροί Ἀτρεΐδες ξεσῆκωσαν τοὺς Ἕλληνες, γιά νά πολεμήσουν τοὺς Τρῶες. Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν ἐγίναν τόσα πολλά στήν Πελοπόννησο, πού εἶναι ἀδύνατο νά τ' ἀναφέρουμε ἐδῶ. Αὐτά θά τά μάθουμε στήν ἱστορία.

"Αν παρατηρήσουμε τήν Πελοπόννησο στό χάρτη, βλέπουμε πώς μοιάζει μέ παλάμη. Ὡς τά 1893 ὁ **Ἰσθμός τῆς Κορίνθου** ἔνωνε τήν Πελοπόννησο μέ τή Στερεά. Ἐπειτα ἀνοίχτηκε ἡ διώρυγα. Ἐχει μήκος 6.300 μ. πλάτος 25 μ. καί βάθος 8 μ. Ἐτσι τά πλοῖα δέν χρειάζεται νά κάνουν τό γύρο τῆς Πελοποννήσου καί διευκολύνεται πολύ ἡ ναυσιπλοΐα.

Φωτογραφία της Πελοποννήσου από διαστημόπλοιο
Διώρυγα της Κορίνθου

Γύρω από την Πελοπόννησο σχηματίζονται οί κόλποι **Κορινθιακός, Πατραϊκός, Μεσσηνιακός, Λακωνικός, Ἀργολικός, Σαρωνικός**. Μεγάλα ἀκρωτήριά της εἶναι τό **Σκύλαιο, ὁ Μαλέας, τό Ταΐναρο, ὁ Ἀκρίτας, ἡ Κυλλήνη, ὁ Ἄραξος**. Ὁ πορθμός τοῦ Ρίου χωρίζει τήν Πελοπόννησο ἀπό τή Δυτ. Στερεά.

Τά πιό μεγάλα βουνά τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ **Κυλλήνη, ὁ Χελμός, τό Παναχαϊκό, ὁ Ἐρύμανθος, τό Μαίναλο, τό Ἀρτεμίσιο, ὁ Πάρνωνας, ὁ Ταῦγετος**.

Ἀνάμεσά τους ἀνοίγονται ἄλλου ἄγρια φαράγγια κι ἄλλου γόνιμες κοιλάδες καί ὁροπέδια. Σπουδαιότερα ἀπό αὐτά εἶναι τά **ὁροπέδια τῆς Ἀρκαδίας**. Εὐφορες πεδινές ἐκτάσεις σχηματίστηκαν ἀπό προσχώσεις ποταμῶν στή βορειοδυτική Πελοπόννησο καί στούς μυχοῦς τοῦ Μεσσηνιακοῦ, τοῦ Λακωνικοῦ, τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Ποτάμια μεγάλα δέν υπάρχουν στήν Πελοπόννησο. Ὁ **Ἀλφειός** καί ὁ **Πηνειός**, ποτίζουν τά χωράφια τῆς Ἡλείας. Τῇ Λακωνίᾳ τῇ διαρρέει ὁ **Εὐρώτας**.

Γνωστή ἀπό τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλῆ εἶναι ἡ λίμνη **Στυμφαλία**. Μικρές λίμνες σχηματίζονται σέ διάφορα μέρη, ἀλλά τά νερά τους ἐξαφανίζονται σέ καταβόθρες. Μιά τεχνητή λίμνη σχηματίστηκε στήν κοιλάδα τοῦ **Λάδωνα**. Μέ τά νερά της κινεῖται ὑδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο.

Ἡ Πελοπόννησος ἔχει κλίμα γλυκό. Στό ἐσωτερικό ὅμως πού περιβάλλεται ἀπό βουνά καί βρίσκεται μακριά ἀπό τή θάλασσα τό κλίμα εἶναι ὀρεινό. Στή Δυτ. Πελοπόννησο θρέχει συχνά καί ἡ βλάστηση εἶναι πλούσια. Στήν Ἀνατολική τό κλίμα εἶναι ξηρό.

18

Ὁ φυσικός πλοῦτος τῆς Πελοποννήσου. Οἱ κάτοικοι καί ἡ ζωή τους

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Γνωρίζετε χαρακτηριστικά προϊόντα τῆς Πελοποννήσου;
2. Παράγουν ὅλες οἱ περιοχές τῆς Πελοποννήσου τά ἴδια προϊόντα; Γιατί;
3. Ποιές νομίζετε πῶς εἶναι οἱ πιό πυκνοκατοικημένες καί ποιές οἱ πιό ἀραιοκατοικημένες περιοχές; Γιατί;
4. Ποῦ βρίσκονται οἱ σπουδαιότερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου; Πῶς ἐξηγεῖται αὐτό;
5. Πῶς ἐπικοινωνεῖ ἡ Πελοπόννησος μέ τή Στερεά Ἑλλάδα;

“Όλοι οί τόποι τής Πελοποννήσου δέν ἔχουν τήν ἴδια γονιμότητα οὔτε τό ἴδιο κλίμα καί δέν παράγουν τά ἴδια προϊόντα. Στά παραθαλάσσια μέρη, ὅπου τό κλίμα εἶναι μεσογειακό, καλλιεργοῦνται κυρίως ἀμπέλια, ἐλιές, ἐσπεριδοειδή, ἄλλα ὀπωροφόρα δέντρα, λαχανικά. Στή Μεσσηνία, πού ἔχει ἀρκετά θερμό κλίμα, καλλιεργοῦνται πρῶιμα λαχανικά, μπανανιές καί χουρμαδιές. Στήν ὄρεινή Πελοπόννησο παράγονται λίγα δημητριακά, δασικά, κτηνοτροφικά προϊόντα, φρούτα, πατάτες. Στήν περιοχή τής Κορίνθου ὑπάρχουν σύγχρονα πτηνοτροφεῖα. Οἱ θάλασσοι δίνουν ἀρκετά ψάρια. Ἀπό τήν περιοχή τής Ἐρμιόνης ἐξάγονται σιδηρομεταλλεύματα. Μεγάλα στρώματα λιγνίτη ἀνακαλύφθηκαν στά ὀροπέδια τής Μεγαλόπολης. Μ' αὐτούς λειτουργοῦν ἐκεῖ μεγάλα ἀτμοηλεκτρικά ἐργοστάσια.

Ἀπό τά γεωργικά προϊόντα τής Πελοποννήσου φημίζονται ἡ κορινθιακή σταφίδα, οἱ ἐλιές καί τά σύκα τής Καλαμάτας, τά πορτοκάλια τής Σπάρτης, τά λαχανικά καί τά πεπόνια τής Ἀργολίδας, τά μήλα τής Τρίπολης, τά κρασιά τής Ἀχαΐας καί τής Νεμέας κ.ἄ.

Στήν Πελοπόννησο ζοῦν 987.000 ἄνθρωποι. Οἱ περισσότεροι εἶναι ἐγκατεστημένοι στά εὐφορα παραθαλάσσια μέρη. Ἐκεῖ δημιουργήθηκαν καί τά σπουδαιότερα ἀστικά κέντρα: ἡ **Κόρινθος**, τό **Αἶγιο**, ἡ **Πάτρα**, ὁ **Πύργος**, ἡ **Καλαμάτα**, ἡ **Σπάρτη**, τό **Ναύπλιο**, τό **Ἄργος**. Ἐνας σπουδαῖος κόμβος συγκοινωνιῶν, ἡ **Τρίπολη**, ἀναπτύχθηκε ψηλά στά ὀροπέδια τής Ἀρκαδίας.

Οἱ περισσότεροι ἀπό τοὺς κατοίκους τοῦ Μοριᾶ εἶναι γεωργοί. Πολλοί, ἀπό τήν ὄρεινή κυρίως Πελοπόννησο, μεταναστεύουν σέ ἄλλα πλουσιότερα μέρη.

Ἡ βιομηχανία τής Πελοποννήσου εἶναι κυρίως γεωργική. Ὑπάρχουν ἀρκετά ἐλαιουργεῖα, σαπουνοποιεῖα, ποτοποιεῖα, κονσερβοποιεῖα λαχανικῶν, ὑφαντουργεῖα καί ἄλλα ἐργοστάσια, στά ὁποῖα ἐπεξεργάζονται πολλά προϊόντα τής περιοχῆς. Στό Αἶγιο καί στήν Πάτρα λειτουργοῦν μεγάλα χαρτοποιεῖα, ἐργοστάσια ἐλαστικῶν, διαφόρων μηχανημάτων κ.ἄ.

Σέ πολλά μέρη ἀκμάζει ἡ βιοτεχνία.

Ἡ συγκοινωνία γίνεται μέ αὐτοκίνητα, σιδηροδρόμους, πλοῖα, ἀεροπλάνα. Ἀεροδρόμια ὑπάρχουν στήν Καλαμάτα, στόν Πύργο, στό Πορτοχέλι.

Ἡ Πελοπόννησος ἔχει μεγάλη τουριστική κίνηση.

Μεγάλα βουνά χωρίζουν τὴν Πελοπόννησο σὲ μικρότερες φυσικές περιοχές. Αὐτές εἶναι ἡ **Κορινθία**, ἡ **Ἀργολίδα**, ἡ **Ἀχαΐα**, ἡ **Ἠλεία**, ἡ **Μεσσηνία**, ἡ **Λακωνία**, ἡ **Ἀρκαδία**.

Οἱ Νομοὶ Κορινθίας καὶ Ἀργολίδας

Ὁ **Νομός Κορινθίας** περιλαμβάνει τὴ βορειοανατολική Πελοπόννησο κι ἓνα τμήμα τῆς Στερεᾶς, ἀπὸ τὸν Ἴσθμό ὡς τὰ ὄρη Γεράνεια.

Ἡ περιοχή τοῦ Ἴσθμοῦ εἶναι ἓνα μεγάλο σταυροδρόμι χερσαίων καὶ θαλάσσιων συγκοινωνιῶν ἀνάμεσα στὴ Στερεὰ καὶ τὴν Πελοπόννησο, στὸ Σαρωνικὸ καὶ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο.

Ὁ **Κορινθιακός** μὲ τὰ βαθυγάλαζα νερά, τὴν καταπράσινη παραλία καὶ τὰ μεγάλα βουνά τοῦ Μοριά καὶ τῆς Ρούμελης πλάι τοῦ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς ὠραιότερες θάλασσες τῆς πατρίδας μας.

«Τὰ δειλινὰ ὁ κόλπος παίρνει ὅψεις ἀποθέωσης, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Ὁ ἥλιος βασιλεύοντας πυρπολεῖ τὰ πάντα: οὐρανὸ, ἄκτες, θάλασσα. Τὰ σύννεφα ἀπλώνονται σάν πέπλα πορφύρας στὴ δύση... Ὑστερα σιγὰ σιγὰ τὰ χρώματα χλωμιάζουν. Ἡ νύχτα ἀπλώνεται ἀνεπαίσθητα... Ἀξαφνα ἓνα, δύο, πέντε, εἴκοσι φῶτα ἀνάθουν πάνω στὴ θάλασσα, σάν ἄστρα πού κύλησαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κι ἔπесαν στὰ νερά. Εἶναι οἱ μικρές ψαρόβαρκες πού βγαίνουν νὰ ψαρέψουν...».

Ἀρχόντισσα τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Ἴσθμοῦ εἶναι ἡ **Κόρινθος** (21.000 κ.). Τὴν πρόοδό της τὴ χρωστάει στὴ γεωγραφικὴ θέση της. Ἡ **ἀρχαία Κόρινθος**, ἡ πιὸ μεγάλη καὶ πλούσια πόλη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, καταστράφηκε πολλές φορές ἀπὸ ἐπιδρομές βαρβάρων καὶ ἀπὸ σεισμούς. Πάνω ἀπὸ τὰ εἰσώτια τῆς ἐπιβλητικὸς ὑψώνεται ὁ **Ἀκροκόρινθος**.

Ἡ σημερινὴ Κόρινθος εἶναι μιὰ σύγχρονη πόλη μὲ μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ τουριστικὴ κίνηση. Εἶναι χτισμένη κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ἔχει καλὴ ρυμοτομία.

Ἀπέναντί της βρίσκεται τὸ **Λουτράκι**, μιὰ ἀπὸ τίς ὠραιότερες λουτροπόλεις τῆς χώρας μας καὶ πιὸ πέρα ἡ γραφικὴ λιμνοθάλασσα Βουλιαγμένη καὶ τὸ ἀρχαῖο ἱερό τῆς Ἥρας.

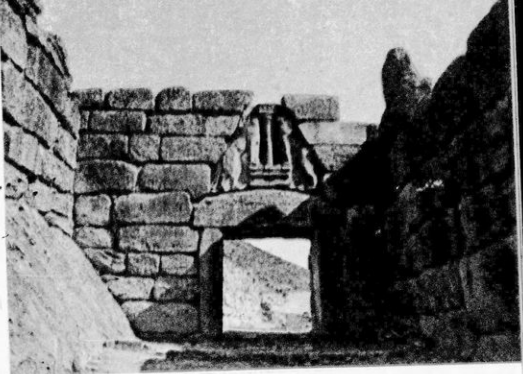
Κατάφυτη εἶναι ἡ παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ γεμάτη κήπους μὲ

Ναός Ἀπόλλωνα στίς Βάσσεις

Ὀλυμπία

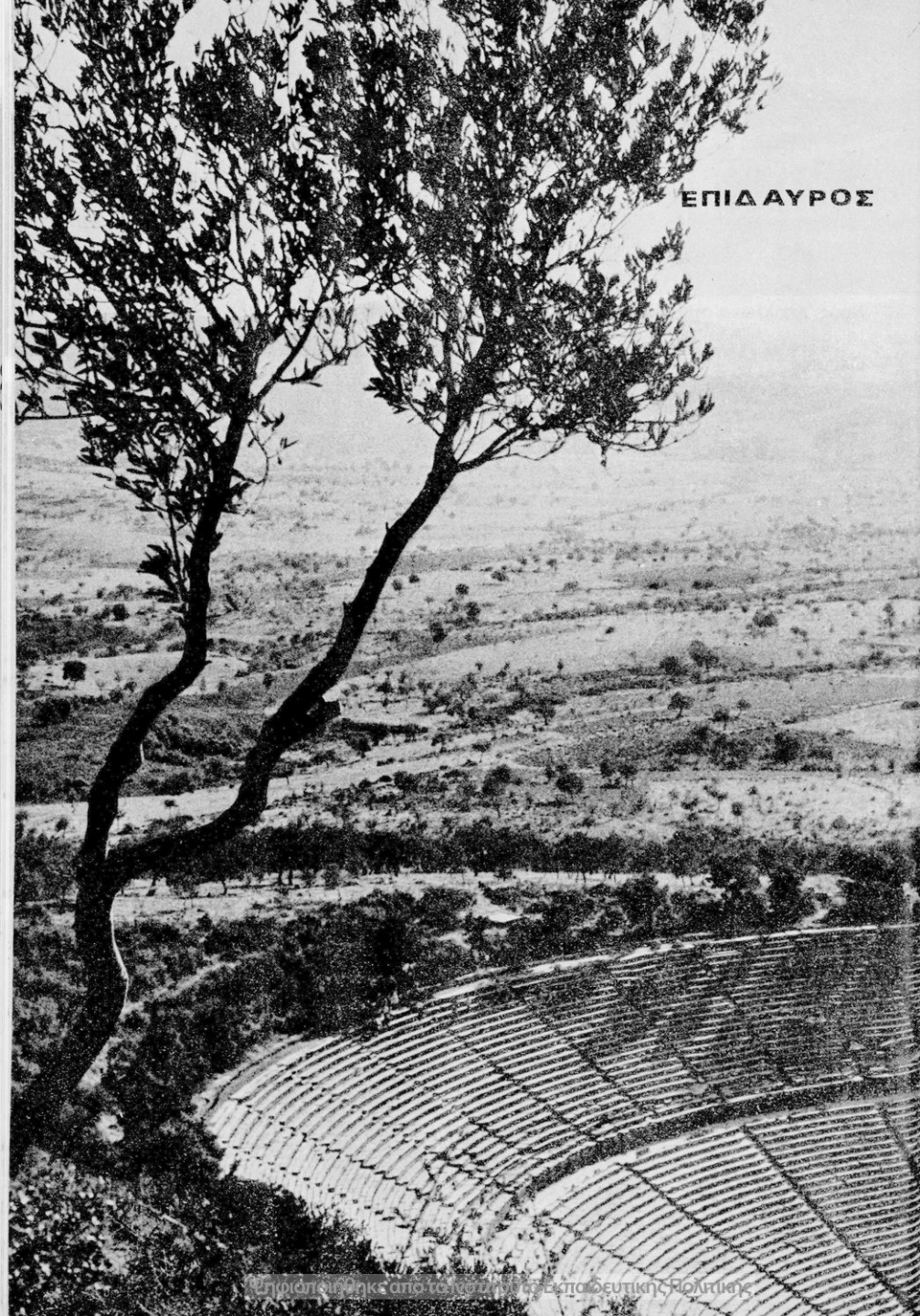
Μυκῆνες

Κόρινθος

Θέατρο Ἀργεῖς

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ

Επίδευση αρχαίας από τον κόσμο της δευτέρας Πολιτείας

Κόρινθος – Ναός Ἀποστόλου Παύλου

έσπεριδοειδή, ἐλιές, βερυκοκιές, ἀμπέλια. Ἐκεῖ βρίσκονται τὸ **Λέχαιο**, τὸ **Ζευγολατεῖο**, ἡ **Σικυώνα**, τὸ **Ξυλόκαστρο** κ.ἄ. ωραία χωριά καὶ πάνω τους οἱ κορφές τῆς Κυλλήνης μὲ χιονοδρομικές πίστες καὶ θαυμάσια ὄρεινὰ θέρετρα.

Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Νομοῦ εἶναι χτισμένη ἡ **Νεμέα**. Στὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἀργολίδα συναντοῦμε τὰ ἱστορικά **Δερβενάκια**, ὅπου στὰ 1822 οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοὺς Τούρκους.

Ὁ **Νομός Ἀργολίδας** ἀπλώνεται γύρω ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸ κόλπο. Περιλαμβάνει τὴν εὐφορὴ Ἀργολικὴ πεδιάδα μὲ τὸν Ἰναχο ποταμὸ καὶ τὰ γύρω βουνά.

Στὸ κέντρο περίπου τῆς Ἀργολικῆς βρίσκεται τὸ **Ἄργος** (20.000 κ.) ἀρχαία, δοξασμένη καὶ πλούσια πόλη. Στὴν περιοχὴ του παράγονται πολλὰ λαχανικά, ἐσπεριδοειδῆ κι ἄλλα γεωργικά προϊόντα. Πλαί στὸ Ἄργος ὑψώνεται ἡ **Λάρισα**, ἡ ὁμηρικὴ ἀκρόπολη τοῦ Διομήδη, καὶ πιο πέρα ἡ **Τίρυνθα**. Πιο πάνω σώζονται τὰ ἐρείπια τῶν **Μυκηνῶν**, μὲ τὰ κυκλώπεια τείχη, τὴν πύλη τῶν λιονταριῶν, τὰ ἐρειπωμένα παλάτια καὶ τοὺς βασιλικούς τάφους.

Ἡ Ἀργολίδα ἔχει πανάρχαια ἱστορία. Στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ Νομοῦ βρίσκεται ἡ **Ἐπίδauρος**. Κοντὰ στὸ χωριὸ Λυγουριό, σὲ μιά γραφικὴ κοιλάδα, σώζεται τὸ περίφημο ἀρχαῖο θέατρο, στὸ ὁποῖο συχνὰ ὁργανώνονται θεατρικὲς παραστάσεις.

Ναυπλιο

Μιά θαυμάσια τουριστική περιοχή υπάρχει στη νότια γωνιά της 'Αργολικής. Εκεί βρίσκονται τό **Κρανίδι**, τό **Πορτοχέλι**, ή **Έρμιόνη**.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ 'Αργολίδας εἶναι τό **Ναύπλιο** (9.000 κ.), ή πρώτη πρωτεύουσα τῆς 'Ελλάδας μετά τήν 'Επανάσταση τοῦ 1821. Στήν πόλη αὐτή διατηροῦνται παλιά κάστρα, ἱστορικά κτίρια, ναοί, ἀγάλματα.

Στά νότια τοῦ Ναυπλίου βρίσκονται ὠραίες τοποθεσίες. Στό δυτικό μέρος τοῦ Νομοῦ εἶναι τό **Κεφαλάρι**, οἱ **Μύλοι**, ή μυθική **Λέρνη** καί δυτικότερα ὁ **Άχλαδόκαμπος**, πού ὁδηγεῖ πρὸς τήν 'Αρκαδία.

Ὁ Νομός 'Αργολίδας εἶναι χωρισμένος στίς 'Επαρχίες: 1) **Ναυπλίας** μέ πρωτεύουσα τό Ναύπλιο, 2) **'Αργους** μέ πρωτεύουσα τό 'Αργος καί 3) **'Ερμιονίδας** μέ πρωτεύουσα τό Κρανίδι.

20

Οἱ Νομοί 'Αχαΐας καί 'Ηλείας

Στή βορειοδυτική Πελοπόννησο βρίσκεται ὁ **Νομός 'Αχαΐας**.

Πρωτεύουσά του εἶναι ή **Πάτρα** (112.000 κ.), τό μεγαλύτερο ἐμπορικό, βιομηχανικό, πνευματικό κέντρο τῆς Πελοποννήσου. Εἶναι ή τέταρτη πόλη τῆς χώρας μας. Τό σύγχρονο τεχνητό λιμάνι τῆς εἶναι ή δυτική πύλη τῆς 'Ελλάδας κι ἔχει μεγάλη κίνηση. Στό πάνω μέρος τῆς πόλης ἐρειπωμένο ὑψώνεται τό παλιό κάστρο μέ τούς πευκόφυτους λόφους τριγύρω. Ἀπό ἐκεῖ ἀγναντεύει κανεῖς ὁλόκληρη τήν Πάτρα, ή ὁποία μέ εὐθεῖς δρόμους, ὠραίες πλατεῖες, παλιές καί νέες οἰκοδομές ἀπλώνεται χαμηλά πρὸς τή θάλασσα τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πού ἀνοίγεται μπροστά τῆς.

Πολιοῦχος τῆς Πάτρας εἶναι ὁ "Άγιος Ἀνδρέας. Ὁ ναός του εἶναι ἀπό τούς ὠραιότερους τῆς χώρας μας. Πολλά ἀρχαῖα καί ἄλλα ἱστορικά κειμήλια βρίσκονται στό μουσεῖο τῆς πόλης. Σ' αὐτή λειτουργοῦν πανεπιστήμιο, πολυτεχνεῖο καί ἄλλες σχολές.

Περίφημο εἶναι τό πατρινό καρναβάλι, πού ὀργανώνεται κάθε Ἀποκρία καί προσελκύει πολλούς ξένους.

Στά δυτικά τῆς Πάτρας ἀνοίγεται ὁ πλούσιος κάμπος τῆς 'Αχαΐας μέ πολλά ἐσπεριδοειδή, λιόδεντρα, λαχανικά, ἀμπέλια. Μεγάλα χωριά του εἶναι ή **Κάτω 'Αχαΐα** καί ή **Λακκόπετρα**. Στήν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ βρίσκεται τό **Αἶγιο** (19.000 κ.), σπουδαῖο ἐμπορικό κέντρο τῆς Αἰγιαλείας.

Πάτρα

Ψηλά στην όρεινή Ἀχαΐα εἶναι χτισμένα τὰ **Καλάβρυτα** καί κοντά τους τὰ ἱστορικά μοναστήρια **Ἀγία Λαύρα** καί **Μέγα Σπήλαιο**. Ἐδῶ ὁ τόπος εἶναι ὀρεινός, δύσβατος, ἀραιοκατοικημένος. Ὀνομαστή εἶναι ἡ χαράδρα τοῦ Βουραϊκοῦ μέ ἄγριους θράχους, σπηλιές, καταρράχτες. Αὐτὴν ἀκολουθεῖ ὁ ὁδοντῶτος σιδηρόδρομος, πού ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸ Διακοφτό στὰ Καλάβρυτα.

«...Τό μικρό τρένο, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης, πού κάνει λαχανάζοντας αὐτὴ τὴ διαδρομὴ, σέρνεται πολλὰ χιλιόμετρα μέσα σ' ἓνα στενό, βαθύ φαράγγι μέ πετρώδη κι ἀπότομα τοιχώματα, πανύψηλα, ἀνήλια, ἄγρια...

Τὰ νερά τοῦ Βουραϊκοῦ κατρακυλοῦν ἀκράτητα κι ἀφρισμένα, ἀλλοῦ μέ φιδίσιους ἐλιγμούς κι ἀλλοῦ μέ καταρράχτες, γεμίζοντας τὸ φαράγγι μέ τὸ ἀδιάκοπο καί μονότονο μουγγητό τους...

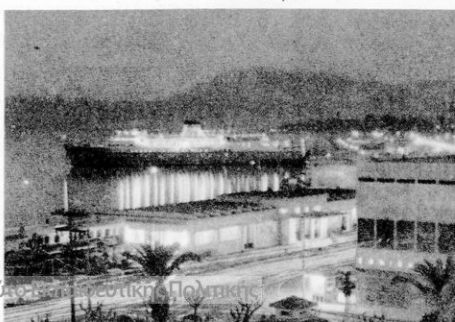
Πάνω πλατάνια, ροδοδάφνες, κισσοί, φτέρες, χαμόδεντρα κι ἀγριολούλουδα ἀγωνίζονται ν' ἀπαλύνουν τὴν ἀγριάδα τοῦ τοπίου...».

Ὁ Νομός Ἀχαΐας εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Πατρῶν** μέ πρωτεύουσα τὴν Πάτρα, 2) **Αἰγιαλείας** μέ πρωτεύουσα τὸ Αἶγιο, 3) **Καλαβρύτων** μέ πρωτεύουσα τὰ Καλάβρυτα.

Πάτρα

Πάτρα

Ἡ Ἥλεια εἶναι ἡ πιό πεδινή καί γόνιμη περιοχή τοῦ Μοριά.

«...Ἡ εὐφορία τῆς πεδιάδας τῆς Ἥλειας κι ἡ ὁμορφιά τῆς τήν κάνουν ἀληθινό παράδεισο, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Τά καρποφόρα δέντρα, τά πεῦκα, τά χλοερά λιθάδια, τά λουλούδια, οἱ εὐκάλυπτοι, τά κυπαρίσσια, τ' ἀμπέλια, οἱ ἐλιές, ὅλες οἱ ἐναλλαγές τοῦ πράσινου κι ὅλες οἱ μυρωδιές τοῦ φυτικού κόσμου ἀνακατεύονται ἐδῶ... "Ἄλλοτε στενή κι ἄλλοτε ἀπλωμένη ἀνάμεσα στά θουνά καί στήν καταγάλανη φωτεινή θάλασσα, ἡ πεδιάδα προσφέρεται ὁλόκληρη σάν ἓνα κἀνιστρο γεμάτο καρπούς, πρασινάδα, λουλούδια...».

Πρωτεύουσα τῆς Ἥλειας εἶναι ὁ **Πύργος** (21.000 κ.), ἐμπορικό κέντρο τῆς περιοχῆς. Ἐπίνειο ἔχει τό **Κατάκολο**.

Ἀγροτικά κέντρα στόν κάμιο τῆς Ἥλειας εἶναι ἡ **Ἀμαλιάδα** (14.000 κ.), ἡ **Γαστούνη**, ἡ **Ἀνδραβίδα**, ἡ **Μανολάδα**, τά **Λεχαινά**, ὅπου γεννήθηκε ὁ διηγηματογράφος Ἀνδρέας Καρκαβίτσας. Σέ θαυμάσιες παραθαλάσσιες τοποθεσίες βρίσκονται οἱ ἱαματικές πηγές **Κυλλήνη**, **Καϊάφας**, **Κουνουπέλι**. Ὅλη ἡ παραλία τῆς Ἥλειας ἔχει ὠραίες ἀμμουδιές. Ἀξιοθέατα εἶναι τά κάστρα τῆς περιοχῆς καί τά ἑρεῖπια τῆς Ἥλιδας.

Στήν πιό ὁμορφη περιοχή τῆς Ἥλειας, ἀνάμεσα στόν Ἀλφεῖό καί τόν παραπόταμό του Κλάδεο, βρίσκεται ἡ Ὀλυμπία, ὁ «κάλλιστος τῆς Ἑλλάδος τόπος», ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

«...Γελαστή κοιλάδα ἀνάμεσα σέ χαμηλά, γαληνεμένα θουνά, γράφει ὁ Ν. Καζαντζάκης. Δέν ὑπάρχει στήν Ἑλλάδα ὑποβλητικότερο τοπίο, πού νά παρακινεῖ τόσο γλυκά κι ἐπίμονα στήν εἰρήνη καί στή συμφιλίωση. Μέ ἀσφαλτο μάτι οἱ ἀρχαῖοι τό διάλεξαν, γιά νά συγκεντρώνονται ἐδῶ, κάθε τέσσερα χρόνια, ὅλες οἱ ἐλληνικές ράτσες, ν' ἀδερφώνονται καί νά παίζουν...».

Ἐδῶ τά νιάτα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας καλλιεργοῦσαν τήν ἀθλητική ἰδέα καί ἀγωνίζονταν νά κερδίσουν τό στεφάνι τοῦ ὀλυμπιονίκου. Σήμερα λίγα ἀπομεινάρια ἀπό τό ἀρχαῖο στάδιο, τούς μεγάλους ναούς, τούς βωμούς καί τ' ἀγάλματα σώζονται στήν ἱερή Ἀλτή, ἀλλά ἡ ὀλυμπιακή ἰδέα ἀπλώθηκε σέ ὅλο τόν κόσμο. Στό μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας φυλάγονται μερικά ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅπως ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλη, ἡ Νίκη τοῦ Παιονίου κ.ἄ.

Πύργος

Ἀξιόλογοι οἰκισμοὶ στὴν Ἐπαρχία Ὀλυμπίας εἶναι ἡ **Ἀνδρίτσα**, τὰ **Κρέστενα**, ἡ **Ζαχάρω**, ἡ **Φιγάλεια**, μὲ τὸν περὶφημο ἀρχαῖο ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα κοντὰ της.

Ὁ Νομὸς Ἠλείας χωρίζεται στὶς Ἐπαρχίες: 1) **Ἠλείας** μὲ πρωτεύουσα τὸν Πύργο, 2) **Ὀλυμπίας** μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀνδρίτσα.

21

Οἱ Νομοὶ Μεσσηνίας καὶ Λακωνίας

Ὁ **Νομὸς Μεσσηνίας** περιλαμβάνει τὴ μεσσηνιακὴ πεδιάδα μὲ τὰ γύρω βουνά, ὡς τὶς κορφές τοῦ Ταῦγετου καὶ τὶς ἀκτὲς τῆς Κυπαρισσίας καὶ τῆς Πυλίας. Ἀπὸ τὴν Ἠλεία τὴ χωρίζει ὁ μικρὸς ποταμὸς **Νέδας**.

Τὸ γόνιμο ἔδαφος, τὰ νερά τοῦ **Πάμισου** καὶ τοῦ **Νέδωνα** καὶ τὸ εὐκράτο μεσογειακὸ κλίμα κάνουν τὴ μεσσηνιακὴ γῆ ἐξαιρετικὰ πλούσια. Παράγει πολλὰ λαχανικά, ἐλιές, σταφύλια, ἔσπεριδοειδή, σύκα κ.ἄ.

Στὸ μυχὸ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, μὲ τὶς θαυμάσιες ἀμμουδιές, εἶναι χτισμένη ἡ **Καλαμάτα** (40.000 κ.), ἡ δευτέρη πόλη τοῦ Μοριά, ὡραία, πλούσια, μὲ ζωερὴ ἐμπορικὴ κίνηση καὶ ἔνδοξη ἱστορία. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας. Σ' αὐτὴ καταλήγουν οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Πελοποννήσου καὶ πολλοὶ αὐτοκινη-

Καλαμάτα

τόδρομοι. Έχει επίσης αεροπορική συγκοινωνία και τό λιμάνι της παρουσιάζει αξιόλογη κίνηση.

Στή μέση του κάμπου είναι χτισμένη ή **Μεσσήνη** (7.000 κ.). Ή αρχαία Μεσσήνη βρισκόταν βορειότερα, στους πρόποδες τής **Ίθώμης** μέ τήν απόρθητη ακρόπολη.

Στή νοτιοδυτική άκρη τοῦ Νομοῦ βρίσκονται τά φημισμένα κάστρα **Κορώνη, Μεθώνη, Ναυαρίνο**.

Τά κάστρα είναι από τά αξιοθέατα τοῦ Μοριά. Έρειπωμένα, άγρια, άκατοίκτη πιά, όρθώνονται άλλα ψηλά στά βουνά, άλλα σέ άγριους κάβους, άλλα σέ άπαλούς λόφους και άκροθαλασσιές, φορτωμένα ιστορία και θρύλους.

Στόν όρμο τοῦ Ναυαρίνου έγινε ή περίφημη ναυμαχία, πού σφράγισε τόν άγώνα τοῦ 1821. Φονικές μάχες έγιναν τότε στό νησί **Σφακτηρία** και στό **Μανιάκι**, όπου σκοτώθηκε ό Παπαφλέσσας

Ή **Πύλος** είναι μιά μικρή κατάλευκη γαλήνια κωμόπολη. Ή αρχαία Πύλος ήταν χτισμένη βορειότερα.

Όραιές κωμοπόλεις στή δυτική καταπράσινη Μεσσηνία είναι οί **Γαργαλιάνοι, τά Φιλιατρά, ή Κυπαρισσία**.

Ό Νομός Μεσσηνίας χωρίζεται στίς Έπαρχίες: 1) **Καλαμών** μέ πρωτεύουσα τήν Καλαμάτα, 2) **Μεσσήνης** μέ πρωτεύουσα τή Μεσσήνη, 3) **Πυλίας** μέ πρωτεύουσα τήν Πύλο, 4) **Τριφυλίας** μέ πρωτεύουσα τήν Κυπαρισσία.

Ή **Λακωνία** βρίσκεται ανάμεσα στόν Ταΰγετο και τόν Πάρνωνα. Στή μέση της κυλάει ό Εϋρώτας.

«...Είναι ένα συγκινητικό θέαμα τούτη ή μαγευτική κοιλάδα μέ τίς άσημωμένες φυλλωσιές τής έλιάς, μέ τό φρέσκο μπουκέτο τών κήπων, γράφει ό Στρ. Μυριβήλης. Πάνω της όρθιος ό Ταΰγετος κι ανατολικά ό Πάρνωνας μέ τό λαθύρινθο τών δασών του... Άνάμεσα ό Εϋρώτας ξετυλίγει τήν άσημένια κορδέλα του» είναι ένα ήμερο, τρυφερό ποτάμι, πού τραγουδά και κατεβαίνει στή θάλασσα...».

Σ' αυτό τό χώρο, πού οί σημερινοί κάτοικοί του τόν έχουν μεταβάλει σέ ένα περιβάλλι μέ έσπεριδοειδή και λιόδεντρα, έζησαν κι έγραψαν τήν ήρωική ιστορία τους οί αρχαίοι Σπαρτιάτες. Στήν ιστορία μάθαμε αρκετά γι' αυτούς ως τώρα.

Σπάρτη - Ταύγετος

Ἡ **Σπάρτη** (11.000 κ.), ἡ φοβερή ἀντίζηλος τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας μέ τούς αὐστηροὺς νόμους καί τόν ἀνίκητο στρατό, εἶναι σήμερα μιά μικρή, γαλήνια, ὁμορφη πόλη χτισμένη μέ σύγχρονο σχέδιο στίς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα. Στά δυτικά της βρίσκεται ὁ **Μυστράς**, παλιά πρωτεύουσα τοῦ Μοριά.

«...Σάν μιά ἀγιογραφία λάμπει στό πρωινό φῶς ὁ Μυστράς, γράφει ὁ Ν. Καζαντζάκης. Χάσκουν οἱ πόρτες, ἔφυγαν οἱ στέγες, κυρίεψαν τούς τοίχους τά γκρεμόχορτα. Καί μονάχα ὀρθιες ἀκόμα, χαριτωμένες στέκονται σκόρπιες ἀνάμεσα στά χαλάσματα οἱ παλιές ἐκκλησιές... Πιό ψηλά στό λόφο τό δεσποτικό παλάτι. Μπαλκόνια πέτρινα, πύργοι, μεγάλες θολωτές αἰθουσες, πολεμίστρες... Καί στήν κορφή τοῦ λόφου, πέτρινη κορώνα, στέκεται μισογκρεμισμένο τό ξακουστό κάστρο...».

Πάνω ἀπό τό Μυστρά καί τή Σπάρτη, αἰώνιος φύλακας, ψηλός, γεμάτος γκρεμούς καί φαράγγια, δυνατός σάν τούς ἀρχαίους κατοίκους τοῦ τόπου, ὑψώνεται ὁ **Ταύγετος**. Μιά ἄγρια χαράδρα,

Μυστράς

Μονεμβασία

όδηγεί από τη Σπάρτη προς τη Μεσσηνία. Στο νότιο τμήμα του Ταυγету βρίσκεται η **Μάνη**, όρεινή, άγονη περιοχή, με μικρά χωριά και απρόσιτους πύργους.

Σπουδαιότερος οικισμός της είναι η **Άρεόπολη**. Κοντά της βρίσκονται τα περίφημα σπήλαια του **Διρού** και πιο κάτω τό άκρωτήριο Ταίναρο. Έδω τά βράχια κατάμαυρα πέφτουν μέ κάθετες κοψιές στην πάντα σχεδόν φουρτουνιασμένη θάλασσα. Οί πρόγονοί μας πίστευαν πώς σέ κάποια από τίς άγριες σπηλιές τους ήταν ή είσοδος του "Αδη.

Στήν άλλη νότια άκρη τής Λακωνίας βρίσκεται ή **Νεάπολη** και άπέναντί της τό **Έλαφονήσι**.

Στίς άνατοικές άκτές τεράστιος, γυμνός, άπόκρημνος, όρθώνεται ό βράχος τής **Μονεμβασίας** μέ τά απομεινάριά της ιστορικής πολιτείας στίς πλαγιές του. Στο μυχό του Λακωνικού κόλπου προβάλλει τό **Γύθειο** μέ ώραία προκυμαία.

Άνατολικότερα είναι χτισμένοι οί **Μολάοι**.

Η Λακωνία χωρίζεται στίς Έπαρχίες: 1) **Λακεδαίμονας** μέ πρωτεύουσα τή Σπάρτη, 2) **Γυθείου** μέ πρωτεύουσα τό Γύθειο, 3) **Οιτύλου** μέ πρωτεύουσα τήν Άρεόπολη, 4) **Επιδαύρου Λιμηράς** μέ πρωτεύουσα τούς Μολάους.

22

Ό Νομός Άρκαδίας

Ψηλά, στό κέντρο του Μοριά, άπλώνεται ή **Άρκαδία**. Στά βουνά της στά μυθικά χρόνια ζούσε ό Πάνας, ό θεός τών δασών. Στόν ίδιο χώρο, όταν ή πατρίδα μας ήταν σκλαβωμένη στους Τούρκους, είχαν τά λημέρια τους τά γενναιότερα παλικάρια του Μοριά. Άνάμεσα σ' αυτά ξεχωρίζει ό **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης**.

Η όρεινή Άρκαδία είναι άγονη περιοχή και πολλοί κάτοικοί της μεταναστεύουν.

Σπήλαια Διρού

Ο **Νομός Ἀρκαδίας** περιλαμβάνει τὶς Ἐπαρχίες: 1) **Μαντινείας** μέ πρωτεύουσα τὴν Τρίπολη (20.000), πού εἶναι καί πρωτεύουσα ὅλου τοῦ Νομοῦ, 2) **Γορτυνίας**, μέ πρωτεύουσα τὴ Δημητσάνα, 3) **Μεγαλόπο- λεως** μέ πρωτεύουσα τὴ Μεγαλόπολη, 4) **Κυνουρίας** μέ πρωτεύουσα τὸ Λεωνίδιο.

Ἡ **Τρίπολη** εἶναι ἱστορικὴ πόλη καί σπουδαῖο συγκοινωνιακὸ κέντρο τῆς Πελοποννήσου. Στὰ νότιά της βρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας **Τεγέας** καί τὰ γνωστὰ ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 χωριά **Βαλτέτσι**, **Βέρβαινα**, **Δολιανά**. Βορειότερα ἦταν οἱ ἀρχαῖες πόλεις **Μαντίνεια** καί **Ὀρχομενός**. Ἀνάμεσά τους εἶναι χτισμένο τὸ **Λεβίδι**.

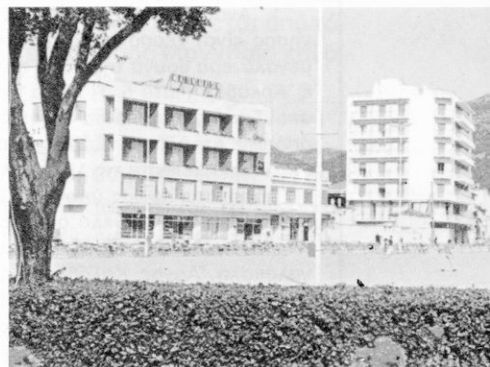
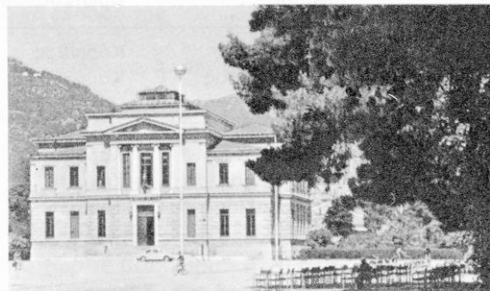
Στὴν ὄρεινὴ περιοχή τῆς Γορτυνίας, μέ ὠραία δάση, κρυσταλλένια νερά, ὑγιεινὸ κλίμα, βρίσκονται ἡ **Βυτίνα**, ἡ **Δημητσάνα**, τὰ **Λαγκάδια**, καί πιὸ πάνω ἡ λίμνη καί τὸ ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο τοῦ Λάδωνα. Στὴ Δημητσάνα γεννήθηκαν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ καί ὁ Παλαιὸν Πατρὼν Γερμανός. Περίφημη εἶναι ἡ βιβλιοθήκη της.

Στὴ νοτιοδυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι χτισμένη ἡ **Μεγαλόπολη**, μέ μεγάλα ἀτμοηλεκτρικὰ ἐργοστάσια στὴν περιοχή της.

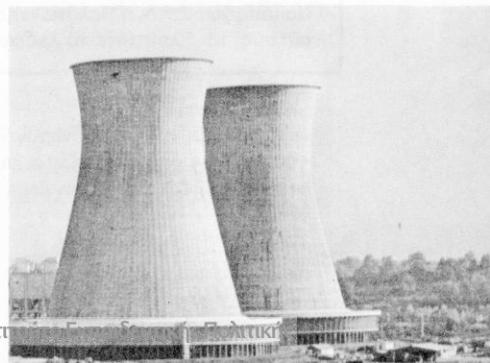

1. Γύθειο

2 - 3. Τρίπολη

4. Ἐργοστάσιο Μεγαλόπολης

Ἡ Ἐπαρχία Κυνουρίας κατεβαίνει ἀνατολικά πρὸς τὸν Ἀργολικό κόλπο. Σ' αὐτὴ βρίσκονται οἱ κωμοπόλεις **Λεωνίδιο** καὶ **Ἄστρος**.

Ἀνασκόπηση τῆς Πελοποννήσου. Ἀναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
1. Κορινθίας	Κόρινθος	Ταῦγετος	2.407	Ἀλφειός
2. Ἀργολίδας	Ναύπλιο	Κυλλήνη	2.376	Εὐρώτας
3. Ἀχαΐας	Πάτρα	Χελμός	2.340	Πηνειός
4. Ἠλείας	Πύργος	Ἐρύμανθος	2.224	
5. Μεσσηνίας	Καλαμάτα	Μαίναλο	1.980	Λίμνες
6. Λακωνίας	Σπάρτη	Πάρνωνας	1.953	Στυμφαλία
7. Ἀρκαδίας	Τρίπολη	Παναχαϊκό	1.926	Τάκα

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Ἀναπαραστήτε μέ διάφορα ὑλικά τὴν Πελοπόννησο. 2. Ἡ Πελοπόννησος εἶναι χερσονήσος ἢ νησί; Γιατί ὀνομάζεται ἔτσι; 3. Ποιὰ εἶναι τὰ μεγαλύτερα βουνά της; Ποιὰ ποτάμια καὶ ποιές λίμνες ἔχει; 4. Τί κλίμα ἔχει ἡ Ἀρκαδία; Γιατί; 5. Τί κλίμα ἔχουν τὰ παραθαλάσσια μέρη; Ποιὰ εἶναι τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τους; 6. Γιατί ἡ Ἠλεία εἶναι πρὸς πυκνοκατοικημένη ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία; 7. Ἀπὸ ποιές περιοχές μεταναστεύουν πολλοὶ ἄνθρωποι; Γιατί; 8. Σημειώστε τίς 10 μεγαλύτερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου. 9. Ἀπὸ τίς παρακάτω πόλεις ὑπογραμμίστε ὅσες ἔχουν σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία καὶ βάλτε σέ κύκλο ὅσες εἶναι λιμάνια: Τρίπολη, Κόρινθος, Πύργος, Πάτρα, Ναύπλιο, Σπάρτη, Ἀμαλιάδα, Γύθειο, Καλαμάτα, Αἴγιο, Πύλος, Μεγαλόπολη, Ἄργος, Καλάβρυτα. 10. Σέ ποιὰ ἀπὸ τίς πόλεις αὐτές λειτουργεῖ Πανεπιστήμιο; Ποιὰ ἦταν ἡ πρὸς ἰσχυρή καὶ ποιὰ ἡ πρὸς πλούσια στ' ἀρχαία χρόνια; Ποιὰ ἔχει τὸ μεγαλύτερο ὑψόμετρο; 11. Ποιὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου σὰς θυμίζουν τὸν Ἡρακλῆ; Ποιὰ τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸ Νέστορα, τὸν Παπαφλέσσα; 12. Σέ ποιὰ μέρη γίνονταν ἀγῶνες στ' ἀρχαία χρόνια; 13. Τί σημασία ἔχει ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου γιὰ τὴν ναυσιπλοΐα; 14. Σέ ποιούς Νομούς χωρίζεται ἡ Πελοπόννησος; Ποιὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα καθενὸς ἀπὸ αὐτούς; 15. Πλουτίστε τὸ λεύκωμά σας μέ σχετικὸ ὑλικό.

Γενικεύσεις

- Οἱ πορθμοὶ καὶ οἱ διώρυγες διευκολύνουν τὴ ναυσιπλοΐα.
- Πόλεις δημιουργοῦνται συνήθως ὅπου ὑπάρχει εὐφορὴ γῆ, φυσικά λιμάνια, κόμβοι συγκοινωνιῶν.

γ. Ἡ Θεσσαλία

23 Ἡ Θεσσαλική πεδιάδα καί τὰ γύρω βουνά

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στό χάρτη τή Θεσσαλία.
2. Παρατηρήστε σέ ανάγλυφους χάρτες τό ἔδαφός της. Ὀνομάστε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεῖα της.
3. Ποιό ποτάμι διασχίζει τή Θεσσαλία; Τί θά συνέβαινε, ἂν δέν ὑπῆρχε ἡ Κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, γιά νά φεύγουν τά νερά στή θάλασσα;
4. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε πληροφορίες, εἰκόνες, βιβλία, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια καί ἄλλα στοιχεῖα γιά τή ζωή, τή φύση, τά ἔθιμα, τό λαϊκό πολιτισμό, τά ἔργα προόδου κτλ. τῆς Θεσσαλίας.
5. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες στήν τάξη.

Ἡ **Θεσσαλία** εἶναι ὁ σιτοβολῶνας τῆς χώρας μας. Βρίσκεται στό κέντρο τῆς Ἑλλάδας. Συνορεύει βόρεια μέ τή Μακεδονία, νότια μέ τή Στερεά, δυτικά μέ τήν Ἡπειρο καί ἀνατολικά βρέχεται ἀπό τό Αἰγαῖο πέλαγος. Ἐκεῖ σχηματίζονται ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** καί ὁ **Παγασητικός** κόλπος.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι μιά πλούσια πεδιάδα πού τροφοδοτεῖ τήν Ἑλλάδα μέ γεωργικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα. Γύρω της ὑψώνονται μεγάλα βουνά: ὁ **Ὀλυμπος**, τὰ **Καμβούνια**, τὰ **Χάσια**, ἡ **Πίνδος**, τὰ **Ἄγραφα**, ἡ **Ὄθρυς**, τό **Πήλιο**, ἡ **Ὄσσα**. Εἶναι τά φυσικά σύνορα, πού χωρίζουν τή Θεσσαλία ἀπό τίς γειτονικές της περιοχές.

Λένε ὅτι, πρὶν ἀπό χιλιάδες χρόνια, ἡ Θεσσαλία ἦταν λίμνη. Μέ κάποιο σεισμό ὅμως ἢ μέ τή διάβρωση τῶν νερῶν ἀνοίχτηκε τό μεγάλο φαράγγι τῶν Τεμπῶν καί ἡ λίμνη χύθηκε στή θάλασσα. Ἔτσι ἀποκαλύφτηκε ὁ θεσσαλικός κάμπος. Ὁ **Πηνεῖος** μέ πολλούς παραπόταμους συγκεντρώνει τώρα τά νερά τῆς θεσσαλικῆς γῆς καί τὰ χύνει στή θάλασσα.

Τά **Τέμπε** εἶναι μαγευτικός τόπος.

«... Ἀπό τό ἓνα μέρος εἶναι τὰ τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου: ἄγρια, κάθετα, πετρώδη, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Ἀπ' τ' ἄλλο τὰ τοιχώματα τῆς Ὀσσας. Ἀνάμεσά τους, ψηλά μιά κορδέλα γαλανοῦ οὐρανοῦ καί κάτω μιά κορδέλα νεροῦ, ὁ Πηνεῖος...»

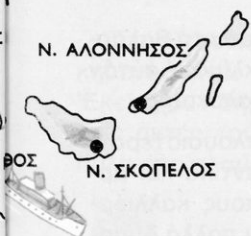

Ὁ ποταμός κυλάει μέ ἡρεμία πρόσχαρη καί γεμάτη δύναμη τό βαθύ του ρέμα. Κι ἀπό τίς δυό ὄχθες του τεράστια πλατάνια καί ἱτιές σκύβουν πρὸς τὰ νερά, σάν γιά νά καθρεφτιστοῦν στήν ἐπιφάνειά τους... Πουθενά οἱ ὄχθες δέν εἶναι γυμνές. Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς πλούσιας θλάστησης ἀνακατώνονται μέ τὰ αἰωνόβια δέντρα, πού συμπλέκουν τὰ φυλλώματά τους σέ πράσινο θόλο πάνω ἀπό τόν Πηνειό...».

Αὐτοκίνητα καί τρένα διασχίζουν ἀδιάκοπα τό θαυμάσιο αὐτοκινητόδρομο καί τή σιδηροδρομική γραμμή, πού ἀνοίχτηκαν πλάι στό ποτάμι.

Ἄλλο ἐντυπωσιακό γεωλογικό φαινόμενο βρίσκεται στή βορειοδυτική Θεσσαλία. Εἶναι τὰ **Μετέωρα**. Γιγάντιοι, πανύψηλοι, ἀπόκρημνοι θράχοι, σάν ἀπολιθωμένοι κορμοὶ τεράστιων δέντρων, ὑψώνονται ἀπὸ τή γῆ στά οὐράνια! Στίς κορφές τους εὐσεβεῖς μοναχοὶ ἔστησαν μοναστήρια γεμάτα σήμερα παλιές εἰκόνες καί ἱστορικά κειμήλια.

Στὴν περιοχή αὐτὴ βρίσκονται καί τὰ μοναδικὰ φυσικὰ περάσματα πού ὁδηγοῦν ἀπὸ τή Θεσσαλία πρὸς τὴν Ἥπειρο καί τή

Τά Τέμπη

Δυτική Μακεδονία. Ένα άλλο πέρασμα, ανάμεσα στά Καμβούνια καί τόν Όλυμπο, είναι τά στενά του **Σαρανταπόρου**, όπου στά 1912 ό στρατός μας νίκησε τούς Τούρκους.

Στά δυτικά της Θεσσαλίας, ψηλά στίς άγριες χαράδρες τών Άγράφων μέ τίς έλατοσκέπαστες πλαγιές, θρίσκεται ή τεχνητή λίμνη του **Ταυρωπού**. Μέ τά νερά της κινείται ύδροηλεκτρικό έργοστάσιο καί ποτίζονται πολλά χωράφια του κάμπου.

Στή Μαγνησία ύψώνεται τό Πήλιο, τό ωραιότερο βουνό της Έλλάδας γεμάτο δάση, όπωρώνες, χωριά, ιστορία καί θρύλους.

«Ή λέξη παράδεισος δέν είναι υπερβολική, γράφει ό Κ. Ουράνης. Τό Πήλιο είναι μιά συμφωνία από πράσινο, από καταρρακτώδη νερά, από πυκνότατους ίσκιους, από τραγούδια αηδονιών μέ μιά εξαίσια θέα πάνω στό άπέραντο, γαλήνιο καί φωτεινό Αιγαίο...».

Έδω, στά πυκνά σύδεντρα, είχε στά μυθικά χρόνια τό σχολείο του ό Κένταυρος Χείρων. Στούς πρόποδες του βουνού ήταν χτισμένη ή Ίωλκός. Από έδω ξεκίνησαν οι Άργοναύτες κι από έδω κοντά ό Άχιλλέας έφυγε μέ τούς Μυρμιδόνες του γιά τήν Τροία.

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Απ' όσα μάθατε ως τώρα τί μπορείτε να υποθέσετε για το κλίμα της Θεσσαλίας; 2. Νομίζετε ότι η Θεσσαλία είναι εύφορη περιοχή; Τί προϊόντα παράγει; 3. Κάνετε στο άμμοδοχείο έναν ανάγλυφο χάρτη της Θεσσαλίας; 4. Ποιές θέσεις νομίζετε πώς είναι κατάλληλες για τη δημιουργία εμπορικών κέντρων, λιμανιών και συγκοινωνιακών κόμβων; Γιατί; 5. Πού άλλου, εκτός από το Βόλο, θά μπορούσε να δημιουργηθεί λιμάνι για την εξαγωγή των προϊόντων του κάμπου; Γιατί η θέση του Βόλου είναι προτιμότερη;

Τά θουνά πού περιβάλλουν τή Θεσσαλία έμποδίζουν τό θαλασσινό άέρα νά φτάσει στό θεσσαλικό κάμπο. "Ετσι τό κλίμα σ' αυτόν είναι ήπειρωτικό, ψυχρό τό χειμώνα καί θερμό τό καλοκαίρι.

Η Θεσσαλία είναι πλούσιος τόπος καί τόν κάνει πλουσιότερο ή εργατικότητα τών κατοίκων της. Αυτοί μέ αποξηραντικά καί άρδευτικά έργα, μέ λιπάσματα καί σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας συνεχώς αύξάνουν τήν παραγωγή. Παράγονται πολλά δημητριακά, θαμπάκι, ζάχαρη, καρπούζια, λαχανικά, κτηνοτροφικά προϊόντα κ.ά. Γνωστά είναι τά μήλα, τά κάστανα καί οί έλιές του Πηλίου, τά σταφύλια καί τά ποτά του Τυρνάβου, τά ύφαντά τών Τρικάλων, της Καρδίτσας, της Λάρισας, τά είδη της λαϊκής πηλιορείτικης τέχνης.

Μεγάλες ποσότητες από τά θεσσαλικά προϊόντα συγκεντρώνονται στά έμπορικά κέντρα του κάμπου: στή Λάρισα, στά Τρίκαλα, στήν Καρδίτσα. Άλλα φορτώνονται σέ αυτοκίνητα, σέ τρένα ή στά καράβια πού άράζουν στό λιμάνι του Βόλου, γιά νά σταλούν σέ άλλες άγορές. Ένα πυκνό δίκτυο από αυτοκινητόδρομους καί σιδηροδρομικές γραμμές διευκολύνει τή συγκοινωνία. Τή Θεσσαλική πεδιάδα διασχίζουν ή έθνική όδός καί ή σιδηροδρομική γραμμή Αθήνας - Θεσσαλονίκης. Άλλες γραμμές συνδέουν τό λιμάνι του Βόλου μέ τή Λάρισα καί τήν Καλαμπάκα. Ο Βόλος καί ή Λάρισα έχουν καί άεροπορική συγκοινωνία.

Οί δυό αυτές πόλεις είναι τά μεγάλα βιομηχανικά κέντρα της Θεσσαλίας. Στά εργοστάσιά τους έπεξεργάζονται γεωργικά προϊόντα, κατασκευάζουν γεωργικά εργαλεία καί μηχανές, παράγουν πολλά βιομηχανικά προϊόντα.

Βόλος - ή 'Αργώ

Στή Θεσσαλία ζουν σήμερα 660.000 άνθρωποι. Πιο πυκνοκατοικημένες είναι οι περιοχές του κάμπου με τη μεγάλη παραγωγή. 'Εκεῖ έχουν δημιουργηθεῖ καὶ οἱ μεγαλύτεροι θεσσαλικοὶ οἰκισμοί. Στίς ἀκτές τοῦ Παγασητικοῦ ἔχει ἀναπτυχθεῖ ὁ Βόλος. Εἶναι ἡ πύλη τῆς πλούσιας αὐτῆς περιοχῆς.

25

Πολιτική διαίρεση τῆς Θεσσαλίας

Ἡ Θεσσαλία, γιὰ νὰ διοικεῖται καλύτερα, εἶναι χωρισμένη στοὺς Νομούς: α) **Μαγνησίας**, β) **Λάρισας**, γ) **Τρικάλων**, δ) **Καρδίτσας**.

Ὁ **Νομός Μαγνησίας** ἀπλώνεται γύρω ἀπὸ τὸν Παγασητικό.

Περιλαμβάνει τὶς Ἐπαρχίες: 1) **Βόλου** μέ πρωτεύουσα τὸ Βόλο, 2) **Ἀλμυροῦ** μέ πρωτεύουσα τὸν Ἀλμυρό καὶ 3) **Σκοπέλου** μέ πρωτεύουσα τὴ Σκόπελο. Σ' αὐτὴ ἀνήκουν τὰ νησιά **Βόρειες Σποράδες**.

Ἐργοστάσιο τσιμέντου στὸ Βόλο

Σκιάθος

Ὁ Παγασητικός εἶναι τό φυσικό λιμάνι τῆς Θεσσαλίας. Στίς ἀκτές του χτίστηκαν διαδοχικά οἱ πόλεις **Ἰωλκός, Παγασές, Δημητριάδα**. Στή θέση τους βρίσκεται τώρα ὁ **Βόλος** (75.000 κ.), πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, μεγάλο ἐμπορικό καί βιομηχανικό κέντρο. Μπροστά του ἀνοίγεται ἡ θάλασσα καί πάνω ὑψώνεται ὁ πράσινος θησαυρός τοῦ Πηλίου.

Στίς πλαγιές του, ἀνάμεσα σέ περιβόλια, δάση καί ρεματιές μέ πολλές πηγές καί πλατάνια, εἶναι κρυμμένα τά φημισμένα πηλιορείτικα χωριά: ἡ **Πορταριά**, ἡ **Μακρυνίτσα**, ἡ **Ζαγορά**, ὁ **Κισσός**, ἡ **Τσαγκαράδα**, ἡ **Ἀργαλαστή**, οἱ **Μηλιές**, ἡ **Ἀγριά**. Ἐντύπωση προκαλοῦν ἡ ἀρχιτεκτονική καί ἡ ἐπίπλωση τῶν σπιτιῶν τους.

Στή ρίζα τοῦ βουνοῦ ὑπάρχουν ὠραῖες ἀκρογιαλιές καί ψηλά στίς κορφές του πίστα γιά σκί.

Στά δυτικά τοῦ Βόλου βρίσκονται προϊστορικές ἀκροπόλεις κοντά στά χωριά Διμήνη καί Σέσκλο. Πιό πέρα ἀπλώνεται τό **Βελεστίνο**, ἡ πατρίδα τοῦ Ρήγα Φεραίου.

Στήν παραλία τοῦ Παγασητικοῦ βρίσκεται καί ἡ **Νέα Ἀγχίαλος**. Στά νοτιοδυτικά της ἀνοίγεται ἡ μικρή πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ μέ σπουδαιότερο οἰκισμό τόν **Ἀλμυρό** (6.000 κ.). Τριγύρω της ὑψώνεται ἡ Ὀθρυς.

Λάρισα

Στις **Βόρειες Σποράδες** υπάρχουν ή **Σκιάθος**, ή **Σκόπελος**, ή **Άλόνησος**. Τά γραφικά αὐτά αἰγαιοπελαγίτικα νησιά, μέ τίς χρυσές ἀμμουδιές, τά ὁμορφα χωριά, τά ξωκκλήσια, τά κάστρα, εἶναι θαυμάσια θέρετρα μέ μεγάλη τουριστική κίνηση. Διοικητικό κέντρο τους εἶναι ή **Σκόπελος** (2.500 κ.). Ἡ **Σκιάθος** (4.000 κ.) εἶναι τό πασίγνωστο νησί τοῦ μεγάλου διηγηματογράφου Ἀλ. Παπαδιαμάντη.

Ὁ **Νομός Λάρισας** πιάνει τή μισή σχεδόν Θεσσαλία.

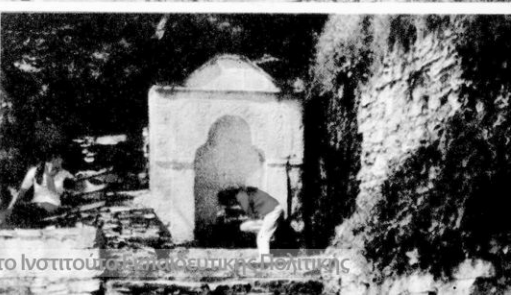
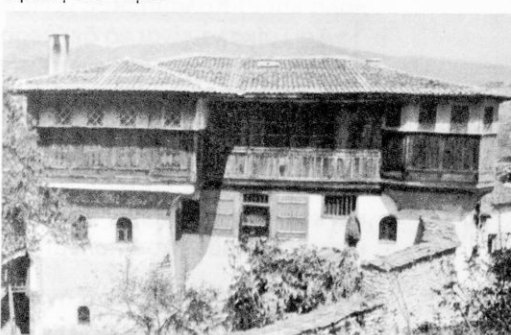
Περιλαμβάνει τίς Ἐπαρχίες:

1) **Λάρισας** μέ πρωτεύουσα τή Λάρισα, 2) **Τυρνάθου** μέ πρωτεύουσα τόν Τύρναβο, 3) **Ἐλασσόνας** μέ πρωτεύουσα τήν Ἐλασσόνα, 4) **Ἀγιάς** μέ πρωτεύουσα τήν Ἀγιά, 5) **Φαρσάλων** μέ πρωτεύουσα τά Φάρσαλα.

Πρωτεύουσά του εἶναι ή **Λάρισα** (73.000 κ.), τό σπουδαιότερο ἐμπορικό, συγκοινωνιακό, βιομηχανικό καί πνευματικό κέντρο τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδας. Εἶναι πλούσια καί ὡραία πόλη μέ μεγάλες πλατεῖες, εὐθεῖς δρόμους, σύγχρονες οἰκοδομές, μεγάλη κίνηση. Πλάι της κυλάει ἡρεμα ὁ Πηνειός. Στά ἐργοστάσιά της ἐπεξεργάζονται τά ἄφθονα προϊόντα τῆς περι-

Μετέωρα
Ἀρχοντικό στό Ἀμπελάκια
Βρύση στό Πήλιο

οχής. Μεγαλύτερο από αυτά είναι τό έργοστάσιο πού παράγει ζάχαρη. Στό μουσείο τής Λάρισας φυλάγονται πολλά κειμήλια από τήν ιστορία τής Θεσσαλίας.

Στά βορειοδυτικά τής Λάρισας, μέσα σέ άμπέλια, περιβόλια καί γόνιμα χωράφια, βρίσκεται ό **Τύρναβος** (10.000 κ.).

Βορειότερα είναι χτισμένη ή **Έλασσόνα** (7.000 κ.). Πάνω της ύψώνονται θεόρατες οί κορφές του Όλύμπου.

Γνωστός οικισμός τής Έπαρχίας Έλασσόνας είναι ή **Τσαρίτσανη**.

Ένα ιστορικό χωριό στίς βορινές πλαγιές τής Όσσας είναι τά **Άμπελάκια**. Στά νότια τής Όσσας είναι χτισμένη ή **Αγιά** (3.000 κ.).

Στό νότιο μέρος του Θεσσαλικού κάμπου βρίσκονται τά **Φάρσαλα** (7.000 κ.). Στή θέση τους λένε πώς ήταν χτισμένη ή **Φθία**, ή πατρίδα του Άχιλλέα.

26

Οί Νομοί Τρικάλων καί Καρδίτσας

Ο **Νομός Τρικάλων** πιάνει τή βορειοδυτική Θεσσαλία. Έχει πρωτεύουσα τά **Τρίκαλα** (35.000 κ.).

Διαιρείται στίς Έπαρχίες: 1) **Τρικάλων** μέ πρωτεύουσα τά Τρίκαλα καί 2) **Καλαμπάκας** μέ πρωτεύουσα τήν Καλαμπάκα.

Τά Τρίκαλα είναι τό δεύτερο έμπορικό κέντρο τής Θεσσαλικής πεδιάδας καί έχουν μεγάλη έμπορική κίνηση. Είναι σύγχρονη πόλη μέ άρκετά αξιοθέατα. Στή θέση της βρισκόταν ή άρχαία **Τρίκη**. Πολλοί πιστεύουν πώς σ' αυτή γεννήθηκε ό Άσκληπιός.

Στά νοτιοδυτικά βρίσκεται ή **Πύλη**.

Στή ρίζα τών Μετεώρων είναι χτισμένη ή **Καλαμπάκα** (6.000 κ.) καί κοντά της τά χωριά **Καστράκι** καί **Βλαχάβα**. Είναι ή πατρίδα του ήρωα Βλαχάβα, πού πολέμησε τούς Τούρκους.

Στό **Νομό Καρδίτσας** ανήκει ή νοτιοδυτική Θεσσαλία, ένα μεγάλο κομμάτι του κάμπου καί άρκετά βουνά τής νότιας Πίνδου, ως τίς βαθιές χαράδρες του Άχελώου.

Πρωτεύουσά του είναι ή **Καρδίτσα** (26.000 κ.), νέα καί πλούσια άγροτούπολη μέ αξιόλογη έμπορική κίνηση. Μεγάλοι οικισμοί του κάμπου είναι ό **Παλαμάς** καί οί **Σοφάδες**.

Στά δυτικά της Καρδίτσας είναι χτισμένο τό **Μουζάκι** καί κοντά του τό **Μαυρομμάτι**, όπου γεννήθηκε ό ήρωας του 1821 Γ. Καραϊσκάκης. Πιο πέρα ύψώνονται τά "Άγραφα, βουνά μεγάλα, ψηλά, μέ χιονοσκεπαστες κορφές καί βαθιές νεροσυρμές, μέ πολλά δάση καί χλοερά βοσκοτόπια. Έκεϊ, σέ μιá χαράδρα βαθιά, σχηματίστηκε ή τεχνητή λίμνη του Ταυρωπού.

Στά νότια του Νομού βρίσκονται οί ιαματικές πηγές **Σμοκόθου** καί **Καΐτσας**.

Άνασκόπηση τής Θεσσαλίας. Άναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
1. Λάρισας	Λάρισα	"Όλυμπος	2.917	Πηνειός
2. Μαγνησίας	Βόλος	"Όσσα	1.978	Χερσόνησος
3. Τρικάλων	Τρίκαλα	Χάσια	1.565	Μαγνησία
4. Καρδίτσας	Καρδίτσα	Πήλιο	1.547	Κόλποι Παγασητικός

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Άναπαραστήστε τή Θεσσαλία μέ διάφορα ύλικά. 2. Ποιά βουνά περιβάλλουν τή Θεσσαλία; 3. Δειξτε στό χάρτη τίς κλεισούρες πού υπάρχουν σ' αυτά καί διευκολύνουν τή συγκοινωνία. 4. Σημειώστε τά αεροδρόμια, τίς σιδηροδρομικές γραμμές, τίς όδικές αρτηρίες. 5. Τί κλίμα έχει ή Θεσσαλική πεδιάδα; Γιατί; 6. Τί γνωρίζετε γιά τόν πλούτο της; 7. Είναι πυκνοκατοικημένη ή άραιοκατοικημένη περιοχή; Γιατί; 8. Μέ τί ασχολούνται κυρίως οί Θεσσαλοί; 9. Πού είναι χτισμένες οί Θεσσαλικές πόλεις; Γιατί; 10. Ποιά νησιά βρίσκονται στά ανατολικά της Θεσσαλίας; Ποιό από αυτά έχει ένα επικίνδυνο γιά τούς ναυτικούς όνομα; 11. Διαβάστε σκιαθίτικα διηγήματα του Παπαδιαμάντη. 12. Όνομάστε τούς Νομούς της Θεσσαλίας καί τίς πρωτεύουσές τους.

Γενικεύσεις

1. Τά μεγάλα βουνά είναι φυσικά σύνορα ανάμεσα σέ γειτονικές περιοχές.
2. Πόλεις δημιουργούνται καί σέ όχθες ποταμών μέ εύφορες περιοχές γύρω τους ή όπου υπάρχουν φυσικά λιμάνια μέ πλούσια ένδοχώρα.
3. Οί περιοχές στίς όποιες δέ φτάνουν θαλάσσιοι άνεμοί έχουν ήπειρωτικό κλίμα.

δ. Ἡ Ἥπειρος

27

Ἡ Χώρα τῶν βουνῶν

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δειξτε στό χάρτη σας τήν Ἥπειρο καί παρατηρήστε τά χαρακτηριστικά της γνωρίσματα. 2. Ὄνομάστε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεία της. 3. Ἐχει πεδιάδες ἡ Ἥπειρος; Πῶς σχηματίστηκαν; 4. Ἀπ' ὅ,τι γνωρίζετε γιά τό κλίμα τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας-τί μπορεῖτε νά ὑποθέσετε γιά τό κλίμα τῆς Ἥπειρου; 5. Εἶναι εὐφορη ἡ ἀγρονε περιοχή; Γιατί; 6. Ποιά φυσικά περάσματα συνδέουν τήν Ἥπειρο μέ γειτονικές της περιοχές; 7. Τί γνωρίζετε ἀπό τή μυθολογία καί τήν ἱστορία γιά τήν Ἥπειρο; 8. Τί γνωρίζετε γιά τή Βόρεια Ἥπειρο; 9. Προβάλετε εἰκόνες ἀπό τή φύση τῆς Ἥπειρου.

Ἡ Ἥπειρος εἶναι χώρα ἑλληνική ἀπό τά πανάρχαια χρόνια. Στό κέντρο της θρῑσκόταν τό φημισμένο **μαντεῖο τῆς Δωδώνης**. Ἐκεῖ κατοικοῦσαν οἱ Σελλοί ἢ Ἑλλοί κι ἀπό αὐτούς, ὅπως πιστεύουν πολλοί, πῆραν τ' ὄνομά τους οἱ Ἕλληνες.

Ἡ Ἥπειρος θρῑσκεται στό δυτικό μέρος τῆς Ἑλλάδας, ἀνάμεσα στήν Πίνδο καί τό Ἰόνιο πέλαγος. Σήμερα ἓνα μεγάλο τμήμα της, ἡ **Βόρεια Ἥπειρος**, ἀνήκει στήν Ἀλβανία.

Ἡ Πίνδος, ἀλλοῦ δασοσκέπαστη κι ἀλλοῦ γυμνή κακοτράχαλη, πιάνει ὅλο σχεδόν τό χῶρο τῆς Ἥπειρου. Ἀπό αὐτή μέ πολλές διακλαδώσεις ἀπλώνεται πρὸς τή Μακεδονία, τή Θεσσαλία καί τή Στερεά Ἑλλάδα, σάν νά θέλει ν' ἀγκαλιάσει ὁλόκληρη τήν Ἑλλάδα. Παντοῦ φαράγγια ἀπάτητα, γραφικές λαγκαδιές, κορφές θεόρατες! Ζαρκάδια κι ἐλάφια, ἀρκουδες, λύκοι, ἀγριογούρουνα ἔχουν ἐδῶ τή φωλιά τους.

Τό χειμῶνα τά βουνά χάνονται στά σύννεφα Ὀμίχλη, βροχές, ἀστραπόβροντα, χιόνια! Μά ὅταν ἔρθει ἡ ἀνοιξη «παύουν οἱ μπόρες κι οἱ κακοκαιρίες, γράφει ὁ Κ. Κρυστάλλης. Ὁ οὐρανός ἀλαφρώνεται ἀπό τά πυκνά σύγνεφα... ὁ ἥλιος ἀνατέλλει στόν ὀρίζοντα θερμός. Λειώνουν τά χιόνια στά χαμηλῶματα καί τά νερά σχηματίζουν θολά, ὀρμητικά ρέματα... Τότε ἀρχίζει νά ξυπνᾷ ὁ Πίνδος...». Πρασινίζουν τά βοσκοτόπια, «γλυκός γλυκός ἀντίλαλος χύνει' ἀπ' τά κουδούνια», τά θελάσματα τῶν κοπαδιῶν καί τά σφυρίγματα τῶν βοσκῶν σμίγουν τίς ἐλατοσκέπαστες πλαγιές μέ τό τραγούδι τῶν πουλιῶν καί ὁ τόπος ἀλλάζει ὄψη.

Μουσείο

Ὁ Γράμμος, ὁ Σμόλικας, ἡ Τύμφη, ὁ Λάκμος, τὰ Ἀθαμανικά, ὁ Τόμαρος, ἡ Μουργκάννα, τὸ Μιτσικέλι εἶναι οἱ ψηλότερες κορυφές τῆς Πίνδου.

Στὸ κέντρο τοῦ ἡπειρωτικοῦ χώρου βρίσκεται τὸ μικρὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων. Σέ πολλές παραθαλάσσιες περιοχές ἀνοίγονται μικρές εὐφορες κοιλάδες, ποὺ ἔχουν δημιουργηθεῖ μέ τίς προσχώσεις.

Ψηλά στὰ βουνά ἔχουν τίς πηγές τους οἱ ποταμοὶ Θύαμης ἢ Καλαμάς, Ἀχέροντας, Λοῦρος, Ἀραχθός, Ἀῶος. Στὴν Ἠπειρο βρέχει συχνά καὶ τὰ ποτάμια ἔχουν ἀρκετά νερά. Τά νερά τοῦ Ἀχέροντα συχνά χάνονται σέ ὑπόγεια σπήλαια. Ἐκεῖ οἱ ἀρχαῖοι

Ἰωάννινα

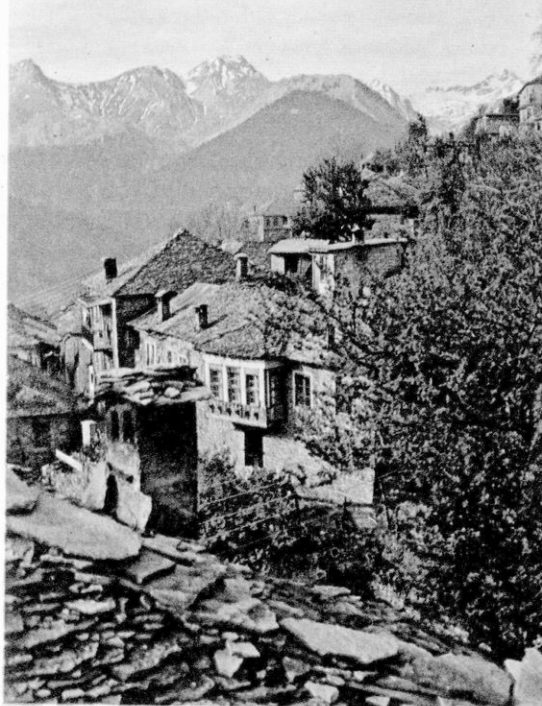
πίστευαν πὼς ἦταν μιά εἴσοδος τοῦ Ἀδῆ. Στὴν κοιλάδα τοῦ Λοῦρου σχηματίστηκε τεχνητὴ λίμνη καὶ λειτουργεῖ ὕδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο. Ἄλλο φράγμα χτίζεται στὸν Ἀραχθό.

Φυσικὴ εἶναι ἡ λίμνη **Παμβώτιδα** (λίμνη Ἰωαννίνων) στὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων. Στίς ἀκτές τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου σχηματίζονται οἱ λιμνοθάλασσες **Λογαροῦ** καὶ **Τσουκαλιού** μέ ἀρκετά ἰχθυοτροφεῖα.

Ἀπὸ τὸ Ἰόνιο πέλαγος θαλασσινοὶ ἄνεμοι φυσοῦν πρὸς τὴν Πίνδο, ὅπου βρέχει συχνά. Τὸ κλίμα στὰ παράλια τῆς Ἠπείρου εἶναι ὑγρὸ, στὴν ὑπόλοιπη χώρα ὀρεινό.

Ἡ Ἠπειρος εἶναι φτωχή γενικά περιοχή. Στά ὄρεινά παράγονται δασικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα. Στά ὀροπέδια εὐδοκιμοῦν δημητριακά, πατάτες, ἀμπέλια καί στά παράλια ἐλιές, ἐσπεριδοειδή, βαμπάκι, ρύζι. Ὀνομαστά εἶναι τὰ κρασιά τῆς Ζίτσας, τὰ πορτοκάλια τῆς Ἄρτας, τὰ κοτόπουλα Ἰωαννίνων, τὰ γιαννιώτικα ἀσημικά καί ἄλλα ἐκλεκτά προϊόντα τῆς λαϊκῆς τέχνης καί βιοτεχνίας. Στίς λιμνοθάλασσες ἀλιεύονται ἀρκετά ψάρια.

Ἡ συγκοινωνία στήν ὄρεινὴ Ἠπειρο γίνεται μέ δυσκολία. Ἀρκετὴ κίνηση ἔχουν τὰ λιμάνια τῆς Ἠγουμενίτσας καί τῆς Πρέβεζας. Ἀεροπορικὴ συγκοινωνία ἔχουν τὰ Ἰωάννινα.

Μέτσοβο

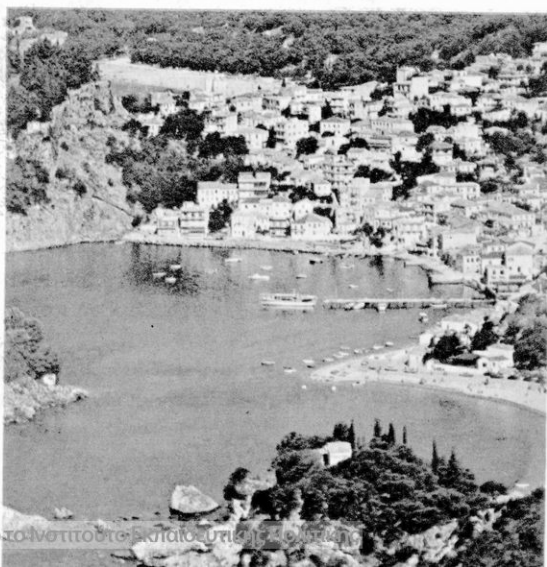
28 Ἡ ζωὴ στήν Ἠπειρο

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Νομίζετε ὅτι ἡ Ἠπειρος εἶναι πυκνοκατοικημένη ἢ ἀραιοκατοικημένη περιοχή; Γιατί; Γιατί πολλοὶ Ἠπειῶτες μεταναστεύουν; 2. Συγκεντρώστε θιβλία, εἰκόνες, μαγνητοταινίες, πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ στήν Ἠπειρο, τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ, τὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ, τὰ τραγούδια, τὰ ἔθιμα, τὰ σύγχρονα ἔργα προόδου κ.ἄ.

Ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια ἡ Ἠπειρος ἦταν ἄγονη καί ἀραιοκατοικημένη περιοχή. Τὰ λίγα

Πάργα

προϊόντα της δέν είναι δυνατό νά θρέψουν πολλούς ανθρώπους. Πιο πυκνοκατοικημένες είναι οι παραθαλάσσιες πεδινές εκτάσεις και τὰ ὀροπέδια. Ἐκεῖ δημιουργήθηκαν καί οἱ σπουδαιότερες πόλεις.

Στά ἀρχαῖα χρόνια στήν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἦταν χτισμένη ἡ **Νικόπολη**. Ἀργότερα ἀναπτύχθηκαν ἡ **Ἄρτα** καί τὰ **Ἰωάννινα**.

Στά ὄρεινά μέρη ὑπάρχουν πολλοί μικροί οἰκισμοί. Ὅταν ἡ πατρίδα μας ἦταν σκλαβωμένη στούς Τούρκους, πολλοί ἀπό αὐτούς γνώρισαν πλοῦτη καί δόξα. Περίφημα ἦταν τότε τὰ **Ζαγοροχώρια** καί τὰ **χωριά τοῦ Σουλίου**. Οἱ Σουλιῶτες ἀγωνίστηκαν σκληρὰ γιά τή λευτεριά τῆς πατρίδας.

Πολλοί Ἑπαιρώτες ξεनिτεύονται, γιά νά ζήσουν. Ἀρκετοί ἀπό τοὺς ξενιτεμένους δώρισαν χρήματα στά χωριά τους καί ἔχτισαν ναούς, σχολεῖα, γέφυρες, ὑδραγωγεῖα, φιλανθρωπικά ἰδρύματα κτλ. Ἄλλοι ἔκαναν μεγάλες δωρεές στό κράτος. Αὐτοί εἶναι οἱ ἐθνικοί εὐεργέτες (Σίνας, Ἀθέρωφ, Ζάππες, Ζωσιμάδες κ ἄ).

Στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας τὰ Γιάννενα ἦταν «*πρῶτα στ' ἄρματα, στά πλούτη καί στά γράμματα*».

Σήμερα ζοῦν στήν Ἑπειρο 310.000 ἄνθρωποι. Ὁ πληθυσμός της συνεχῶς λιγοστεύει. Τά ὄρεινά χωριά ἐρημώνονται. Ἡ παλιά ἡπειρωτική ἀρχιτεκτονική μέ τὰ λιθόχτιστα πλακοσκέπαστα σπίτια, μέ τίς ἐκκλησιές, μέ τὰ τοξωτά γεφύρια ἐγκαταλείπεται. Ἡ φλογέρα καί τὰ χαρακτηριστικά ἡπειρώτικα τραγούδια δέν ἀκούγονται πιά ὅσο πρὶν στά βοσκοτόπια, στά χωράφια καί στά χωριά τῆς Ἑπείρου. Οἱ πόλεις μέ τὰ σύγχρονα κτίρια πῆραν ἄλλη ὄψη. Ἡ ζωὴ ἄλλαξε παντοῦ. Φύλακας τῶν παραδόσεων ἡ Ἑταιρία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν προσπαθεῖ νά διατηρήσει τὰ κειμήλια τοῦ τόπου καί νά ζωντανέψει πολλὰ ἔθιμα μέ λαογραφικές καί ἄλλες ἐκδηλώσεις πού ὀργανώνει.

Πολιτική διαίρεση τῆς Ἑπείρου

Ἡ Ἑπείρος εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) **Ἰωαννίνων**, β) **Θεσπρωτίας**, γ) **Πρέβεζας** καί δ) **Ἄρτας**.

Ὁ Νομός Ἰωαννίνων

Ὁ **Νομός Ἰωαννίνων** πιάνει μεγάλο μέρος τῆς Ἑπείρου.

Χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Δωδώνης** μέ πρωτεύουσα τὰ Ἰωάννινα, 2) **Μετσόθου** μέ πρωτεύουσα τὸ Μέτσοθο, 3) **Κόνιτσας** μέ πρωτεύουσα τὴν Κόνιτσα, 4) **Πωγωνίου** μέ πρωτεύουσα τὸ Δελθινάκι.

Πρωτεύουσά του εἶναι τὰ **Ἰωάννινα** (40.000 κ.), ἐμπορικό, συγκοινωνιακό, διοικητικό καὶ πνευματικό κέντρο τῆς Ἠπείρου.

Τὰ Ἰωάννινα, ἡ Παμβώτιδα καὶ τὸ πλούσιο ὁροπέδιο τριγύρω εἶναι μιά γαλήνια ὁαση μέσα στοῦ ὄρεινὸ ἡπειρωτικὸ τοπίο. Ἡ πόλη, πού καθρεφτίζεται στὰ γαλαζοπράσινα νερά τῆς λίμνης, ἀπλώνεται στὴ δυτικὴ παραλία στεφανωμένη μέ κυματισμούς, πευκόφυτους λόφους. Ἐντύπωση κάνουν τὸ κάστρο, ἡ κεντρικὴ πλατεία μέ ὠραῖα κτίρια γύρω τῆς, ἡ ἀγορά μέ τὰ ἀσημικά καὶ ἄλλα εἶδη λαϊκῆς τέχνης κ.ἄ. Γραφικὸ εἶναι τὸ νησάκι τῆς λίμνης.

Στὰ Ἰωάννινα λειτουργοῦν Πανεπιστήμιο καὶ ἄλλες Σχολές.

Στὰ βόρεια τῆς λίμνης κοντὰ στοῦ χωριὸ **Πέραμα**, βρίσκεται τὸ περίφημο σπήλαιο.

Στὰ νοτιοδυτικὰ τῶν Ἰωαννίνων σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς **Δωδώνης**. Κοντὰ τῆς βρίσκεται τὸ **Μπιζάνι**, ὅπου στὰ 1913 ὁ στρατὸς μας νίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἐλευθέρωσε τὴν Ἠπειρο.

Ἀνατολικότερα εἶναι χτισμένα τὰ ὀρεινὰ χωριά **Καλαρρύτες** καὶ **Συράκο**, πατρίδα τῶν ποιητῶν Κρυστάλλη καὶ Ζαλοκώστα. Πιο πάνω βρίσκεται τὸ **Μέτσοθο** (3.000 κ.). Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ χαρακτηριστικούς οἰκισμοὺς τῆς Ἠπείρου, μέ χλοερὰ λιβάδια καὶ δάση, πίστα γιὰ σκί καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα.

Ἀνάμεσα στοῦ Μιτσικέλι καὶ τὴν Τύμφη εἶναι σκαρφαλωμένα τὰ **Ζαγοροχώρια**. Ἐκεῖ ἀνοίγεται καὶ ἡ βαθιὰ, ἄγρια **χαράδρα τοῦ Βίκου**, ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐντυπωσιακὰ τοπία τῆς πατρίδας μας. Μοιάζει μέ ἔργο τιτάνων αὐτὴ ἡ χαράδρα. Παλιὰ τοξοτὰ γεφύρια στεφανώνουν τὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ, πού σχίζει κυριολεκτικὰ τὸ βουνὸ καὶ προχωρεῖ ἀνάμεσα σὲ θεόρατα βράχια, ἀλλοῦ γυμνά, ἄγρια κι ἀλλοῦ σκεπασμένα μέ δάση.

Πέρα ἀπὸ τὰ Ζαγοροχώρια βρίσκεται ἡ **Κόνιτσα** (3.000 κ.) καὶ πιὸ πάνω οἱ κορφές τοῦ Σμόλικα καὶ τοῦ Γράμμου γυμνές, ἀνεμοδαρμένες, ἀπρόσιτες.

Στὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Ζίτσα**, τὸ ἱστορικὸ μοναστήρι **Βελλᾶς**, τὸ **Καλπάκι** μέ τὸ μνημεῖο τῶν ἡρώων τοῦ 1940 καὶ πιὸ πέρα ἡ Ἐπαρχία Πωγωνίου μέ κέντρο τὸ **Δελθινάκι**.

Τό δυτικό τμήμα τής Ήπειρου, πού άπλώνεται άπό τόν Άχέροντα ως τή Μουργκάνα καί τό Ίόνιο, όνομάζεται **Θεσπρωτία**. Εί-
ναι όρεινή καί άραιοκατοικημένη περιοχή. Στή μέση της σχεδόν
ρέει ό ποταμός **Θύαμης**. Ή κοιλάδα του, άλλου άνοιχτή, καταπρά-
σινη καί άλλου βαθιά καί άγρια, θυμίζει τά Τέμπη.

Έκει βρίσκονται οί **Φιλιάτες** καί χαμηλά στήν άκροθαλασσιά ή
Ήγουμενίτσα (4.000 κ.), ή πρωτεύουσα του Νομού. Είται μία χαρι-
τωμένη μικρή πολιτεία, κρυμμένη στό μυχό ενός γραφικού κολπί-
σκου. Στό λιμάνι της άράζουν πολλά πορθμεία πού ταξιδεύουν
πρός τήν Κέρκυρα καί τήν Ίταλία.

Στή νοτιοανατολική γωνία του Νομού βρίσκονται τά **χωριά του
Σουλίου**. Τώρα είναι σχεδόν άκατοίκητα. Μόνο ή δόξα πλανιέται
πάνω άπό τά ιερά άπομεινάρια των πύργων, των ναών, των σπιτιών
καί τούς τάφους των γενναίων.

Ό **Νομός Θεσπρωτίας** χωρίζεται στίς Έπαρχίες: 1) **Θυάμιδος**
μέ πρωτεύουσα τήν Ήγουμενίτσα, 2) **Φιλιατών** μέ πρωτεύουσα τίς
Φιλιάτες, 3) **Μαργαριτίου** μέ πρωτεύουσα τό Μαργαρίτι καί 4) **Σου-
λίου** μέ πρωτεύουσα τήν Παραμυθιά.

Ό **Νομός Πρέβεζας** άπλώνεται άνάμεσα στόν Άχέροντα καί τό
Λούρο. Πρωτεύουσά του είναι ή **Πρέβεζα** (13.000 κ.), χτισμένη
στήν είσοδο του Άμβρακικού κόλπου μέ πολλούς έλαιώνες καί
όμορφες άκρογιαλιές τριγύρω. Πλάι της σώζονται τά έρείπια τής
άρχαίας **Νικόπολης**.

Βορειότερα ύψώνονται οί άγριοι **βράχοι του Ζαλόγγου**. Ένα
έντυπωσιακό μνημείο στίς κορφές τους θυμίζει τόν τραγικό χορό
καί τή θυσία των ήρωικών γυναικών του Σουλίου.

Στό ανατολικό τμήμα του Νομού βρίσκονται ή **Φιλιππιάδα** καί
τό **Θεσπρωτικό** καί βορειότερα ή τεχνητή λίμνη καί τό ύδροηλε-
κτρικό φράγμα του Λούρου.

Δυτικά, σ' ένα έντυπωσιακό τοπίο, είναι χτισμένη ή **Πάργα**, χα-
ριτωμένη νεράιδα στίς καταπράσινες άκτές του Ιονίου πελάγους.

Άπό τόν Άμβρακικό κόλπο καί τό Λούρο ως τόν Άχελώο καί τά
Άθαμανικά όρη άπλώνεται ό **Νομός Άρτας**. Τό νότιο τμήμα του
είται μία πλούσια πεδιάδα γεμάτη περιβόλια μ' έσπεριδοειδή, πού
τή διασχίζει ό Άραχθος.

Πρέβεζα

Στήν άριστερή όχθη του, σέ έξαιρετική θέση μέ πολλές όμορφιές τριγύρω, είναι χτισμένη ή "**Αρτα** (20.000 κ.), παλιά πρωτεύουσα τής Ήπειρου μέ ιστορία καί θρύλους. Είναι πλούσια πόλη μέ ζωνή έμπορικé κίνηση. Έντύπωση προξενούν οί ναοί, ή ακρόπολη, τό μουσείο, ή βιβλιοθήκη τής πόλης, τό θρυλικό γεφύρι τής.

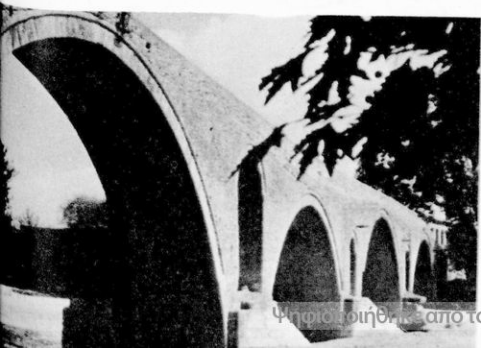
Ίστορικά χωριά τής περιοχής είναι ό **Πέτας** καί τό **Κομπότι**.

Ή όρεινή άνατολική περιοχή τοϋ Νομού όνομάζεται **Άθαμανία**.

Άνασκόπηση τής Ήπειρου. Άναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
1. Ίωαννίνων	Ίωάννινα	Σμόλικας	2 637	Άραχθος
2. Θεσπρωτίας	Ήγουμενίτσα	Γράμμος	2 520	Λούρος
3. Πρέβεζας	Πρέβεζα	Τύμφη	2 497	Άχέροντας
4. Άρτας	Άρτα	Άθαμανικά	2 469	Θύαμης

Τό θρυλικό γεφύρι τής Άρτας

Τό άρχαίο θέατρο τής Δωδώνης

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Νά ἐντοπίσετε τή θέση τῆς Μακεδονίας στόν ἐλληνικό χώρο.
2. Μέ ποιές ξένες χώρες συνορεύει;
3. Ποιά μεγάλη πόλη τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται στή Μακεδονία;

Ἡ **Μακεδονία** σάν μιά πελώρια ἀσπίδα προστατεύει τήν Ἑλλάδα. Πέρα ἀπό αὐτήν ἀπλώνονται ξένες χώρες: ἡ Ἀλβανία, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Βουλγαρία.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΞΑΚΟΥΣΤΗ, ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Η ΧΩΡΑ...»

Ἡ σημερινή ἐλληνική Μακεδονία ἀπλώνεται ἀπό τά ἀκρογάλια τοῦ Αἰγαίου καί τίς κορυφές τοῦ Ὀλύμπου ὡς τά ἀλβανικά, τά γιουγκοσλαβικά καί τά βουλγαρικά σύνορα καί ἀπό τήν Πίνδο ὡς τό Νέστο ποτάμό.

Μεγάλα βουνά, πλούσιοι κάμποι καί πλατιά ὁροπέδια, ὀρμητικά ποτάμια, γραφικές λίμνες καί ἀκρογιαλιές, ἀρχαῖα μνημεῖα, κάστρα, μοναστήρια, ναοί, παλιές καί σύγχρονες πόλεις μέ θρύλους, ἱστορία καί δημιουργικό παρόν συνθέτουν τήν εἰκόνα τῆς σημερινῆς Μακεδονίας. Εἶναι τό μεγαλύτερο διαμέρισμα τῆς πατρίδας μας σέ ἔκταση καί φυσικό πλούτο.

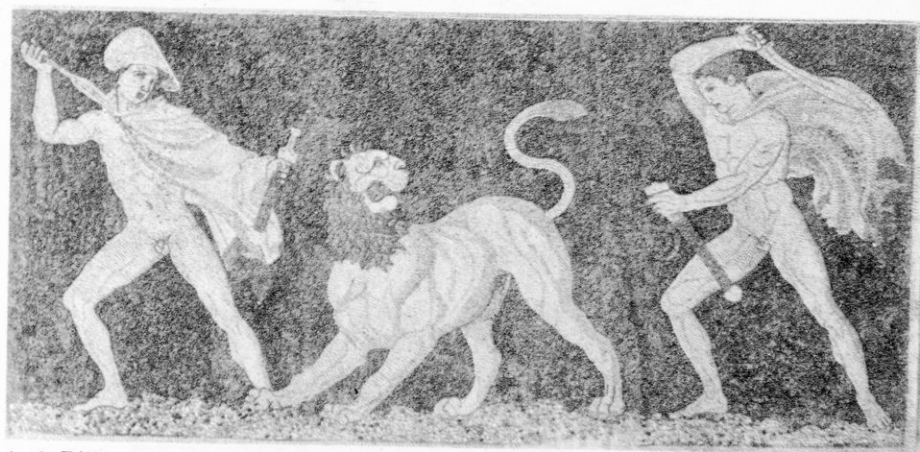
Στίς εὐφορες πεδιάδες, στά ὁροπέδια καί στίς βουνοπλαγιές τῆς ζοῦν 1.890.000 ἄνθρωποι. Ἀπό τά μυθικά χρόνια στή Μακεδονία ζοῦσαν Ἕλληνες. Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν πῶς ὁ γενάρχης τῶν Μακεδόνων ἦταν παιδί τοῦ Δία.

Ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας ἦταν οἱ **Αἰγές**. Ἀργότερα ἔγινε πρωτεύουσα ἡ **Πέλλα**. Ἀπό τότε ἀρχίζει ἡ λαμπρή ἱστορία τοῦ μακεδονικοῦ ἐλληνισμοῦ. Ὁ βασιλιάς **Φίλιππος** ἔνωσε ὅλους τούς Ἕλληνες σ' ἓνα ἰσχυρό κράτος καί ὁ γιός του, ὁ **Μέγας Ἀλέξανδρος**, κυρίεψε χώρες πολλές καί δόξασε τήν Ἑλλάδα. Μέ 35.000 γενναίους συμπολεμιστές ὁ μέγας στρατηλάτης

«πέρασε φῶς σκορπίζοντας σ' ὅλη τήν οἰκουμένη...».

Στή Μακεδονία γεννήθηκε καί ὁ **Ἀριστοτέλης**, ὁ σοφός δάσκαλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κι ἓνας ἀπό τούς σοφότερους ἀνθρώπους τῆς Γῆς.

Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν οἱ Μακεδόνες πολλές φορές πολέμησαν σκληρά μέ θάρβαρους ἐχθρούς γιά τήν ἐλευθερία.

1 - 2. Πέλλα

3. Άρχαιος Μακεδονικός Τάφος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ Μακεδονία μέ τίς ὁροσειρές τοῦ Βερμίου καί τοῦ Βερτίσκου χωρίζεται σέ τρία μεγάλα τμήματα:

- 1 στή Δυτική Μακεδονία
- 2 στήν Κεντρική Μακεδονία καί
3. στήν Ἀνατολική Μακεδονία.

I. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

31 Γεωφυσική ἐξέταση τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

- 1 Δεῖτε στό χάρτη τή Δυτική Μακεδονία.
- 2 Παρατηρήστε τό ἔδαφός της Ὄνομάστε τά σπουδαιότερα γεωφυσικά στοιχεῖα της.
- 3 Παρατηρήστε τά ὁροπέδια καί τίς λίμνες.
- 4 Ἡ Δυτ. Μακεδονία θρῖσκεται στή Βόρεια Ἑλλάδα μακριά ἀπό τή θάλασσα. Εἶναι ὄρεινὴ περιοχή καί περιβάλλεται ἀπό βουνά. Τά ἀνατολικά ὁροπέδια της ὅμως εἶναι ἀνοιχτά στό Βορρά. Τί κλίμα ἔχει;
5. Ποιά φυσικά περάσματα συνδέουν τή Δ. Μακεδονία μέ τίς γειτονικές της περιοχές;
6. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε εἰκόνες, βιβλία, τουριστικά φυλλάδια, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια καί ἄλλα στοιχεῖα γιά τή φύση, τὸν πλοῦτο, τή ζωή, τὰ ἔθιμα, τήν ἱστορία καί τή σημερινή πρόοδο τῆς Δυτ. Μακεδονίας;
7. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες στήν τάξη.

Ἡ **Δυτική Μακεδονία** θρῖσκεται στή βορειοδυτικὴ γωνία τῆς πατρίδας μας. Μεγάλες ὁροσειρές τήν ἀπομονώνουν ἀπό τήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα.

Βόρεια συνορεύει μέ τή Γιουγκοσλαβία. Δυτικά ἡ **Πίνδος** τή χωρίζει ἀπό τήν Ἀλβανία καί τήν Ἠπειρο. Ἐκεῖ ὑψώνονται ὁ **Γράμμος** καί ὁ **Σμόλικας**. Στά νότια τά **Χάσια**, τά **Καμβούνια**, τά **Πιέρια** ἀποτελοῦν τά φυσικά σύνορα ἀνάμεσα στή Δυτ. Μακεδονία καί τή Θεσσαλία. Ἀνατολικά τό **Βέρμιο** καί ὁ **Βόρας** τή χωρίζουν ἀπό τήν Κεντρική Μακεδονία.

Μιά ἄλλη ὁροσειρά, πού σχηματίζουν τά βουνά **Βίτσι**, **Σινάτσιο** καί **Μπούρινος**, ὑψώνεται στή μέση τῆς Δυτ. Μακεδονίας καί χωρίζει τήν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα μέ τά ὁροπέδια τῆς Καστοριάς, τοῦ Βοῖου καί τῶν Γρεβενῶν ἀπό τά ἀνατολικά ὁροπέδια τῆς Φλώρινας, τῆς Ἑορδαίας καί τῆς Κοζάνης.

Καστοριά

Ο **Άλιάκμονας** συγκεντρώνει τά νερά τῶν δυτικῶν βουνῶν καί ὄροπεδίων καί μέσα ἀπό μιά βαθιά, ἄγρια χαράδρα, πού ἀνοίγεται ἀνάμεσα στά Πιέρια καί τό Βέρμιο, χύνεται πρός τήν πεδιάδα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καί τό Θερμαϊκό κόλπο.

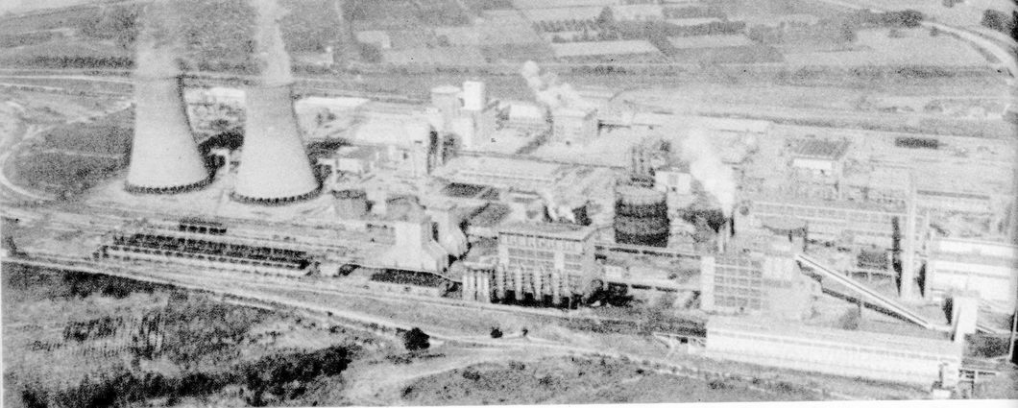
Τό μεγάλο αὐτό ποτάμι εἶναι πηγή πλούτου γιά τήν Ἑλλάδα. Μέ τό πρῶτο φράγμα, πού χτίστηκε κοντά στή Βέροια, ποτίζονται πολλά χωράφια τοῦ κάμπου. Δεύτερο τεράστιο φράγμα μέ ὕψος 100 μ. περίπου, ὑψώθηκε κοντά στό χωριό Πολύφυτο κι ἔφραξε τό δρόμο τοῦ ποταμοῦ. Ἔτσι σχηματίστηκε μιά μεγάλη τεχνητή λίμνη. Μέ τά νερά της κινεῖται μεγάλο ὕδρولهλεκτρικό ἔργοστάσιο. Μέ τή δημιουργία τῆς λίμνης αὐτῆς ἄλλαξε ἔντελῶς ἡ ὄψη τοῦ τοπίου τριγύρω. Δυό τεράστιες γέφυρες πάνω της ἐξυπηρετοῦν τή συγκοινωνία τῆς περιοχῆς. Ἡ μία, στόν αὐτοκινητόδρομο Κοζάνης - Σερβίων, εἶναι ἡ μεγαλύτερη καί ἡ πιό ἐντυπωσιακή γέφυρα πού ὑπάρχει στή χώρα μας.

Ἀσύγκριτες σέ ὁμορφιά, εἶναι οἱ λίμνες τῆς Δυτ. Μακεδονίας: ἡ λίμνη τῆς **Καστοριᾶς** (Ὁρεσιάδα), ἡ **Μεγάλη** καί ἡ **Μικρή Πρέσπα** μέ δασοσκέπαστες βουνοπλαγιές τριγύρω, ἡ **Βεγορίτιδα**, ἡ λίμνη τῶν **Πετρῶν**. Ἀπό τίς Πρέσπες τμήματα μόνο εἶναι ἑλληνικά. Ἀπό τή Μεγάλη Πρέσπα ἓνα μέρος ἀνήκει στήν Ἑλλάδα, ἓνα στήν Ἀλβανία καί τό πιό μεγάλο στή Γιουγκοσλαβία (τριεθνές). Οἱ Πρέσπες καί ἡ μικρή λίμνη τοῦ Ἄγρια εἶναι χαρακτηριστικοί ἑλληνικοί βιοτόποι μέ πολλά ὑδρόβια πτηνά.

Τό κλίμα τῆς Δυτ. Μακεδονίας εἶναι ἡπειρωτικό. Ἡ περιοχή αὕτη θρίσκεται μακριά ἀπό τή θάλασσα κι ἔχει ἄρκετά μεγάλο ὑψόμετρο. Τά ἀνατολικά ὄροπέδιά της εἶναι ἀνοιχτά πρός τό Βορρά καί τό χειμῶνα ψυχροί ἄνεμοι φυσοῦν ἀνεμπόδιστα καί φέρνουν κρύο καί χιόνια. Τό καλοκαίρι εἶναι δροσερό.

Καστοριά

Πτολεμαΐδα - έργοστάσιο άζώτου

32

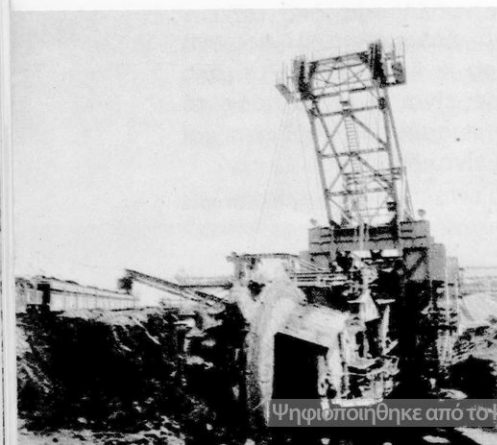
Ό πλούτος καί οί κάτοικοι τής Δυτ. Μακεδονίας

Ή Δυτ. Μακεδονία είναι περιοχή μέ αρκετές πλουτοπαραγωγικές πηγές. Τά μεγάλα όροπέδια καί οί κοιλάδες της παράγουν αρκετά δημητριακά, καπνά, σταφύλια, πατάτες, φρούτα. Γνωστά γεωργικά προϊόντα είναι οί φράουλες καί τά μήλα τής Φλώρινας, τά φασόλια τής Καστοριάς, τά κρασιά τής Σιάτιστας καί του ΄Αμυνταίου, ό κρόκος τής Κοζάνης. Στά βοσκοτόπια τών βουνών τρέφονται πρόβατα καί γίδια καί παράγονται έκλεκτά κτηνοτροφικά προϊόντα. Φημίζονται τά τυριά τής Βλάστης. Πολλά βουνά έχουν πυκνά καί μεγάλα δάση μέ αιώνόβιες θαλανιδιές, καστανιές όξιές, πεύκα. Τά δάση είναι περισσότερα στά βουνά τής Πίνδου, στό Βίτσι, στά Πιέρια. Στά δάση ζοϋν αρκετά άγρια ζωα. Συστηματικά έκτροφεία θηραμάτων πλουτίζουν τό ζωικό κόσμος τών βουνών.

Άξιόλογος είναι ό όρυκτός πλούτος τής Δυτ. Μακεδονίας.

Έκσκαφές λιγνιτωρυχείου

Άτμοηλεκτρικό έργοστάσιο

Στό όροπέδιο τής 'Εορδαίας ή φύση καί οί άνθρωποι δημιούργησαν ένα άληθινό θαύμα. Μιά περιοχή μέ έλη καί καπνοχώραφα μεταμορφώθηκε έντελώς καί έγινε ένα άπό τά μεγαλύτερα βιομηχανικά κέντρα τής 'Ελλάδας! Οί άφθονοι λιγνίτες, πού είναι κρυμμένοι κάτω άπό τά χωράφια, αξιοποιούνται καί... φωτίζουν πολλές πόλεις καί χωριά τής πατρίδας μας. Πολλοί τεχνικοί καί εργάτες βρίσκουν εργασία στά λιγνιτωρυχεία, στά μεγάλα άτμοηλεκτρικά εργοστάσια τής ΔΕΗ καί στό εργοστάσιο λιπασμάτων τής Πτολεμαΐδας.

Όνομαστά είναι τά πολύχρωμα μάρμαρα τών βουνών τής Κοζάνης καί τοῦ Βοΐου, τό χρώμιο τοῦ Μπούρινου, ό άμίαντος πού βγαίνει άπό τά Καμβούνια κ.ά. όρυκτά. 'Ακόμα καί χρυσάφι ύπάρχει στήν περιοχή τών Σερβίων!

Ίαματικές πηγές ύπάρχουν στό **Ξυνό Νερό** καί στήν **Ίτέα** τής Φλώρινας.

Σπουδαία πηγή πλούτου γιά τούς κατοίκους τής Δυτ. Μακεδονίας είναι ή βιοτεχνία. Στά εργαστήρια γουνοποιίας τής Καστοριάς, τής Σιάτιστας καί τών γειτονικών τους χωριών επιδέξιοι τεχνίτες κατασκευάζουν θαυμάσια γουναρικά.

«Οί Καστοριανοί, γράφει ό 'Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, είναι γουναράδες έδω καί πεντακόσια χρόνια. Σκορπισμένοι στά πέρατα τής γής κατεργάζονται τό δέρμα τών ζώων καί ντύνουν τίς κυρίες όλων τών ήπείρων μέ άφρούς μαλακών τριχωμάτων. Μαθαίνουν άπό μικροί νά δουλεύουν τά ώραία τριχωτά δέρματα... 'Η άπαράμιλλη ικανότητά τους βρίσκεται στή χρησιμοποίηση τών μικρών κομματιών. Χιλιάδες μικρά μαλλιαρά κομματάκια, πού πολύ πρόθυμα θά τά πετοῦσε κανείς στά σκουπίδια, ό γουναράς τής Καστοριάς τά παίρνει, τά ξεχωρίζει ένα ένα μέ άφάνταστη ύπομονή... καί τά ράβει μέ ειδική ραπτομηχανή σέ μεγάλα όμοιόμορφα κομμάτια, πού θά γίνουν ζακετάκια, πανωφόρια καί θά πουληθοῦν...».

Στό 'Αργος 'Ορεστικό καί στά Γρεβενά κατασκευάζουν ώραία ύφαντά. 'Η βιοτεχνία άκμάζει επίσης στήν Κοζάνη.

Στή Δυτ. Μακεδονία ζοῦν σήμερα 269.000 άνθρωποι. Μακρινοί πρόγονοί τους ήταν οί Δωριεῖς. Οί πόλεις Πτολεμαΐδα καί 'Αμύνταιο καί τά χωριά Περγίκας, Κλειτος, Φιλώτας θυμίζουν ένδοξα όνόματα Μακεδόνων βασιλέων καί στρατηγών.

Πιό πυκνοκατοικημένες εἶναι οἱ εὐφορες περιοχές τῶν ὀροπεδίων. Ἐκεῖ δημιουργήθηκαν καί οἱ μεγαλύτεροι οἰκισμοί. Ἀντίθετα ἀπό τά ὄρεινά μέρη πολλοί ἄνθρωποι μεταναστεύουν καί οἱ περιοχές αὐτές εἶναι ἀραιοκατοικημένες. Γιά νά διατηρηθεῖ ὁ πληθυσμός σ' ὅλες τίς ὄρεινές περιοχές τῆς πατρίδας μας καί νά σταματήσει ἡ φυγή τῶν ἀνθρώπων ἀπό αὐτές, πρέπει νά γίνουν ἐκεῖ πολλά σύγχρονα ἔργα καί νά καλυτερέψει ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων τους.

Οἱ κλεισοῦρες πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στά θουνά τῆς Δυτ. Μακεδονίας διευκολύνουν τή συγκοινωνία μέ τίς γειτονικές τῆς περιοχές. Αὐτή γίνεται κυρίως μέ αὐτοκίνητα. Σιδηροδρομική γραμμὴ συνδέει τήν Κοζάνη καί τή Φλώρινα μέ τή Θεσσαλονίκη καί τή Γιουγκοσλαβία. Ἀεροπορική συγκοινωνία ἔχουν ἡ Κοζάνη καί ἡ Καστοριά.

Καστοριά - Βυζαντινὴ ἐκκλησία

1. Φλώρινα 2. Κοζάνη 3. Γρεβενά

Ἡ Δυτ. Μακεδονία εἶναι χωρισμένη στοὺς Νομοὺς: α) **Κοζάνης**, 3) **Γρεβενῶν**, γ) **Καστοριάς**, δ) **Φλώρινας**.

Ὁ **Νομός Κοζάνης** ἀπλώνεται ἀπὸ τὸ Βέρμιο ὥς τὴν Πίνδο.

Περιλαμβάνει τῖς Ἐπαρχίες: 1) **Κοζάνης** μέ πρωτεύουσα τὴν Κοζάνη, 2) **Ἑορδαίας** μέ πρωτεύουσα τὴν Πτολεμαῖδα καὶ 3) **Βοῖου** μέ πρωτεύουσα τὴ Σιάτιστα.

Ἡ **Κοζάνη** (24.000 κ.) εἶναι ἡ μεγαλύτερη πόλη τῆς Δυτ. Μακεδονίας. Ἡ θέση τῆς κυρίως, σ' ἓνα σταυροδρόμι στὸ κέντρο περὶ-που τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τὴν ἔχει κάνει ἀξιόλογο συγκοινωνιακό, διοικητικό, ἐμπορικό, πολιτιστικό κέντρο. Ἡ πλούσια βιβλιοθήκη, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο καὶ τὰ ἐκθέματα τῶν μουσείων εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀξιοθέατά της.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν στὰ νότια τῆς Κοζάνης ἡ **Αἰανή** καὶ στὰ νοτιοανατολικά τὸ **Βελθεντό** καὶ τὰ **Σέρβια**. Μπροστά ἀπὸ τῖς κωμοπόλεις αὐτές ἀπλώνεται τώρα ἡ μεγάλη τεχνητὴ λίμνη καὶ πάνω τους καταπράσινα ὑψώνονται τὰ Πιέρια. Ἡ δημιουργία τῆς μεγάλης τεχνητῆς λίμνης στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα, πού σκέπασε χωριά καὶ χωράφια, καὶ τὰ μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα, πού ἰδρύθηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Ἑορδαία, ἔχουν μεταμορφώσει τὴν περιοχὴ τοῦ Νομοῦ Κοζάνης καὶ δείχνουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐπιδράσει πολὺ μέ τὰ ἔργα του πάνω στὴ φύση.

Κέντρο τῆς Ἐπαρχίας Ἑορδαίας εἶναι ἡ **Πτολεμαῖδα** (17.000 κ.), πού ἐξελίσσεται σέ βιομηχανικὴ πόλη. Γύρω της ὑψώνονται οἱ πανύψηλες καμινάδες πολλῶν ἐργοστασίων καὶ ὑπάρχουν μεγάλα καὶ ὠραῖα χωριά. Ἐκεῖ, στοὺς ἄμμους τῆς Πενταβρύσου, θρέθηκαν ἐντυπωσιακὰ ἀπολιθώματα ἀπὸ ἐλέφαντες, πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ πολλές χιλιάδες χρόνια.

Ἡ **Σιάτιστα** (5.000 κ.) εἶναι τὸ δεύτερο, μετὰ τὴν Καστοριά, κέντρο ἐπεξεργασίας γουναρικῶν. Θαυμάσια εἶναι τὰ παλιὰ ἀρχοντικά, οἱ ναοὶ καὶ ἡ βιβλιοθήκη της.

Ἀξιόλογοι οἰκισμοὶ τῆς Ἐπαρχίας Βοῖου εἶναι τὸ **Τσοτύλι** καὶ ἡ **Νεάπολη**.

Ὁ **Νομός Γρεβενῶν** πιάνει τή νοτιοδυτική γωνία τῆς Μακεδονίας. Ἡ περιοχή του μαζί μέ τίς γειτονικές Ἐπαρχίες Κοζάνης καί Βοῖου ἀποτελοῦσαν τήν ἀρχαία **Ἑλίμεια**.

Πρωτεύουσά του εἶναι τά **Γρεβενά** (8.000 κ.), μιά μικρή, ὁμορφή πόλη, πού συνεχῶς ἐξελίσσεται. Τά Γρεβενά εἶναι τό μοναδικό ἐμπορικό, διοικητικό, πνευματικό κέντρο τῆς ὀρεινῆς καί ἀπόμερης αὐτῆς περιοχῆς. Στήν κεντρική πλατεία τῆς πόλης ὑψώνονται οἱ προτομές τοῦ ἔθνομάρτυρα μητροπολίτη Αἰμιλιανοῦ καί τοῦ θρυλικοῦ ἀγωνιστῆ Θ. Ζιάκα.

Στό δυτικό ὀρεινό τμήμα τοῦ Νομοῦ, μέ τίς δασοσκέπαστες πλαγιές καί τίς ψηλές κορφές τῆς Πίνδου, βρίσκεται ἡ **Σαμαρίνα** καί ἄλλα γραφικά θέρετρα κτηνοτρόφων, πού δίνουν ἐκλεκτῆς ποιότητας κτηνοτροφικά προϊόντα. Ἐκεῖ ἔχει τίς πηγές του ὁ **Βενέτικος**, ὁ μεγαλύτερος παραπόταμος τοῦ Ἀλιάκμονα. Τά δάση τῆς περιοχῆς αὐτῆς δίνουν μεγάλη ποσότητα ξυλείας.

Στά νοτιοανατολικά τῶν Γρεβενῶν βρίσκεται ἡ **Δεσκάτη** (4.000 κ.). Στήν περιοχή τῆς εἶχαν τά λημέρια τους οἱ ἀρματολοί Νικοτσάρας, Βλαχάβας κ.ἄ.

Ὁ **Νομός Καστοριᾶς** ἀπλώνεται γύρω ἀπό τή λίμνη Ὀρεσιτιάδα, ἀπό τό Γράμμο ὡς τό Βίτσι. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Καστοριά**, μιά γραφική καί πλούσια πόλη μέ 16.000 κατοίκους.

Ἐβδομήντα περίπου ναοί, ἀριστουργήματα τέχνης, ἐρειπωμένα κάστρα καί μεγαλοπρεπή ἀρχοντικά πού καθρεφτίζονται στά νερά τῆς λίμνης, εἶναι στολίδια τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς μακεδονικῆς πόλης, πού δέν τά συναντᾶ κανεῖς σέ ἄλλο ἐλληνικό τόπο.

«...Ἡ πρώτη ἐντύπωση, γράφει ὁ ἱ. Μ. Παναγιωτόπουλος, εἶναι καταπληκτική. Ἡ δεύτερη κάτι περισσότερο: μαγευτική. Ἕνα θαυμάσιο κύπελλο ἀκύμαντων νερῶν, στεφανωμένο ὀλόγυρα ἀπό βουνά, γεμάτο δροσερά χωριουδάκια, τεχνουργημένο ἐξακόσια μέτρα πάνω ἀπό τή θάλασσα. Μιά γλώσσα στεριᾶς μπαίνει βαθιά μέσα στό κύπελλο τοῦτο καί καταλήγει σέ κομψό ἀνασκήκωμα».

Στό στενότερο μέρος αὐτῆς τῆς μικρῆς χερσονήσου εἶναι χτισμένη ἡ Καστοριά. Τήν πρόοδο καί τόν πλοῦτο της τά χρωστάει στό ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν. Θαυμάσιος εἶναι ὁ γύρος τῆς λίμνης μέ τά θεόρατα πλατάνια, τά σπήλαια, τό μοναστήρι τῆς Μαυρώ-

τισσας, τά πλούσια παραλίμνια χωριά απέναντι καί τά ψηλά βουνά τριγύρω.

Ἀξιόλογες κωμοπόλεις τοῦ Νομοῦ εἶναι τό **Ἄργος Ὀρεστικό**, πλούσια ἀγροτοπούλη μέ πανάρχαια ἱστορία, καί τό **Νεστόριο** στίς πλαγιές τοῦ Γράμμου. Ἱστορικό εἶναι τό χωριό **Μελάς** πάνω στό Βίτσι. Ἐκεῖ στά χρόνια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα σκοτώθηκε ὁ ἥρωας Παῦλος Μελάς.

Ὁ **Νομός Φλώρινας** ἔχει πρωτεύουσα τή δροσόλουστη **Φλώρινα** (11.000 κ.), χτισμένη στήν ἀρχή μιᾶς ὁμορφης κοιλάδας τοῦ Βέρνου, πολύ κοντά στή Γιουγκοσλαβία. Τριγύρω ὁ τόπος εἶναι καταπράσινος καί γίνεται μαγευτικός δυτικότερα, πρὸς τό Πισοδῆρι καί στίς Πρέσπες.

Ἡ περιοχή τῶν Πρεσπῶν, τόπος δροσιάς καί γαλήνης, γεμάτος μνημεῖα, ἱστορία καί θρύλους, μέ ὀργανωμένη πλάζ καί πίστα γιά σκί, εἶναι ἓνα θαυμάσιο κέντρο γιά θερινό καί χειμερινό τουρισμό. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί ὁ τουριστικός σταθμός τῆς Νίκης στά ἑλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα.

Στά ἀνατολικά τοῦ ἀκριτικοῦ αὐτοῦ Νομοῦ, κοντά στίς λίμνες Πετρῶν καί Βεγορίτιδα, βρίσκονται τό **Ἀμύνταιο**, μέ πολλά ἀμπέλια στήν περιοχή του, τό **Ξυνό Νερό**, μέ τή γνωστή ἱαματική πηγή, **ἡ Βεύη**, μέ πλούσια λιγνιτωρυχεῖα κοντά τῆς.

Ἀσκήσεις γιά ἐπανάληψη

1. Ἀναπαραστήστε μέ διάφορα ὑλικά τή Δυτ. Μακεδονία.
2. Ὀνομάστε τά βουνά τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τό ποτάμι, τίς λίμνες. Γιατί εἶναι τόσο πολλές;
3. Τί κλίμα ἔχουν τά ὄροπέδια τῆς Δυτ. Μακεδονίας; Γιατί ἡ περιοχή τῆς Φλώρινας εἶναι ἀπό τίς πιό ψυχρές τῆς Ἑλλάδας;
4. Ποιά εἶναι τά σπουδαιότερα προϊόντα τῆς Δυτ. Μακεδονίας;
5. Ἀπό ποιές περιοχές τῆς μεταναστεύουν πολλοί ἄνθρωποι; Γιατί;
6. Ποιές εἶναι οἱ 5 μεγαλύτερες πόλεις τῆς Δυτ. Μακεδονίας;
7. Ποιές ἔχουν σιδηροδρομική καί ποιές ἀεροπορική συγκοινωνία;
8. Νά μάθετε τοὺς Νομούς τῆς Δυτ. Μακεδονίας καί τίς πρωτεύουσές τους.

Γενικεύσεις

Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἐπιδράσει στό φυσικό περιβάλλον καί νά τό ἀξιοποιήσει γιά νά καλυτερέψει τή ζωή του.

Μνημείο του Μ. Ἀλεξάνδρου στή Θεσσαλονίκη

II. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Κεντρική Μακεδονία περιλαμβάνει: α) τή μεγάλη μακεδονική πεδιάδα μέ τά γύρω βουνά καί β) τή Χαλκιδική.

34 Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας καί τά γύρω βουνά

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στό χάρτη τήν Κεντρική Μακεδονία.
2. Δεῖξτε τό Θερμαϊκό κόλπο, τήν πεδιάδα καί τά βουνά πού τήν τριγυρίζουν.
3. Δεῖξτε τά ποτάμια τῆς Κ. Μακεδονίας.
4. Δεῖξτε τήν Πέλλα σέ ἱστοικούς χάρτες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας καί σέ σύγχρονους χάρτες. Δικαιολογήστε τή δημιουργία τῆς πεδιάδας.
5. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε βιβλία, εἰκόνες, τουριστικά φυλλάδια, διαφάνειες, μαγνητοταινίες καί ἄλλα στοιχεῖα γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τήν ἱστορία, τά ἔθιμα, τή ζωή, τήν πρόοδο κτλ. τῆς Κ. Μακεδονίας.
6. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες στήν τάξη.

Μιά μεγάλη, καρπερή, ἀσυνήθιστη στό ἑλληνικό τοπίο πεδιάδα, μέ παχιά γῆ καί μεγάλα ποτάμια, ἀπλώνεται στό κέντρο τῆς Μακεδονίας. Πρὶν ἀπό χιλιάδες χρόνια ὁ τόπος αὐτός ἦταν θάλασσα! Ὁ **Θερμαϊκός κόλπος** προχωροῦσε βαθιά, ὡς τή Βέροια,

τήν Ἑδεσσα καί τήν Πέλλα. Χρόνο μέ τό χρόνο ὅμως οἱ μεγάλοι ποταμοί Ἀξιός καί Ἀλιάκμονας καί οἱ μικρότεροι Λουδίας καί Γαλ-
λικός μέ τά χώματα πού μεταφέρουν ἀπό τά γύρω βουνά γέμισαν
τή θάλασσα καί ἀπόμεινε μιά λίμνη μόνο στήν περιοχή τοῦ Λουδία.
Ἡ λίμνη αὐτή ἀποξηράνθηκε. Ἐργάτες καί μηχανικοί ἀνοιξαν με-
γάλα κανάλια, ἔριξαν τά νερά στή θάλασσα καί στή θέση τους
βρίσκονται τώρα καρπερά χωράφια. Ἔτσι οἱ ποταμοί καί οἱ ἀνθρω-
ποι ἄλλαξαν ἐντελῶς τήν ὄψη αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Μέ ἓνα μεγάλο κανάλι οἱ ἀνθρωποι ἄλλαξαν καί τήν κοίτη τοῦ
Ἀξιοῦ, γιά νά μή χύνεται στόν κόλπο τῆς Θεσσαλονίκης καί τόν
γεμίσει καί αὐτόν μέ τίς προσχώσεις του!

Γύρω ἀπό τή μεγάλη κεντρική πεδιάδα ὑπάρχουν ἄλλες μικρό-
τερες: οἱ πεδιάδες τῆς **Κατερίνης** καί τῆς **Ἀλμωπίας**, οἱ κοιλάδες
τῆς **Παιονίας** καί τοῦ **Κιλκίς** καί τό λεκανοπέδιο τοῦ **Λαγκαδᾶ**. Σ'
αὐτό βρίσκονται οἱ λίμνες **Βόλθη** καί **Λαγκαδᾶ**. Ἐνα ποταμάκι μέσα
ἀπό τά καταπράσινα στενά τῆς Ρεντίνας χύνει τά περίσσια νερά
τῶν λιμνῶν στό Στρυμονικό κόλπο. Μιά ἄλλη λίμνη, ἡ **Δοϊράνη**,
βρίσκεται στά ἑλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα.

Μεγάλα βουνά περιβάλλουν τήν Κ. Μακεδονία: ὁ **Ὀλυμπος**, τά
Πιέρια, τό **Βέρμιο**, ὁ **Βόρας**, ἡ **Τζένα**, τό **Πάικο**, ἡ **Κερκίνη**, τά
Κρούσια, τά **Κερδύλλια**. Πρός τή Χαλκιδική ὑψώνονται ὁ **Χορτιά-**
της καί ὁ **Χολομώντας**.

Ἡ κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ εἶναι τό μοναδικό ἀνοιγμα τοῦ μακεδони-
κοῦ κάμπου πρὸς τό Βορρά. Ἀπό αὐτήν περνοῦν ὁ αὐτοκινητό-
δρομος καί ἡ σιδηροδρομική γραμμή πού συνδέουν τήν Ἑλλάδα
μέ τή Γιουγκοσλαβία. Ἀπό αὐτήν ὅμως ὁρμᾷ πρὸς τήν Κ. Μακεδο-
νία καί ὁ ὁρμητικός **Βαρδάρης**, πού, ὅταν φυσᾷ τό χειμῶνα, σαρώ-
νει τόν κάμπο. Ἔτσι τό κλίμα τῆς Κ. Μακεδονίας εἶναι ἡπειρωτικό.

35 Ὁ πλοῦτος καί οἱ ἀνθρωποι τῆς Κ. Μακεδονίας

Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας εἶναι ὁ πλουσιότερος τόπος τῆς
Ἑλλάδας. Παράγει ἄφθονα δημητριακά, θαμπάκι, ρύζι, ζαχαρό-
τευτλα, καπνά, λαχανικά, καρπούζια, πεπόνια, ὄσπρια καί πολλά
ἄλλα γεωργικά προϊόντα. Τό δυτικό τμήμα της, πού φτάνει ὡς τή
Βέροια, τή Νάουσα, τήν Ἑδεσσα, εἶναι ἓνα μεγάλο περιβόλι γε-
μάτο ἀπό ὀπωροφόρα δέντρα. Ὅσες μηλιές καί ροδακινιές ὑπάρ-

Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας παράγει πολλά γεωργικά προϊόντα

χουν στά περιβόλια τῆς περιοχῆς αὐτῆς δέν ὑπάρχουν σέ ὅλη τήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα. Ἐκεῖ, σέ ἀποθήκες πού εἶναι καί ψυγεῖα μαζί, συγκεντρώνουν μεγάλες ποσότητες ἀπό φρούτα, τά χωρίζουν σέ ποιότητες, τά συσκευάζουν καί τά στέλνουν στίς ἀγορές τῆς χώρας μας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Τά ἀφθονα γεωργικά προϊόντα δημιουργοῦν πολλές βιομηχανίες. Ἄλλες ἀξιοποιοῦν τό γεωργικό πλούτο καί ἄλλες ἐτοιμάζουν γεωργικά μηχανήματα, ἐργαλεῖα, λιπάσματα, φυτοφάρμακα κτλ. Στή Θεσσαλονίκη, στή Βέροια, στή Νάουσα, στήν Ἑδεσσα ὑπάρχουν μεγάλα ἐκκοκιστήρια θαμπακιοῦ καί κλωστοῦφαντουργεῖα. Κοντά στήν Ἀλεξάνδρεια λειτουργεῖ ἐργοστάσιο ζάχαρης. Στή Θεσσαλονίκη ὑπάρχουν μεγάλα καπνεργοστάσια, ὀρυζόμυλοι, ἀλευροβιομηχανίες, κονσερβοποιεῖα φρούτων καί λαχανικῶν καί πολλά ἄλλα ἐργοστάσια, στά ὁποῖα ἐπεξεργάζονται τά γεωργικά προϊόντα τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου. Κοντά στό Λαγκαδά λειτουργεῖ μεγάλο κονσερβοποιεῖο λαχανικῶν.

Δυό ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια λειτουργοῦν κοντά στήν Ἑδεσσα. Μέ τά νερά ποταμῶν κινοῦνται καί ἄλλα ἐργοστάσια στήν Ἑδεσσα, στή Νάουσα, στή Βέροια. Μέ τά ἴδια νερά καί μ' ἐκεῖνα τῶν μεγάλων ποταμῶν ποτίζονται πολλά χωράφια καί γίνονται γονιμότερα. Σέ ὅλο σχεδόν τόν κάμπο ἔχουν γίνει πολλά ἀρδευτικά ἔργα.

Στά λιβάδια καί στίς πλαγιές τῶν βουνῶν τῆς Κ. Μακεδονίας βόσκουν πολλές ἀγελάδες, πρόβατα, γίδες. Στό Πλατύ, στή Θεσσαλονίκη, στά Κουφάλια λειτουργοῦν μεγάλα ἐργοστάσια γάλακτος. Οἱ ἀγρότες τῆς περιοχῆς αὐτῆς τρέφουν ἐπίσης πολλοῦς χοίρους καί πουλερικά.

Τά βουνά τῆς Κ. Μακεδονίας δίνουν ἀρκετά δασικά προϊόντα.

Ὁ ὀρυκτός πλούτος τῆς περιοχῆς μένει ἀνεκμετάλλευτος ἀκόμα. Στήν ἄμμο τοῦ Γαλλικοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει χρυσάφι καί ψηλά στά Κρούσια πετρώματα μέ οὐράνιο. Ἱαματικές πηγές ὑπάρχουν στό Λαγκαδά, στή Σουρωτή, στήν Ἀριδαία, στή Βόλβη.

Ἀπό τίς ἀλυκές τῆς Πιερίας ἐξάγεται ἀλάτι. Οἱ θάλασσες, οἱ λίμνες καί τά ποτάμια τῆς Κ. Μακεδονίας ἔχουν ἀρκετά ψάρια.

Στόν καρπερό αὐτό τόπο ζοῦν 1.130.000 ἄνθρωποι. Οἱ πιά πολλοί κατοικοῦν στή Θεσσαλονίκη καί στά εὐφορα πεδινά μέρη. Σ' αὐτά καί γύρω ἀπό αὐτά ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀξιόλογες πόλεις.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται μέ ὅλα τά σύγχρονα μέσα. Ἡ Κεντρική Μακεδονία εἶναι ἓνα σπουδαῖο σταυροδρόμι μέ κέντρο τή Θεσσαλονίκη. Μεγάλη σημασία ἔχει τό λιμάνι πού σχεδιάζεται νά κατασκευαστεῖ στίς ἐκβολές τοῦ Ἀξιού. Ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ θ' ἀνοίξει περισσότερο, γιά νά γίνει πλωτός, καί μεγάλα ποταμόπλοια θά ταξιδεύουν ἀπό τό Θερμαϊκό πρός τίς χώρες τῆς Εὐρώπης. Ἀπό τήν ἴδια περιοχή θά περάσει καί ὁ μέγας αὐτοκινητόδρομος πού θά συνδέει τή χώρα μας μέ τήν Εὐρώπη.

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Συγκρίνετε τίς πεδιάδες τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καί τῆς γειτονικῆς τῆς Θεσσαλίας. Συζητήστε γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τοὺς οἰκισμούς, τή συγκοινωνία.
2. Παρατηρήστε τά λιμάνια τῆς Θεσσαλονίκης καί τοῦ Βόλου. Δικαιολογήστε τή δημιουργία τους.
3. Γιατί πολλοί ἄνθρωποι ἀπό τή Δυτική Μακεδονία μεταναστεύουν στήν Κεντρική;

Γενικεύσεις

1. Οἱ γόνιμες πεδιάδες εἶναι πυκνοκατοικημένες περιοχές.
2. Μεγάλα ἐμπορικά καί βιομηχανικά κέντρα δημιουργοῦνται συνήθως ὅπου υπάρχουν πλούσια ἐνδοχώρα καί φυσικά λιμάνια.

Τουριστική ἀκτή Θεσσαλονίκης

36

Πολιτική εξέταση τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας

Ἡ πεδιάδα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας μέ τά γύρω βουνά διοικητικά διαιρεῖται στοὺς Νομούς: α) **Θεσσαλονίκης**, β) **Κιλκίς**, γ) **Πέλλας**, δ) **Ἡμαθίας**, ε) **Πιερίας**.

Τό Θέατρο καί ὁ Λευκός Πύργος

Ἡ Θεσσαλονίκη

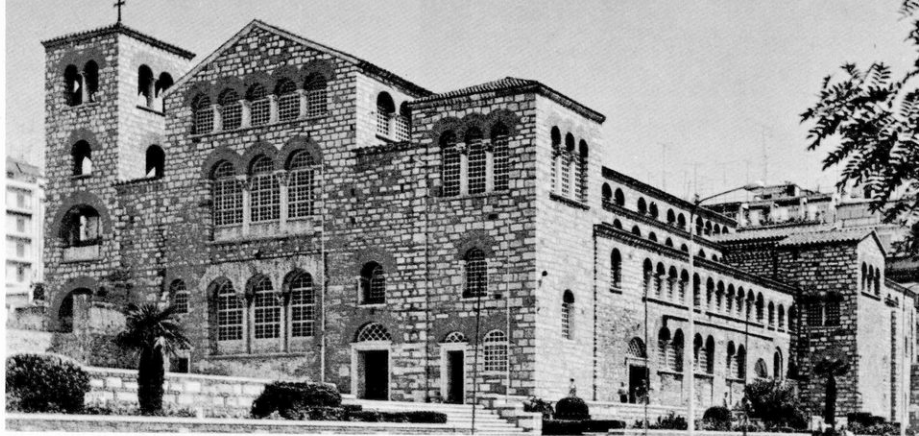
Ἡ **Θεσσαλονίκη**, ἡ ὀμορφη «**Νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ**», εἶναι μεγάλη καί ὡραία πόλη μέ 557.000 κατοίκους. Τήν ἔχτισε στά 315 π.Χ. ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος στή θέση τῆς ἀρχαίας Θέρμης καί τῆς ἔδωσε τό ὄνομα τῆς γυναίκας του, πού ὀνομαζόταν Θεσσαλονίκη καί ἦταν ἀδελφή τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἀναπτύχθηκε πολύ γρήγορα καί γνώρισε μεγάλη δόξα. Τά ψηλά κάστρα πού στεφανώνουν ἀκόμα τοὺς λόφους τῆς, οἱ πύργοι, τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, οἱ παλιοί ναοί καί τὰ ἱστορικά κειμήλια πού φυλάγονται στά μουσεῖα μαρτυροῦν τήν ἔνδοξη ἱστορία τῆς.

Πολιοῦχος τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ὁ «**Ἅγιος Δημήτριος**, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε, ἔζησε καί μαρτύρησε στήν πόλη αὐτή. Στή θέση τοῦ μαρτυρίου του ὑψώνεται μεγαλόπρεπος ναός. Σήμερα ἡ

Ἡ παραλία τῆς Θεσσαλονίκης

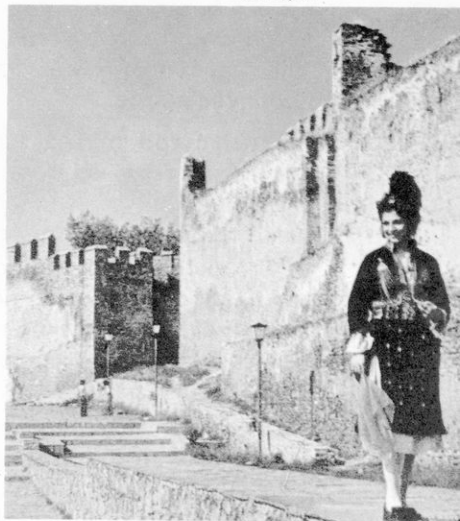
Ἅγιος Δημήτριος

Κάστρα

Θεσσαλονίκη ἐξελίσσεται σμνεχῶς σέ μιά σύγχρονη, ὡραία καί πλούσια μεγαλούπολη.

Μπροστά της ἀπλώνεται ἡ θάλασσα. Σάν ζωγραφιά προβάλλει ἡ Θεσσαλονίκη στά μάτια τοῦ ταξιδιώτη, καθὼς τήν ἀντικρίζει ἀπό τό κατὰστρωμα τοῦ πλοίου, πού σχίζει τά νερά τοῦ Θερμαϊκοῦ καί κατευθύνεται στό λιμάνι της. Χιλιάδες πολυκατοικίες ὑψώνονται ἀμφιθεατρικά ἀπό τή θαυμάσια παραλία ὡς πάνω στά κάστρα τοῦ Ἑπταπύργιου.

Ὁ **Λευκός Πύργος**, χαρακτηριστικό γνῶρισμα τῆς Θεσσαλονίκης, προβάλλει στήν πρώτη γραμμή. Στήν κορυφή

Πλατεία Ἀριστοτέλους

του κυματίζει ή γαλανόλευκη σημαία μας. Πλάι του ύψώνεται τό μνημείο του Μ. 'Αλεξάνδρου.

Πιό πάνω βρίσκονται τό 'Αρχαιολογικό Μουσείο μέ άνεκτίμητους θησαυρούς καί ό χώρος της **Διεθνούς 'Εκθέσεως Θεσσαλονίκης**.

'Εδω κάθε Σεπτέμβριο συγκεντρώνονται έμποροι άπ' όλη την 'Ελλάδα καί πολλές ξένες χώρες κι έκθέτουν τά προϊόντα τους. Ένα θαύμα είναι ή Έκθεση της Θεσσαλονίκης, όταν λειτουργεί. Σ' αὐτή βλέπει κανείς όλοζώντανη την πρόοδο της χώρας μας στή γεωργία, στή βιοτεχνία, στή βιομηχανία κτλ. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τά φεστιβάλ τραγουδιού, κινηματογράφου καί οί γιορτές «*Δημήτρια*», πού όργανώνονται τότε.

Πέρα από τό χώρο της Έκθέσεως άπλώνεται ή σύγχρονη Πανεπιστημιούπολη της Θεσσαλονίκης καί πιό πάνω ό καταπράσινος **Κεδρηνός λόφος**.

Στό κέντρο της πόλεως βρίσκεται ή αγορά. 'Εδω υπάρχουν ώραιες πλατείες καί δρόμοι μέ μεγάλη κίνηση. Κεντρικοί δρόμοι της Θεσσαλονίκης είναι ή παραλιακή λεωφόρος Νίκης, οί όδοί Τσιμισκή, Έγνατία, 'Αγ. Δημητρίου, 'Αγ. Σοφίας, 'Αριστοτέλους.

Στό Διοικητήριο της πόλης στεγάζεται τό **'Υπουργείο Βορείου 'Ελλάδος**, πού φροντίζει γιά πολλά ζητήματα όλης της Μακεδονίας καί της γειτονικής της Θράκης.

Κοντά στήν αγορά βρίσκεται τό λιμάνι. Μεγάλοι γερανοί καί πολλοί εργάτες κάθε μέρα φορτώνουν καί ξεφορτώνουν έδω πολλά πλοία. 'Αλλα παραλαμβάνουν τά προϊόντα του μακεδονικού κάμπου, γιά νά τά μεταφέρουν σέ ξένους τόπους, καί άλλα φέρνουν έμπορεύματα από άλλα λιμάνια γιά τίς αγορές της Μακεδονίας. Δυτικότερα άπλώνεται ή βιομηχανική ζώνη μέ πολλά εργοστάσια, στα όποια βρίσκουν εργασία πολλοί Θεσσαλονικείς καί παράγονται πολλά βιομηχανικά προϊόντα. 'Η Θεσσαλονίκη είναι τό δεύτερο βιομηχανικό κέντρο της χώρας μας. 'Ανάμεσα σέ πολλές βιομηχανίες, πού λειτουργούν στήν περιοχή της, ξεχωρίζει τό μεγάλο διυλιστήριο πετρελαίου.

Ό σιδηροδρομικός σταθμός της Θεσσαλονίκης είναι ό ωραιότερος της 'Ελλάδας.

'Η Θεσσαλονίκη είναι ένα μεγάλο διοικητικό, συγκοινω-

νιακό, έμπορικό, βιομηχανικό, πνευματικό κέντρο. Συνεχώς αναπτύσσεται καί ακτινοβολεί σέ όλη τήν Έλλάδα κι έξω από αὐτή. Πολλά ξένα κράτη ἔχουν προξενεῖα στή Θεσσαλονίκη καί πολλά στέλνουν προϊόντα τους στήν Ἑκθεσή της.

Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξή της ἔχει δημιουργήσει καί πολλά προβλήματα. Ἡ μόλυνση τῆς ἀτμόσφαιρας ἀπό τά καυσαέρια καί τῆς θάλασσας ἀπό τά λύματα τῶν βιομηχανιῶν εἶναι ἓνα ἀπό αὐτά.

Σοβαρά προβλήματα ἔχουν δημιουργήσει στήν ὥραία καί πλούσια μακεδονική πρωτεύουσα οἱ σεισμοί πού ἔγιναν τό καλοκαίρι τοῦ 1978 στήν περιοχή της.

Γενικεύσεις

Ὁ ἄνθρωπος συχνά μέ τά ἔργα του καταστρέφει τό φυσικό περιβάλλον σέ βάρος του.

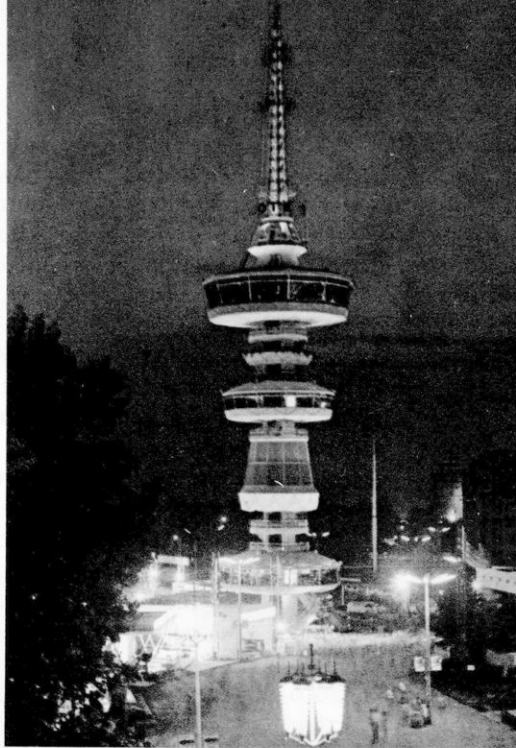
37 Ὁ Νομός Θεσσαλονίκης

Ὁ **Νομός Θεσσαλονίκης** ἀπλώνεται ἀπό τό Θερμαϊκό ὡς τό Στρυμονικό κόλπο.

Περιλαμβάνει τίς Ἑπαρχίες:

1) **Θεσσαλονίκης** καί 2) **Λαγκαδά.**

Ἡ Ἑπαρχία Θεσσαλονίκης ἀπλώνεται γύρω ἀπό τό Θερμαϊκό κόλπο, ἀπό τό Λουδία ὡς τό Χορτιάτη.

Ὁ πύργος τοῦ Ο.Τ.Ε. στήν Ἑκθεση
Τό ἄγαλμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου

Ὁ **Χορτιάτης** ὑψώνεται στὰ ἀνατολικά τῆς Θεσσαλονίκης. Στὶς πλαγίες του εἶναι χτισμένα πολλὰ ὠραῖα προάστια.

Ἡ περιοχή πού ἀπλώνεται στὰ ἀνατολικά τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι εὐφορὴ καὶ ὑγιεινὴ. Ἐκεῖ βρίσκονται οἱ Γεωργικὲς Σχολές, τὰ ἀεροδρόμια, ὠραῖοι ἀνθόκηποι καὶ πολλὰ χωριά.

Πιο κάτω ἀνοίγεται ἡ τουριστικὴ ἀκτὴ μὲ τοὺς παραθαλάσσιους οἰκισμοὺς **Περαία**, **Νέους Ἐπιβάτες**, **Ἁγία Τριάδα** καὶ πίσω ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο **Ἐμβολο** ἢ **Νέα Μηχανιώνα** καὶ ἡ **Ἐπανωμή**.

Μεγάλα χωριά καὶ κωμοπόλεις στὰ δυτικὰ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι: ὁ **Πύργος**, ἡ **Σίνδος**, ὁ **Ἅγιος Ἀθανάσιος**, ἡ **Γέφυρα**, ἡ **Χαλκηδόνα**, τὰ **Κουφάλια**. Γραφικὸ προάστιο στὰ βορειοδυτικὰ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι τὸ **Ὠραιόκαστρο**. Ἀνατολικότερα βρίσκεται ἡ τοποθεσίᾳ **Δερβένι**, ὅπου βρέθηκαν πολλὰ ἀρχαῖα.

Πέρα ἀπὸ τὸ Δερβένι καὶ ὡς τὸ Στρυμονικὸ κόλπο, ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Χορτιάτη, Χολομώντα, Κερδύλλια καὶ Βερτίσκο, ἀπλώνεται τὸ λεκανοπέδιο τοῦ Λαγκαδᾶ μὲ τὶς λίμνες Βόλβη καὶ Λαγκαδᾶ, εὐφορὰ χωράφια καὶ πολλοὺς οἰκισμοὺς. Εἶναι ἡ **Ἐπαρχία Λαγκαδᾶ**. Πρωτεύουσά της εἶναι ὁ **Λαγκαδᾶς** (7.000 κ.) καὶ μεγάλα χωριά ὁ **Σοχός**, τὸ **Ζαγκλιθέρι**, ἡ **Νέα Μάδυτος**. Τὸ φαράγγι τῆς **Ρεντίνας**, μὲ ἱστορικὰ μνημεῖα καὶ πλούσιο πράσινο, ὁδηγεῖ στὶς ἀκτές τοῦ Στρυμονικοῦ μὲ τὶς πλατιὲς ἀμμουδιές καὶ τὰ καταπράσινα βουνὰ τριγύρω. Ἐκεῖ βρίσκονται τὰ παραθαλάσσια θέρετρα **Σταυρός** καὶ **Ἀσπροβάλτα**.

Ἱστορικὸ χωριὸ στὰ βόρεια τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ εἶναι ὁ **Λαχανάς**. Ἐνα μεγάλοπρεπο μνημεῖο θυμίζει τὶς νικηφόρες μάχες πού ἔδωσε ἐκεῖ καὶ τὸ γειτονικὸ Κιλκίς ὁ στρατός μας στὰ 1913 μὲ τοὺς Βουλγάρους.

Ὁ Νομὸς Κιλκίς

Στὰ βόρεια τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὸ Πάικο ὡς τὰ Κρούσια καὶ τὰ ἑλληνογιουγκοσλαβικὰ σύνορα, ἀπλώνεται ὁ **Νομὸς Κιλκίς**.

Ὁ ποταμὸς Ἀξιὸς τὸν χωρίζει στὶς Ἐπαρχίες: 1) **Κιλκίς** καὶ 2) **Παιονίας**. Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς Ἐπαρχίας Κιλκίς εἶναι τὸ **Κιλκίς**, ἱστορικὴ πόλη μὲ 12.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Παιονίας εἶναι ἡ **Γουμένισσα** (5.000 κ.).

Μεγάλοι οἰκισμοὶ μὲ καρπερὰ χωράφια τριγύρω βρίσκονται στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, πού ἀνοίγεται καταπράσινη στὴ μέση τοῦ Νομοῦ. Σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι τὸ **Πολύκαστρο**, ἡ

1. Πλαταμώνας
2. Έδεσσα
3. Άρχαϊος κρατήρας Δερβενίου
4. Βήμα Άπ. Παύλου στή Βέροια

Ἀξιούπολη καὶ ψηλά στά σύνορα οἱ **Εὐζῶνοι** καὶ ἡ **Εἰδομένη**. Εἶναι οἱ πύλες τῆς Ἑλλάδας πρὸς τὴν Εὐρώπη.

Δυτικά, στίς πλαγιές τῆς Τζένας, βρίσκεται τὸ ἱστορικὸ χωριὸ **Σκρά** καὶ ἀνατολικότερα ἡ λίμνη **Δοῖράνη**.

38

Οἱ Νομοὶ Πέλλας, Ἡμαθίας, Πιερίας

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ Νομοὶ πιάνουν τὸ δυτικὸ γόνιμο, καταπράσινο τμήμα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας.

Ὁ **Νομός Πέλλας** πῆρε τ' ὄνομά του ἀπὸ τὴν Πέλλα, τὴν ἀρχαῖα ἐνδοξη πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας. Τὰ λίγα ἀπομεινάρια ἀπὸ ἀρχαῖα ἀρχοντικά, μέ θαυμάσια ψηφιδωτὰ δάπεδα καὶ κομπούς κίονες, πού ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ μέ τίς ἀνασκαφές, μαρτυροῦν τὸν πλοῦτο, τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα τῆς ἀρχαίας Πέλλας. Στὴ θέση τῆς σήμερα βρίσκονται τὰ χωριά **Πέλλα** καὶ **Νέα Πέλλα** καὶ πολλὰ ἀρχαῖα.

Πόση συγκίνηση αἰσθάνεται κανεὶς, ὅταν βρεθεῖ σ' αὐτὸ τὸ χῶρο! Κοιτάζει τοὺς κυματιστοὺς λόφους πού στεφανώνουν τὴν περιοχὴ καὶ θαρρεῖ πὼς θὰ προβάλλουν πίσω τους οἱ φοβεροὶ σαρικοφόροι τῆς Μακεδονικῆς Φάλαγγας, γιὰ νὰ ὁρμήσουν πρὸς τὴν Ἀνατολὴ καὶ νὰ κάμουν τὴν Ἑλλάδα μεγάλη ὅσο κι ὁ κόσμος τῆς ἐποχῆς τους! Ὅλα ἐδῶ, ὁ κάμπος, τὰ ποτάμια, τὰ βουνά, ὁ ὀρίζοντας, εἶναι μεγάλα. Ἴσως αὐτὰ νὰ ἔκαμαν μεγάλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτῆς τῆς γῆς.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Πέλλας εἶναι ἡ **Ἑδεσσα** (15.000 κ.) σκαρφαλωμένη στίς καταπράσινες πλαγιές τοῦ Βερμίου, μέ ἄφθονα νερά καὶ πλούσιους ὀπωρῶνες τριγύρω.

Ἀσύγκριτο στολίδι τῆς Ἑδεσσας εἶναι οἱ καταρράχτες πού σχηματίζουν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ Ἑδεσσαίου, καθὼς κατεβαίνουν ὀρμητικά ἀπὸ τὰ γύρω βουνά. Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν νερῶν αὐτῶν ἔρχεται ἀπὸ τὴ λίμνη Βεγορίτιδα μέ ὑπόγεια σήραγγα. Μέ αὐτὴ τὰ νερά τῆς λίμνης διοχετεύονται στὸ ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο τοῦ Ἄγρα. Κινοῦν τοὺς μεγάλους ὑδροστρόβιλους καὶ συνεχίζουν τὴν ἀδιάκοπη πορεία τους πρὸς τὴν Ἑδεσσα καὶ τοὺς καταρράχτες. Ἐκεῖ κινοῦν ἄλλα ἐργοστάσια καὶ χύνονται πρὸς τὴ μακεδονικὴ πεδιάδα, γιὰ νὰ ποτίσουν κήπους, ὀπωρῶνες, χωράφια.

Ἡ Ἑδεσσα εἶναι ἓνας μεγάλος, ὁροσερὸς, ἀνθοστόλιστος κή-

πος. Πολλοί ξένοι την επισκέπτονται κάθε χρόνο, για νά χαρουν τις όμορφιές της. Πολλές φορές την άνοιξη γιορτάζονται Άνθεσθήρια και γίνεται μεγάλη παρέλαση με ανθοστόλιστα άρματα.

Στά δυτικά της Έδεσσας ανοίγεται η κοιλάδα του Άγρα, φυσικό πέραςμα ανάμεσα στη Δυτική και την Κεντρική Μακεδονία. Πιο πέρα ύψώνεται επιβλητικός ο **Βόρας**.

Ο Νομός Πέλλας διαιρείται στις Έπαρχίες: 1) **Έδεσσας** με πρωτεύουσα την Έδεσσα, 2) **Άλμωπίας** με πρωτεύουσα την Άριδαία και 3) **Γιαννιτών** με πρωτεύουσα τὰ Γιαννισά.

Η Έπαρχία Άλμωπίας είναι ένα κλειστό λεκανοπέδιο ανάμεσα στο Βόρα και τό Πάικο. Σπουδαιότερος οικισμός της είναι η **Άριδαία** (4.000 κ.). Κοντά της βρίσκεται τό **Λουτράκι** με ιαματικές πηγές. Χαρακτηριστικό προϊόν της Άλμωπίας είναι τό κόκκινο πιπέρι.

Τὰ **Γιαννισά** (21.000 κ.) είναι μιά πλούσια αγροτούπολη στην άκρη του κάμπου με μεγάλη έμπορική κίνηση. Κοντά τους στά 1912 ο στρατός μας νίκησε τούς Τούρκους.

Άλλοι αξιόλογοι οικισμοί είναι η **Κρύα Βρύση** και η **Σκύδρα**.

Παραδεισένιος τόπος είναι και ο **Νομός Ήμαθίας**. Τό πεδινό τμήμα του Νομού αυτού είναι τό πιο γόνιμο κομμάτι του μακεδονικού κάμπου. Οί πλαγιές του Βερμίου και των Πιερίων είναι καταπράσινες και παντού αναβλύζουν κρυσταλλενιά νερά.

Σέ δυό γραφικούς εξώστες του Βερμίου είναι χτισμένες η **Βέροια** (30.000 κ.), πρωτεύουσα του Νομού και της **Έπαρχίας Ήμαθίας**, και η **Νάουσα** (17.000 κ.), πρωτεύουσα της **Έπαρχίας Νάουσας**. Οί μακεδονικές αυτές πόλεις μαζί με την Έδεσσα είναι οί όμορφες νεράιδες του Βερμίου. Καί τίς τρεις τίς διασχίζουν μικροί ποταμοί, πού σχηματίζουν ωραίους καταρράχτες και κινούν με τὰ νερά τους πολλά έργοστάσια.

Η Νάουσα είναι ιστορική πόλη. Στην επανάσταση του 1821 αγωνίστηκε ήρωικά κι έπαθε μεγάλες καταστροφές. Τότε πολλές Ναουσαίτες, για νά μή τίς πιάσουν οί Τούρκοι, πήδησαν τόν καταρράχη της Άραπίτσας και βρήκαν ένδοξο θάνατο.

Θαυμάσια τοποθεσία κοντά της είναι ο Άγιος Νικόλαος.

Η **Βέροια** είναι μιά από τίς αρχαιότερες μακεδονικές πόλεις με αρχαία μνημεία, ιστορικούς ναούς, παλιά άρχοντικά και πολλές

φυσικές όμορφιές. Στο μουσείο της φυλάγονται πολλά αρχαία. Τό μνημείο του Ἀπόστολου Παύλου θυμίζει τό πέρασμα τοῦ μεγάλου Ἀπόστολου τοῦ Χριστοῦ ἀπό αὐτά τά μέρη. Τώρα ἡ Βέροια εἶναι μιά πλούσια καί ωραία πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση καί συνεχῶς προοδεύει. Γραφική τοποθεσία της εἶναι ἡ Ἑλιά μέ πανοραματική θέα τοῦ κάμπου μπροστά της.

Στά νοτιοανατολικά τῆς Βέροιας ρέει ὁ Ἀλιάκμονας.

Κοντά στή μεγάλη γέφυρα καί τό φράγμα τοῦ ποταμοῦ βρίσκεται ἡ **Βεργίνα**, οἱ ἀρχαῖες **Αἰγές**, ἡ πρώτη πανάρχαια πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας. Ἐδῶ οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνακάλυψαν τόν τάφο τοῦ Φιλίππου μέ ἀνεκτίμητα κτερίσματα καί ἄλλα ἀρχαία.

Ἐντυπωσιακοί τάφοι βρέθηκαν ἐπίσης στή θέση Λευκάδια, κάτω ἀπό τή Νάουσα. Ἐκεῖ θρискόταν τό ἀρχαῖο Νυμφαῖο, ὅπου ὁ Ἀριστοτέλης δίδασκε τόν Ἀλέξανδρο.

Ἀξιόλογοι οἰκισμοί τοῦ Νομοῦ Ἡμαθίας εἶναι ἐπίσης ἡ **Ἀλεξάνδρεια** (8.000 κ.), σπουδαῖο ἀγροτικό κέντρο στήν καρδιά τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου, καί τό **Πλατύ**.

Στίς καταπράσινες πλαγιές τοῦ Βερμίου βρίσκεται τό γραφικό μοναστήρι **Παναγία Σουμελά**. Ψηλά στό **Σέλι** λειτουργεῖ κέντρο χιονοδρομιῶν.

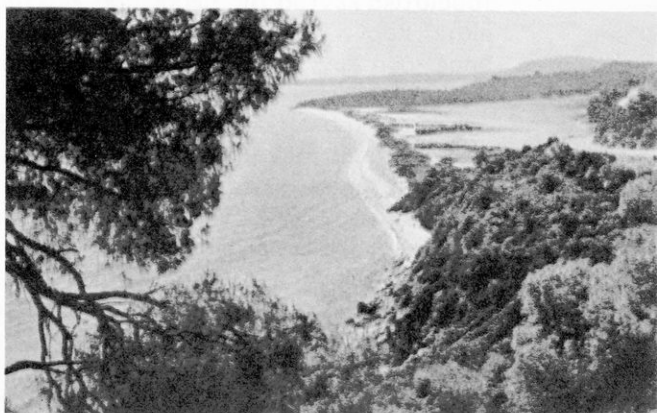
Ὁ **Νομός Πιερίας** ἀπλώνεται ἀπό τό Θερμαϊκό κόλπο ὡς τά Πιέρια καί τίς κορυφές τοῦ Ὀλύμπου.

Ἀπό ἐδῶ κύλησαν σέ ὅλη τήν ἀρχαία Ἑλλάδα οἱ ωραιότεροι θρύλοι γιά τοὺς θεούς, τίς μοῦσες, τοὺς ἥρωες. Σπαρμένα στή γόνιμη γῆ τῆς Πιερίας βρίσκονται τά χαλάσματα ἀρχαίων μακεδονικῶν πόλεων. Ἐδῶ βρίσκονταν τό **Δίο**, ἡ **Πύδνα**, ἡ **Μεθώνη**.

Ἡ παραλία τῆς Πιερίας, ἀπό τίς ἐκβολές τοῦ Πηνειοῦ ὡς τόν Ἀλιάκμονα, ἔχει πολλές φυσικές ὁμορφιές καί μεγάλη τουριστική κίνηση. Στίς πεντακάθαρες ἀμμουδιές τοῦ **Πλαταμώνα**, μέ τό παλιό κάστρο κορώνα πάνω του, τῆς **Λεποκαρυᾶς**, τοῦ **Μακρύγιαλου**, τῆς **Μεθώνης**, πού τίς σκιάζουν δάση ἀπό θεόρατα πλατάνια, συγκεντρώνονται κάθε καλοκαίρι πολλοί παραθεριστές.

Στούς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου εἶναι χτισμένο τό **Λιτόχωρο**. Ἀπό ἐδῶ ξεκινοῦν οἱ ὀρειβάτες, γιά ν' ἀνεβοῦν ψηλά στό θεϊκό βουνό, ὡς τό θρόνο τοῦ Δία.

Πρωτεύουσα τῆς Πιερίας εἶναι ἡ **Κατερίνη** (29.000 κ.), ωραία καί σύγχρονη πόλη πού συνεχῶς ἐξελίσσεται.

Είκονες από τη Χαλκιδική

Δραστηριότητες

1. Συγκεντρώστε τουριστικά φυλλάδια, εικόνες, μαγνητοταινίες με τραγούδια τῆς Χαλκιδικῆς.
2. Προβάλετε σχετικές εικόνες στήν τάξη.
3. Γιατί ἡ Χαλκιδική ἔχει μεγάλη τουριστική κίνηση;

Ἡ **Χαλκιδική** εἶναι μιά ξεχωριστή σέ ὁμορφιά χερσόνησος, πού ἀπλώνεται ἀνάμεσα στό **Θερμαϊκό** καί τό **Στρυμονικό** κόλπο. Τό κλίμα τῆς εἶναι μεσογειακό. Μέ τίς ἀτέλειωτες ἀμμουδιές, τούς κυματιστούς λόφους, τίς πευκόφυτες ἀκρογιαλιές, τά ἀρχαία μνημεῖα, τά κάστρα, τά μοναστήρια, τά γραφικά χωριά καί τά σύγχρονα ξενοδοχειακά συγκροτήματα εἶναι ἓνα ἀπό τά ὠραιότερα τουριστικά κέντρα τῆς χώρας μας. Πολλοί Ἕλληνες καί ξένοι τουρίστες περνοῦν σ' αὐτή τίς διακοπές τους. Ὁ κόλπος τῆς **Κασσάνδρας** καί ὁ **Συγκιτικός** χωρίζουν τή Χαλκιδική σέ τρεῖς μικρότερες χερσόνησες: τήν **Κασσάνδρα**, τή **Σιθωνία** καί τό **Ἅγιον Ὄρος**.

Στό κέντρο τῆς Χαλκιδικῆς ὑψώνεται ὁ **Χολομώντας**. Στίς πλαγιές του ὑπάρχουν μέγала δάση, ἐνῶ χαμηλά εὐδοκιμοῦν ἀμπέλια, δημητριακά, ἐλιές.

Ἀπό τά ἀρχαία χρόνια λειτουργοῦν στή Χαλκιδική πολλὰ ὀρυχεῖα ἀπό τά ὁποῖα ἐξάγονται διάφορα μέταλλα. Ὅλα πουλοῦνται σέ ξένες χώρες. Στή μεταλλευτική αὐτή περιοχή δέν ὑπάρχουν βιομηχανίες, γιά ν' ἀξιοποιοῦν τόν ὀρυκτό πλοῦτο τῆς.

Στά ἀρχαία χρόνια στή Χαλκιδική ὑπῆρχαν μεγάλες πόλεις: ἡ **Ὀλυνθος**, ἡ **Ποτίδαια**, τά **Στάγिरα**, ὅπου γεννήθηκε ὁ μέγας φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, κ.ἄ. Σήμερα ζοῦν σ' αὐτή 75.000 ἄνθρωποι. Μεγαλύτερος οἰκισμός καί πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καί τοῦ Νομοῦ Χαλκιδικῆς εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (4.000 κ.).

Ἡ βορειοανατολική πλευρά τῆς χερσονήσου εἶναι χωριστή Ἐπαρχία μέ πρωτεύουσα τήν **Ἀρναία**.

Ἄλλοι ἀξιόλογοι οἰκισμοί τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι ἡ **Νέα Καλλικράτεια**, τά **Νέα Μουδανιά**, ἡ **Κασσάνδρα**, ἡ **Ἱερίσσος**, θαυμάσια θέρετρα, συνεχῶς δημιουργοῦνται στίς καταγάλανες ἀκτές τῆς.

Περίφημο εἶναι τό σπήλαιο τῶν **Πετραλῶνων**, στό ὁποῖο ἀνακαλύφθηκαν ἀπολιθωμένοι σκελετοὶ ἀνθρώπων, πού ἐξῆσαν πρὶν ἀπό πολλές χιλιάδες χρόνια.

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ (ΑΘΩΣ)

Ἀπομονωμένη ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη Χαλκιδική καὶ τὸν κόσμο ὁλόκληρο εἶναι ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Στὸν «κῆπο αὐτὸν τῆς Παναγίας», ὅπως τὸν λένε οἱ καλόγεροι, μὲ τὴ σπαθωτὴ κορυφὴ τοῦ Ἁθω πάνω του, ὑπάρχουν 20 μεγάλα μοναστήρια καὶ πολυάριθμες σκήτες, στίς ὁποῖες ζοῦν σήμερα 1.700 περίπου μοναχοί. Ἄλλ' ἀπὸ αὐτὰ προβάλλουν σάν ὀράματα πάνω σέ ἄγριους, φαγωμένους ἀπὸ τὰ κύματα κάθους, ἄλλα στίς καταπράσινες ἀγκαλιές γραφικῶν ὄρμων κι ἄλλα σέ λόφους κατάφυτους, μέ ψηλά τεῖχη γύρω τους, μέ ἀναρίθμητα κελιά, μέ ψηλά καμπαναριά καὶ τρούλους ναῶν, χτισμένα πρὶν ἀπὸ 1.000 σχεδὸν χρόνια.

Ἀνεκτίμητα εἶναι τὰ ἱστορικά κειμήλια, τὰ ἱερά σκεύη, οἱ πλούσιες βιβλιοθήκες καὶ οἱ παλιές εἰκόνες τῶν μοναστηριῶν.

Άσκήσεις για επανάληψη

1. Αναπαραστήστε την Κ. Μακεδονία με διάφορα ύλικά.
2. Ονομάστε τὰ μεγάλα θουνά, τὰ ποτάμια, τὶς λίμνες, τοὺς κόλπους, τὶς χερσονήσους, τὰ ἀκρωτήριά της.
3. Τί κλίμα ἔχει ὁ κάμπος καὶ τί τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς; Γιατί;
4. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸν πλοῦτο τῆς Κ. Μακεδονίας;
5. Μάθετε τὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Κ. Μακεδονίας.
6. Ποῦ οφείλεται ἡ μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας;
7. Γιατί τὸ ἐργοστάσιο τῆς ζάχαρης ἰδρύθηκε στὸ Πλατύκαϊδιστὴ Θεσσαλονίκη; Τί πλεονεκτήματα ἔχει ἡ ἀποκέντρωση τῆς βιομηχανίας; Τί προβλήματα δημιουργεῖ ἡ συγκέντρωση πολλῶν βιομηχανιῶν στὸ ἴδιο μέρος;
8. Ονομάστε τοὺς Νομοὺς τῆς Κ. Μακεδονίας καὶ τὶς πρωτεύουσές τους.

III. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

40

Γεωφυσική καὶ οἰκονομική ἐξέταση

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στὸ χάρτη τὴν Ἀν. Μακεδονία.
2. Δεῖξτε τὰ θουνά, τὶς πεδιάδες, τὰ ὄροπέδια, τὰ ποτάμια, τὰ φυσικὰ περάσματα ποῦ τὴ συνδέουν μὲ τὶς γειτονικὲς τῆς περιοχές.
3. Βρεῖτε τουριστικὰ φυλλάδια, βιβλία, εἰκόνες κτλ. γιὰ τὴ φύση, τὴν ἱστορία, τὴ σημερινὴ ζωὴ καὶ ἀνάπτυξη, τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ κτλ. τῆς Ἀν. Μακεδονίας.
4. Ποιὲς περιοχές της νομίζετε ὅτι εἶναι πυκνοκατοικημένες καὶ ποιὲς ἀραιοκατοικημένες; Γιατί;

Στὰ ἀνατολικά τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, ἀπὸ τὴν Κερκίνη, τὰ Κρούσια, τὸ Βερτίσκο καὶ τὰ Κερδύλλια ὡς τὴ Ροδόπη καὶ τὸ Νέστο καὶ ἀπὸ τὶς ἀκτές τοῦ Βόρειου Αἰγαίου ὡς τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, ἀπλώνεται ἡ **Ἀνατολική Μακεδονία**. Σ' αὐτὴ ἀνήκει καὶ τὸ νησί **Θάσος**.

Οἱ δυτικὲς κορυφές τῆς **Ροδόπης**, τὸ **Φαλακρό**, ὁ **Ὀρβηλος**, τὸ **Μενοίκιο**, ἡ **Κερκίνη**, τὸ **Παγγαῖο**, εἶναι τὰ μεγαλύτερα θουνά τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ σχηματίζονται οἱ πλούσιες πεδιάδες τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας. Μιά ἀκόμη γόνιμη πεδινὴ ἔκταση σχηματίστηκε στὶς ἐκβολές τοῦ Νέστου ἀπὸ τὶς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ.

Ὁ **Νέστος** ἔχει τὶς πηγές του στὴ Βουλγαρία καὶ μέσα ἀπὸ

βαθιές χαράδρες μέ ἄγρια μεγαλοπρέπεια κατεβαίνει καί χύνεται στό Βόρειο Αἰγαῖο. Ἀπό τή Βουλγαρία κατεβαίνει καί ὁ Στρυμόνας. Περνάει ἀπό τά στενά τῆς **Κούλας**, ποτίζει τήν καρπερή πεδιάδα τῶν Σερρῶν καί χύνεται στό **Στρυμονικό κόλπο**.

Ἄλλος κόλπος στίς ἀκτές τῆς Ἀν. Μακεδονίας εἶναι ὁ **κόλπος τῆς Καβάλας** μέ τό νησί Θάσο μπροστά του. Ἡ θαλάσσια αὐτή περιοχή ἀπόκτησε τεράστια σημασία, ἀφότου ἀνακαλύφθηκαν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου στό βυθό της.

Τά βουνά Σύμβολο καί Παγγαῖο ἐμποδίζουν τούς θαλασσινοὺς ἀνέμους νά φτάσουν στό ἐσωτερικό τῆς Ἀν. Μακεδονίας. Ἀντίθετα οἱ κλεισοῦρες πού ὑπάρχουν ψηλά στά σύνορα ἀφήνουν τούς ψυχροὺς θόρειους ἀνέμους νά φυσοῦν ἀνεμπόδιστα. Ἔτσι τό κλίμα στά παράλια εἶναι μεσογειακό καί στήν υπόλοιπη ἔκταση ἡπειρωτικό.

Οἱ πεδιάδες τῆς Ἀν. Μακεδονίας εἶναι εὐφοροί τόποι. Παλιότερα ὁ Στρυμόνας καί ὁ παραπόταμός του **Ἀγγίτης** πλημμύριζαν συχνά. Τότε οἱ καρπεροὶ κάμποι μεταβάλλονταν σέ θαλτότοπους καί οἱ κόποι τῶν γεωργῶν πῆγαιναν χαμένοι. Τώρα μέ μεγάλα ἀποξηραντικά ἔργα ἡ κοίτη τῶν ποταμῶν περιορίστηκε. Μ' ἓνα μεγάλο φράγμα σχηματίστηκε ἡ τεχνητή λίμνη **Κερκίνη**, πού εἶναι μιά τεράστια ἀποθήκη νεροῦ γιά τό πότισμα τοῦ κάμπου. Κι ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι μέ τά ἔργα τους ἄλλαξαν τή μορφή τοῦ τόπου, αὐξῆσαν τήν παραγωγή καί καλυτέρεψαν τή ζωή τους.

Ὁ καπνός εἶναι πολύτιμο γεωργικό προϊόν τῆς Ἀν. Μακεδονίας. Στίς εὐφορες πεδινές ἐκτάσεις της παράγονται ἐπίσης ρύζι, βαμπάκι, ζαχαρότευτλα, λαχανικά, πεπόνια καί καρπούζια, δημητριακά, πατάτες, σταφύλια κ.ἄ.

Στά χλοερά βοσκοτόπια τρέφονται πολλές ἀγελάδες, βόδια, πρόβατα. Ἀναπτυγμένη εἶναι καί ἡ πτηνοτροφία. Πολλά βουνά τῆς Ἀν. Μακεδονίας σκεπάζονται ἀπό δάση, πού δίνουν ἀρκετή ξυλεία καί χαρτοπολτό.

Μοναδικός στήν Ἑλλάδα, μετά τήν ἀνακάλυψη τῶν πετρελαιοπηγῶν τῆς Θάσου, εἶναι ὁ ὑπόγειος πλοῦτος τῆς Ἀν. Μακεδονίας. Στό Φαλακρό λειτουργεῖ ὀρυχεῖο μαγγανίου. Ἀπό τήν περιοχή τῶν Σερρῶν ἐξάγεται λιγνίτης καί κάτω ἀπό τά παλιά ἔλη τῶν Φιλίππων βρίσκεται ἀφθονη τύρφη. Ἐξάγονται ἐπίσης σιδηρομεταλλεύματα, μάρμαρα κ.ἄ. Στά ἀρχαῖα χρόνια στό Παγγαῖο λει-

Καρνά

Έρεϊπια Φιλιππων

τουργοῦσαν καί χρυσωρυχεῖα.

Ίαματικές πηγές ὑπάρχουν στή Νιγρίτα, στό Σιδηρόκαστρο, στίς Ἐλευθερές.

Ὅλη ἡ θαλάσσια περιοχή τῆς Ἀν. Μακεδονίας ἔχει ἄφθονα ψάρια.

Ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται συστηματικά στήν πλούσια αὐτῇ περιοχῇ. Σπουδαιότερο οἰκονομικό κέντρο τῆς Ἀν. Μακεδονίας εἶναι ἡ Καβάλα. Ἀκολουθοῦν οἱ Σέρρες καί ἡ Δράμα. Ἐκεῖ συγκεντρώνονται τά προϊόντα καί λειτουργοῦν βιομηχανίες καπνοῦ, ζάχαρης, λιπασμάτων, χαρτιοῦ καί πολλές βιοτεχνίες.

Στήν Ἀν. Μακεδονία ζοῦν 415.000 ἄνθρωποι. Πιο πυκνοκατοικημένες εἶναι οἱ πλούσιες πεδινές περιοχές.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται μέ ὅλα τά σύγχρονα μέσα. Μεγάλη κίνηση ἔχουν τό λιμάνι καί τό ἀεροδρόμιο τῆς Καβάλας.

Ἡ γραφική κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα εἶναι ἕνα φυσικό πέραςμα ἀνάμεσα στήν Ἑλλάδα καί τήν Βουλγαρία μέ μεγάλη σημασία. Ἐκεῖ θρίσκονται τά ἐνδοξα ὀχυρά τοῦ **Προμαχώνα**, καί ἡ ἱστορική τοποθεσία **Κλειδί**, ὅπου οἱ Ἕλληνες νίκησαν τούς Βουλγάρους. Σήμερα ἀπό τήν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα περνοῦν ὁ αὐτοκινητόδρομος καί ἡ σιδηροδρομική γραμμή πού συν-

δέουν τή χώρα μας μέ τή Βουλγαρία.

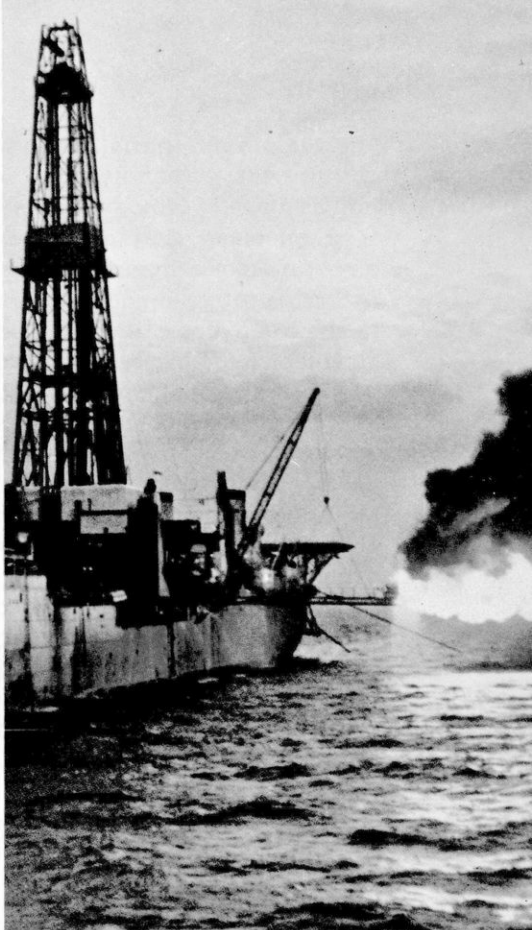
41 Πολιτική εξέταση τῆς Ἀν. Μακεδονίας

Διοικητικά ἡ Ἀν. Μακεδονία εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) **Σερρῶν**, β) **Δράμας** καί γ) **Καβάλας**.

Ὁ **Νομός Σερρῶν** περιλαμβάνει τήν πεδιάδα τοῦ Στρυμόνα μέ τά γύρω βουνά. Ἔχει πρωτεύουσα τίς **Σέρρες** (41.000 κ.).

Διαιρεῖται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Σερρῶν** μέ πρωτεύουσα τίς Σέρρες, 2) **Σιντικής** μέ πρωτεύουσα τό Σιδηρόκαστρο, 3) **Βισαλτίας** μέ πρωτεύουσα τή Νιγρίτα, 4) **Φυλλίδας** μέ πρωτεύουσα τή Νέα Ζίχνη.

Οἱ **Σέρρες** εἶναι ἀρχαία πόλη μέ μεγάλη ἱστορία. Στήν περιοχή της διατηροῦνται πολλά μνημεῖα καί ἱστορικά κειμήλια ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἕνα πελώριο μαρμάρينو λιοντάρι κοντά στίς ἐκβολές τοῦ Στρυμόνα καί ἄλλα ἀρχαῖα μᾶς θυμίζουν τήν **Ἀμφίπολη**, τήν πιό μεγάλη πόλη τῆς περιοχῆς στ' ἀρχαῖα χρόνια. Ἀπό τήν Ἀμφίπολη ὡς πάνω στό **Σιδηρόκαστρο**, τήν **Κούλα** καί πέρα ἀπό αὐτή, σέ χώρους πού τώρα ἀνήκουν στή Βουλγαρία, ἡ ἐλληνική ἱστορία ἀφῆσε βαθιά χαραγμένα τά ἴχνη της. Ἀρχαῖα μάρμαρα, ἐρειπωμένες ἀκρόπολεις, πύργοι καί κάστρα, μο-

Δοκιμή στίς πετρελαιοπηγές τῆς Θάσου

Ἀποψη Δράμας

ναστήρια, ναοί, ήρωα, ιστορία και θρύλοι μιλούν με τό δικό του τό καθένα τρόπο για τη ζωή και τούς αγώνες των Ελλήνων που έζησαν και ζούν στην άκριτική αυτή περιοχή.

Η σημερινή πόλη των Σερρών είναι μία ωραία, σύγχρονη πόλη με έντυπωσιακά δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, ευρύχωρες πλατείες, ανθοστολιστους κήπους. Πάνω από αυτά ύψώνεται η παλιά ακρόπολη με πύργους, ναούς και ωραία θέα τριγύρω. Πολλές γραφικές τοποθεσίες υπάρχουν κοντά στις Σέρρες.

Γνωστά χωριά μέσα στον κάμπο είναι η 'Αγία 'Ελένη και η Μονοκκλησιά με τά πανάρχαια έθιμα της πυροθασίας και της γυναικοκρατίας. 'Αξιόλογοι οικισμοί της 'Επαρχίας Σερρών είναι η **'Ηράκλεια**, τό **Μητρούσι**, όπου γεννήθηκε ο ήρωας μακεδονομάχος Μητρούσης, ο **'Εμμανουήλ Παππας**, πατρίδα του όπλαρχηγού του 1821 'Εμμανουήλ Παππα, τό **'Αγιο Πνεύμα** με τό θαυμάσιο μοναστήρι του κ.ά.

Πρωτεύουσα της 'Επαρχίας Σιντικής είναι τό **Σιδηρόκαστρο** (7.000 κ.) με τεράστιους θράχους και επιβλητικά κάστρα πάνω του.

Η **Νιγρίτα** (7.000 κ.) είναι ωραία αγροτούπολη με τη γνωστή ιαματική πηγή κοντά της.

Στην 'Επαρχία Φυλλίδας σπουδαιότεροι οικισμοί είναι η **Νέα Ζίχνη** (3.000 κ.) και η **'Αλιστράτη** με θαυμάσιο σπήλαιο κοντά της.

Ο **Νομός Δράμας** απλώνεται από τό Μενοίκιο και την πεδιάδα του 'Αγγίτη ως τίς κορφές της Δυτικής Ροδόπης.

Πρωτεύουσά του είναι η **Δράμα** (30.000), ιστορική πόλη με μεγάλη έμπορική κίνηση. Μπροστά της ανοίγεται η πλούσια πεδιάδα και στό Βορρά ύψώνεται τό όρος Φαλακρό με πλούσια μεταλλεία και ωραίες πίστες για σκί.

Σπουδαιότερες κωμοπόλεις του Νομού Δράμας είναι τό **Δοξάτο** και η **Προσοσάνη**.

Η καπνοκαλλιέργεια είναι η κυριότερη έργασία των πιό πολλών κατοίκων της γεωργικής αυτής περιοχής. Τά τελευταία χρόνια ιδρύονται αρκετές βιομηχανίες.

Ψηλά σ' ένα μικρό όροπέδιο, κοντά στα έλληνοβουλγαρικά σύνορα, είναι χτισμένο τό **Κάτω Νευροκόπι**.

Ο **Νομός Καβάλας** ήταν πάντα μία αξιόλογη περιοχή της πατρίδας μας. Τώρα, με την ανακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων πε-

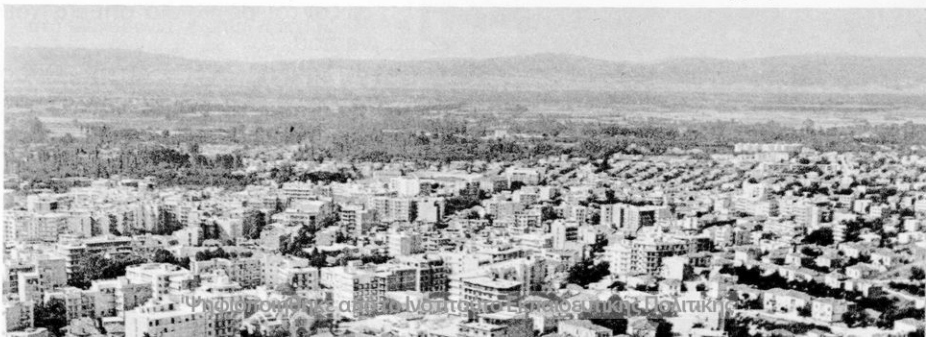
Σέρρες

τρελαίου στην περιοχή του, αποκτά εξαιρετική σημασία καί συνεχώς αναπτύσσεται.

Χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Καθάλας** μέ πρωτεύουσα τήν Καθάλα, 2) **Παγγαίου** μέ πρωτεύουσα τήν Ἐλευθερούπολη, 3) **Νέστου** μέ πρωτεύουσα τή Χρυσούπολη, 4) **Θάσου** μέ πρωτεύουσα τή Θάσο.

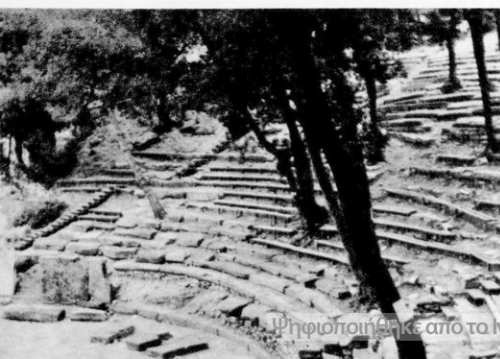
Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Καθάλα** (47.000 κ.), τό μεγαλύτερο ἐμπορικό καί βιομηχανικό κέντρο τῆς Ἀν. Μακεδονίας. Εἶναι μιά θαυμάσια πόλη, χτισμένη ἀμφιθεατρικά γύρω ἀπό τό λιμάνι, μέ ὠραίες σύγχρονες οἰκοδομές, γραφικές παλιές γειτονιές, μνημεῖα καί καταπράσινους λόφους τριγύρω. Ἐντύπωση κάνει τό ἀρχαῖο ὑδραγωγεῖο καί τά παλιά κάστρα πού στεφανώνουν τήν πόλη. Τά καπνεργοστάσια ἦταν παλιότερα τό γινώρισμα τῆς Καθάλας καί σ' αὐτά ἔβρισκαν ἐργασία πολλοί κάτοικοί της. Τώρα ἡ πόλη ἄλλαξε ὄψη. Στήν περιοχή της ἰδρύονται νέα σύγχρονα ἐργοστάσια

Σέρρες

1 - 2. Καβάλα 3. Θέατρο Θάσσου

καί δημιουργείται μιά αξιόλογη βιομηχανική ζώνη.

Στά αρχαία χρόνια ή Καβάλα όνομαζόταν Νεάπολη. Κοντά της βρισκόταν ή αρχαία πόλη **Φίλιπποι**, από τήν όποία διατηρούνται πολλά έρείπια. Στό θέατρό τους, καθώς καί σ' εκείνο τής Θάσου, κάθε καλοκαίρι δίνονται θεατρικές παραστάσεις.

Στήν Έπαρχία Παγγαίου σπουδαιότερος οίκισμός είναι ή **Έλευθερούπολη** (6.000 κ.) καί στήν Έπαρχία Νέστου ή **Χρυσούπολη** (6.000 κ.).

Ή **Θάσος** είναι ένα μαγευτικό νησί. Όλος ό τόπος, από τήν παραλία ως τίς κορφές του **Ύψάριου**, είναι καταπράσινος. Οί άκρογιαλιές της μέ τούς γραφικούς όρμους, τούς έλαιώνες καί τούς άτέλειωτους πευκώνες γεμίζουν κάθε καλοκαίρι από τουρίστες. «**Χρυσή άκτή**» όνόμαζαν οί αρχαίοι τή Θάσο, ή όποία, έκτός από τίς φυσικές όμορφίες καί τό δασικό πλούτο, έχει καί πλούσια μεταλλεία.

Έρείπια αρχαίων πόλεων σώζονται σέ πολλά σημεία του νησιού.

Σήμερα ζούν στή Θάσο 16.000 άνθρωποι. Μεγαλύτερος οίκισμός της είναι ή **Θάσος** (2.000 κ.).

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		Όλυμπος	2 917	Ἀλιάκμονας
1 Καστοριάς	Καστοριά	Σμόλικας	2 637	Ἀξιός
2 Φλώρινας	Φλώρινα	Βόρας	2 524	Στρυμόνας
3 Κοζάνης	Κοζάνη	Γράμμος	2 520	Νέστος
4 Γρεβενῶν	Γρεβενά	Ὀρβηλος	2 212	Γαλλικός
		Φαλακρό	2 111	Λουδίας
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ				Λίμνες
1 Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	Βίτσι	2 128	Μεγ. Πρέσπα
2 Κιλκίς	Κιλκίς	Σινάτσιο	2 111	Μικρὴ Πρέσπα
3 Πέλλας	Ἑδεσσα	Πιέρια	2 190	Βεγορίτιδα
4 Ἡμαθίας	Βέροια	Βέρμιο	2 052	Καστοριάς
5 Πιερίας	Κατερίνη	Κερκίνη	2 031	Πετρῶν
6 Χαλκιδικῆς	Πολύγυρος	Ἄθως	2 033	Πολυφύτου
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		Μενοίκιο	1 963	Δοϊράνη
1 Σερρῶν	Σέρρες	Παγγαῖο	1 956	Βόλθη
2 Δράμας	Δράμα	Μπούρινος	1 866	Λαγκαδᾶ
3 Καβάλας	Καβάλα	Βόιο	1 805	

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Ἀναπαραστήστε τὴ Μακεδονία μὲ διάφορα ὑλικά. 2. Ἐξετάστε τὶς σχέσεις πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὴν Κεντρικὴ, τὴν Ἀνατολικὴ καὶ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία. Στὴ Θεσσαλονίκη ἐδρεύει τὸ Ὑπουργεῖο Βορείου Ἑλλάδος. Τί ἀρμοδιότητες ἔχει; 3. Τί δίνουν οἱ διάφορες μακεδονικὲς περιοχὲς στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τί παίρνουν ἀπὸ αὐτή; 4. Συζητήστε γιὰ τὶς Δημόσιες Ὑπηρεσίες, τὶς Σχολές, τὰ Νοσοκομεῖα, τὴ Διεθνή Ἐκθεση καὶ ἄλλα ἰδρύματα τῆς Θεσσαλονίκης, πού ἐξυπηρετοῦν ὅλη τὴ Μακεδονία. 5. Τί θὰ συνέβαινε, ἂν γιὰ λίγες μέρες ὅλοι οἱ παραγωγοὶ τῆς Μακεδονίας σταματοῦσαν νὰ στέλνουν ἀγαθὰ στὴ Θεσσαλονίκη; 6. Τί θὰ συνέβαινε, ἂν τὰ διυλιστήρια τῆς Θεσσαλονίκης δὲν ἔστειλαν πετρέλαιο καὶ βενζίνη σὲ ὅλες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Μακεδονίας; 7. Πῶς γίνονται οἱ μεταφορὲς τῶν ἀγαθῶν στὴ Μακεδονία; 8. Ἀπὸ ποιὲς πόλεις θὰ περάσει κανεὶς, ἂν ταξιδέψει σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὴν Κοζάνη στὴ Δράμα; 9. Δεῖξτε τὰ περάσματα μὲ τὰ ὁποῖα ἐπικοινωνεῖ ἡ Μακεδονία μὲ τὴ Θεσσαλία, τὴν Ἠπειρο, τὴ Γιουγκοσλαβία, τὴ Βουλγαρία, τὴ Θράκη. 10. Δεῖξτε τὰ δύο μεγάλα λιμάνια τῆς. 11. Ποιά ποτάμια τῆς Μακεδονίας ἔχουν τὶς πηγές τους μέσα σ' αὐτή; Ποιά σὲ ξένες χώρες;

στ. Ἡ Θράκη

43 Γεωφυσική καὶ οικονομική ἐξέταση τῆς Θράκης

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε σέ ανάγλυφους χάρτες τῆ σημερινῇ Θράκῃ.
2. Παρατηρήστε σέ ἱστορικούς χάρτες τῇ Θράκῃ σέ διάφορες ἄλλες ἐποχές.
3. Δεῖξετε στό χάρτη τά φυσικά σύνορά της.
4. Ἐξετάστε τό ἔδαφος τῆς Θράκης. Ὄνομάστε τά χαρακτηριστικά γεωφυσικά στοιχεῖα της.
5. Συζητήστε γιά τό φυσικό πλοῦτο, τοὺς κατοίκους, τοὺς οἰκισμούς, τῇ ζωῇ, τίς ἀσχολίες, τό λαϊκό πολιτισμό, τὴν πρόοδο τῆς Θράκης.
6. Μιλήστε γιά τοὺς θρύλους καὶ τὴν ἱστορία της.

Ἡ **Θράκη** εἶναι μεγάλη περιοχή. Φτάνει ἀπὸ τό Νέστο ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη. Σήμερα ὅμως τό μεγαλύτερο μέρος της ἀνήκει στὴν Τουρκία καὶ στὴ Βουλγαρία. Στὴν Ἑλλάδα ἀνήκει μόνο ἡ **Δυτικὴ Θράκη**.

Ὁ **Ἑβρος** χωρίζει τὴν ἐλληνικὴ Θράκη ἀπὸ τὴν Τουρκία. Εἶναι μεγάλο ποτάμι.

«Κατεβαίνει βουνά, χαράδρες, ρουμάνια, κάμπους σέ στενές κι ἀπλόχωρες κοίτες, γράφει ὁ Π. Παπαχριστοδούλου. Ταξιδεύοντας στῆς πολυάνθρωπης, τῆς πλουσιόκαμψης, τῆς αἰτοφόρας καὶ καρπερῆς, τῆς ἐλληνικῆς Θράκης τοὺς ἀπέραντους κάμπους βυθίζεται στό τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ στοῦ Αἰγαίου τὰ περιγιάλια ἀπέθαντος, ἀτέλειωτος, πολύζως καὶ δυνατός».

Δυτικά ὁ Νέστος σχίζει μέ χίλιους γραφικούς μαιάνδρους τὴ Ροδόπη καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴ Βουλγαρία πρὸς τὴ θάλασσα χωρίζει τὴ Θράκη ἀπὸ τὴ Μακεδονία.

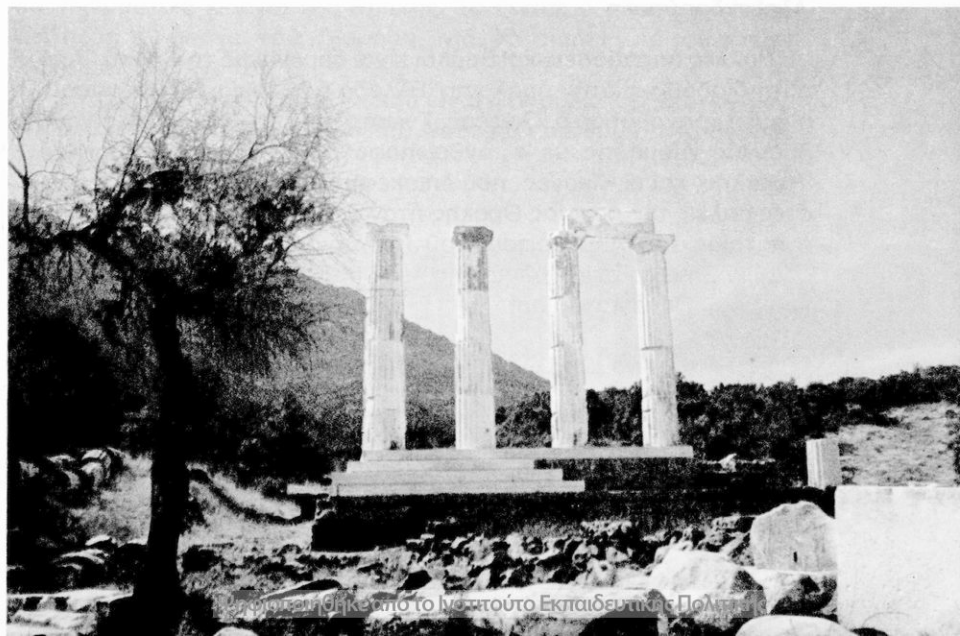
Οἱ κορυφές τῆς Ροδόπης εἶναι τά φυσικά σύνορα ἀνάμεσα στὴ Θράκη καὶ τὴ Βουλγαρία. Ἡ **Ροδόπη** εἶναι μεγάλη δασωμένη ὄρειά.

Στά νότια καὶ ἀνατολικά τῆς Ροδόπης ἀπλώνονται μεγάλες πεδινές ἐκτάσεις μέ εὐφορα χωράφια καὶ βοσκότοπους. Οἱ πεδιάδες τῆς Ξάνθης, τῆς Κομοτηνῆς καὶ τοῦ Ἑβρου εἶναι γόνιμοι τόποι, πού δυστυχῶς δέν ἀξιοποιήθηκαν ἀκόμα ὅσο ἔπρεπε.

Κοντὰ στίς ἀκτές σχηματίζεται ἡ λιμνοθάλασσα **Βιστωνίδα** μέ πολλὰ ἰχθυοτροφεῖα. Ὅλο τό **Θρακικὸ πέλαγος** ἔχει ἀφθονα ψά-

Έρεψια αρχαίου ναού στη Σαμοθράκη

ρια. Πολλά ιχθυοτροφεία υπάρχουν επίσης στο **Δέλτα του Έβρου**.

Τό κλίμα της Θράκης επηρεάζεται από τη θάλασσα και τους ψυχρούς θόρειους ανέμους και είναι υγρό, ήπειρωτικό.

Στους κάμπους παράγονται καπνά, δημητριακά, θαμπάκι, ζαχαρότευτλα, πεπόνια, καρπούζια, λαχανικά, όσπρια, σταφύλια κτλ. Πολύ αναπτυγμένες σε ολόκληρη τη Θράκη είναι ή κτηνοτροφία και ή πτηνοτροφία. Στην περιοχή του Έβρου πολλοί τρέφουν μεταξοσκώληκες και κάνουν θαυμάσια μεταξωτά υφάσματα.

Σε πολλές περιοχές της Θράκης υπάρχουν κοιτάσματα από διάφορα μεταλλεύματα. Ήξιόλογα είναι τά μεταλλεία της **Κίρκης** και τά λιγνιτωρυχεία της Άλεξανδρούπολης.

Ή βιομηχανία τώρα αρχίζει νά αναπτύσσεται στη Θράκη μέ τη δημιουργία μεγάλης βιομηχανικής ζώνης. Κοντά στην Ξάνθη και την Όρεσιάδα λειτουργούν εργοστάσια ζάχαρης. Άρκετές βιομηχανίες υπάρχουν στην Άλεξανδρούπολη.

Στή Θράκη ζοϋν σήμερα 330.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι είναι γεωργοκτηνοτρόφοι και κατοικοϋν στίς πεδινές περιοχές. Στή Θράκη ζοϋν και πολλοί μωαμεθανοί. Άπόμειναν από τά χρόνια πού ό τόπος ήταν σκλαβωμένος στοϋς Τούρκους.

Τή Θράκη τή διασχίζει ό σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Τουρκίας και άρκετοί αυτοκινητόδρομοι. Άεροδρόμιο άπάρχει στην Άλεξανδρούπολη.

Πολλές παραδόσεις και θρύλοι είναι δεμένοι μέ τή Θράκη. Άπό αύτή διαδόθηκε στην ύπόλοιπη Έλλάδα ή λατρεία του Διόνυσου, σ' αύτή τραγοϋδησε ό Όρφέας. Γνωστοί από τή μυθολογία είναι ό βασιλιάς Διομήδης μέ τ' άνθρωποφάγα άλογα, πού δάμασε ό Ήρακλής, και οί Κίκονες, πού επισκέφθηκε ό Όδυσσέας. Όνομαστές πόλεις τής αρχαίας Θράκης ήταν ή **Μαρώνεια** και τά **Άδδηρα**, ή πατρίδα του Δημόκριτου, του Πρωταγόρα και άλλων αρχαίων σοφών. Σήμερα στίς πόλεις της λειτουργοϋν Σχολές του «Δημοκρίτειου» Πανεπιστημίου.

44

Πολιτική εξέταση τής Θράκης

Διοικητικά ή Θράκη είναι χωρισμένη στοϋς Νομούς: α) **Ξάνθης**, β) **Ροδόπης** και γ) **Έβρου**.

Ἀλεξανδρούπολη

Ὁ **Νομός Ξάνθης** ἀπλώνεται ἀνάμεσα στό Νέστο καί τή Βιστωνίδα. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Ξάνθη** (25.000 κ.), παλιά πόλη χτισμένη στους πρόποδες τῆς Ροδόπης. Ἡ περιοχή τῆς παράγει τά φημισμένα μυρωδάτα καπνά καί πολλοί κάτοικοι τῆς Ξάνθης ἐργάζονται σέ καπνεργοστάσια. Σπουδαιότεροι οἰκισμοί τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ **Ἑχίνος**, ἡ **Γενισέα**, τά **Ἀθήρα**.

Τά Ἀθήρα στ' ἀρχαία χρόνια ἦταν τό μεγαλύτερο ἐμπορικό καί πνευματικό κέντρο τῆς Θράκης. Τά ἔχτισε ὁ Ἡρακλῆς, ἀφοῦ σκότωσε τ' ἄλογα τοῦ Διομήδη, γιά νά τιμήσει τό φίλο του Ἀθήρο.

Ὁραῖες τοποθεσίες τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ παραλία τῆς Βιστωνίδας (**Πόρτο - Λάγο**) καί ἡ κοιλάδα τοῦ Νέστου, πού θυμίζει τά θεσσαλικά Τέμπη.

Ξάνθη

Ο **Νομός Ροδόπης** πήρε τ' όνομά του από τή μεγάλη όροσειρά Ροδόπη.

Περιλαμβάνει τίς Έπαρχίες: 1) **Κομοτηνής** μέ πρωτεύουσα τήν Κομοτηνή καί 2) **Σαπών** μέ πρωτεύουσα τίς Σάπες.

Πρωτεύουσα του Νομού είναι ή **Κομοτηνή** (32.000 κ.) μέ παλιά γραφικά σπίτια καί σύγχρονες οικοδομές, μέ ωραίους δρόμους, πλατείες, κήπους, μνημεία καί μεγάλη έμπορική κίνηση.

Σπουδαιότερα χωριά του Νομού Ροδόπης είναι ό **Ίσμος** καί ή **Μαρώνεια**, χτισμένη στους πρόποδες του **Ίσмарου**.

Όλη ή παραλία του Νομού, από τή Βιστωνίδα ως τή Μαρώνεια, έχει ωραίες άμμουδιές.

Στήν ανατολική άκρη τής πεδιάδας, πού διαρρέει ό μικρός ποταμός **Φιλιούρι**, είναι χτισμένη ή κωμόπολη **Σάπες**.

Ο **Νομός Έβρου** είναι ό μεγαλύτερος Νομός τής Θράκης. Πιάνει τό δυτικό τμήμα τής μεγάλης καί πλούσιας κοιλάδας του Έβρου καί τίς ανατολικές πλαγιές τής Ροδόπης. Σ' αυτόν ανήκει καί τό νησί **Σαμοθράκη**.

Ο Νομός Έβρου χωρίζεται στίς Έπαρχίες: 1) **Άλεξανδρουπόλεως** μέ πρωτεύουσα τήν Άλεξανδρούπολη, 2) **Σουφλίου** μέ πρωτεύουσα τό Σουφλί, 3) **Διδυμοτείχου** μέ πρωτεύουσα τό Διδυμότειχο, 4) **Όρεστιάδας** μέ πρωτεύουσα τήν Όρεστιάδα καί 5) **Σαμοθράκης** μέ πρωτεύουσα τή Σαμοθράκη.

Πρωτεύουσά του είναι ή **Άλεξανδρούπολη** (23.000 κ.). Είναι σύγχρονη πόλη μέ ωραία ρυμοτομία, πλατείες, κήπους, παλιές καί σύγχρονες οικοδομές. Μεγάλη κίνηση έχουν ή αγορά καί τό λιμάνι της, πού είναι μοναδικό σ' όλόκληρη τή Θράκη. Γραφικό θέαμα προσφέρουν ό φάρος καί τά ψαροκάικα πού αράζουν κοντά του.

Ένδιαφέρον παρουσιάζει τό Δέλτα του Έβρου. Έχει πλούσιο κυνήγι, πολλά ύδρόβια πουλιά καί άφθονα ψάρια. Είναι ένας χαρακτηριστικός **βιότοπος** τής πατρίδας μας.

Όραία κωμόπολη στ' ανατολικά τής Άλεξανδρούπολης είναι οί **Φέρες**. Βορειότερα, στήν κοιλάδα του Έβρου, βρίσκεται τό **Σουφλί** (6.000 κ.) μέ τά θαυμάσια μεταξωτά του.

Παλιά ιστορική πόλη, χτισμένη σέ όχυρή τοποθεσία στίς όχθες του Έβρου, είναι τό **Διδυμότειχο** (8.000 κ.).

Πιο πάνω, μέσα στήν πλούσια πεδιάδα, βρίσκεται ή **Όρεστιάδα**

Ώρεσιάδα

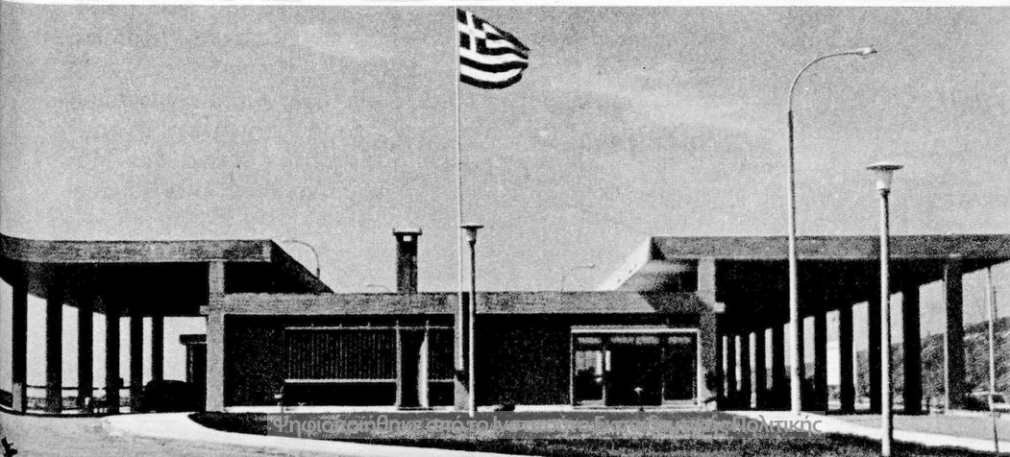
(11.000 κ.), τό πιό σπουδαίο αγροτικό κέντρο τῆς ἀκριτικῆς αὐτῆς περιοχῆς.

Στό Νομό Έβρου ὑπάγεται καί τό νησί **Σαμοθράκη**. Σ' αὐτό κατοικοῦν 3.000 ἄνθρωποι. Εἶναι ἓνα καταπράσινο νησί μέ πολλές φυσικές ὁμορφιές καί ἀρχαῖα μνημεῖα. Ἡ **Νίκη τῆς Σαμοθράκης**, ἓνα ἀπό τ' ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, μαρτυρεῖ τή δύξα πού γνώρισε τό νησί στ' ἀρχαῖα χρόνια.

Ἀνασκόπηση τῆς Θράκης - Ἀναπαράσταση

1. Ἀναπαραστήστε μέ ἄμμο ἢ ἄλλα ὑλικά τή Θράκη. 2. Ποιά μεγάλη ὄροσειρά, ποιές πεδιάδες, ποιά ποτάμια, ποιά λιμνοθάλασσα, ποῖο νησί ἔχει; 3. Τί γνωρίζετε γιά τό φυσικό πλοῦτο τῆς Θράκης; 4. Ποιές εἶναι οἱ σπουδαιότερες πόλεις τῆς; 5. Ποιές ἔχουν σιδηροδρομική, ποιές ἀεροπορική, ποιές ἀτμοπλοϊκή συγκοινωνία; 6. Τί γνωρίζετε γιά τή Θράκη ἀπό τή μυθολογία καί τήν ἱστορία; 7. Γιατί τό Πανεπιστήμιο τῆς Θράκης ὀνομάζεται «Δημοκρίτειο»; 8. Σέ ποιούς Νομούς εἶναι χωρισμένη ἡ Θράκη; Ποιές εἶναι οἱ πρωτεύουσές τους;

Ἑλληνικό φυλάκιο στόν Έβρο

II. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

45

‘Η φύση καί ὁ κόσμος τῶν νησιῶν μας

Ὁ ἥλιος, ἡ θάλασσα, ὁ γαλανός οὐρανός, τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ χωριά μέ τὰ κατάλευκα πεντακάθαρα σπίτια, τὰ παλιά κάστρα, τίς ἐκκλησιές καί τούς καλόκαρδους ἀνθρώπους συνθέτουν τὰ φημισμένα αἰγαιοπελαγίτικα νησιά, κορφές βουνῶν πού ἀπόμειναν κατάσπαρτες στήν ἀπεραντοσύνη τῆς θάλασσας, ὅταν καταποντίστηκε ἡ **Αἰγιῆδα**. Αὐτά, περίπου, εἶναι τὰ γνωρίσματα καί τῶν νησιῶν πού φυτρώνουν στίς ἄλλες ἑλληνικές θάλασσες καί θά γνωρίσουμε στά μαθήματα πού ἀκολουθοῦν.

Χιλιάδες τουρίστες ἀπ’ ὅλα τὰ μέρη τῆς Γῆς ἔρχονται ἐδῶ κάθε μέρα, γιά νά χαροῦν τό φῶς καί τόν ἥλιο στίς χρυσές ἀμμουδιές τους, νά λουστοῦν στούς γαλανούς κόρφους τῆς θάλασσας, νά θαυμάσουν τ’ ἀθάνατα ἀπομεινάρια τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Οἱ νησιῶτες ἀπλοί, φιλόξενοι, συμπαθητικοί ἄνθρωποι τούς δέχονται πρόσχαρα στόν τόπο τους.

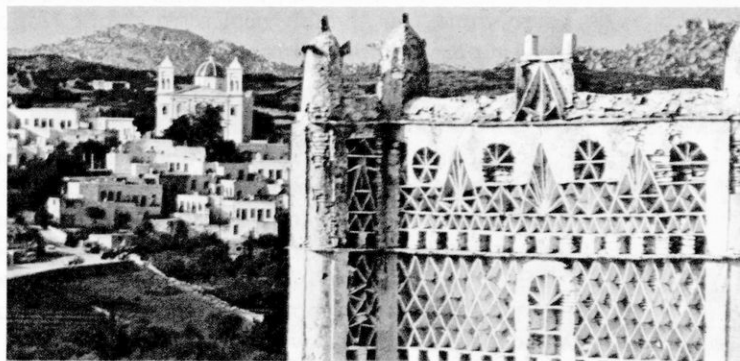
Οἱ νησιῶτες εἶναι ἓνας κόσμος διαφορετικός ἀπό τόν κόσμο τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας. Ἡ ζωή τους εἶναι δεμένη μέ τή θάλασσα. Οἱ ἄντρες συνεχῶς ταξιδεύουν. Οἱ γυναῖκες, οἱ μάνες, οἱ ἀδελφές, τὰ παιδιά ζοῦν μέ τή λαχτάρα τοῦ γυρισμοῦ τῶν δικῶν τους. Προσεύχονται στούς ναούς καί στά ξωκλήσια, πού ἀσπρίζουν σέ κάθε νησιώτικη κορφή, κάνουν τάματα στήν Παναγιά καί παρακαλοῦν τόν Ἄι - Νικόλα νά φέρει γερούς στό νησί τούς ξενητεμένους. Τά παιδιά ὀνειρεύονται νά γίνουν μεγάλοι καραβοκύρηδες, νά ταξιδέψουν σέ μακρινές χώρες, νά γνωρίσουν τόν κόσμο, νά κερδίσουν πλούτη πολλά. Καί οἱ γέροι, οἱ ἀπόμαχοι τῆς ζωῆς, καθισμένοι στήν ἀκροθαλασσιά ρουφοῦν τήν πίπα τους, ἀναπολοῦν τὰ περασμένα καί διηγοῦνται συναρπαστικές ἱστορίες ἀπό τὰ ταξίδια καί τίς περιπέτειές τους στή θάλασσα.

Στίς γιορτές καί στά πανηγύρια, ὅταν τὰ καράβια εἶναι ἀραγμένα στούς μῶλους καί τὰ νησιά ἔχουν χαρά, στήνουν οἱ ἄνθρωποι χορό καί τραγουδοῦν χαρούμενα νησιώτικα τραγούδια. Μά, ὅταν φτάσει ἡ θλιθερή εἰδηση γιά κάποιο ναυάγιο, τό νησί βουθαίνεται καί ντύνεται στά μαῦρα...

Αὐτός εἶναι ὁ ἀπλός, μά πάντα εὐγενικός κόσμος τῶν νησιῶν μας.

Η Παναγία της Τήνου

Εικόνες από τις Κυκλάδες (περιστερώνας, άνεμόμυλοι)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

46 α. Τά νησιά του Αιγαίου Πελάγους

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

- 1 Δείξτε στους χάρτες σας τό Αιγαίο πέλαγος.
- 2 Παρατηρήστε τά νησιά πού υπάρχουν στήν περιοχή του.
- 3 Όνομάστε τά μεγαλύτερα από αυτά.
- 4 Εξετάστε τό έδαφός τους.
- 5 Μέ τί νομίζετε ότι ασχολούνται κυρίως οί κάτοικοί τους;
- 6 Συγκεντρώστε εικόνες, βιβλία, πληροφορίες κτλ. γι' αυτά.
- 7 Προβάλετε σχετικές εικόνες.
- 8 Συζητήστε γιά τό λαϊκό πολιτισμό, τή ζωή καί τά προβλήματά τους.

Μιλήσαμε ως τώρα γιά τά νησιά του Σαρωνικού, γιά τήν Εύβοια, τή Σκύρο, τίς Βόρειες Σποράδες, τή Θάσο, τή Σαμοθράκη. Τά υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου χωρίζονται στους Νομούς: α) **Κυκλάδων** β) **Λέσθου**, γ) **Χίου**, δ) **Σάμου**, ε) **Δωδεκανήσου**.

Οί Κυκλάδες

Κυκλάδες λέγονται τά νησιά πού βρίσκονται κυκλικά γύρω από τή Δήλο, τό αρχαίο ιερό νησί του 'Απόλλωνα. Στήν ιστορία μιλήσαμε αρκετά γι' αυτά καί γιά τόν πανάρχαιο πολιτισμό τους. Όλα μαζί δημιουργούν ένα γαλάζιο σύνολο στήν καρδιά του Αιγαίου.

Είναι νησιά όρεινά μέ λίγες καλλιεργήσιμες έκτάσεις. Σέ πολλά μέρη οί νησιώτες προσπαθούν μέ τοίχους νά συγκρατήσουν τό λιγοστό χώμα στίς βουνοπλαγιές.

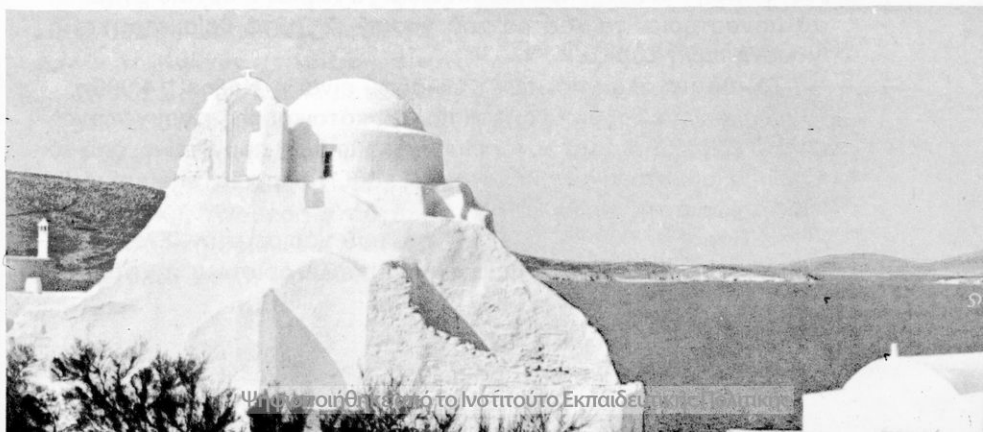
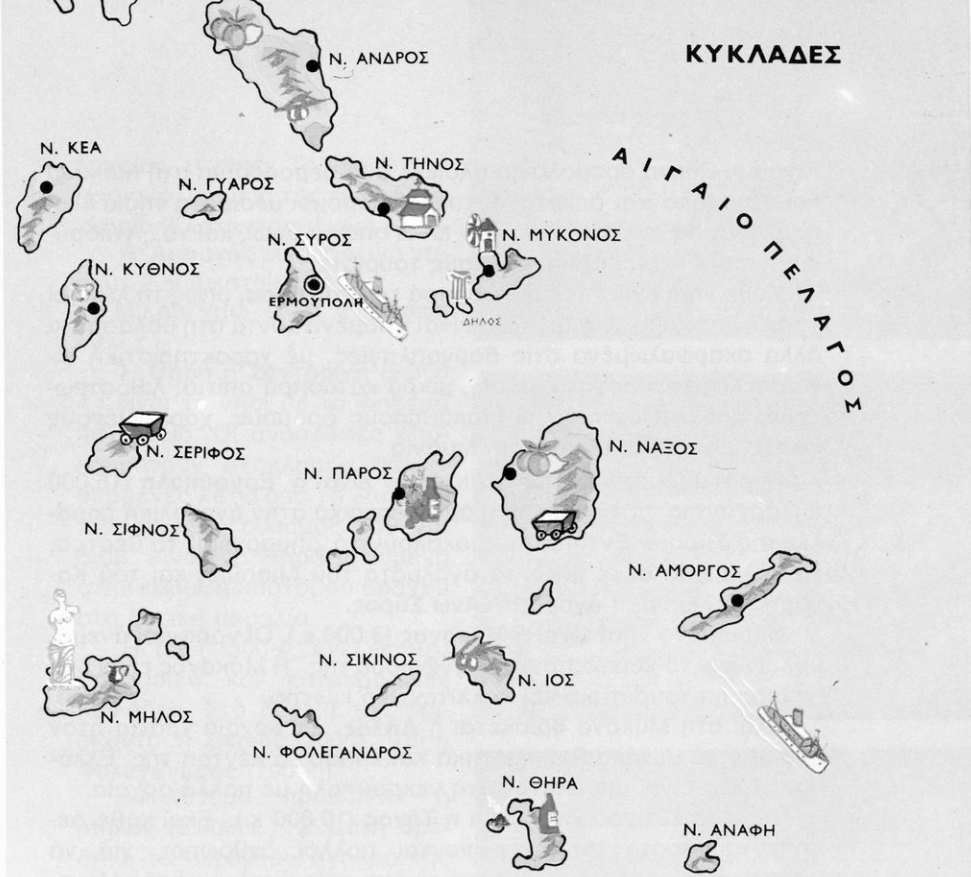
Τό κλίμα είναι ξηρό μεσογειακό καί οί βροχές σπάνιες. Σέ πολλά μέρη δέν υπάρχουν καθόλου πηγές καί οί άνθρωποι αποθηκεύουν νερό τής βροχής σέ στέρνες. Άλλοι μέ ειδικά μηχανήματα άφαλατώνουν νερό τής θάλασσας.

Κύρια γεωργικά προϊόντα είναι οί έλιές, τά σύκα, τά σταφύλια. Τά κτηνοτροφικά είδη είναι λίγα, αλλά έκλεκτά.

Άξιόλογος είναι ό όρυκτός πλούτος των νησιών. Στή Σύρο λειτουργούν αρκετά εργοστάσια καί ναυπηγεία. Περίφημα είναι τά προϊόντα τής κυκλαδίτικης τέχνης καί βιοτεχνίας, τά γλυπτά, τά κεραμικά, τά κοσμήματα, τά κεντήματα κ.ά.

Στίς Κυκλάδες ζούν 86.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι είναι ναυτικοί. Άρκετοί εργάζονται σέ τουριστικές επιχειρήσεις.

Ό τουρισμός είναι σπουδαία πηγή πλούτου γιά τά νησιά του

Αιγαίου. Πυκνά δρομολόγια πλοίων, δυό αεροδρόμια στη Μύκονο καί στη Μήλο καί αρκετοί αυτοκινητόδρομοι μέσα στά νησιά έξυπηρετοῦν τή συγκοινωνία. Δέν εἶναι σπάνιο ὅμως καί τό... γαῖδουράκι, πού διασκεδάζει πολύ τούς τουρίστες.

Κάθε νησί ἔχει τήν πρωτεύουσά του, τή **Χώρα**, ὅπως τή λένε οἱ νησιῶτες, καί τά χωριά. Ὑπόκεινται χτισμένα κοντά στη θάλασσα κι ἄλλα σκαρφαλωμένα στίς βουνοπλαγιές, μέ χαρακτηριστική αἰγαιοπελαγίτικη ἀρχιτεκτονική, μικρά κατάσπρα σπίτια, λιθόστρωτους, ἀσβεστωμένους, πεντακάθαρους δρόμους, χαριτωμένους ναούς, μοναστήρια, κάστρα, λιμάνια.

Πρωτεύουσα ὅλων τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ **Ερμούπολη** (16.000 κ.), ἀρχοντική πόλη χτισμένη ἀμφιθεατρικά στήν ἀνατολική παραλία τῆς Σύρου. Ἐντύπωση προκαλοῦν τό Δημαρχεῖο, τό θέατρο, τά παλιά σπίτια, οἱ ναοί, τά ἀγάλματα τοῦ Μισαούλη καί τοῦ Κανάρη, τό λιμάνι, ἡ ἀγορά, ἡ **Ἀνω Σύρος**.

Φημισμένο νησί εἶναι ἡ **Μύκονος** (3.000 κ.). Οἱ γραφικοί ἀνεμόμυλοι εἶναι τό χαρακτηριστικό γνώρισμά της. Ἡ Μύκονος εἶναι ἓνα παγκόσμιο τουριστικό καί καλλιτεχνικό κέντρο.

Πλάι στη Μύκονο βρίσκεται ἡ **Δήλος**. Στ' ἀρχαῖα χρόνια ἦταν ἓνα ἀπό τά μεγάλα θρησκευτικά καί ἐμπορικά κέντρα τῆς Ἑλλάδας. Τώρα εἶναι μιά ἀκατοίκητη νεκρούπολη μέ πολλά ἀρχαῖα.

Ἀρκετά εὐφορο νησί εἶναι ἡ **Τήνος** (10.000 κ.). Ἐκεῖ κάθε Δεκαπενταύγουστο συγκεντρώνονται πολλοί ἄνθρωποι, γιά νά προσκυνήσουν τή θαυματουργή εἰκόνα στόν ὥραῖο ναό τῆς Μεγαλόχαρης. Κοντά στό ναό ἐντύπωση προκαλεῖ τό μουσεῖο τῶν Τηνίων καλλιτεχνῶν μέ ἔργα τοῦ Γκύζη, τοῦ Λύτρα, τοῦ Χαλεπᾶ κ.ἄ.

Ἡ **Ἀνδρος** εἶναι τό δεύτερο νησί τῶν Κυκλάδων σ' ἔκταση. Ἐντύπωση κάνουν ἡ πρωτεύουσα καί τά χωριά, τ' ἀρχαῖα μνημεῖα, τά μοναστήρια, τά κάστρα τοῦ νησιοῦ. Σ' αὐτό βρίσκεται καί ἡ γνωστή πηγή **Σάριζα**.

Τό πιό μεγάλο νησί τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ **Νάξος** (14.000 κ.). Ἐχει ἀρκετά εὐφορο μέρη καί πολλοί κάτοικοί της εἶναι γεωργοί. Ἄλλοι ἐργάζονται στά λατομεῖα τῆς σμύριδας, πού βγαίνει ἀπό τό νησί. Ἀξιοθέατα εἶναι τά κάστρα, οἱ ναοί, τά ἀρχαῖα οἱ ἀμμουδιές καί τά χωριά τῆς Νάξου.

Ἡ **Πάρος** (7.000 κ.) εἶναι τό νησί πού χάρισε στήν Ἑλλάδα τά λευκά μάρμαρα, μέ τά ὁποῖα ἐγίναν πολλά ἀριστουργήματα τῆς

ἀρχαίας τέχνης. Τό πιό ἐντυπωσιακό μνημείο της εἶναι ἡ ἐκκλησία Ἐκατονταφυλιανή.

Ἡ **Ἀμοργός** εἶναι ὀρεινό νησί μέ 2.500 κατοίκους.

Μικρό νησί εἶναι ἡ **Ἀνάφη** (400 κ.).

Ἡ **Θήρα** ἢ **Σαντορίνη** (5.000 κ.) εἶναι τό νησί μέ τό φοβερό ἠφαίστειο. Οἱ ἀνασκαφές ἀποκαλύπτουν ὀλόκληρες πόλεις θαμμένες κάτω ἀπό τή λάβα. Ὁ πιό μεγάλος οἰκισμός τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ Θήρα χτισμένη στήν κορυφή ἀπότομου βράχου στή δυτική παραλία.

Ἡ **Ἴος** (1.300 κ.) ἔχει ὠραῖες ἀμμουδιές καί καταπράσινες κοιλάδες. Στά δυτικά της θρίσκονται ἡ **Σίκινος** (300 κ.) καί ἡ **Φολέγανδρος** (700 κ.).

Δυτικότερα προβάλλει ἡ **Μήλος** (5.000 κ.). Σ' αὐτή βρέθηκε τό περίφημο ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, τό ὠραιότερο ἄγαλμα τοῦ κόσμου.

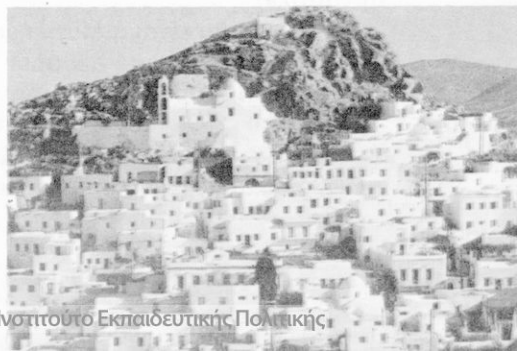
Κοντά στή Μήλο βρίσκεται ἡ **Κίμωλος** καί βορειότερα ἡ **Σέριφος** (1.600 κ.) καί ἡ **Σίφνος** (2.000 κ.) μέ πολλά ἀξιοθέατα.

Ἡ **Κύθνος** (1.100 κ.) εἶναι ἄγονο νησί μέ πολλά μεταλλεῖα καί ἱαματικές πηγές.

Τό πιό κοντινό στήν Ἀττική νησί τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ **Κέα** (2.500 κ.). Ἀνάμεσα σ' αὐτή καί τήν Ἀττική βρίσκεται ἡ ἄνυδρη καί ἀκατοίκητη **Μακρόνησος**.

Ἐρμούπολη, Μήλος, Ἀμοργός, Ἴος

Ἄρκετά ἑλληνικά νησιά ἀπλώνονται στό ἀνατολικό Αἰγαῖο κοντά στά μικρασιατικά παράλια. Εἶναι ἡ **Λέσθος**, ἡ **Χίος**, ἡ **Σάμος**, ἡ **Κῶς**, ἡ **Ρόδος** κι ἑκατοντάδες ἄλλα μικρότερα, πού περήφανα καί ὠραῖα ὑψώνουν τίς κορυφές τους σάν αἰώνιοι φύλακες τῶν σημερινῶν συνόρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ **Νομός Λέσθου** περιλαμβάνει τά νησιά **Λέσθο**, **Λήμνο** καί **Ἅγιο Εὐστράτιο**.

Ἡ **Λέσθος**, ἓνας πλούσιος ἐλαιώνας στό ἀνατολικό Αἰγαῖο, εἶναι τό τρίτο νησί τῆς Ἑλλάδας σέ ἔκταση. Τό ἔδαφός της εἶναι ὀρεινό μέ εὐφορες παραθαλάσσιες κοιλάδες. Ψηλότερα βουνά της εἶναι ὁ **Λεπέτυμνος** καί ὁ **Ὀλυμπος**. Στίς νότιες ἀκτές σχηματίζονται οἱ γραφικοί κόλποι τῆς **Καλλονῆς** καί τῆς **Γέρας**, πού μοιάζουν μέ ὠραιότατες λίμνες.

Δάση ἀπό ἐλιές, πεῦκα, ὀπωροφόρα ἀνεβαίνουν ἀπό τ' ἀκροθάλασσα ὡς τίς κορφές τῶν βουνῶν.

«...Δέν εἶναι νησί τοῦτο, γράφει ὁ Λέσβιος συγγραφέας Στρ. Μυριθήλης. Ἐνας πλεούμενος κῆπος εἶναι, ἓνα μαγικό περιθόλι γεμάτο χρώματα χαρούμενα καί φροῦτα, πού ἀρμενίζει στήν πιό γαλάζια θάλασσα τοῦ κόσμου... Ἡ θάλασσα τό λούζει μέ δροσερά κύματα, μπαινοβγαίνει στή στεριά, σχηματίζει τοὺς δυό ὠραιότερους κόλπους πού μπορεῖ νά φανταστεῖ κανεῖς μέσα σέ κατάφυτες ἀγκαλιές, παίξει μέ τοὺς θαλασσόβραχους κι ἀπλώνεται, χαϊδεύεται καί σέρνεται σέ χρυσές ἀμμουδιές πού ἔχουν φάρδος ἑκατό μέτρα καί μάκρος πέντε καί δέκα χιλιόμετρα...».

Ἡ Λέσθος παράγει πολλές ἐλιές καί λάδι, σταφύλια, φροῦτα, κτηνοτροφικά καί ἀλιευτικά προϊόντα.

Οἱ κάτοικοί της (97.000) ἀσχολοῦνται κυρίως μέ τή γεωργία καί τή ναυτιλία.

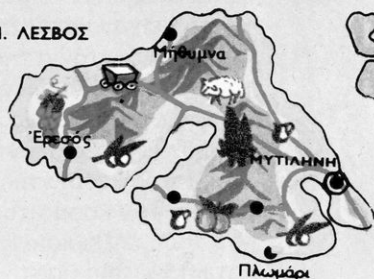
Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Μυτιλήνη** (24.000) μιά ὁμορφή πόλη στήν ἀνατολική παραλία τῆς Λέσθου. Στό νότιο τμήμα τοῦ νησιοῦ βρίσκονται τό **Πλωμάτι**, ἡ **Ἀγιάσος**, ὁ **Πολιχνίτος**.

Στά δυτικά τοῦ νησιοῦ βρίσκεται ἡ **Ἐρεσός**. Ἐδῶ γεννήθηκαν ἡ ποιήτρια **Σαπφώ** καί πολλοί ἀρχαῖοι φιλόσοφοι. Κοντά στήν Ἐρεσό ἀπλώνεται τό περίφημο «ἀπολιθωμένο δάσος».

ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ

Ν. ΛΕΣΒΟΣ

Στις βορινές ακτές είναι χτισμένη ή γραφική **Μήθυμνα**.

Γνωστές είναι οί ιαματικές πηγές του νησιού.

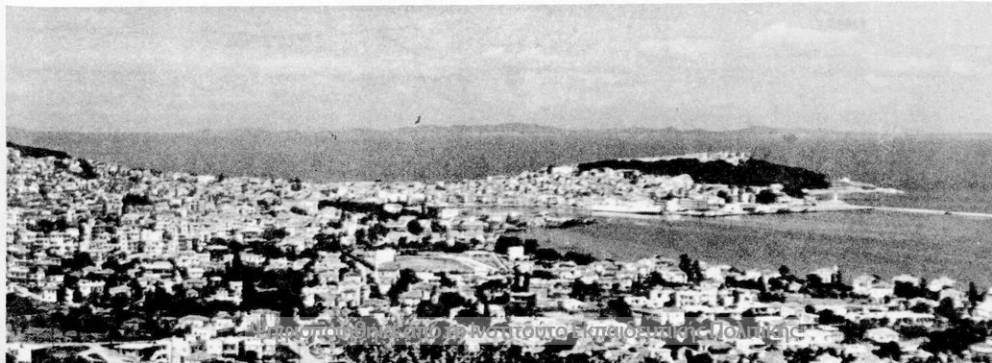
Ένδιαφέρον παρουσιάζουν οί λαογραφικές εκδηλώσεις των χωριών της Λέσβου.

Ή Μυτιλήνη έχει τακτική συγκοινωνία μέ πλοία καί αεροπλάνα.

Άεροπορική συγκοινωνία έχει καί ή **Λήμνος**, τό άρχαίο εϋφορο νησί του Ήφαιστου, στό όποιο ζοϋν σήμερα 18.000 περίπου άνθρωποι. Πρωτεύουσα της Λήμνου είναι ή **Μύρινα** ή **Κάστρο** (4.000 κ.).

Ό "**Άγιος Εϋστράτιος**" είναι άγονο νησί μέ λίγους κατοίκους. Στό **Νομό Χίου** υπάγονται τά νησιά **Χίος, Ψαρά, Οίνουσες**.

Μυτιλήνη

ΧΙΟΣ

*Ώραϊο νησί! Καί λέγοντας μονάχα τ' ὄνομά σου
μέ περιχοῦν τ' ἀνθόνερα καί τά ροδόσταμά σου.
Γεμίζουν οἱ παλάμες μου μέ γιασεμιά ἀνθισμένα,
σφαλοῦν ἀπ' τή μαστίχα σου τά μάτια μεθυσμένα...*

Γ. Δροσίνης

Ἡ **Χίος** εἶναι τό μυροβόλο νησί τῆς μαστίχας. Στά 1822 οἱ Τοῦρκοι τήν εἶχαν καταστρέψει ὀλοκληρωτικά, μά αὐτή σύντομα ξαναβρῆκε τή ζωντάνια της καί ἀκμάζει κοντά στίς μικρασιατικές ἀκτές τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς Ἰωνίας. Τό βορινό τμήμα της εἶναι ὀρεινό μέ ψηλότερο βουνό τό **Πελληναῖο**. Στά νότια τό ἔδαφος εἶναι ὀμαλό. Ἐκεῖ βρίσκονται τά ὀνομαστά **Μαστιχοχώρια**.

Τά μαστιχοδέντρα εἶναι ἐνα εἶδος σχίνου. Ἀμα χαράξεις μέ μαχαίρι τόν κορμό τους, τά δέντρα δακρύζουν καί σέ λίγο τό δάκρυ τους πῆζει καί γίνεται στερεό σάν διαμάντι. Αὐτό εἶναι ἡ ἀρωματική χιώτικη μαστίχα.

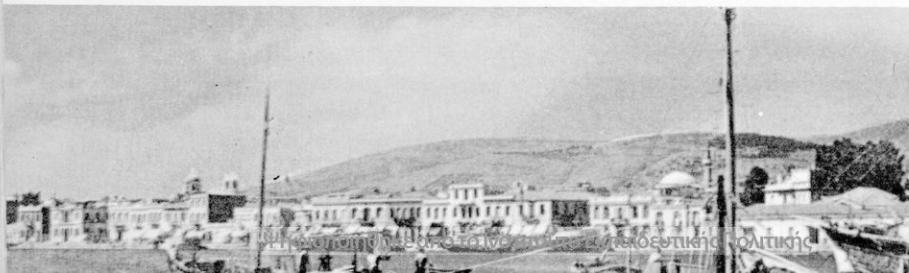
Ἡ Χίος εἶναι εὐφορο νησί. Παράγει ἐπίσης ἐλιές, ἐσπεριδοειδή, ἀμύγδαλα, σταφύλια, δημητριακά. Ὄνομαστά εἶναι τά γλυκά καί τά εἶδη λαϊκῆς τέχνης τῆς Χίου.

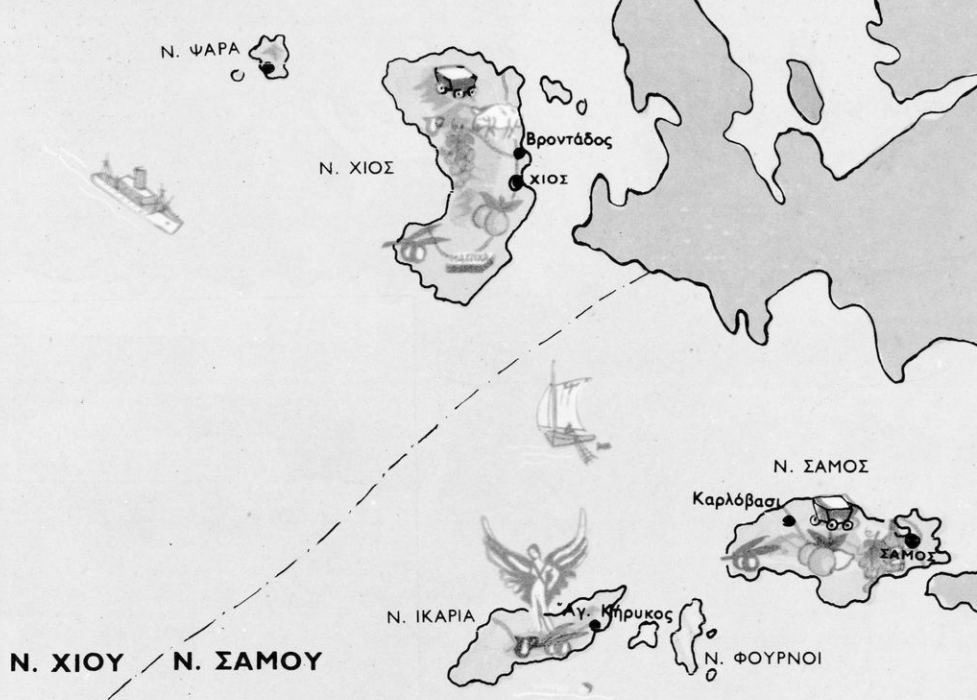
Στή Χίο ζοῦν σήμερα 54.000 ἄνθρωποι. Πολλοί Χιώτες εἶναι ἔμποροι καί ναυτικοί.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ **Χίος** (24.000 κ.), μιά ὁμορφη καί πλούσια πόλη χτισμένη στήν ἀνατολική παραλία μέ πολλά ἀξιοθέατα. Ἐντύπωση κάνουν ἡ ἀγορά, οἱ ὠραῖοι κῆποι, οἱ βιβλιοθήκες, τά μουσεῖα, τά ἱδρύματα. Τό λιμάνι καί τό ἀεροδρόμιο τῆς Χίου ἔχουν ἀρκετή κίνηση.

Στά βόρεια τῆς Χίου βρίσκεται ἡ ὁμορφη ναυτική κωμόπολη **Βροντάδος**. Ἕνας παράξενος βράχος κοντά της ὀνομάζεται «*Πέτρα τοῦ Ὁμήρου*». Πολλοί πιστεύουν ὅτι ὁ μέγας ποιητής εἶχε γεννηθεῖ στή Χίο. Γραφικό χωριό στή βόρεια Χίο εἶναι τά **Καρδάμυλα**.

Χίος

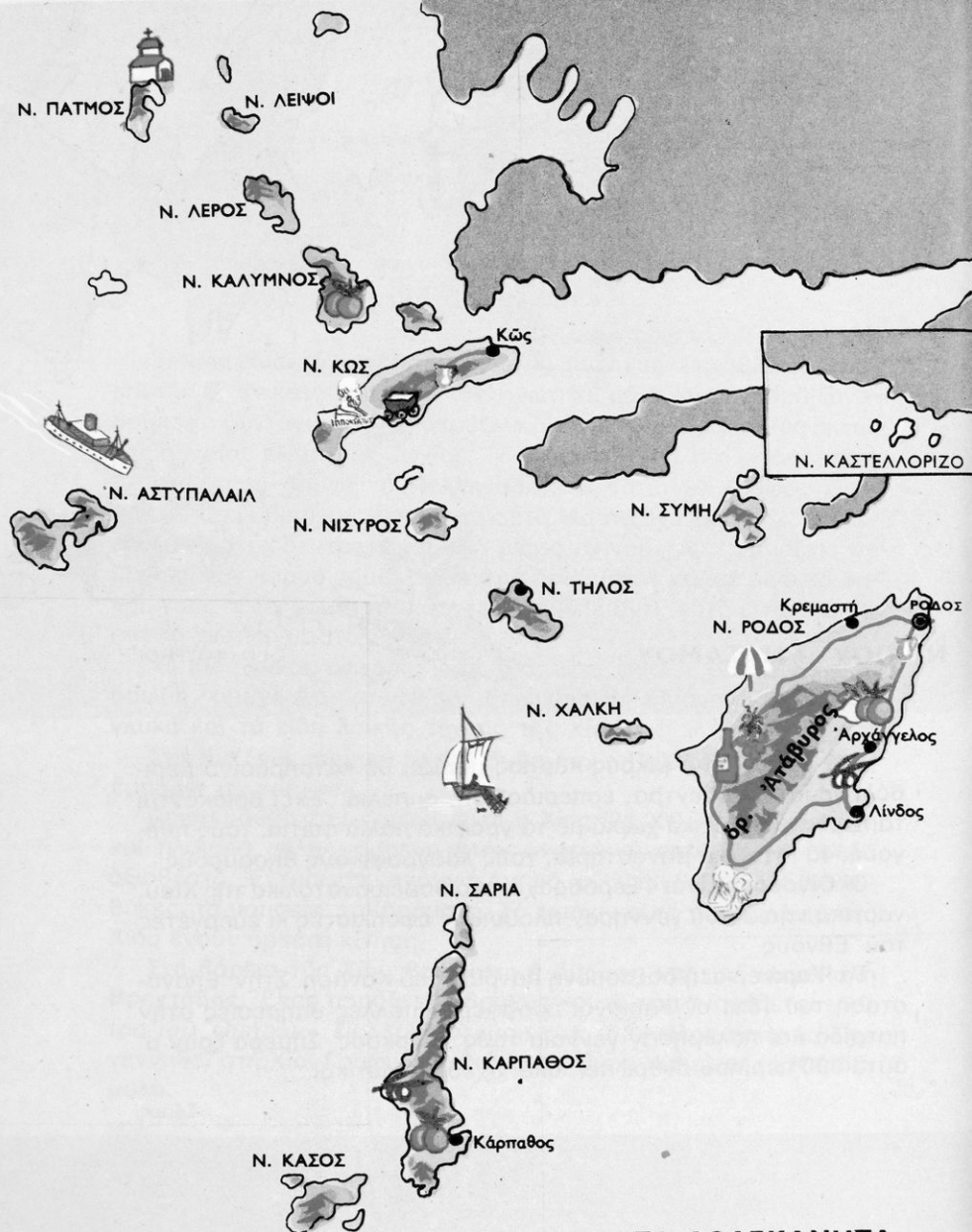
Στή νότια Χίο ο μικρός κάμπος μοιάζει με καταπράσινο περιβόλι γεμάτο λιόδεντρα, έσπεριδοειδή, αμπέλια. Έκεί βρίσκονται τὰ περίφημα χιώτικα χωριά με τὰ γραφικά παλιά σπίτια, τούς πύργους, τὰ ιστορικά μοναστήρια, τούς λαογραφικούς θησαυρούς.

Οί **Οϊνουσες** είναι 4 ξερόβραχοι στά βορειοανατολικά της Χίου, ναυτικά νησιά πού γέννησαν πλούσιους έφοπλιστές κι ευεργέτες του Έθνους.

Τά **Ψαρά** είναι ή δοξασμένη πατρίδα του Κανάρη. Στην Έπανάσταση του 1821 οί Ψαριανοί πρόσφεραν πολλές υπηρεσίες στην πατρίδα καί πολέμησαν γενναία τούς Τούρκους. Σήμερα ζούν σ' αυτά 600 περίπου άνθρωποι, όλοι σχεδόν ναυτικοί.

Σάμος

Ρόδος - είσοδος λιμανιού

Κώς - έρείπια Άσκληπιείου

Στό νοτιοανατολικό Αἰγαῖο τὰ νησιά **Σάμος**, **Ἰκαρία** καὶ **Φοῦρνοι** ἀποτελοῦν τὸ **Νομό Σάμου**. Στὴ θάλασσά τους στά μυθικά χρόνια πνίγηκε ὁ Ἴκαρος. Ἐνας στενός πορθμός χωρίζει τὴ Σάμο ἀπὸ τὴ Μικρά Ἀσία. Ἐκεῖ στ' ἀρχαῖα χρόνια ἐγίνε ἡ δοξασμένη μάχη τῆς Μυκάλης κι ἐκεῖ στά 1824 οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοὺς Τούρκους.

Ἡ **Σάμος** εἶναι ὀρεινὸ νησί. Φημίζεται γιὰ τὰ γλυκόπιτα κρασιά της.

Σχεδὸν ὁλόκληρη εἶναι καταπράσινη μέ πολλὰ ἀμπέλια, ἐλαιῶνες καὶ δάση. Ψηλότερο βουνό της εἶναι ὁ **Κερκετέας**.

Στὴ Σάμο ζοῦν 42.000 ἄνθρωποι πού ἀσχολοῦνται κυρίως μέ τὴ γεωργία, τὴν ἀλιεία, τὴ ναυτιλία.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ καὶ ὅλου τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Σάμος** (5.000 κ.) χτισμένη ἀμφιθεατρικά στό μυχό τοῦ κόλπου **Βαθέος**. Εἶναι ὡραία πόλη μέ ἀρκετὰ ἀξιοθέατα. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ξεχωρίζουν ὁ ὡραῖος δημοτικὸς κήπος, τὸ βουλευτήριο, τὸ μουσεῖο ἡ βιβλιοθήκη.

Κωμοπόλεις τοῦ νησιοῦ εἶναι τὸ **Βαθύ**, τὸ **Καρλόβασι**, ἡ **Χώρα**, παλιὰ πρωτεύουσα τῆς Σάμου, τὸ **Πυθαγόρειο**. Ἐδῶ βρισκόταν ἡ ἀρχαία Σάμος, ἡ πατρίδα τοῦ σοφοῦ Πυθαγόρα, καὶ ὁ τόπος ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα καὶ φυσικὲς ὁμορφιές. Ἐκεῖ θρίσκεται καὶ τὸ ἀεροδρόμιο.

Ἡ **Ἰκαρία** (10.000 κ.) εἶναι ὡραῖο νησί. Φημίζεται γιὰ τίς ἱαματικές πηγές της. Πρωτεύουσά της εἶναι ὁ **Ἅγιος Κήρυκος**.

Ἀνάμεσα στὴ Σάμο καὶ στὴν Ἰκαρία βρίσκονται τὰ μικρά νησιά **Φοῦρνοι**.

Τὰ Δωδεκάνησα

Τὰ νησιά πού βρίσκονται πέρα ἀπὸ τὸ Ἰκάριο καὶ τὸ Καρπάθιο πέλαγος, στὴ νοτιοανατολικὴ γωνιά τῆς πατρίδας μας, ὀνομάζονται **Δωδεκάνησα**. Δώδεκα εἶναι τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτά: ἡ **Ρόδος**, ἡ **Κάρπαθος**, ἡ **Κάσος**, ἡ **Χάλκη**, ἡ **Σύμη**, ἡ **Τήλος**, ἡ **Νίσυρος**, ἡ **Κῶς**, ἡ **Ἀστυπάλαια**, ἡ **Κάλυμνος**, ἡ **Λέρος**, ἡ **Πάτμος**.

Στὴ Ρόδο, στὴν Κάρπαθο, στὴν Κῶ ὑπάρχουν ἀρκετὰ νερά, ὡραῖα δάση, εὐφορες κοιλάδες, ἐνῶ πολλὰ μικρότερα νησιά εἶναι ξερά πετροβούνια.

Πολλά μνημεία θυμίζουν την αρχαία δόξα των νησιών και τούς κατακτητές που πέρασαν σε διάφορες εποχές από αυτά. Τα τελευταία χρόνια τα κατείχαν οι Ιταλοί. Έλευθερώθηκαν στα 1946.

Στά Δωδεκάνησα ζουν 121.000 άνθρωποι. Ασχολούνται με τη ναυτιλία, τον τουρισμό, τη βιοτεχνία, το εμπόριο, το φάρμα.

Η **Ρόδος**, ή πεντάμορφη κόρη του ήλιου και της θάλασσας, με τις φυσικές όμορφιές, τ' αρχαία μνημεία, τα παλιά κάστρα και αρχοντικά, τα ώραϊα ξενοδοχεία είναι μεγάλο τουριστικό κέντρο, σ'όλο το περνούν τις διακοπές τους πολλοί τουρίστες από διάφορα μέρη της Γης. Τα λιμάνια και τα αεροδρόμια της Ρόδου και της Κω έχουν πάντα ζωντανή κίνηση.

Πρωτεύουσα των Δωδεκανήσων είναι η **Ρόδος** (33.000 κ.). Στην είσοδο του λιμανιού της ύψωνόταν άλλοτε ο περίφημος Κολοσσός, ένα υπερφυσικό άγαλμα του θεού Ήλιου. Σήμερα στη θέση του υπάρχουν οι κολώνες με τα γραφικά ελαφάκια, οι ανεμόμυλοι, τα παλιά κάστρα και τα παλάτια, ώραϊα σύγχρονα κτίρια, όλανθιστοι κήποι, πλατείες, καταστήματα, κέντρα ψυχαγωγίας. Μαγευτικές τοποθεσίες είναι το **Ροδίνι** και η λουτρόπολη **Καλλιθέα**.

Στην ανατολική παραλία συναντούμε τον **Αρχάγγελο** και τη **Λίνδο** με την επιβλητική αρχαία ακρόπολη.

Στη δυτική παραλία βρίσκονται το γραφικό **Μιραμάρε**, ή **Κρεμαστή**, ή πατρίδα του ολυμπιονίκη Διαγόρα **Ίαλυσός**, ή κοιλάδα με τις πεταλούδες, μιά αληθινά παραδεισένια γωνιά. Στά νότια του νησιού ύψώνεται ο **Ατάβυρος**.

Δεύτερη σε έκταση από τα Δωδεκάνησα είναι η **Κάρπαθος** (6.000 κ.) με πολλές φυσικές όμορφιές και λαογραφικούς θησαυρούς και τρίτη η **Κως** (16.000 κ.), τό όμορφο και γαλήνιο νησί του Ίπποκράτη, με τα έρεϊπια του αρχαίου Άσκληπείου.

Άνάμεσα στη Ρόδο και στην Κω βρίσκονται η **Χάλκη** (400 κ.), ή **Σύμη** (2.500 κ.), ή **Τήλος** (350 κ.), ή **Νίσυρος** (1.300 κ.).

Στά βορειοδυτικά της Κω είναι η **Κάλυμνος** (13.000 κ.), ή **Λέρος** (8.000 κ.), ή **Πάτμος** (2.500 κ.), οι **Λειψοί** (600 κ.), ή **Άστυπάλεια** (1.100 κ.).

Η Κάλυμνος είναι τό πασίγνωστο νησί των σφουγγαράδων. Στην Πάτμο διατηρείται τό ιστορικό μοναστήρι και τό σπήλαιο του Εύαγγελιστή Ίωάννη.

Στά ανατολικά της Ρόδου βρίσκονται τα νησάκια του **Καστελλόριζου**.

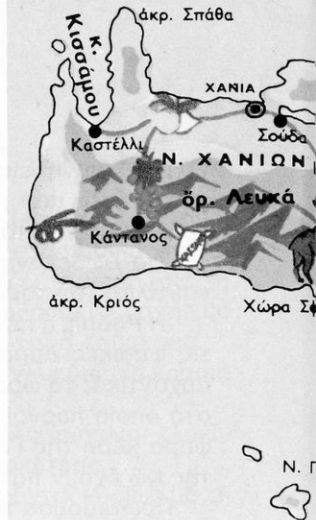
49

6. Ἡ Κρήτη

Γεωφυσική ἐξέταση
Μύθοι καὶ ἱστορία

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στό χάρτη σας τήν Κρήτη. 2. Ὀνομάστε τά χαρακτηριστικά γεωφυσικά στοιχεῖα της. 3. Προμηθευθεῖτε εἰκόνες, βιβλία, τουριστικά φυλλάδια κτλ. 4. Συγκεντρώστε πληροφορίες γιά τήν ἱστορία, τό λαϊκό πολιτισμό, τή σημερινή κατάσταση τῆς Κρήτης. 5. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες Ἀκοῦστε κρητικά τραγούδια.

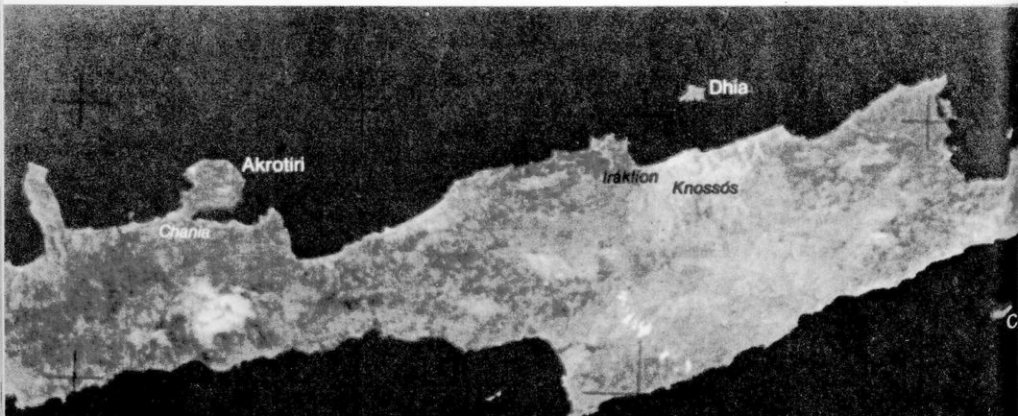

«...Εἶναι μιά γῆς κατάμεσα τοῦ γαλανοῦ πελάγου,
ἡ Κρήτη, ἡ ὠρία καί παχιά κι ἡ θαλασσοζωμένη...
Ζοῦν Κρητικοί στόν τόπο αὐτό, παλικάριᾶς ξεφτέρια...»
Ὅμηρος

Ἡ Κρήτη εἶναι τό μεγαλύτερο νησί τῆς χώρας μας. Ριζωμένη στή μέση τοῦ πελάγου μοιάζει μέ κάστρο, στό ὅποιο οἱ Κρητικοί αἰῶνες ἀγωνίζονται γιά τήν ἐλευθερία.

Τριγύρω ἡ θάλασσα ἄλλοτε ἀγκαλιάζει ἀπαλά τήν Κρήτη καί γλείφει τ' ἄμμουδερά ἀκρογιάλια καί τούς σκυθρωπούς κάβους καί

Φωτογραφία τῆς Κρήτης ἀπό διαστημόπλοιο

Ἡ Κρήτη εἶναι νησί μέ πολλές ἀντιθέσεις.

Τά βουνά της είναι επιβλητικά, φορτωμένα με χιόνια, ιστορία καί μύθους. Οί **Σφακιανές Μαδάρες**, πού είναι γνωστές μέ τ' όνομα **Λευκά όρη**, σηκώνουν τήν κορυφή τους μεσουράνα. Είναι τό θεόχτιστο κάστρο του νησιού. Ό **Ψηλορείτης**, ή άρχαία **Ίδη**, είναι ακόμα πιό ψηλός. Στέκεται στή μέση του νησιού καί κρατάει τήν κορυφή του ανάμεσα στά σύννεφα, στά 2.456 μέτρα...».

Στά Λευκα ὄρη ἀνοίγεται τὸ ἄγριο καὶ ἐπιβλητικό **Φαράγγι τῆς Σαμαριάς**. Τὸ βάθος του περνάει τὰ 50 μ. καὶ τὸ μῆκος του φτάνει τὰ 18 χιλιόμετρα! Τὸ πλάτος του ἄλλοῦ στενεύει ὥς τὰ 3 μ. κι ἄλλοῦ ἀνοίγει ὥς τὰ 30 - 40 μ. Μόνο οἱ αἰγαγοί, τὰ ὄμορφα ἀγριοκάτσικα τῶν κρητικῶν βουνῶν, μποροῦν νὰ σκαρφαλῶσουν στὶς πλαγιές του.

Ποτάμια μεγάλα δεν υπάρχουν στην Κρήτη. Μόνο όρμητικοί χειμαρροί κατεβαίνουν από τις βουνοπλαγιές προς τη θάλασσα. Σπουδαιότεροι από αυτούς είναι ο **Γεροπόταμος**, πού διαρρέει την πεδιάδα της **Μεσαράς**, κι ο **Αναποδιάρης**.

Στίς θόρειες άκτές της Κρήτης σχηματίζονται οί κόλποι **Κισσάμου, Χανίων, Σούδας, Μιραμπέλλου**. Θαυμάσια φυσικά λιμάνια είναι της Σούδας καί του Αγίου Νικολάου. Μικρές χερσόνησες καταλήγουν στ' άκρωτήρια **Γραμβούσα, Σπάθα, Άγιο Ίωάννη, Σίδερο**. Στά νότια οί άκτές είναι απόκρημνες. Έξαίρεση αποτελούν οί περιοχές Μεσαράς καί Ίεράπετρας.

Η Κρήτη, καθώς άπλώνεται μακρόστενη μέ τά ψηλά βουνά της, από μακριά φαντάζει σάν πελώριο τρικάρτο καράβι. Στή μέση της ύψώνεται ο **Γιούχτας**, ένα βουνό μέ παράξενο σχήμα πού μοιάζει μέ ξαπλωμένο γίγαντα. Ένας άρχαίος μύθος λέει πώς είναι μαρμαρωμένος ο Δίας. Άλλες παραδόσεις αναφέρουν πώς ο πατέρας τών θεών γεννήθηκε σέ κάποιο από τά περίφημα σπήλαια της Κρήτης, στο **Ίδαίο** ή στο **Δικταίο άντρο**.

Τό κλίμα της Κρήτης είναι θερμό μεσογειακό. Παράγονται κυρίως έλιές, σταφύλια, έσπεριδοειδή, λαχανικά, δημητριακά, ξηροί καρποί. Έκλεκτής ποιότητας είναι τά κτηνοτροφικά προϊόντα. Από τά όρυκτά σπουδαιότερο είναι ο γύψος.

Η βιομηχανία έπεξεργάζεται τά γεωργικά προϊόντα. Άρκετά αναπτυγμένη είναι ή βιοτεχνία, πού δίνει θαυμάσια είδη λαϊκής τέχνης.

Σ' αυτό τόν τόπο ζούν καί γράφουν την ιστορία τους οί Κρητικοί. Οί πío πολλοί από τούς 457.000 κατοίκους του νησιού είναι άγρότες. Άλλοι είναι ψαράδες, ναυτικοί κι άλλοι ασχολούνται μέ τό έμπόριο, τή βιοτεχνία κτλ.

Πío εύφορη καί γι' αυτό πío πυκνοκατοικημένη είναι ή θόρεια παραλία. Εκεί έχουν δημιουργηθεί οί σπουδαιότερες πόλεις.

Η συγκοινωνία έξυπηρετείται μέ αυτοκίνητα, πλοία, αεροπλάνα. Άεροδρόμια υπάρχουν στά Χανιά καί στο Ήράκλειο.

Συναρπαστική είναι ή ιστορία της Κρήτης. Η άρχή της χάνεται εκεί πού σμίγει ή πραγματικότητα μέ τό μύθο. Τά έρειπωμένα παλάτια του Μίνωα, ο μύθος του Μινώταυρου καί του Δαίδαλου, οί πολυάριθμες άρχαίες πόλεις καί οί θησαυροί, πού είναι συγκεν-

Θρόνος Μίνωα

Άρκάδι

Κνωσός

Χανιά

τρωμένοι στά μουσεῖα, φανερώνουν τήν ἀρχαία δόξα της. Ἡ μινωική Κρήτη ἦταν ἰσχυρό καί πλούσιο κράτος. Ὁ πολιτισμός της ἦταν καταπληκτικός γιά τήν ἐποχή ἐκείνη. Ἀργότερα ἡ Κρήτη ἀλλάξε πολλούς ἀφέντες. Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Ἀραβες, οἱ Βενετοί, οἱ Τούρκοι καί τελευταῖα οἱ Γερμανοί προσπάθησαν νά κάμουν δικούς τους τό ἥρωικό νησί. Ἀλλά ἡ Κρήτη ἔμεινε ἐλληνική, γιατί τά παλικάρια της συνήθισαν ν' ἀγαποῦν τή λευτεριά καί ν' ἀγωνίζονται γι' αὐτή ὡς τό θάνατο.

Οἱ Κρητικοί εἶναι καί αὐτοί σάν τόν τόπο τους: ἄλλοτε ἀτίθασοι, φοβεροί, ἀνυπότακτοι πολεμιστές καί ἄλλοτε νοικοκυραῖοι φιλήσυχοι, πού τραγουδοῦν τίς μαντινάδες, παίζουν τή λύρα καί πηδοῦν μέ κέφι, ὅταν χορεύουν τόν πεντοζάλη, τό συρτό, τή σούστα. Ἀγαποῦν τό νησί τους καί διατηροῦν τίς παραδόσεις καί τά ἔθιμα τῶν προγόνων τους.

Στήν Κρήτη γεννήθηκαν ὁ μέγας πολιτικός Ἑλ. Βενιζέλος, οἱ ποιητές Β. Κορνάρος καί Γ. Χορτάτζης, ὁ συγγραφέας Ν. Καζαντζάκης κι ἓνας ἀπό τούς πῖο μεγάλους ζωγράφους τοῦ κόσμου, ὁ Δ. Θεοτοκόπουλος.

Στήν Κρήτη λειτουργοῦν ἀρκετές Σχολές καί Πανεπιστήμιο.

50

Πολιτική ἐξέταση τῆς Κρήτης

Ἡ Κρήτη εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) **Χανίων**, β) **Ρεθύμνης**, γ) **Ἡρακλείου**, δ) **Λασιθίου** καί σέ πολλές Ἐπαρχίες.

Οἱ Νομοί Χανίων καί Ρεθύμνης

Ὁ **Νομός Χανίων** πιάνει τό δυτικό τμήμα τῆς Κρήτης.

Χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Κυδωνίας** μέ πρωτεύουσα τά Χανιά, 2) **Ἀποκορώνου** μέ πρωτεύουσα τή Βάμο, 3) **Κισσάμου** μέ πρωτεύουσα τόν Κίσσαμο, 4) **Σελίνου** μέ πρωτεύουσα τόν Κάντανο, 5) **Σφακίων** μέ πρωτεύουσα τή Χώρα Σφακίων.

Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ Νομοῦ εἶναι ὄρεινό. Ὅμαλές ἐκτάσεις ἀπλώνονται στά βορινά παράλια μονάχα. Ἐκεῖ υπάρχουν πολλά περιβόλια μέ ἐσπεριδοειδή, ἐλιές, ἀμπέλια, λαχανικά.

Ἐκεῖ εἶναι χτισμένη καί ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, τά **Χανιά** (40.000 κ.), ἱστορική πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση. Βρίσκονται

στή θέση της αρχαίας Κυδωνίας. Η παλιά πόλη διατηρεί τό δικό της τοπικό χρώμα. Οί νέες συνοικίες ἔχουν ώραία ρυμοτομία καί σύγχρονες οἰκοδομές. Μερικά ἀπό τά ἀξιοθέατα τῆς πόλης εἶναι τό λιμάνι μέ τά παλιά σπίτια καί κάστρα τριγύρω του, τά μουσεῖα, οἱ ναοί, ἡ δημοτική ἀγορά, ἡ συνοικία Χαλέπα. Ἐκεῖ βρίσκεται τό σπίτι τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου. Στό χωριό Μουρνιές εἶναι τό σπίτι πού γεννήθηκε καί ψηλά στό **Ἀκρωτήρι** ὁ τάφος του. Ἡ θέα ἀπό τό Ἀκρωτήρι εἶναι μαγευτική.

Κοντά στά Χανιά βρίσκεται τό φυσικό λιμάνι τῆς **Σούδας** (5.000 κ.). Χωμένα στούς πορτοκαλεῶνες πολλά χωριά ἀπλώνονται νοτιοδυτικά ἀπό τά Χανιά. Ψηλότερα εἶναι χτισμένο τό ἱστορικό **Θέρισο**.

Ἀκολουθεῖ τό ὁροπέδιο **Ὀμαλός** καί μετά τό φαράγγι τῆς Σαμαριάς. Ἐδῶ βρίσκονται τά **Σφακιά**.

Δυτικά ἀπό τά Χανιά ὁ παραλιακός δρόμος ὁδηγεῖ στόν **Κίσσαμο**. Ἀρχαία ἐρείπια καί παλιά κάστρα μιλοῦν γιά τήν ἱστορία τῆς κρητικῆς αὐτῆς γωνιάς. Νοτιότερα εἶναι χτισμένος ὁ **Κάντανος**. Οἱ Γερμανοί τόν εἶχαν καταστρέψει συθέμελα, μά ξαναχτίστηκε.

Στό ἀνατολικό τμήμα τοῦ Νομοῦ συναντοῦμε θαυμάσιες ἀμμουδιές, τή **Βάμο** καί ἄλλα χωριά μέ πολλές φυσικές ὁμορφιές. Ἀπό ἐκεῖ ὁ δρόμος ἀνηφορίζει στό ὁροπέδιο **Ἀσκύφου** καί μέσα ἀπό τό φαράγγι τῆς **Νίμπρου** ὁδηγεῖ στή Χώρα Σφακιῶν, στή νότια ὄρεινή παραλία τοῦ Νομοῦ.

Ἀνοιχτά στό Λυθικό πέλαγος βρίσκονται τά νησιά **Γαῦδος** καί **Γαυδοπούλα**.

Ὁ **Νομός Ρεθύμνης** εἶναι ὄρεινός. Ὁ Ψηλορείτης μέ πολλές διακλαδώσεις του πιάνει ὅλο σχεδόν τό χώρο τοῦ Νομοῦ. Μόνο στή βόρεια παραλία ἀνοίγονται μικρές καταπράσινες κοιλάδες.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης εἶναι τό **Ρέθυμνο** (15.000 κ.). Εἶναι παλιά, ἱστορική πόλη μέ στενά δρομάκια, γραφικά σπίτια, κάστρα καί ἄλλα ἀξιοθέατα. Ἀπό αὐτά ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε τήν προκυμαία, τό μουσεῖο, τό δημοτικό κήπο.

Ὁ Νομός Ρεθύμνης εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Ρεθύμνης** μέ πρωτεύουσα τό Ρέθυμνο, 2) **Μυλοποτάμου** μέ πρωτεύουσα τό Πέραμα, 3) **Ἀμαρίου** μέ πρωτεύουσα τό Ἀμάρι, 4) **Ἀγίου Βασιλείου** μέ πρωτεύουσα τό Σπήλιο.

Ἡράκλειο

Στὶς πλαγιές τοῦ Ψηλορείτη εἶναι χτισμένο τὸ **Ἀρκάδι**. Στὸ ἱστορικό αὐτὸ μοναστήρι στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1866 πολλοὶ Κρητικοὶ περικυκλωμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔβαλαν φωτιά στὸ μπαρούτι τῆς ἀποθήκης καὶ τινάχτηκαν στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ μὴ πέσουν αἰχμάλωτοι στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ.

Ἄλλος μαρτυρικός τόπος τῆς περιοχῆς εἶναι τὸ **Μελιδόνι**. Στὸ σπήλαιό του κάηκαν ἄλλοι Κρητικοὶ πολεμώντας ἥρωικά μέ Τούρκους.

Ἀνατολικότερα βρίσκονται τὰ **Ἀνώγεια** καὶ πιο πάνω τὸ **Ἰδαῖο ἄντρο**.

51

Ὁ Νομός Ἡρακλείου

Ὁ **Νομός Ἡρακλείου** εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ ὁ πιο πλούσιος Νομός τῆς Κρήτης.

Ἡ γῆ του εἶναι γόνιμη καὶ παράγει σταφύλια, ἐλιές, ἐσπεριδοειδή, λαχανικά κ.ἄ. Σπουδαιότερα κέντρα παραγωγῆς εἶναι ἡ βόρεια παραλιακὴ ζώνη καὶ ἡ πεδιάδα τῆς Μεσαράς στὸ νότιο μέρος. Ἡ γῆ αὐτὴ ἔδωσε μέ τίς ἀνασκαφές θαυμάσια μινωικά ἀνάκτορα καὶ ἄλλα ἀρχαῖα, πού βρέθηκαν στὴν **Κνωσό**, στὴ **Φαιστό**, στὴ **Γόρτυνα**, στὶς **Ἀρχάνες**, στὰ **Μάλια**, κ.ἄ. μέρη.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι τὸ **Ἡράκλειο** (85.000 κ.), τὸ σπουδαιότερο ἐμπορικό καὶ βιομηχανικό κέντρο τῆς Κρήτης.

Ἅγιος Νικόλαος

Τό 'Ηράκλειο άλλοτε ὀνομαζόταν Χάνδακας. Οἱ Τοῦρκοι τό ἔλεγαν Κάστρο. Σήμερα εἶναι μιά ωραία πόλη μέ παλιές καί σύγχρονες συνοικίες καί συνεχῶς ἐξελίσσεται. Ἔχει μεγάλη ἐμπορική καί τουριστική κίνηση. Στά ἐργοστάσιά του ἐπεξεργάζονται πολλά προϊόντα τῆς περιοχῆς.

Μερικά ἀπό τά ἀξιοθέατά του εἶναι τό λιμάνι μέ τά περίφημα κάστρα, οἱ ναοί, τό Δημαρχεῖο, ὁ τάφος τοῦ Καζαντζάκη, τό ἱστορικό καί τό ἀρχαιολογικό μουσεῖο. Αὐτό μέ τούς ἀνεκτίμητους ἀρχαιολογικούς θησαυρούς εἶναι μοναδικό στόν κόσμο γιά τούς μινωικούς θησαυρούς του.

Κοντά στοῦ 'Ηράκλειο βρίσκεται ἡ **Κνωσός**, ἡ πολυθρύλητη πρωτεύουσα τῆς μινωικῆς Κρήτης. Τριγύρω της ὁ τόπος ἔχει πλοῦτο καί φυσικές ὁμορφιές.

«Ὁ Νομός 'Ηρακλείου, γράφει ὁ Σ. Μυριβήλης, εἶναι ὁ πιό εὐτυχημένος σέ πλοῦτο Νομός τῆς Κρήτης. Ἐκεῖ ὅλα εἶναι ἡμερα, γραφικά καί εὐφορα. Οἱ λόφοι καμπυλώνουν ἀπαλά, τά βουνά εἶναι ἀπό χῶμα παχύ καί δυνατό καί ἡ γῆς γεννᾷ... Ὅλο τό πρόσωπο τῆς Κρήτης ἐδῶ εἶναι περιποιημένο, στολισμένο, πράσινο καί χρυσοκόκκινο σάν πορτοκάλι... Περνᾷς μέ τό αὐτοκίνητο χιλιόμετρα πολλά κι ὅλα αὐτά τά χιλιόμετρα εἶναι ἀμπέλι. Ἐνα ἀμπέλι ἀπέραντο, ἀτέλειωτο...»

Ἐντυπωσιακή εἶναι καί ἡ παραλία πού ἀπλώνεται στ' ἀνατολικά τοῦ 'Ηρακλείου μετά τή **Νέα 'Αλικαρνασσό**.

Ἀξιόλογα χωριά καί κωμοπόλεις εἶναι οἱ **'Αρχάνες**, τό **Φόδελε**, ὅπου γεννήθηκε ὁ Δ. Θεοτοκόπουλος, ὁ **Κρουσῶνας**, τά **Μάλια**.

Στήν πλούσια πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς βρίσκονται τό **Τυμπάκι**, οἱ **Βῶροι**, οἱ **Μοῖρες**, ἡ **Φαιστός**, ἡ **Γόρτυνα**.

Ἀνατολικότερα εἶναι ὁ **Πύργος**, ἡ **Βιάννος**, ὅπου γεννήθηκε ὁ λογοτέχνης Ἰ. Κοντυλάκης, ὁ **Πεῦκος**.

Ὁ Νομός 'Ηρακλείου εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Τεμένους** μέ πρωτεύουσα τό 'Ηράκλειο, 2) **Πεδιάδας** μέ πρωτεύουσα τό Καστέλλι, 3) **Μαλεβιζίου** μέ πρωτεύουσα τόν Ἅγ. Μύρωνα, 4) **Πυργιώτισσας** μέ πρωτεύουσα τούς Βῶρους, 5) **Καινουργίου** μέ πρωτεύουσα τίς Μοῖρες, 6) **Μονοφατισίου** μέ πρωτεύουσα τόν Πύργο, 7) **Βιάννου** μέ πρωτεύουσα τόν Πεῦκο.

Ο **Νομός Λασιθίου** απλώνεται στο ανατολικό τμήμα της Κρήτης.

Περιλαμβάνει τρεις Έπαρχιες: 1) **Μιραμπέλλου** με πρωτεύουσα τον Άγ. Νικόλαο, 2) **Λασιθίου** με πρωτεύουσα το Τζερμιάδο, 3) **Ιεράπετρας** με πρωτεύουσα την Ιεράπετρα, 4) **Σητείας** με πρωτεύουσα τη Σητεία.

Στη μέση του Νομού ανοίγεται ο κόλπος Μιραμπέλλου με όμορφες ακρογιαλιές και αρκετά νησάκια.

Πρωτεύουσα του Νομού είναι ο **Άγιος Νικόλαος** (5.000 κ.), μικρή αλλά γραφική πόλη χτισμένη γύρω από ένα βαθύ όρμο. Ένα κανάλι οδηγεί μέσα από την πόλη σε μία μικρή στρογγυλή λίμνη.

Άξιόλογες κωμοπόλεις του Νομού είναι η **Νεάπολη** και ψηλά στο Λασιθί το **Τζερμιάδο**.

Τό **Λασιθί** είναι ένα γραφικό όροπέδιο ανάμεσα στις κορυφές της Δίκτης. Τό νερό για τό πότισμα των χωραφιών του άντλείται από πηγάδια με χιλιάδες άνεμόμυλους, που χαρίζουν με τις άσπρες φτερουγές τους ένα φανταστικό θέαμα.

Στις ακτές του Λυθικού πελάγους είναι χτισμένη η **Ιεράπετρα** (8.000 κ.). Η περιοχή της παράγει λαχανικά, έλιές, μπανάνες κτλ.

Στην ανατολική άκρη της Κρήτης βρίσκεται η **Σητεία** (6.000 κ.). Είναι η όμορφη πατρίδα του Β. Κορνάρου. Ανατολικότερα είναι τό **Βάι** με τό θαυμάσιο φοινικόδασος και η **Ζάκρος** με πολλά αρχαία.

Ανασκόπηση της Κρήτης.

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος
1. Χανίων	Χανιά	Ίδη (Ψηλορείτης)	2.456
2. Ρεθύμνης	Ρέθυμνο	Λευκά Όρη	2.453
3. Ήρακλείου	Ήράκλειο	Δίκτη	2.148
4. Λασιθίου	Άγιος Νικόλαος	Σητείας	1.476

γ. Τά Έπάνησα

53 Σύντομη παρουσίαση

Έφτά μεγάλα καί αρκετά μικρά νησιά λούζονται στά κύματα τοῦ Ἰονίου πελάγους: ἡ **Κέρκυρα**, οἱ **Παξοί**, ἡ **Λευκάδα**, ἡ **Κεφαλονιά**, ἡ **Ίθάκη**, ἡ **Ζάκυνθος**, τά **Κύθηρα**.

Τά **Έπτάνησα** εἶναι τόποι μαγευτικοί, παραδεισένια, καταπράσινα θέρετρα μέ γραφικούς ὄρους, ἐλκυστικές ἀκρογιαλιές, ὁμορφες πόλεις, μνημεῖα φορτωμένα θρύλους καί δόξα.

Οἱ κάτοικοί τους πολιτισμένοι κι εὐγενικοί ἀσχολοῦνται συνήθως μέ τουριστικές ἐργασίες, μέ τό ἐμπόριο καί τήν καλλιέργεια τῆς γῆς. Ἀγαποῦν τή μουσική, τίς τέχνες, τά γράμματα. Στά νησιά τους γεννήθηκε ὁ ἐθνικός μας ποιητής Δ. Σολωμός καί πολλοί ἄλλοι ποιητές, συγγραφεῖς, μουσουργοί, καλλιτέχνες.

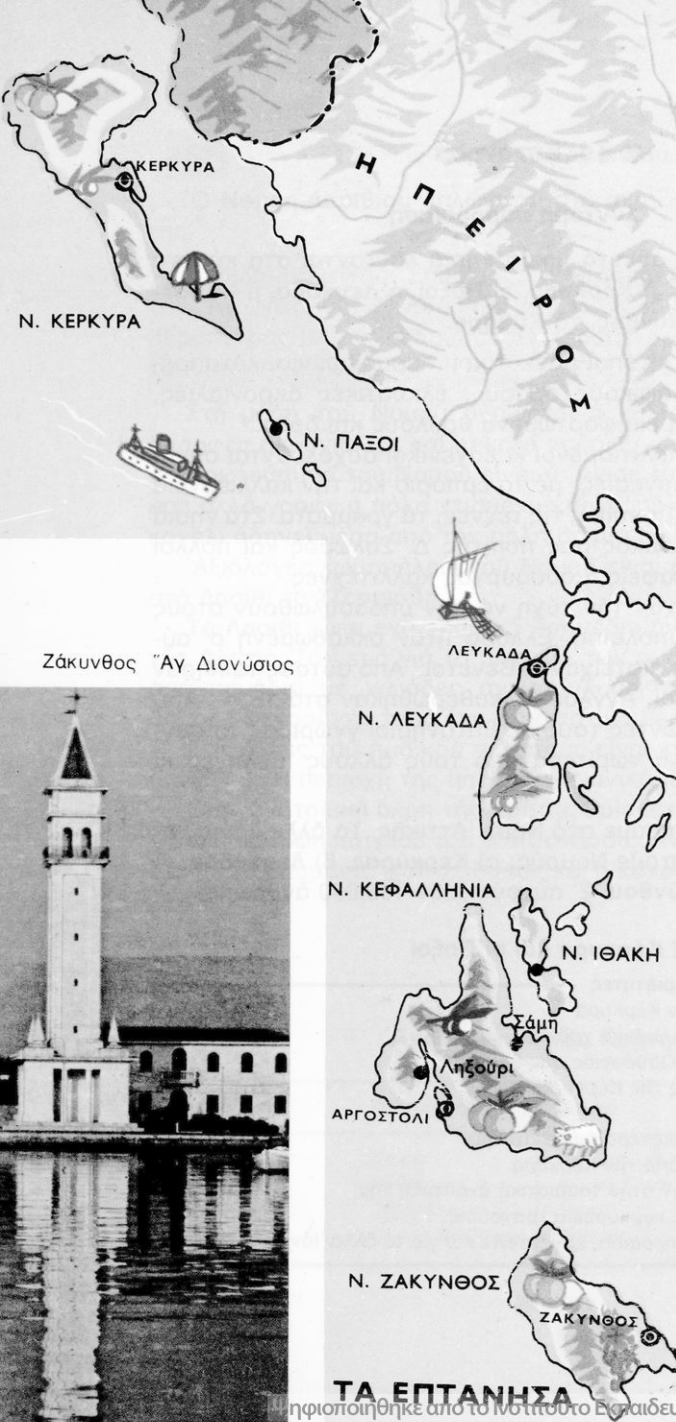
Τά Ἰόνια νησιά εἶχαν τήν τύχη νά μήν ὑποδουλωθοῦν στούς Τούρκους. Ὅταν ἡ ὑπόλοιπη Ἑλλάδα ἦταν σκλαβωμένη σ' αὐτούς, τά Έπτάνησα τά κατεῖχαν οἱ Βενετοί. Ἀπό αὐτούς τά πῆραν οἱ Γάλλοι, οἱ Ρῶσοι, οἱ Ἀγγλοι. Ἐλευθερώθηκαν στά 1864. Ἀπό τούς Εὐρωπαίους ἀφέντες τους οἱ Ἑπτανήσιοι γνώρισαν τό σύγχρονο πολιτισμό πολύ νωρίτερα ἀπό τούς ἄλλους Ἕλληνες κι ἔμαθαν πολλά.

Γιά τά Κύθηρα μιλήσαμε στό Νομό Ἀττικῆς. Τά ἄλλα Ἰόνια νησιά εἶναι χωρισμένα στούς Νομούς: α) **Κερκύρας**, β) **Λευκάδας**, γ) **Κεφαλληνίας**, δ) **Ζακύνθου**. Σ' αὐτούς ζοῦν 185.000 ἄνθρωποι.

Ἡ Κέρκυρα καί οἱ Παξοί

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξετε στό χάρτη τήν Κέρκυρα.
2. Πῶς ὀνομαζόταν στά μυθικά χρόνια;
3. Ποιά ἐπεισόδια τῆς Ὀδύσσειας σᾶς θυμίζει;
4. Ἐξετάστε τό ἔδαφος τῆς Κέρκυρας.
5. Τί κλίμα ἔχει;
6. Ποιά εἶναι τά σπουδαιότερα προϊόντα της;
7. Προβάλετε εἰκόνες ἀπό τήν Κέρκυρα.
8. Ποιοί λόγοι βοήθησαν στήν τουριστική ἀνάπτυξή της;
9. Ἀκοῦστε δίσκους μέ κερκυρέικα τραγούδια.
10. Μέ τόν ἴδιο τρόπο, περίπου, ἐργασεῖτε καί γιά τά ἄλλα Ἰόνια νησιά.

Ζάκυνθος "Αγ Διονύσιος

Ἡ **Κέρκυρα**, τό καταπράσινο νησί τῶν Φαίάκων, μέ τούς γραφικούς κόλπους, τά λιοστάσια, τούς λουλουδιασμένους λόφους καί τά κατάφυτα βουνά, εἶναι ἡ ἀρχόντισσα τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Τό ἔδαφός της εἶναι ὁμαλό, μέ ψηλότερο βουνό τόν **Παντοκράτορα**. Τό κλίμα εἶναι ὑγρό μεσογειακό. Βρέχει συχνά καί τό νησί ἔχει πλούσια βλάστηση.

«...Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιά ἀπέραντη θάλασσα μέ τό χρῶμα τῆς ἐλίας καί μέ τεράστια κύματα τούς ὀλοπράσινους λόφους.. Ὁ ἀπέραντος ἐλαιώνας γεμίζει κάθε κοιλάδα μέ τό σταχτοπράσινο χρῶμα του καί κατεβαίνει μέ τίς γέρικες ἐλιές του ν' ἀνταμώσει τή θάλασσα, πού φιλεῖ τίς ρίζες τους καί καθρεφτίζει τίς κορφές τους...», γράφει ὁ Ν. Πετμεζᾶς - Λαύρας.

Κέρκυρα - Ποντικονήσι

Σήμερα ή μεγαλύτερη πηγή πλούτου γιά τήν Κέρκυρα είναι ό τουρισμός. Πολλοί Έλληνες καί ξένοι τήν επισκέπτονται κάθε χρόνο. Τό αεροδρόμιο καί τό λιμάνι της έχουν πάντα μεγάλη κίνηση.

Στήν Κέρκυρα ζοῦν 93.000 άνθρωποι.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ είναι ή **Κέρκυρα** (31.000 κ.), παλιά πόλη μέ δικό της τοπικό χρώμα. Ἐντύπωση κάνουν τά γραφικά πολυώροφα κτίρια, τά κάστρα, οἱ στενοί δρόμοι μέ τά μικροκαταστήματα, οἱ πλατείες, τά ανάκτορα, τά ἀγάλματα, οἱ ναοί. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς ξεχωρίζει ὁ ναός τοῦ πολιούχου Ἀγίου Σπυρίδωνα. Ἄλλα ἀξιοθέατα τῆς πόλης είναι ή μεγάλη πλατεία, τά σπιτία τοῦ Σολωμοῦ καί τοῦ Καποδίστρια, τό Δημαρχεῖο κ.ἄ.

Κοντά στήν πόλη ὑπάρχουν θαυμάσιες τοποθεσίες καί μεγάλα τουριστικά συγκροτήματα. Μετά τή **Γαρίτσα** βρίσκονται τ' ἀνάκτορα **Μόν Ρεπό**, τό **Κανόνι**, τό νησάκι τῶν **Βλαχερνῶν**, τό **Ποντικονήσι**.

« Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας, γράφει ὁ Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας, σέ φέρνει ἀπό τήν πόλη σέ μιά γωνιά ἀπό τίς πιό μαγευτικές τοῦ νησιοῦ καί ἴσως ὅλης τῆς Ἑλλάδας» εἶναι τό **Κανόνι**. Δεξιά μιά λιμνοθάλασσα ἤσυχη σάν καθρέφτης. Ἀριστερά τό ἀνοιχτό πέλαγος.

Στά ὄρια τῶν δύο ἑνα μοναστηράκι καί πιό πέρα τό **Ποντικονήσι**. Λένε πῶς εἶναι τό πλοῖο τοῦ Ὀδύσσεια ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιά πινελιά πράσινη στό γαλάζιο χρώμα τῆς θάλασσας.

Ἀντίκρυ στή σειρά φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, πού κατεβαίνουν σάν κρεμαστοί κήποι ὡς τό **Γαστούρι...**».

Ζάκυνθος

Έκεῖ βρίσκεται τό ἀνάκτορο **Ἀχίλλειο**.

Ὡραῖα μέρη ἔχει καί ἡ νότια Κέρκυρα. Στή δυτική παραλία βρίσκονται ἡ **Γλυφάδα**, ὁ **Πέλεκας**, ἡ **Παλαιοκαστρίτσα**. Ἀγριοὶ βράχοι, ἄλλοι καταπράσινοι κι ἄλλοι φαγωμένοι ἀπό τό κύμα, σπηλιές, κάβοι, γράφικες ἀμμουδιές, ἓνα παλιό μοναστήρι στήν κορφή κι ἄλλα ἀξιοθέατα συνθέτουν ἐδῶ ἓνα ἀπό τά ωραιότερα τοπία.

Στά βορειοανατολικά τοῦ νησιοῦ ἀπλώνεται ἡ τουριστική παραλία τῆς **Δασιάς**.

Κάθε γωνία τῆς Κέρκυρας εἶναι μιά ἐκπληξη. Ἐντύπωση κάνουν ἐπίσης ἡ λαϊκή τέχνη, ἡ ἀρχιτεκτονική, οἱ τοπικές στολές, οἱ χοροί, οἱ φιλαρμονικές, οἱ λαογραφικές ἐκδηλώσεις.

Στό Νομό Κερκύρας ὑπάγονται ἐπίσης οἱ **Παξοί** καί οἱ **Ἀντίπαξοι**. Στά νησάκια αὐτά ζοῦν 3.000 περίπου ἄνθρωποι.

54

Οἱ Νομοὶ Λευκάδας καί Κεφαλληνίας

Ἐνας στενός πορθμός, μέ πλάτος 25 περίπου μέτρα, χωρίζει τή **Λευκάδα** ἀπό τίς ἀκτές τῆς Ἀκαρνανίας, μέ τήν ὁποία ἦταν ἄλλοτε ἐνωμένα.

Ἡ Λευκάδα εἶναι ὀρεινό νησί. Ψηλότερο βουνό τῆς εἶναι τὰ **Σταυρωτά**. Ἐχει ἀρκετές παραθαλάσσιες κοιλάδες, στίς ὁποῖες καλλιεργοῦνται κυρίως ἐλιές καί ἀμπέλια.

Στό νησί ζοῦν 25.000 ἄνθρωποι. Οἱ περισσότεροι ἀσχολοῦνται μέ τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία, τήν ἀλιεία. Στά ἰχθυοτροφεῖα καί στίς γειτονικές θάλασσες οἱ ψαράδες τοῦ νησιοῦ πιάνουν ἀρκετά ψάρια.

Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Λευκάδα** (7.000 κ.). Ἐντύπωση σ' αὐτή κάνουν τά κάστρα, οἱ ναοί, τά σπιτία τῶν ποιητῶν Ἀρ. Βαλαωρίτη καί Ἀγγ. Σικελιανοῦ. Κάθε χρόνο ὀργανώνονται στή Λευκάδα γιορτές Λόγου καί Τέχνης.

Γραφικά νησάκια κοντά στή Λευκάδα εἶναι ὁ **Σκορπιός** καί ἡ **Μαδουρή**.

Στό Νομό Λευκάδας ἀνήκει καί τό **Μεγανήσι** (2.000 κ.).

Ἡ **Κεφαλλονία**, ἡ **Ἰθάκη**, ὁ **Κάλαμος**, ἡ **Καστός** καί μερικά γειτονικά τους νησιά ἀποτελοῦν τό Νομό Κεφαλληνίας.

Ἡ **Κεφαλλονία** εἶναι τό μεγαλύτερο νησί τοῦ Ἰονίου σέ ἔκταση. Στό δυτικό τμήμα τῆς ἀνοίγεται ὁ **κόλπος τοῦ Ἀργοστολίου** καί

σχηματίζεται η χερσόνησος **Πάλη**. Στα βόρεια απλώνεται η χερσόνησος **Έρισος**. Οί άκτές άλλου είναι απόκρημνες καί άλλου όμαλές μέ πολλές φυσικές όμορφιές. Έντυπωσιάζουν οί μικρές, μέ μεγάλο βάθος, καταπληκτικούς χρωματισμούς καί ώραία τοπία τριγύρω λίμνες τής Κεφαλλονιάς. Τό ίδιο καί οί καταβόθρες. Σ' αυτές μεγάλες ποσότητες νερού χύνονται σέ βαθιά σπήλαια.

Τό έδαφος τοῦ νησιού είναι όρεινό. Ψηλότερο βουνό είναι ό **Αίνος** σκεπασμένος μέ ώραία δάση.

Η Κεφαλλονιά, όπως καί η γειτονική τής Ζάκυνθος, είναι σεισμόπληκτο νησί. Πολλές φορές φοβεροί σεισμοί κατάστρεψαν συθέμελα τίς πόλεις καί τά χωριά τής. Παράγει λίγα, αλλά έκλεκτά, γεωργικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα.

Οί Κεφαλλονίτες ασχολούνται συνήθως μέ τό έμπόριο, τή ναυτιλία, τή γεωργία. Πολλοί μεταναστεύουν. Στό νησί ζουν σήμερα 32.000 άνθρωποι.

Πρωτεύουσα τής Κεφαλλονιάς είναι τό **Άργοστόλι** (7.000 κ.). Μερικά από τά αξιοθέατά του είναι τό λιμάνι, ή παλιά μεγάλη γέφυρα, τά μουσεΐα, ή βιβλιοθήκη. Άπέναντί του είναι χτισμένο τό **Ληξούρι** (3.000 κ.), ή πατρίδα τοῦ Ά. Λασκαράτου.

Κοντά στό Άργοστόλι βρίσκεται ή γραφική περιοχή **Κούταθος** καί νοτιότερα τό αεροδρόμιο καί ή περιοχή **Λιθαθώ**. Πιο πάνω είναι χτισμένο τό μοναστήρι τοῦ Άγιου Γεράσιμου πού είναι προστάτης τοῦ νησιού.

Στή μέση τής ανατολικής παραλίας βρίσκεται ή **Σάμη** (1.000 κ.). Θαυμάσια τοποθεσία στήν Έρισο είναι ό **Άσος**.

Ο Νομός Κεφαλλονιάς είναι χωρισμένος στίς Έπαρχίες: 1) **Κραναΐας** μέ πρωτεύουσα τό Άργοστόλι, 2) **Σάμης** μέ πρωτεύουσα τή Σάμη, 3) **Πάλης** μέ πρωτεύουσα τό Ληξούρι, 4) **Ίθάκης** μέ πρωτεύουσα τήν Ίθακή.

Η **Ίθακή** είναι τό πασίγνωστο νησί τοῦ πολυμήχανου Όδυσσέα, στό όποιο ζουν σήμερα 5.000 άνθρωποι. Είναι νησί όρεινό μέ πολλά αξιοθέατα. Πολλοί κάτοικοί του είναι ναυτικοί.

Ίθακή

«Ὠραῖο νησί! Τό ὠραιότερο ἀπό τὰ λούλουδα ὅλα
μέ τό λεπτότερο ἄρωμα...

Ὡ ὑακινθόπλαστο νησί! Ὡ πορφυρένιο Τζάντε».

Ἐντγκαρ Πόε

Ἡ Ζάκυνθος ὁμορφη, γαλήνια, γεμάτη πολύχρωμα λουλούδια, ἀμπέλια, λιόδεντρα, χαίρεται τή γαλανή θάλασσα καί στολίζει πραγματικά τήν Ἑλλάδα. «Λουλούδι τῆς Ἀνατολῆς» τήν ὀνομάζουν οἱ ξένοι. Ὁ ποιητής Σ. Σκίπης τήν ἔλεγε «Μοσχονήσι». Ἄλλοι τή λένε «Αἰῶνια ἄνοιξη» καί «γῆινο παράδεισο».

Στό δυτικό τμήμα τῆς Ζακύνθου ὑψώνεται τό βουνό Βραχίονας. Στ' ἀνατολικά ἀπλώνονται κατάφυτες πεδινές ἐκτάσεις μέ ὁμορφες ἀκρογιαλίες. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι εὐφορος τόπος. Σ' αὐτή ζοῦν 30.000 ἄνθρωποι.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ Ζάκυνθος (9.000 κ.). Ἡ σημερινή πόλη χτίστηκε μετά τοὺς σεισμούς τοῦ 1953 σύμφωνα μέ τήν παραδοσιακή ζακυνθινή ἀρχιτεκτονική. Ἐντύπωση κάνουν ἡ παραλία, οἱ πλατεῖες μέ ὠραῖα κτίρια γύρω, οἱ δρόμοι μέ τίς χαρακτηριστικές καμάρες, τὰ μουσεῖα, ὁ ναός τοῦ πολιούχου Ἁγίου Διονυσίου κ.ἄ. Σ' αὐτή γεννήθηκαν οἱ ποιητές Δ. Σολωμός καί Α. Κάλβος, ὁ Γρ. Ξενόπουλος καί ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι.

Πάνω ἀπό τή Ζάκυνθο ὑψώνεται ὁ Λόφος τοῦ Στράνη, ὅπου ὁ Σολωμός ἔγραψε τόν Ἑθνικό Ὕμνο.

Γύρω ἀπό τήν πόλη υπάρχουν οἱ γραφικές τοποθεσίες **Μπόχαλη**, **Ἀκρωτήρι**, **Ἀργάσι**. Στό νότιο μέρος βρίσκεται τό ἀεροδρόμιο καί ὁ κόλπος τοῦ Λαγανᾶ μέ πλατιά ἀμμουδιά. Ὠραῖες τοποθεσίες υπάρχουν καί στόν ὄρμο τῶν **Ἀλυκῶν**. Στή βόρεια γωνιά τοῦ νησιοῦ βρίσκεται τό περίφημο **Γαλάζιο Σπήλαιο**.

Ἀνασκόπηση τῶν Ἰόνιων νησιῶν. Ἀναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος
1. Κερκύρας	Κέρκυρα	Παντοκράτορας	914
2. Λευκάδας	Λευκάδα	Σταυρωτά	1.140
3. Κεφαλληνίας	Ἀργοστόλι	Αἶνος	1.628
4. Ζακύνθου	Ζάκυνθος	Βραχίονας	758

Δ' ΓΕΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

56

Πολιτιστική και πολιτική εξέταση της Ελλάδας

Από τὰ πανάρχαια χρόνια στήν Ἑλλάδα ζοῦσαν Ἕλληνες: οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Δωριεῖς. Ἀπό τοὺς μακρινούς αὐτοὺς προγόνους καταγόμαστε οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες.

Σέ ἀρχαῖα χρόνια οἱ Ἕλληνες ἀνάπτυξαν μεγάλο πολιτισμό. Τότε ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἡ πιό πολιτισμένη χώρα τῆς Γῆς.

Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, ὕστερα ἀπὸ πολλές πολεμικές περιπέτειες καὶ καταστροφές, προσπαθοῦν ν' ἀναπτύξουν τὸν τόπο μας σέ ὅλους τοὺς τομεῖς.

Στά Πανεπιστήμια καὶ σέ ἄλλες Σχολές σπουδάζουν πολλοὶ νέοι καὶ ἡ χώρα μας συνεχῶς προοδεύει.

Σήμερα στήν Ἑλλάδα ζοῦν 8.768.641 Ἕλληνες. Μιλοῦν ὅλοι τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἔχουν σχεδόν ὅλοι τὴν ἴδια θρησκεία καὶ τίς ἴδιες συνήθειες.

Οἱ περισσότεροι ζοῦν σέ πόλεις καὶ κωμοπόλεις. Οἱ ὑπόλοιποι στὰ χωριά. Τὰ τελευταῖα χρόνια πολλοὶ φεύγουν ἀπὸ τὰ ὄρεϊνά καὶ ἄγονα κυρίως χωριά, γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν στὶς μεγάλες πόλεις. Ἀρκετοὶ μεταναστεύουν σέ ἄλλες χώρες τῆς Γῆς.

Πολλοὶ Ἕλληνες, πού ὑπολογίζονται σέ 2.500.000 περίπου, ζοῦν σέ ξένες χώρες. Χιλιάδες Ἕλληνες ζοῦν ἐπίσης στήν Κύπρο, στήν Κωνσταντινούπολη, στὴ Βόρεια Ἡπειρο.

Ἡ Ἑλλάδα ἔχει δημοκρατικὸ πολίτευμα. Τό Σύνταγμα καὶ ἄλλοι νόμοι ὀρίζουν πῶς πρέπει νὰ διοικεῖται τό κράτος καὶ ποιές εἶναι οἱ ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν του. Ἀρχηγός τοῦ Κράτους εἶναι ὁ **Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας**. Αὐτός μέ τὴν **Κυβέρνηση** (τόν **Πρωθυπουργό** καὶ τοὺς **ὑπουργούς**), τὴ **Βουλὴ** καὶ ἄλλες **Δημόσιες Ἀρχές** φροντίζουν γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ Κράτους.

Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Ἀθήνα**.

Γιὰ νὰ διοικηθεῖ καλύτερα, ἡ χώρα μας εἶναι χωρισμένη σέ μικρότερα τμήματα, πού λέγονται **Νομοί**. Πολλοὶ Νομοὶ εἶναι χωρισμένοι σέ **Ἐπαρχίες**. Κάθε Νομό τόν διοικεῖ ὁ **Νομάρχης**. Αὐτός μέ πολλοὺς ὑπαλλήλους φροντίζει γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ Νομοῦ.

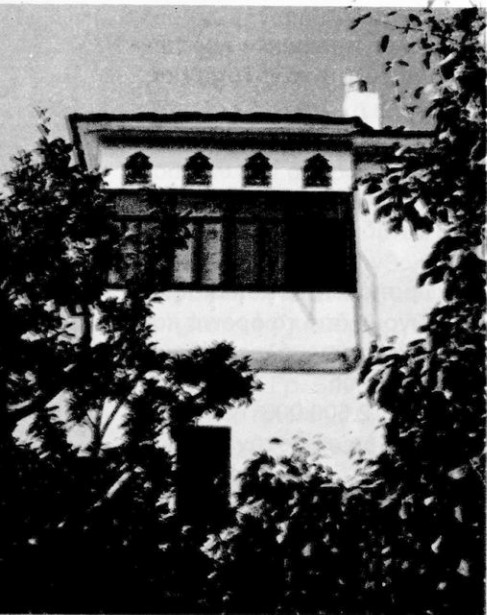

Σέ κάθε πόλη υπάρχει ό **Δήμαρχος** καί τό **Δημοτικό Συμβούλιο** καί σέ κάθε χωριό ό **Πρόεδρος τής Κοινότητας** καί τό **Κοινοτικό Συμβούλιο**.

Μέ τή διοικητική αὐτή ἀποκέντρωση ἐξυπηρετοῦνται καλύτερα ὅλοι οἱ Ἕλληνες πολίτες.

Ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους μας εἶναι ἡ Χριστιανική Ὁρθόδοξη θρησκεία. Γιά τά ἐκκλησιαστικά ζητήματα φροντίζουν ό **Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος** μέ τήν **Ἱερά Σύνοδο**, οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ ἱερεῖς. Γιά τήν ἀσφάλεια τής χώρας φροντίζει ό **Στρατός**, ἡ **Χωροφυλακή** καί ἡ **Ἀστυνομία**.

Τό Κράτος μας διοικεῖται μέ νόμους. Τά **δικαστήρια** τιμωροῦν τοὺς παραβάτες τῶν νόμων καί λύνουν τίς διαφορές τῶν πολιτῶν.

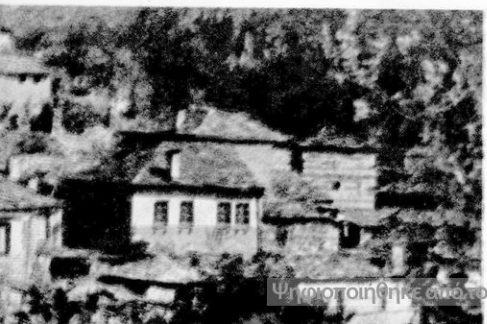
Παραδοσιακή ἑλληνική ἀρχιτεκτονική
(Καστοριά, Πήλιο, Ζαγοροχώρια)

57

Οἰκονομική ἐξέταση τῆς Ἑλλάδας

Τώρα, πού συμπληρώσαμε τό μεγάλο ταξίδι μας στόν ἑλληνικό χώρο, μπορούμε νά ἐξετάσουμε συνολικά τήν πατρίδα μας καί νά συμπληρώσουμε τίς γνώσεις μας γι' αὐτή.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι, γενικά, ὀρεινή χώρα καί οἱ εὐφορες ἐκτάσεις τῆς εἶναι περιορισμένες. Δέ

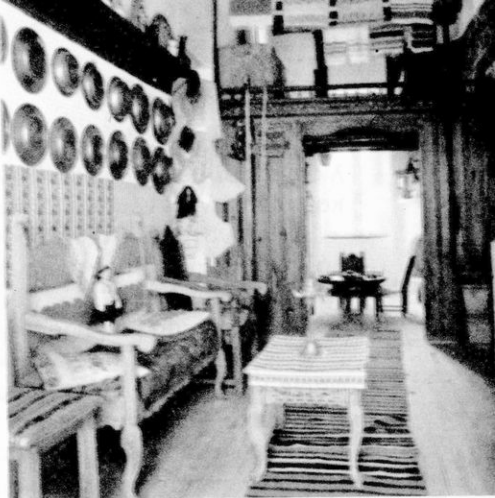

δέχεται επίσης πολλές βροχές και σέ πολλές περιοχές ή θλάστηση είναι λίγη. Τό κλίμα τής 'Ελλάδας είναι γενικά μεσογειακό, ύγρο στίς δυτικές καί ξηρό στίς ανατολικές περιοχές τής. Σέ αρκετά μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ, στά ὁποῖα δέ φτάνουν οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι εἶναι ἡπειρωτικό. Οἱ ἐλληνικές θάλασσες δέ δίνουν πολλά ἀλιευτικά προϊόντα. Παρόλα αὐτά ἡ θάλασσα εἶναι μεγάλη πηγή πλούτου γιά τή χώρα μας. Τό ἐλληνικό ὑπέδαφος κρύβει πολλά ὀρυκτά.

Οἱ σπουδαιότερες **πλουτοπαραγωγικές πηγές** τής 'Ελλάδας εἶναι ἡ **γεωργία**, ἡ **κτηνοτροφία**, τὰ **δάση**, ἡ **ἀλιεία**, τὰ **ὀρυκτά**. Σ' αὐτές πρέπει νά προσθέσουμε τή **βιομηχανία**, τή **βιοτεχνία**, τό **ἐμπόριο**, τή **ναυτιλία**, τόν **τουρισμό**, πού συνεχῶς ἀναπτύσσονται.

Πρίν λίγα χρόνια οἱ περισσότεροι Ἕλληνες ἦταν γεωργοί καί κτηνοτρόφοι. Σήμερα μέ τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία ἀσχολεῖται μόνο τό 1/4 περίπου ἀπό τοὺς κατοίκους τής χώρας μας. Αὐτοῖ μέ τοὺς σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας τής γῆς παράγουν πολύ περισσότερα καί ἐκλεκτότερα ἀγαθά.

Σπουδαιότερα **γεωργικά προϊόντα** τής χώρας μας εἶναι τὰ δημητριακά, ὁ καπνός, οἱ ἐλιές, τὰ σταφύλια, τὰ φρούτα, τὰ λαχα-

Ἐσωτερικό παραδοσιακοῦ ἐλληνικοῦ σπιτιοῦ
(Σκύρου, Λίνδου, Μετσόβου)

νικά, τό βαμβάκι, τά ζαχαρότευτλα, τό ρύζι. Πολλά από αὐτά πουλιούνται σέ ξένες χώρες. Ὑποπλάττονται ἐπεξεργάζονται σέ ἐργοστάσια καί παράγονται νέα προϊόντα.

Οἱ κτηνοτρόφοι τῆς χώρας μας τρέφουν πρόβατα, γίδες, ἀγελάδες, βόδια, χοίρους, πουλερικά καί παράγουν ἀρκετά **κτηνοτροφικά προϊόντα**.

Ἀπό τά δάση μας παράγονται **δασικά προϊόντα**.

Στίς θάλασσες, στίς λίμνες καί στά ποτάμια ὑπάρχουν ἀρκετά ψάρια καί πολλοί Ἕλληνες ἀσχολοῦνται μέ τήν **ἀλιεία**.

Γενικά, τά κτηνοτροφικά, τά δασικά καί τά ἀλιευτικά προϊόντα τῆς χώρας μας δέν εἶναι τόσα ὅσα χρειάζονται οἱ κάτοικοί της. Μεγάλες ποσότητες ἀπό κρέατα, τυριά, ξυλεία, ψάρια ἀγοράζουμε ἀπό ξένες χώρες. Γι' αὐτό οἱ κλάδοι αὐτοί τῆς οἰκονομίας μας πρέπει νά ἀναπτυχθοῦν περισσότερο.

Ἀπό ἀρκετές περιοχές τῆς Ἑλλάδας ἐξάγονται πολλά **ὀρυκτά**. Πολλά ἀπό αὐτά πουλιούνται σέ ξένες χώρες. Ὑποπλάττονται ἀξιοποιοῦνται στά ἐργοστάσια τῆς πατρίδας μας καί παράγονται βιομηχανικά προϊόντα.

Στή θαλάσσια περιοχή τῆς Θάσου ἀνακαλύφθηκαν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου.

Ἡ **βιομηχανία** τώρα ἀναπτύσσεται στή χώρα μας. Τά τελευταῖα χρόνια ἡ Ἑλλάδα ἀπό γεωργική γίνεται βιομηχανική χώρα.

Τά περισσότερα ἐργοστάσια ἐπεξεργάζονται γεωργικά προϊόντα. Σέ πολλές περιοχές λειτουργοῦν καπνεργοστάσια, ποτοποιεῖα, κονσερβοποιεῖα φρούτων καί λαχανικῶν, κλωστήρια, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια ζάχαρης, ζυμαρικῶν κ.ἄ. Ὑποπλάττονται ἐργαλεῖα, φάρμακα, χρώματα, πλαστικά εἶδη, λιπάσματα, ἠλεκτρικά εἶδη, σκεύη, εἶδη ὑγιεινῆς, ἐπιπλα, γυαλικά, τσιμέντα, λάστιχα, σιδηρικά, ρεῦμα κ.ἄ.

Τά περισσότερα ἑλληνικά ἐργοστάσια θρῖσκονται στήν περιοχή Ἀθῆνας - Πειραιᾶ - Ἐλευσίνας.

Θαυμάσια εἶναι τά προϊόντα τῆς ἐλληνικῆς **βιοτεχνίας**.

Μέ τή βιομηχανία καί τή βιοτεχνία ἀσχολεῖται περίπου τό 1/3 ἀπό τοῦς Ἕλληνες.

Ἡ οἰκονομική κατάστασή μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται ἀπό τίς πλουτοπαραγωγικές πηγές πού ἔχει, ἀπό τοῦς ἀνθρώπους πού ζοῦν σ' αὐτή καί ἀπό ἄλλους παράγοντες, πού θά τοῦς μάθουμε ἀργό-

Στά 1971
εργάζονταν 3.235.000 Έλληνες

Από αυτούς εργάζονταν:

1.313.000	στή γεωργία - κτηνοτροφία
554.000	στή βιομηχανία - βιοτεχνία
362.000	στό εμπόριο, εστιατόρια, ξενοδοχεία κτλ.
256.000	σε οικοδομικά έργα
212.000	στά μέσα μεταφορών
349.000	σε διάφορες υπηρεσίες
21.000	σε όρυχεία
79.000	σε τράπεζες
25.000	στον ηλεκτρισμό - ύδρευση
64.000	σε άλλες εργασίες

Μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα

Αθήνα - Πειραιάς
2.540.000
κάτοικοι

Θεσσαλονίκη
557.000 κ.

Πάτρα - 121.000 κ.

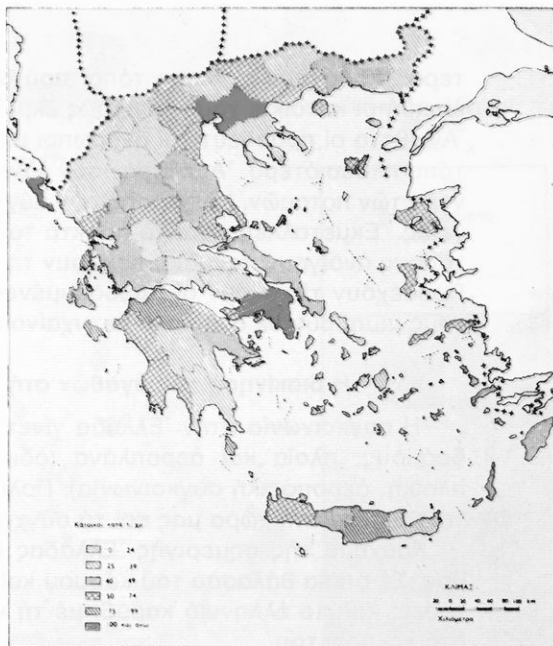
Βόλος - 88.000 κ.

Ηράκλειο - 85.000 κ.

Λάρισα - 73.000 κ.

Χανιά - 53.000 κ.

Σ' όλη την Ελλάδα υπάρχουν:
11.692 οικισμοί
256 δήμοι
5.805 κοινότητες

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Σύνολο: 8.768.000

Άντρες: 4.287.000 (49%)

Γυναίκες: 4.481.000 (51%)

Από αυτούς κατοικούν:

σε πεδινά μέρη: 5.939.000 (68%)

σε ήμιορεινά μέρη: 1.782.000 (20%)

σε όρεινα μέρη: 1.047.000 (12%)

σε πόλεις: 4.667.000 (53%)

σε κωμοπόλεις: 1.019.000 (12%)

σε χωριά: 3.082.000 (35%)

Στά 1976 σ' όλη την Ελλάδα:

γεννήθηκαν: 147.000

πέθαναν: 82.000

τερα. Υπάρχουν εϋφοροι τόποι που δίνουν ελάχιστα προϊόντα, έπειδή οι κάτοικοί τους δέν τούς έκμεταλλεύονται συστηματικά. Αντίθετα οι προοδευτικοί άνθρωποι μέ τά έργα τους κάνουν τόν τόπο πλουσιότερο. Αποξηραίνουν λίμνες καί έλη. Αξιοποιούν τά νερά τών ποταμών. Χρησιμοποιούν σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας. Έκμεταλλεύονται τά όρυκτά του τόπου τους. Σέ άγονους τόπους άνοίγουν πηγάδια, ποτίζουν τή γή καί τήν κάνουν γόνιμη. Προσέχουν τί κάνουν οι προοδευμένοι λαοί καί προσπαθοϋν νά τούς μιμηθοϋν σέ ό,τι καλό πετυχαίνουν.

58 'Η διακίνηση τών αγαθών στή χώρα μας. 'Ο τουρισμός

'Η **συγκοινωνία** στήν Ελλάδα γίνεται μέ αυτοκίνητα, σιδηροδρόμους, πλοία καί αεροπλάνα (όδική, σιδηροδρομική, ατμοπλοϊκή, αεροπορική συγκοινωνία). Πολύ αναπτύχθηκαν τά τελευταία χρόνια στή χώρα μας καί τά σύγχρονα μέσα **έπικοινωνίας**.

Καύχημα τής σημερινής Ελλάδας είναι ή **έμπορική ναυτιλία** μας. Σέ όποια θάλασσα του κόσμου καί άν ταξιδέψεις, θά συναντήσεις κάποιο έλληνικό καράβι μέ τή γαλανόλευκη νά κυματίζει στό κατάρτι του.

Σέ έκταση καί πληθυσμό ή χώρα μας είναι από τά μικρότερα κράτη τής Γής. Είναι όμως ένα από τά πρώτα στό έμπορικό ναυτικό! Οι Έλληνες πλοιοκτήτες έχουν περισσότερα από 5.000 μεγάλα πλοία. Σ' αυτά εργάζονται περίπου 150.000 Έλληνες καί φέρνουν πλούτο στή χώρα.

Πολλοί Έλληνες άσχολοϋνται μέ τό **έμπόριο**.

Οι έμποροι αγοράζουν τά προϊόντα από τούς τόπους παραγωγής καί τά μεταφέρουν στίς αγορές. Άλλοι μεγάλοι έμποροι μεταφέρουν προϊόντα από ξένες χώρες καί πουλοϋν σ' αυτές τά προϊόντα του τόπου μας.

Οι έμποροί μας εξάγουν σέ ξένες χώρες καπνά, φρούτα, λαχανικά, έλιές, λάδι, ποτά, σταφίδες, θαμπάκι, όρυκτά, δέρματα, ύφάσματα, τσιμέντα καί άλλα βιομηχανικά είδη, είδη λαϊκής τέχνης κτλ. Εισάγουν από ξένες χώρες μηχανήματα, αυτοκίνητα, πολλά είδη πολυτελείας, ηλεκτρικά είδη, φάρμακα, κρύσταλλα, πορσελάνες, καύσιμα, κτηνοτροφικά προϊόντα καί άλλα τρόφιμα, έυλεία, πλαστικά κ.ά.

Σπουδαία πηγή πλούτου γιά τήν Ελλάδα είναι ό **τουρισμός**.

Επιφάνεια ελληνικών
έδαφών:
132.000 τ.χ.

Καλλιεργημένα
έδαφη
30%

Βοσκότοποι
40%

Δάση
22%

Οίκοισμοί, λίμνες, ποτάμια
κτλ. 8%

Σήμερα
870.000 Έλληνες
άσχολούνται με τη γεωργία

Στά 1976
καλλιεργήθηκαν 35 500 000
στρέμματα. Από αυτά μέ:

Σιτηρά
16.000.000
στρέμματα

Δέντρα
7.500.000
στρέμματα

Άμπελια (2.000.000 στρ.)

Βαμπάκι (1.500.000 στρ.)

Λαχανικά (1.200.000 στρ.)

Κτηνοτροφικά φυτά
4.600.000 στρ.

Καπνό (800.000 στρ.)

Άλλα φυτά (2.000.000 στρ.)

Στά 1976
από τις δεντροκαλλιέρ-
γειες ήταν:

Έλιές
5.600.000
στρέμματα

Έσπεριδοειδή
460.000 στρ.

Ροδακινιές (270.000 στρ.)

Μηλιές (180.000 στρ.)

Δέντρα για ξηρούς καρ-
πούς
(660.000 στρ.)

Άλλα όπωροφόρα (310.000
στρ.)

Στά 1976
οι γεωργοί μας έβγαλαν:

2.450.000	τόνους	σίταρι
500.000	"	καλαμπόκι
82.000	"	ρύζι
323.000	"	θαμπάκι
2.860.000	"	ζαχαρότευτλα
140.000	"	καπνό
1.025.000	"	ντομάτες
990.000	"	πατάτες
600.000	"	καρπούζια
97.000	"	πεπόνια
580.000	"	πορτοκάλια
376.000	"	ροδάκινα
255.000	"	μήλα
114.000	"	αχλάδια
29.000	"	έλιές
289.000	"	λάδι
220.000	"	σταφύλια έπιτρ.
150.000	"	σταφίδα
452.000	"	μούστο

Στή χώρα μας έρχονται.κάθε χρόνο περισσότεροι από πέντε εκατομμύρια τουρίστες! Πολλοί Έλληνες εργάζονται στα ξενοδοχεία, στα εστιατόρια, στα κέντρα ψυχαγωγίας, στα συγκοινωνιακά μέσα και γενικά στις τουριστικές επιχειρήσεις.

59

Σχέσεις μεταξύ τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας μας

Πολλές σχέσεις υπάρχουν ανάμεσα στις διάφορες ελληνικές περιοχές. Αυτό τό έχουμε καταλάβει στά προηγούμενα μαθήματα. Έδῶ θά προσπαθήσουμε νά ανακαλύψουμε νέες σχέσεις καί νά πλουτίσουμε τίς γεωγραφικές γνώσεις μας γιά τήν Ελλάδα.

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Σέ ποιές γεωφυσικές περιοχές χωρίζεται ἡ Ελλάδα: 2. Έχουν ὅλες οἱ ἑλληνικές περιοχές τό ἴδιο κλίμα, τίς ἴδιες πλουτοπαραγωγικές πηγές, τήν ἴδια πυκνότητα πληθυσμοῦ, τά ἴδια μέσα ζωῆς: 3. Παρατηρήστε τήν Πίνδο, τίς ὄρεινές περιοχές τῆς Ἡπείρου καί τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, τή Θεσσαλική πεδιάδα. 4. Τί γνωρίζετε γιά τίς μετακινήσεις τῶν κτηνοτρόφων τῶν περιοχῶν τῆς Ἡπείρου καί τῆς Δυτ. Μακεδονίας: Πού περνοῦν τό χειμῶνα καί πού τό καλοκαίρι τους: 5. Τί ἀγαθά προμηθεύουν οἱ παραθαλάσσιες μέ τό θερμό μεσογειακό κλίμα περιοχές στούς κατοίκους τῶν ὄρεινῶν οἰκιῶν: Τί παίρνουν ἀπό αὐτούς: 6. Τί ἀγαθά δίνουν σέ ἄλλες ἑλληνικές περιοχές οἱ πλούσιες πεδιάδες τῆς Θεσσαλίας καί τῆς Μακεδονίας: Τί παίρνουν ἀπό αὐτές: 7. Ἀπό πού προμηθεύονται θαμπάκι τά κλωστοῦφαντουργεῖα τῆς Ἀθήνας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Πάτρας: 8. Ἀπό πού προμηθεύονται καπνά οἱ καπνοβιομηχανίες τοῦ Πειραιᾶ καί τοῦ Βόλου: 9. Ποιές περιοχές δίνουν σ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες λαχανικά τό χειμῶνα: 10. Ποιές προμηθεύουν τίς περισσότερες ἑλληνικές ἀγορές μέ ροδάκινα, μήλα, πορτοκάλια, μαστίχα: 11. Ποιές ντύνουν τίς Ἑλληνίδες μέ γουναρικά: 12. Πῶς γίνεται ἡ διακίνηση αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν: 13. Ρίξτε ἄλλη μιά ματιά στόν ἀνάγλυφο χάρτη τῆς Ἑλλάδας, δεῖτε τίς φυσικές διαβάσεις πού υπάρχουν ἀνάμεσα στά διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα, μελετήστε τό σιδηροδρομικό καί τό ὁδικό δίκτυο ὅλης τῆς χώρας. 14. Πολλοί ἄνθρωποι ἀπό τήν ὄρεινὴ Πελοπόννησο μεταναστεύουν στήν Ἀθήνα. Πού πηγαίνουν συνήθως οἱ ἄνθρωποι πού μεταναστεύουν ἀπό περιοχές τῆς Δυτ. Μακεδονίας: 15. Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας. Συζητήστε γιά τίς σχέσεις της μέ ὅλα τά γεωγραφικά διαμερίσματα τῆς χώρας. 16. Θά μπορούσαν νά ζήσουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν, ἂν οἱ ἀγρότες ὅλης τῆς Ἑλλάδας σταματοῦσαν νά παράγουν γεωργικά ἀγαθά: Θά μπορούσαν νά λειτουργήσουν οἱ βιομηχανίες χωρὶς τίς πρώτες ὕλες πού μεταφέρονται ἀπό ἄλλες περιοχές: 17. Προσπαθήστε νά βρεῖτε καί ἄλλες σχέσεις πού υπάρχουν ἀνάμεσα στά γεωγραφικά διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδας.

Ε' ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΜΑΣ

60

Οί γειτονικές μας χώρες Σχέσεις της Ελλάδας με αυτές

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τό χάρτη της προηγούμενης σελίδας.
2. Ποιές χώρες βρίσκονται στά θόρεια τής 'Ελλάδας;
3. Μέ ποιά φυσικά περάσματα έπικοινωνεί ή χώρα μας μ' αυτές;
4. Ποιά χώρα θρίσκεται άνατολικά τής 'Ελλάδας;
5. Τί γνωρίζετε γιά τήν άρχαία ιστορία τής 'Ανατολικής Θράκης καί τής Μικράς 'Ασίας;
6. Τί γνωρίζετε γιά τίς σημερινές σχέσεις τής χώρας μας μέ τά γειτονικά μας κράτη;

Στά θόρεια τής 'Ελλάδας θρίσκονται ή **'Αλβανία**, ή **Γιουγκοσλαβία**, ή **Βουλγαρία**. 'Ανατολικά τής άπλώνεται ή **Τουρκία**. Στίς έπόμενες τάξεις θά μιλήσουμε άναλυτικά γιά τίς χώρες αυτές καί θά τίς γνωρίσουμε καλύτερα.

Η **'Αλβανία** είναι μικρή χώρα, σχεδόν όση ή ελληνική Μακεδονία. Τό έδαφός τής είναι όρεινό καί μόνο στά παραθαλάσσια μέρη έχει μικρές πεδινές έκτάσεις. Σ' αυτή ζοϋν 2.000.000 άνθρωποι, πού άσχολοϋνται κυρίως μέ τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία.

Στό νότιο τμήμα τής ζοϋν καί πολλοί Έλληνες. Είναι ή περιοχή τής **Βορείου 'Ηπείρου**. Έκεί θρίσκονται οί πόλεις **Κορυτσά**, **Πρεμετή**, **Κλεισούρα**, **'Αργυρόκαστρο**, **'Αγιοι Σαράντα**, **Χειμάρρα** καί πολλά χωριά.

Πρωτεύουσα τής 'Αλβανίας είναι τά **Τίρανα** (176.000 κ.).

Η χώρα μας σήμερα έχει άρκετά καλές σχέσεις μέ τήν 'Αλβανία.

Ἡ **Γιουγκοσλαβία** εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς τρεῖς βορινές γειτονικές μας χώρες. Εἶναι περίπου διπλάσια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα σὲ πληθυσμό καὶ ἔκταση. Εἶναι κι αὐτὴ ὄρεινὴ χώρα μὲ μεγάλες πεδιάδες στὸ βορινὸ τμῆμα. Παράγει ἀρκετὰ γεωργικά καὶ κτηνοτροφικά προϊόντα κι ἔχει ἀξιόλογη βιομηχανία.

Στὴ Γιουγκοσλαβία ζοῦν 20.000.000 ἄνθρωποι.

Πρωτεύουσά της εἶναι τὸ **Βελιγράδι** (850.000 κ.).

Μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία ἔχουμε καλές σχέσεις. Κάθε χρόνο πολλοὶ Γιουγκοσλάβοι ἔρχονται καὶ ψωνίζουν στὴ Θεσσαλονίκη ἢ παραθερίζουν στὰ μακεδονικά ἀκρογιάλια. Πολλὰ γιουγκοσλαβικά προϊόντα μεταφέρονται ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης. Δυὸ σιδηροδρομικές γραμμές καὶ μεγάλοι αὐτοκινητόδρομοι, ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τὸ ὁροπέδιο τῆς Φλώρινας, συνδέουν τὴ χώρα μας μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία.

Ἡ **Βουλγαρία** εἶναι σχεδὸν ἴση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Τὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴ χώρα μας ἡ Κερκίνη, ὁ Ὀρβηλος καὶ ἡ Ροδόπη καὶ τὴ συνδέουν οἱ κοιλάδες τοῦ Στρυμόνα καὶ τοῦ Ἑβρου, ἀπὸ τὶς ὁποῖες περνοῦν αὐτοκινητόδρομοι καὶ σιδηροδρομικές γραμμές.

Κι αὐτὴ εἶναι κυρίως γεωργοκτηνοτροφικὴ χώρα μὲ 8.500.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα ἔχει τὴ **Σόφια** (870.000 κ.).

Σήμερα καὶ μὲ τὴ Βουλγαρία ἔχουμε καλές σχέσεις.

Ἡ **Τουρκία** ἀπλώνεται ἀνατολικά τῆς Ἑλλάδας, στὶς περιοχές τῆς **Ἀνατολικῆς Θράκης** καὶ τῆς **Μικρᾶς Ἀσίας**, πού ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ἦταν ἑλληνικές.

Ἐχεῖ πρωτεύουσα τὴν **Ἀγκυρα** (1.350.000 κ.) καὶ μεγαλύτερη πόλη τὴν **Κωνσταντινούπολη** (2.500.000 κ.).

Ἀπὸ τὴ μυθολογία καὶ τὴν ἱστορία διδαχτήκαμε ὡς τώρα ἀρκετὰ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γιὰ τὶς ἀρχαίες πόλεις, τὸν πολιτισμό, τοὺς μεγάλους σοφοὺς, τοὺς ποιητές πού ἔζησαν ἐκεῖ κ.ἄ. Στὶς ἐπόμενες τάξεις θὰ μάθουμε περισσότερα.

Σήμερα ἐλάχιστοι Ἕλληνες ἀπόμειναν στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ὁποία γιὰ χίλια περίπου χρόνια ἦταν πρωτεύουσα μεγάλης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

024000019661

ΕΚΔΟΣΗ Α' 1979 (VI) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 240000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3188/9-3-79
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Ι. ΔΟΥΡΑΚΟΣ ΟΕ – ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Δ. ΚΑΤΣΑΒΡΙΑΣ ΟΕ

